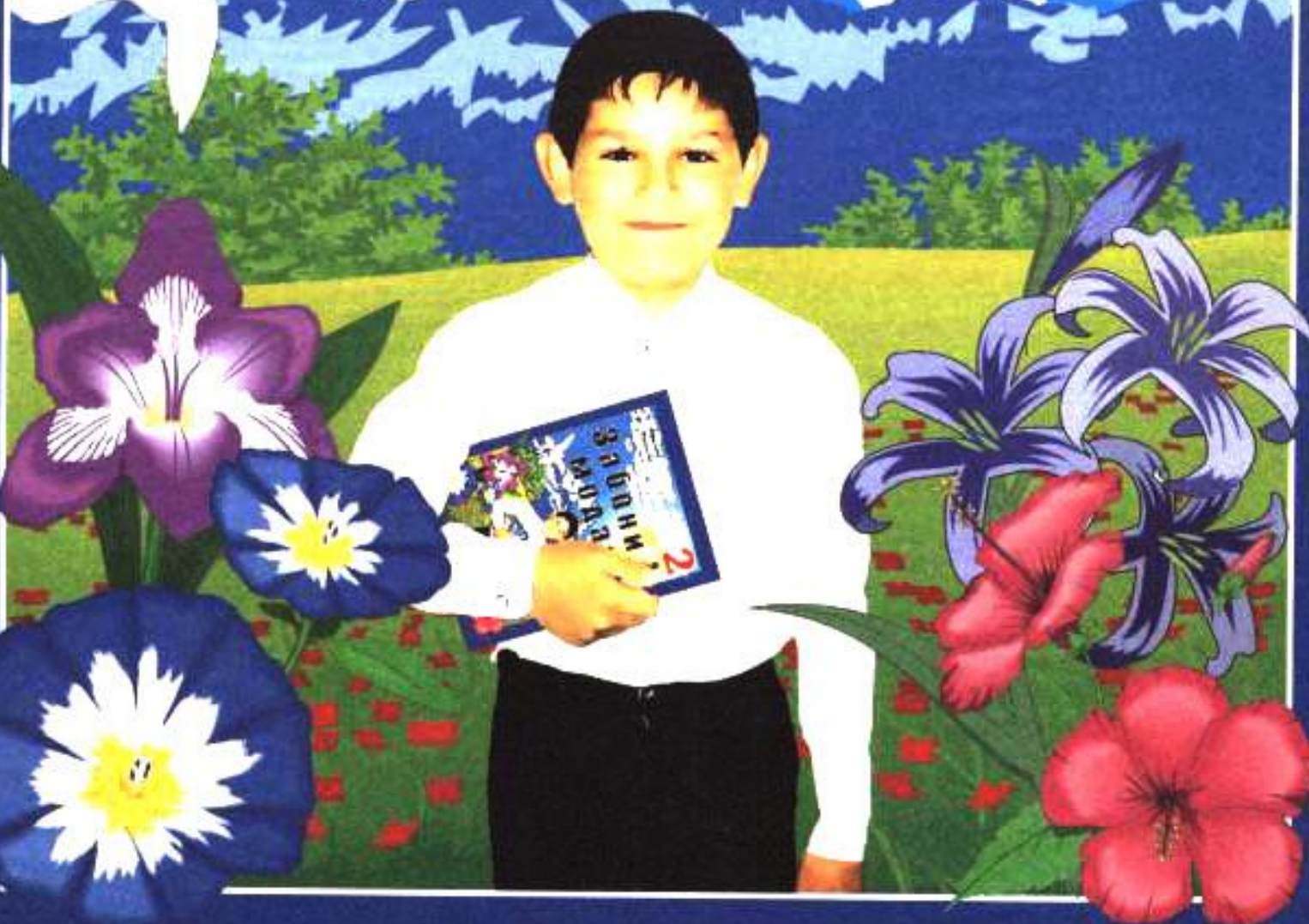

И. Абдумоев
Ср. Исромова

2

Забони модарӣ

АЛИФБОИ ЗА

Аа

Бб

Вв

Гг

Ғғ

Аа

Бб

Вв

Гг

Ғғ

Ии

Й

Йй

Кк

Ққ

Ии

Й

Йй

Кк

Ққ

Рр

Сс

Тт

Уу

Ўў

Рр

Сс

Тт

Уу

Ўў

Шш

Ъ

Ээ

Юю

Яя

Шш

Ъ

Ээ

Юю

Яя

Ибодулло АБДУЛЛОЕВ,
Фатҳия ИКРОМОВА

Забони модарӣ

Китоби дарсӣ барои синфи 2

Зери назари профессор М. Лутфуллоев

Мушовараи Вазорати маорифи Ҷумҳурии
Тоҷикистон ба ҷоп тавсия намудааст

«Полиграф групп»
Душанбе - 2005

Хонандаи азиз!

Китоб манбаи донишу маърифат аст, аз он баҳрабар шавед ва онро эҳтиёт намоед. Кӯшиш кунед, ки соли хониши оянда ҳам ин китоб бо намуди аслиаш дастраси додору хоҳараконатон гардад ва ба онҳо ҳам хизмат кунад.

Маълумотнома оид ба истифодаи китоби дарсӣ:

№	Ному насаби хонанда	Синф	Соли таҳсил	Ҳолати китоб (баҳои китобдор)	
				Аввали соли хониш	Охири соли хониш
1					
2					
3					
4					
5					

ЧОРЯКИ I

ДАРСҲОИ I ВА 2

Биёед, эй рафиқон, дарс хонем,
Ба бекорию нодонӣ намонем.
Ба олам ҳар касе бекор гардад,
Ба чашми аҳли олам хор гардад.

Садриддин Айнӣ

ТАЪТИЛИ ТИЛЛО ГУЗАШТ

Се маҳи гармо гузашт,
Кайфу сафоҳо гузашт,
Давраи аъло гузашт,
Таътили тилло гузашт.

Давраи хуштар зи он
Омадааст ин замон,
Давраи касби камол,
Мужда диҳед, дӯстон!

Савти хуши занги дарс,
Мешунавам ин нафас,
Оҳ, дилам мекунад
Дарси якумро ҳавас!...

Мактаби ҷон, ассалом!
Хурду калон, ассалом!
Мӯҳтарам, устодҳо,
Аз бачагон, ассалом!

Наримон Бақозода

ЛУҒАТ: *Мужда* - хабари хуш. *Савт* - садо.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Барои чӣ шоир се моҳи таътилно давраи аъло ва таътили тилло номидааст?
2. Банди сеюми шеърро бори дигар хонед. Гӯед, ки бачаҳо чиро ҳавас доранд.
3. Таътили тобистонаро чӣ тавр гузаронидед, нақл кунед.

1. ҶУМЛА, КАЛИМА, ОВОЗ ВА ҲАРФ

Машқи 1. Бозии "Калимаҳои зинда"-ро аз рӯи ҷумлаи "Бачаҳо ба мактаб меоянд" иҷро карда, ба саволҳо ҷавоб гардонед.

1. Дар ин ҷумла чанд калима ҳаст?
2. Калимаи якум кадом?
Калимаҳои дуюм, сеюм, чорум кадомҳоянд?
Дар ҷумла калимаҳо аз ҳамдигар чӣ тавр ҷойгир шудаанд?
Бозиро иҷро карда, ба чӣ хулоса омадед?
3. Калимаҳои ҷумларо дар нақша ин тавр ишора мекунем:

Ҷумла аз калимаҳо иборат аст.

Машқи 2. Матни зеринро хонед. Мазмуни матнро бо мазмуни расми саҳ. 4 муқоиса кунед.

ОҒОЗИ ДАРС

Таътили тобигона гузашт. Мактаб ба рӯйи мо оғӯш кушод. Мо шоду хурсанд ба мактаб меоем. Ҳамаи мо ба устодони худ “ассалом!” мегӯем.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Дар матн чанд ҷумла ҳаст?
2. Ҷумлаи якум аз чанд калима иборат аст?
3. Дар ҷумлаҳои дуҷум, сеҷум ва чорҷум чандтоӣ калима ҳаст?
4. Матнро рӯнавис намоед.

ДАРСҲОИ 3 ВА 4

МАКТАБ - ХОНАИ ДУЮМИ МО

Мактаб ҷои муқаддас аст. Дар мактаб мо илму дониш меомӯзем, хислатҳои беҳтарини инсониро аз худ менамоем. Аз ин рӯ, ҳар яки мо мактаби азизи худро дӯст медорем. Вақте ки мо пагоҳиҳо ба дарс меоем, саҳни мактаб ва синфхонаҳоро тозаю озода дида, шоду хурсанд мешавем. Охир, мактаб хонаи дуҷуми мо аст ва он бояд доимо тозаю озода бошад. Мутаассифона, хонандагоне ёфт мешаванд, ки ба қадри мактаби худ намерасанд. Онҳо коғазу пасмондаи мева ва дигар чизҳоро ба кучоҳе рост ояд партофта, синфхонаю роҳравҳоро ифлос мекунанд. Ҳол он ки дар мактабҳо барои партофтани коғазпораю дигар чизҳо қуттиҳои махсус мавҷуданд. Чунин бачагон фикр намекунанд, ки агар мактабамон ифлос бошад, таби худамон хира мегардад ва барои саломатиамон зарар дорад.

Пас, биёед, ба шиори “Тозагӣ - гарави саломатӣ” риоя намуда, мактаби худро доимо тозаю озода ва дар ҳолати намунавӣ нигоҳ дорем.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Чаро мо мактаби азизи худро ин қадар дӯст медорем?
2. Дар бораи баъзе хонандагони бетартиб чӣ гуфта шудааст?

3. Ба кадом шиор риоя кардан лозим?
4. Барои чӣ ҳикоя “Мактаб - хонаи дуҷуми мо” номида шудааст?
5. Аз матн се ҷумлаи аввалро рӯнавис кунед. Гӯед, ки дар ҷумлаи якум чанд калима ҳаст.

Машқи 3. Калимаҳои “тоза, озода, хурсанд, хона”-ро ба ҳиҷоҳо ҷудо карда, рӯнавис намоед.

Намуна: то-за, ...

Машқи 4. Калимаҳои “дониш” ва “мактаб”-ро нависед. Дар нақша нишон диҳед ва муайян кунед, ки ин калимаҳо аз кадом овозҳо иборатанд:

Машқи 5. Аз рӯи нақша калимаҳо фикр карда нависед.

○
○
○
○
○
○

ДАР СҲОИ 5 ВА 6

БА ҚОИДАҲОИ МАКТАБ РИОЯ НАМО!

Ба мактаб дар вақташ ҳозир шав, аз дарс қафо намон!
Дар синф ва саҳни мактаб мағалу бетартибӣ наkun!
Сарулибос, синф ва саҳни мактабро ҳамеша тоза нигоҳ дор!

Ба рӯи китобу дафтарат ҳеҷ чизи зиёдати нанавис.
Асбобу анҷоми синф ва мактабро ҳамчун гавҳараки чашм муҳофизат намо.

Бо ҳамсинфонат хушмуомила бош, ба сустхонон ёри расон.

Ба гуфтаҳои муаллимат гӯш деҳ, супоришҳои ӯро дар хотир нигоҳ дор ва дар вақташ иҷро бикун.

СУПОРИШ: Бачаҳои азиз, қоидаҳои дар боло номбаршударо дар хотир нигоҳ доред ва қатъӣ риоя кунед.

ЗАРБУЛМАСАЛ

Шахси беватан - булбули бечаман.

СУПОРИШ: Зарбулмасалро рӯнавис кунед ва ба зери ҳарфи "и" хат кашед.

Машқи 10. Аз матни "Ватани мо" калимаҳои ҳарфи "и"- доштаро рӯнавис намоед.

Машқи 11. Калимаҳоро аз рӯйи тартиби рақамҳо нависед ва бо ҳар яке аз он ҷумла тартиб диҳед.

5 4 3 2 1
А З И З А

3 2 1 4
Н И С Ф

1 2 5 4 3
Қ О Л И Б

Машқи 12. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфҳои зарурӣ гузошта, калимаҳоро рӯнавис кунед.

К...тоб, таър...х, ифт...хор, ҳак...м, Сод...қ, зам...н, тоҷ...к,
С...но.

ДАРСҲОИ 9 ВА 10

9 СЕНТЯБР — Рӯзи ИСТИҚЛОЛИЯТИ
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

НИШОНИ ДАВЛАТИ
ТОҶИКИСТОН

ПАРЧАМИ ДАВЛАТИ
ТОҶИКИСТОН

СУРУДИ МИЛЛИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Шеъри Гулназар КЕЛДИ

Оҳанги Сулаймон ЮДАКОВ

Диёри арҷманди мо,
Ба бахти мо сари азизи ту баланд бод,
Саодати ту, давлати ту бегазанд бод,
Зи дурии замонаҳо расидаем,
Ба зери парчами ту саф кашидаем,
кашидаем.

Зинда бош, эй Ватан,
Тоҷикистони озоди ман!

Барои нангу номи мо
Ту аз умеди рафтагони мо нишонай,
Ту баҳри ворисон ҷаҳони ҷовидонай,
Хазон намерасад ба навбаҳори ту,
Ки мазраи вафо бувад канори ту,
канори ту.

Зинда бош, эй Ватан,
Тоҷикистони озоди ман!

Ту модарӣ, ягонаӣ,
Бақои ту бувад бақои хонадони мо,
Мароми ту бувад мароми ҷисму ҷони мо,
Зи ту саодати абад насиби мост,
Ту ҳастиву ҳама ҷаҳон ҳабиби мост,
ҳабиби мост.

Зинда бош, эй Ватан,
Тоҷикистони озоди ман!

СУПОРИШ: Сурудро азёд кунед.

Машқи 13. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

й

Бозӣ

Шодӣ

Машқи 14. Калимаҳои зеринро хонед. Ба талаффузи овози “й” эътибор диҳед.

Моҳӣ, лаълӣ, Саъдӣ, ҳавлӣ, бозӣ, киштӣ, қайчӣ, шолӣ, Ҷомӣ, некӣ, Сайлӣ.

Машқи 15. Бозии “Канӣ, ҳамроҳони ман?” Ба ҳиссаи “-лӣ” ҳиҷоҳи илова карда, калима созед ва нависед.

Машқи 16. Аз матни шеъри “Суруди миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон” калимаҳои ҳарфҳои “й” ва “и” - дорро рӯнавис кунед.

ДАРСҲОИ 11 ВА 12

ПАНДИ КИТОБ

Хоҳӣ, ки доно шавӣ,
Шахси тавоно шавӣ,
Бош зи ман баҳраёб,
Ҳикмати ман беҳисоб.
Гиру зи дастат намон,
Гаштаю баргашта хон!

Лек фақат зинҳор
Тоза нигоҳам бидор!
Хат нанавис ту ба ман,
Аз варақам ҳам накан!
Ман ба ту ҳастам рафиқ,
Бош ба фикрам шарик!

Алӣ Бобоҷон

САВОЛ:

1. Китоб аз дӯсташ чиҳи меҳаҳад?
2. Чаро шоир китобро рафиқ номидааст?

Машқи 17. Зарбулмасалҳои зеринро хонед ва рӯнавис кунед.

1. Китоб сарчашмаи дониш аст.
2. Камдонӣ аз камхонӣ аст.

Машқи 18. Ба ҷои нуқтаҳо калимаи зарурӣ гузошта, матнро рӯнавис намоед.

Як пагоҳӣ чашми Фаҳрӣ ба либоси... афтид. Он дар пуштаки... овезон буд. Дар курсии дигар... нишастааст. Ману ӯ ба саҳни... баромадем.

Калимаҳò барои истифода: ҳарбӣ, Лайлӣ, ҳавлӣ, курсӣ.

Машқи 19. Матнро рӯнавис кунед. Ба талаффуз ва навишти калимаҳои ҳарфи "й" - дор диққат диҳед.

Шодӣ ҳар пагоҳирӯзӣ бо варзиши бадан машғул мешавад. Мо дар майдончаи варзишӣ бозӣ кардем. Саъдӣ дар бозӣ ғолиб баромад.

ДАРСҲОИ 13 ВА 14

ҚИССАИ ХИРСУ БОҒБОН

Боре хирсу боғбон бо ҳам дучор омаданд. Боғбон ба хирс меҳрубонии зиёде карда, вайро ба боғи худ таклиф намуд. Хирс ба боғи ӯ меҳмон шуд. Меваҳои боғ ба хирс писанд омад. Ҳамин тариқ, дӯстии байни хирс ва боғбон мустаҳкам гардид.

Ҳар боре ки боғбон хаста шуда барои истироҳат сар ба болин мениҳод, хирс аз одоби дӯстӣ бар сари болини ӯ нишаста магас аз рӯйи ӯ меронд. Боре боғбон хобида буд, ки магаси бисёр ба рӯйи ӯ ҷамъ омад. Хирс ҳарчанд магасҳоро меронд, онҳо боз ба рӯйи боғбон менишастанд. Хирс ба ғазаб омад ва санги гаронеро бардошта, ба нияти куштани магасҳо ба рӯйи боғбон зад. Ба магасҳо аз ин зарба зараре нарасид. Аммо боғбон ба хок яксон шуд. Аз ин ҷост, ки бузургон гуфтаанд: "Душмани доно беҳ аз дӯсти нодон аст".

"Душмани доно, ки ғами ҷон бувад,
Беҳтар аз он дӯст, ки нодон бувад".

Ҳусайн Воизи Кошифӣ

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Чаро хирсу боғбон бо ҳам аҳди дӯстӣ бастанд?
2. Аз чӣ сабаб хирс боғбонро кушт?
3. "Душмани доно беҳ аз дӯсти нодон аст"-ро шарҳ диҳед.

Машқи 20. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

й

Ӣ

ҷой

Машқи 21. Матни шеърро рӯнавис намоед. Ба талаффузи овози "й" эътибор диҳед.

ҲАРФИ "Й"

Й дар аввал кай ояд?
Й аз байну пай ояд.
Й сайри кайҳон дорад,
Й бӯи райҳон дорад.

Абдумалик Баҳорӣ, Ҷӯра Ҳошимӣ

Машқи 22. Аз матни ҳикояи "Қиссаи хирсу боғбон" калимаҳои ҳарфи "й" - дорро рӯнавис кунед.

Машқи 23. Тезгӯякро аввал оҳиста, баъд тез хонед.

Аспам лойолуд, ёли аспам лойолуд.

Машқи 24. Матро рӯнавис кунед ва ба зери калимаҳои ҳарфи "й"-дор хат кашед.

Пагоҳӣ Хайрулло аз хоб хеста, сӯи тиреза нигарист.
Борони майда меборид. Ӯ дасту рӯй шуст ва ба чойнӯшӣ нишаст.

ТЕЛЕФОН

Мераванд агар
Дадом ба сафар,
Ҳушам ба телефон
Ҳар шому саҳар.

Ҳар гоҳ телефон
Садо медиҳад,
Як хабари нав
Ба мо медиҳад.

Модарам аввал
“Алло” мегӯянд,
Хондани маро
“Аъло” мегӯянд.

Дадом пас ба ман
Карда гапзанон,
“Офарин!” гӯянд
Доим аз телефон.

Аминҷон Шукӯҳӣ

САВОЛ:

1. Барои чӣ ҳушу хаёли писарак доим ба телефон аст?
2. Модараш бо телефон чӣ мегӯяд?
3. Падараш ба ӯ чӣ ҷавоб мегардонад?

Машқи 25. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

М

ММ

Мамма

БОЗИИ “ГУФТУГӢ БО ТЕЛЕФОН”

- Алло! Бемалол бошад, Саодатро ҷеғ занед.
- Ҳа, ман – Саодат.
- Салом, Саодат! Ман – Таҳмина. Дарсҳоятро тайёр кардӣ?
- Мисолҳоро ҳал карда истодаам.
- Баъди як соат наздат меравам. Ба чорбоғ меравем.
- Хуб шудааст. Баъди як соат биё.

СУПОРИШ: Матро хонед ва бозиро иҷро намоед.

ЧИСТОН

Меҳоҳӣ бо роҳи дур
Гап занӣ ту боҳузур,
Бо падар ё модарат
Бародар ё хоҳарат?
Агар хоҳӣ, пас шунав:
Биё, бо ман ҷӯра шав.

СУПОРИШ: Чистонро азёд кунед.

Машқи 26. Аз матни чистони “Телефон” калимаҳои ҳарфи “т” -дорро рӯнавис кунед.

Машқи 27. Матни шеърро рӯнавис намуда, ба зери ҳарфи “т” хат кашед.

ҲАРФИ “Т”

Т ҳарфаки раққос аст,
Туву маро шинос аст.
Т монанди тарозуст,
Тартибу тақсим аз ӯст.

А. Баҳорӣ, Ҷ. Хошимӣ

Машқи 28. Тезгӯякро рӯнавис намуда, тез ва бурро хонданаширо машқ кунед.

ИН ТУТЧА ЧИТУ ТУТЧА?

ДАРСҲОИ 17 ВА 18

СЕБ

Дар Тоҷикистон аввали тобистон себи тезпазак, баъди он навъҳои тирамоҳӣ ва зимистонӣ мепазанд. Ҳамин тавр, чор фасли сол дастархони мардум аз себи тару тоза орошта аст.

Дар кишвари мо себро беш аз 5 ҳазор сол медонистанд. Аслан, себ меваи хурӯй будааст. Баъдтар аҷдодони мо онро дар боғҳо парварида, навъҳои гуногунашро ба вуҷуд овардаанд. Ҳоло себҳои хубонӣ, сурх, шоҳӣ, рухи Юсуф, искана, яхак, пахтасеб машҳуранд. Ҳамаи ин себҳо хуштаъм ва сершарбат мебошанд.

Дарахти себ аз тухмаш мерӯяд. Лекин ба воситаи пайванд навъҳои хуби онро ба вуҷуд овардан мумкин аст. Дарахти себ дар 5-8-солагӣ мева медиҳад.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Навъҳои себро номбар кунед.
2. Занбӯри асал аз гули себ чӣ мегирад?
3. Дарахти себро ба кадом восита зиёд мекунанд?
4. Бачаҳои азиз, шумо низ метавонед дар маҳалли худ навъҳои гуногуни себро парвариш кунед. Ба шумо калонсолон ёрӣ мерасонанд.

Машқи 29. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

ӯ
ӯ

кабӯтар

НЕ, СЕ ДОНА

Бобо ба наберааш шумурданро ёд медиҳад:

– Дар халтаи паси дар панҷ себ ҳаст. Агар ҳозир яктои онро ту хӯрӣ, чанд дона себ мемонад?

– Се дона.

– Дурусттар фикр кун. Мумкин чор дона монад-а?

– Не, бобо, се дона мемонад, чунки ман навакак яктаашро хӯрда будам.

ЗАРБУЛМАСАЛ

Ростгӯӣ хислати беҳтарини инсон аст.

Машқи 30. Ҷуфти калимаҳоро хонед. Ба талаффузи овозҳои “у” ва “ӯ” диққат дода, маънои калимаҳоро шарҳ диҳед.

бур — бўр гул — гӯл хурд — хӯрд

Машқи 31. Аз матни “Себ” калимаҳои ҳарфи “ӯ” - дорро рӯнавис намоед.

Машқи 32. Бо калимаҳои “Гулрӯ, хушрӯӣ, дӯст, шӯхӣ” ҷумлаҳо созед ва нависед.

ДАРСҲОИ 19 ВА 20

ЧОРМАҒЗ

Чормағз аз қадим дар рӯзгори мардум васеъ истифода мешавад. Нафақат мева, балки баргу пӯстлох, чӯб ва решааш ҳам ба кор меравад. Масалан, аз пӯсту барги дарахти чормағз ранг тайёр мекунанд. Чармгарон аз он барои ош додани пӯст истифода мебаранд. Равғани чормағз дар санъати тасвирӣ низ қимати зиёд дорад. Ранге, ки дар таркибаш равғани чормағз дорад, вайрон намешавад. Дарахти чормағз то ҳазор сол умр мебинад.

Барои он ки дарахти чормағз нағз сабзад ва ҳосили дилхоҳ диҳад, дар байни ҳар ниҳол 10 метр масофа бояд монд. Баъди ду сол ниҳолро кундапайванд ё муғчапайванд

мекунанд. Чормағзҳои сермағзу коғотӣ (пӯчоқтунук) бо роҳи пайвандкунӣ ба вучуд омадаанд.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Аз барг, пӯст, чӯби дарахти чормағз чиҳо тайёр мекунанд?
2. Дарахти чормағз чӣ қадар умр мебинад?
3. Навъҳои беҳтарини чормағз бо кадом роҳ ба вучуд оварда мешаванд?
4. Аз матн калимаҳои ҳарфи "ӯ"- дорро рӯнавис кунед.

Машқи 33. Калимаҳои зеринро бодикқат хонед ва имлои онҳоро дар хотир гиред.

Фирӯз, чӯча, танӯр, ғӯза, хурӯс, кӯпрук, хомӯшак, мӯрча, занбӯр, тӯҳфа, калӯш, кӯҳ, харгӯш, сӯзанак, рӯбоҳ, кӯрпашша, тӯтӣ, кабӯтар, пӯшок, шӯрнӯл, дурӯғ, мӯзадӯз, лӯбиё, кӯза, гӯсфанд, гӯсола.

СУПОРИШ: Калимаҳои ба гурӯҳҳо ҷудо карда нависед:

Паррандагон: чӯча, ...

Ҳайвонот: харгӯш, ...

Ҳашарот: хомӯшак, ...

Машқи 34. Бозии "Калима созад". Калимаҳои сохтаатонро нависед.

Х	Б	ӯ
У	Ш	Й

С	ӯ	Р
Ҳ	Б	О

Машқи 35. Ба ҷои нуқтаҳо калимаи зарурӣ гузошта, матнро рӯнавис кунед.

Наврӯз падару модарашро ... медорад. ӯ ҳар ... пас аз дарс ба ... алаф медиҳад. Падараш ба Наврӯз ... тӯҳфа кард.

Калимаҳо барои истифода: гӯсфандон, кӯзача, рӯз, дӯст.

БАҲРИ НОРАК

Баҳри Норақ мешавад лабреттар,
Мавҷҳояш ҳар тараф сар мезананд.
Кӯҳсорон пой дар оби кабуд
Домани гулзори худ бар мезананд.

Кӯҳҳои Нор базм ороста,
Баҳро бо дасти сангин дошта,
Гӯй меҳоянд як қулташ кунанд
Мисли шаҳҷома ба сар бардошта.

Баҳр не, аз Қаққашони осмон
Порае афтада байни кӯҳсор.
Нур меҳезад шаб аз домони ӯ,
Баҳри Норақ - обрӯи рӯзгор!

Раҳмат Назрӣ

СУПОРИШ: Матни шеърро бурро хонед. Чор сатри охириро азёд намоед.

Машқи 36. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

g

D

Диларрӯз

Машқи 37. Аз матни шеъри "Баҳри Норақ" калимаҳои ҳарфи "д" - дорро хонед.

Машқи 38. Бозӣ - мусобиқаи "Кӣ тезтар мехонад?". Калимаҳоро аввал хонда, баъд нависед.

2 + тор
2 + гона
2 + + а

ка + 2
10 + марда
10 + лез
2 + шанбе

Машқи 39. Матни шеърро рӯнавис кунед.

ҲАРФИ "Д"

Д монанди донишчӯ,
Дам шинад бо ду зону,
Доим дарсашро хонад,
Қадри донишро донад.
Дон, ки ҳар кӣ доно шуд,
Дар дилу дида ҷо шуд.

А. Баҳорӣ, Ҷ. Ҳошимӣ

Машқи 40. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфи "д" гузошта, матнро рӯнавис намоед.

Тирамоҳ ома... . Пахтаҳо шукуфтанд... . Пахтачинӣ сар шу... . Бачаҳо ба ...еҳқонон ёрӣ ме...иҳан... .

ДАРСҲОИ 23 ВА 24

НОЛАИ ПАДАР

Падару писаре гуноҳ содир карданд. Ҳаким фармуд, ҳар якеро ҷӯб зананд. Аввал падарро хобонданд ва сад ҷӯб заданд. "Оҳ" нагуфт ва дам назад. Баъд аз он писарашро хобонданд ва чун як ҷӯб заданд, падараш нолаву фарёд кард.

Ҳаким гуфт:

– Ту сад чӯб хӯрдӣ ва дам назадӣ. Ба як чӯбе, ки писарат хӯрд, ин нолаву фарёд чист?

Гуфт:

– Он чӯбҳо, ки бар тани ман меомад, тоқат мекардам, акнун ки бар ҷигарам меояд, тоқат надорам.

Хусайн Воизи Кошифӣ

САВОЛ: Барои чӣ падар ба сад чӯб хӯрдан тоқат карду ба як чӯбе, ки писарашро заданд, тоқат накард?

Машқи 41. Калимаи “заданд”-ро аввал тез, баъд оҳиста ва бурро хонед. Дар нақша нишон диҳед, ки он аз кадом овозҳо иборат аст:

○ ○ ○ ○ ○ ○

Ҳангоми тез хондан кадом овоз дуруст шунида намешавад?

Машқи 42. Бо калимаҳои “хурсанд, омаданд, даромаданд, мехонанд” ҷумлаҳо созед ва нависед.

Машқи 43. Панди зеринро рӯнавис кунед ва ба зери калимаҳои ҳарфи “д” - дошта хат кашед.

Фарзанд ҷону ҷигари падару модар аст.

А Н О Р

Анор буттаи сертана буда, то 5 метр қад мекашад. Гулаш сурхи пурҷилост. Мевааш моҳҳои сентябр, октябр мепазад.

Дар таркиби шираи анор қанд, ҷавҳари лимӯ, намакҳои фоидабахш фаровонанд. Анор ба дарди дил, ҷигар, шушу шикам давост. Пӯсти анор барои муолиҷаи меъдаву рӯда истифода мешавад.

Анорро бо қаламча зиёд мекунад. Қаламчаҳоро дар фосилаи 2-4 метр мешинонанд. Баъди 3-4 сол онҳо ба ҳосил медароянд. Ҳар буттаи анор 15-60 кило мева мебандад.

Анор 30-70 сол умр мебинад.

Машқи 44. Аз матни “Анор” се ҷумлаи аввали сархати сеюмро рӯнавис намоед. Ба зери калимаҳои ҳарфи “д” - дор хат кашед.

Машқи 45. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфҳои зарурӣ гузошта, матро рӯнавис кунед.

Рӯзе як гӯсфан... гум шуд. Соҳибаш дашту са...ро ва кӯҳ...оро коф... . Бего... ӯ гӯсфан...ро ёфта хурсан... шуд.

ДАРСҲОИ 25 ВА 26

ПАНДИ ПАДАР

(Х и к о я)

1

Як рӯз ҳамроҳи шарикдарсам Шаҳбоз ба бозор рафтам. Ният доштам, ки мурӯд харам. Бинобар ин ба сӯи растаи мурӯдфурушон роҳӣ шудам. Шаҳбоз маро боздошт:

- Куҷо мешитобӣ?
- Мурӯд мехарам!
- Саросема нашав, – гуфт ӯ. – Биё, бозорро давр мезанем. Шояд аз мурӯди дӯстдоштаи ту меваи хубтаре пайдо шавад.

Шаҳбоз пеш даромад ва аз меваҳо якта-якта гирифта мехӯрд ва гоҳ-гоҳ ба ман муроҷиат мекард: “Ту ҳам чашида бин”. Аммо ман ба моли мардум даст намебурдам. Фақат ягон донаи меваи хурд, мисли ангур ё олу хӯрда, фикри онро тасдиқ мекардам, ки “асал барин ширин аст”. Вале, ҳамин ки барои харид пул мебаровардам, шарикам “қимат” ё “хом” гӯён маро аз фикрам мегардонд...

Ин ҳол чанд бор такрор шуд. Акнун ман ҳам баробари ӯ аз анвои гуногуни меваю сабзавот чашида, аз бозор хушку холӣ мебаромадам.

- Сер шудем, харид кардан чӣ даркор! – мегуфт Шаҳбоз...

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Матни ҳикояро хонда, мазмунашро нақл кунед.
2. Оё Шаҳбоз рафтори дуруст кард?
3. Бачаҳои азиз, магар меваро ношуста хӯрдан равост?

Машқи 46. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

я

я

Яҳе

Машқи 47. Калимаҳои зеринро рӯнавис намоед.

Зулфия, Марям, ҳадя, чӯяк, хушрӯяк, сароянда, як, якҷоя.

Машқи 48. Аз матни ҳикояи "Панди падар" калимаҳои ҳарфи "я" - дорро рӯнавис кунед.

Машқи 49. Матни шеърро рӯнавис карда, ба зери ҳарфи "я" хат кашед.

МҶЯКИ МАН

Мӯяки ман, мӯяки ман,
Мӯяки хушрӯяки ман.
Кай ту дароз мешавӣ
То сари зонуяки ман?

Чӯра Хошимӣ

ДАРСҲОИ 27 ВА 28

2

Боре ҳамроҳи падарам барои харидани мавиз ба бозор рафтем. Падарам ҷо-ҷо истода, мавизҳоро аз назар мегузаронд ва боз роҳашро давом медод.

Тоқатам тоқ шуд. Ҳамин ки ӯ пештар рафт, аз тӯдаи мавизе як каф гирифта ба даҳон партофта. Ба гумонам, ки ин амали маро на фурушанда мидиду на падарам. Вале

нохост падарам қафо гашту аз соҳиби ҳамон мавиз хоҳиш кард:

– Ду кило баркашед...

Гаҳи бозгашт аз ӯ пурсидам:

– Додо, чаро аз мавизе харидед, ки ҳам қимат асту ҳам бенур? Тарозуро ҳам сабуктар карда гирифтед...

– Аз дуздии ту шармам омад, – гуфт ӯ ба сӯям норозӣ нигариста. – Чӣ амали паст! Чӣ шармандагӣ! Охир, ман ҳар вақт ба ту пул медиҳам, ки дилат ҳар чӣ кашад, харида хӯри... Фаромӯш накун, ки хасдузд шутурдузд мешавад...

Вай дигар чизе нагуфт. Аммо ман хатоямро фаҳмидам.

Инак, ҳар гоҳ ба моли мардум бо тамаъ нигарам, панди падарам ба ёдам меояду аз он даст бозмедорам.

Эҳсон Субҳон

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Чаро падар аз писараш ранҷид?
2. Барои чӣ падар аз мавизи қимат ва бенур харид?
3. Панди падар “Хасдузд шутурдузд мешавад...” чӣ маъно дорад?
4. Аз матн калимаҳои ҳарфи “я”- дорро рӯнавис кунед.

Машқи 50. Бо калимаҳои “Лутфия, мураббия, тарбия” ҷумла тартиб дода нависед.

Машқи 51. Матни шеърро рӯнавис намуда, ба зери ҳарфи “я” хат кашед.

ҲАРФИ “Я”

“Я” гӯяд:

— Яксон бошед!

Яқдилу якҷон бошед!

Яъне ки дар баҳру бар

Яқдастӣ орад самар.

*А. Баҳорӣ,
Ҷ. Хошимӣ*

Машқи 52. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфи “я” гузошта, матнро рӯнавис кунед.

Ману Зулфи... ҳамсо... мебошем. Мо ҳар рӯз ...кҷо... ба мактаб меоем. Муаллим ба мо ҳико...ҳои шавқовар нақл мекунад.

яҳдон

ҷуҷа

ДАРСҲОИ 29 ВА 30

ПАДАР

Падар ҳам дӯст медорад чу модар нек фарзандаш,
Давоми умри вай бошад, зибаски ин ҷигарбандаш.
Намехоҳад ба дунёе диҳад як хандаи ўро,
Намояд ҷони худро садқаи як ҳарфи дилбандаш.
Навозиш карда ўро, парварад бо як ҷаҳон умед,
Баҳори рӯзгораш бишмарад бо як ҷаҳон умед.
Намемонад, ки пояш каҷ ниҳад аз роҳи инсонӣ,
Ба роҳи неки иқболаш барад бо як ҷаҳон умед...

Ашӯр Сафар

СУПОРИШ: Шеърро бодикқат хонед ва гӯед, ки падар ба фарзандаш чӣ гуна ғамхорию меҳрубониҳо мекунад.

Машқи 53. Навиштаҳои зеро машқ кунед.

Ю

Ю

Юнус

КИСТ ЮН?

Кист он кас - рӯз то бегаҳ давид,
Ошу нон баҳри шумо тайёр кард,
То шумо дар мактаб омӯзед илм,
Ҷумла кори хонаву бозор кард,
То шумо доно шаведу ботамиз,
Аз насиҳат гӯшатон пурбор кард?

Садриддин Айни

Машқи 54. Калимаҳои зеринро рӯнавис намоед.

Юсуф, юнучқа, юғ, юған, Аюб, сиюм, сеюм, Қайюм, маъюб.

Машқи 55. Матни шеърро рӯнавис карда, ба зери калимаҳои ҳарфи “ю” - дор хат кашед.

ҲАРФИ “Ю”

Ю ҳарфи 10-монанд аст,
1-у 0-и пайванд аст.
Пайванди дугонаҳо:
Шаҳрибоную Барно.
Юсуфҷону Юнус ҳам
Чун “ю” ҷӯраю ҳамдам.

А. Баҳорӣ, Ҷ. Ҳошимӣ

Машқи 56. Матро рӯнавис намуда, ба зери калимаҳои ҳарфи “ю” - дор хат кашед.

Юнучқа пухт. Қайюму Юсуф юнучқаро даравиданд.

26 Аминаю Сайёра барои онҳо чой ва нон бурданд.

МОДАР

Модар! Чӣ сухани зебою муқаддас ва дилнишинест! Вақте ки ин калимаро ба забон мегиред, пеши назаратон шахсе намудор мешавад, ки аз чашмони ӯ нур меборад. Ин нур ба мо роҳи ҳаёти ояндаро равшан мегардонад.

Модар фарзандро бо азобу машаққатҳои зиёд ба воя мерасонад. Шаб то рӯз ва рӯз то бегоҳ дар сари гаҳвора нишаста, фарзандро навозиш мекунад.

ӯ аз ҳама қиматтар ва аз ҳама мӯътабар аст. Меҳри ӯ хуршедро мемонад, ки ба тамоми олам нур мепошад.

Ишқи ӯ чашмаҳои пурҷӯшро мемонад, ки дашту биёбон, саҳрою марғзоронро гулистон мекунад.

ӯ ба монанди боғбонест – боғбони моҳир ва ғамхори фарзандон. Модар ба монанди чашмаест – чашмаи ҳаёти инсон. Ҳаёти инсон бошад, дар рӯи замин ба модар вобаста аст.

ЛУҒАТ: *Муқаддас* - азиз, мӯътабар.

Марғзор - чаманзор, сабзазор, алафзор.

СУПОРИШ: Аз матн калимаҳои ҳарфи “ю” - дорро номбар кунед.

Машқи 57. Матни шеърро рӯнавис карда, ба зер ҳарфи “ю” хат кашед.

САФО

... Яку дуо сею чор,
Шумурда метавонам.
“Я”-ю “Ю”-ро ба дафтар
Менависам,
Меҳонам.

Машқи 58. Бозии “Калима созед!” Аз ҳарфҳои “н, ч, ю, а, у, қ” калима созед ва нависед.

Машқи 59. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфи "ю" гузошта, матнро рӯнавис кунед.

А...б ва ...нус дар синфи ду...м мехонанд. Ҷӯраҳо ба монанди ака... додар ба ҳамдигар дилсӯзи... ғамхорӣ менамоянд. Онҳо якҷоя ба ...ғандаравӣ мераванд.

ДАРСОҲОИ 33 ВА 34

ҲАЗРАТИ МҶСО ВА ДАРВЕШ

Мӯсо дарвешеро дид аз гуруснагию бараҳнагӣ ба рег афтадааст. Дарвеш ба ӯ гуфт:

- Эй Мӯсо, дуо бикун, то маро Худо рӯзие диҳад. Аз бегоҳатӣ ба ҷон омадаам.

Мӯсо дуо кард, Худо ба ӯ ризқу рӯзӣ дод. Пас аз чанд рӯз дид, ки халқ дар гирди дарвеш ҷамъ омадаанд.

Мӯсо гуфт:

- Ин чӣ ҳолат аст?

Гуфтанд:

- Ҳамр (шароб) хӯрда, касеро куштааст. Аз ӯ қасос мегиранд.

ПАНД

Гурбаи мискин агар пар доштӣ,
Тухми гунҷишк аз замин бардоштӣ.
Он ду шохи гов агар хар доштӣ,
Одамиро назди худ нагзоштӣ.

Саъдии Шерозӣ

СУПОРИШ:

1. Мазмуни ҳикояро нақл намоед.
2. Пандро азёд кунед.

Машқи 60. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

е

Е

е

Машқи 61. Аз матни ҳикояи “Ҳазрати Мӯсо ва дарвеш” калимаҳои ҳарфи “е” - дорро рӯнавис намоед.

МАН АДАБРО АЗ КӢ МЕОМУӢЗАМ?

Хушмуомилагӣ яке аз беҳтарин хислатҳои инсон аст. Одами хушмуомиларо ҳама дӯст медорад.

Хушмуомила буданро, пеш аз ҳама, мо дар хона аз падару модар меомӯзем. Баъди он ки мактабхон мешавем, муомилаи некро аз муаллимони меҳрубонамон ёд мегирем. Ман кӯшиш мекунам, ки ҳар як панди нақӯи онҳоро ба гӯш гирам ва ҳамеша аз рӯйи гуфташон рафтор кунам.

Машқи 62. Аз матни “Ман адабро аз кӣ меомӯзам?” ду ҷумлаи аввалро рӯнавис намоед ва ба зери калимаҳои ҳарфи “е”- дошта хат кашед.

Машқи 63. Матнро рӯнавис намуда, ба зери ҳарфи “е” хат кашед.

Субҳ медамид. Хурӯсҳои деҳа ҷеғ мезаданд. Зебо аз хоб хест. Ӯ дасту рӯяшро шуста, ба бузу гӯсфандон ем дод.

ДАРСОҲОИ 35 ВА 36

РӢЗИ МУАЛЛИМ

Олим, бинокор, рассом, табиб... Чӣ касбҳои наҷиб ва пурифтихор. Ин касбҳо аз омӯхтани ҳарфи аввалини Алифбо оғоз меёбанд. Ҳарчанд ин касбҳо гуногунанд, соҳибони он дар мактаб аз муаллим сабақ омӯхтаанд.

Барои ҳамин ҳам Рӯзи муаллим на танҳо иди касбии омӯзгор, балки иди ҳамаи онҳое мебошад, ки аз муаллим дониш омӯхтаанд.

Идатон муборак, устодони азизу меҳрубон!

МУАЛЛИМО

Ҷар субҳи фирӯз
Хурсанду хандон,
Ба сӯи мактаб
Равем шитобон.
Қабул намояд
Бо меҳри тоза,
Дар саҳни мактаб
Моро ҳамеша.

Муаллими мо,
Муаллими мо.

– Салом, муаллим! –
Гӯем аз одоб.
Салом, бачаҳо! –
Гардонад ҷавоб.
Нисбат ба моён
Меҳри зиёде,
Бошад намоён
Аз ҳар садое.

Муаллими мо,
Муаллими мо.

Ҷар гоҳ ки бар синф
По мегузorem,
Хизмати ўро
Ба хотир оrem:
– Дӯстӣ, рафоқат
Омӯхт моро,
Шамъи садоқат
Афрӯхт моро.

Муаллими мо,
Муаллими мо.

Моро ягона
Омӯзгор аст,
Омӯзгори
Бозътибор аст.
Ба мисли фарзанд
Мо бо муҳаббат,
Хоҳем доим
Бошад саломат.

Муаллими мо,
Муаллими мо.

Убайд Раҷаб

САВОЛ:

1. Дар васфи муаллим боз кадом шеърҳоро азёд медонед?
2. Шумо ба муаллими худ чӣ орзу мекунед?

Машқи 64. Хонед. Аз матн калимаҳои ҳарфи "е"-дорро рӯнавис намоед.

ТАҲСИЛ ДАР КҶДАКӢ МЕБОЯД

Шамсиддин Музаффар рӯзе ба шогирдони худ мегуфт, ки таҳсил дар кӯдакӣ мебояд кард. Ҳар чӣ дар кӯдакӣ ба ёд гиранд, ҳаргиз фаромӯш нашавад. Ман ин замон панҷоҳ сол бошад, ки сураи фотиҳа ба ёд гирифтаам ва бо вучуди ин ки ҳаргиз нахондаам, ҳанӯз ба ёд дорам.

Убайди Зокони

САВОЛ: Таҳсил дар кӯдакӣ чӣ фоида доштааст?

Машқи 65. Аз матни шеъри "Муаллими мо" банди дуюмро рӯнавис кунед ва ба зери ҳарфи "е" хат кашед.

Машқи 66. Ба ҷои нуқтаҳои ҳарфи "е" гузошта, матнро рӯнавис кунед.

А Б Л А Ҳ

Аблаҳ... сӯзан... дар хона гум карда буд ва дар кӯча... м...талабид.

Гуфтанд:

– Чӣ м...чӯӣ?

Гуфт:

– Сӯзан...ро, ки дар хона гум кардаам.

Гуфтанд:

– Чиз...ро, ки дар хона гум кардӣ, дар кӯча м...чӯӣ?

Гуфт:

– Чӣ кунам, ки хона торик асту чароғ надорам.

Алии Сафӣ

САВОЛ: Мазмуни ин матн дар бораи кадом тоифа одамон аст?

ДАРСҶОИ 37 ВА 38

ТАДБИРИ МУАЛЛИМ

Амир Наср Аҳмади Сомониро муаллиме буд, ки айёми хурдсолӣ ўро таълим меод ва чӯб бисёр мезад. Амир Наср мегуфт, ҳар гоҳ ба султони расам, ҷазои ўро хоҳам дод.

Чун ба султонӣ расид, шабе ёди айёми гузашта кард. Муаллимаш ба хотир омад ва ҳама шаб дар андешаи интиқоми \bar{u} шуд.

Ғуломеро бифармуд, ки аз бӯстон даҳ чӯб биёрад ва якеро гуфт: “Муаллимро ҳозир кун!”

Ходим рафт, то муаллимро ҳозир гардонад. Муаллим пурсид: “Султон чӣ мекард, ки маро ёд кард?”

Гуфт: “Ғуломеро фармуд, ки биравад, аз бӯстон даҳ чӯб биёварад ва маро гуфт, ки муаллимро ҳозир кун”.

Муаллим донист, ки амир дар фикри интиқоми вай аст. Дар роҳ ба дӯкони мевафурӯшӣ даромад ва мевае хариду дар остин кард.

Чун пеши Наср омад, амир чӯбе гирифт ва гуфт: “Дар ин чӣ мегӯӣ?”

Гуфт: “Саҳл аст”.

Даст дар остин кард ва он мева берун оварду гуфт: “Зиндагии подшоҳ дароз бод, калимае дорам!”

Гуфт: “Бигӯӣ!”

Гуфт: “Ин мева бад-ин латифӣ зодаи он чӯб аст!”

Султон чун ин сухан бишнид, бағоят писандид ва то зинда будан ба муаллими худ маош таъин кард, то зиндагии \bar{u} ба фароғат гузарад.

Муҳаммад Авфӣ

ЛУҒАТ: Саҳл - ночиз. Латиф - хушрӯй.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Амир Наср ба ходим чӣ фармон дод?
2. Муаллимаш ба подшоҳ меvaro нишон дода чӣ гуфт?
3. “Ин мева бад - ин латифӣ зодаи он чӯб аст!”-ро муаллим шарҳ медиҳад.

Машқи 67. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

Ё

Э

Ё

Машқи 68. Аз матни ҳикояи “Тадбири муаллим” калимаҳои ҳарфи “ё”- дорро рӯнавис намоед.

Машқи 69. Калимаҳои зеринро рӯнавис кунед ва имлои онҳоро дар хотир нигоҳ доред.

Пиёла, миёна, биёбон, бисёр, гиёҳ, дастёр, ёл, ёд, ёқут, ёздаҳ, лӯбиё, Яҳё, дарё, дунё, Сурайё, айёр, тайёр.

Машқи 70. Аз машқи 69 калимаҳо интихоб намуда, ҷумлаҳо тартиб диҳед ва нависед.

ДАРСҲОИ 39 ВА 40

АДАБ БО ПАДАРУ МОДАР

Агар пурсанд, ки адаб бо падару модар кадом аст, бигӯй:

- ҳурмати ононро ҳамеша нигоҳ дорад;
- барои моли дунё ва чизу чора нисбати онҳо саҳтӣ накунад;
- барои ҳурмат ва хизмате, ки бо падару модар мекунад, миннат накунад;
- ба рӯйи эшон саҳт нанигарад;
- чун бихонандаш, зуд ҳозир шавад;
- дар вақти сӯҳбати эшон рӯй турш накунад;
- ҳар чӣ фармоянд, агар дар он гуноҳе набошад, ба ҷой орад;
- дар суҳан гуфтан бо эшон ё бо дигаре дар назди онҳо овоз баланд накунад;
- бе маслиҳати падару модар ба сафар наравад;
- барои хурсандии онҳо бикӯшад;
- падару модарро чун сачдагоҳ бидонад.

Хусайн Воизи Қошифӣ

ЛУҒАТ: Эшон - онҳо.

СУПОРИШ:

1. Ёздаҳ адаби иззати падару модарро азёд кунед.
2. Аз матн калимаҳои ҳарфи “ё” - дорро номбар намоед.

Машқи 71. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфи “ё” гузошта, матнро рӯнавис кунед.

Рӯзе Бахти...р ва ...рмуҳаммад ба соҳили дар... рафтанд. Онҳо аз дар... ...здаҳ моҳӣ дошта ба хона оварданд. Модари Бахти...р моҳибир...н пухт. ...дгор ба ӯ ...рӣ дод.

Машқи 72. Бози “Асрори калимаҳо”. Дар калимаи “ёл” ҳарфи “л”-ро бо ҳарфҳои “д, б” иваз намуда, калимаи нав созед. Калимаҳои ҳосилшударо нависед.

Машқи 73. Бо калимаҳои “ёд, ёб” ҷумлаҳо созед.

Машқи 74. Матни шеърро рӯнавис карда, ба зери калимаҳои ҳарфи “ё” - дор хат кашед.

ҲАРФИ “Ё”

Ё ҳарфи шохдор аст,
Ё чун бузи ҳушёр аст.
Ёна ояд, по монад,
Ёлакашро ёзонад,
Ёбад алаф аз ёна,
Ё аст оё ин ё на?

А. Баҳорӣ, Ҷ. Хошимӣ

ДАРСҲОИ 41 ВА 42

ЗАБОНИ МОДАРӢ

Ширин забони модар,
Қимат зи симу аз зар.
Ҳар кас варо бидонад,
Дорад болу ҳам пар.

Таълими мо ҳамгиро,
Мерос бувад баҳри мо.
Бунёдгари забон аст,
Забони тоҷикон аст.

Латифа ҳасту бозӣ,
Дорем сарфарозӣ.
Чистону ҳам фасона,
Бирав, бигӯ дар хона.

Ҳастӣ кунун китобхон,
Ҳам мешавӣ китобдон.
Бояд ки хонӣ: Чиро?
"Забони модариро".

Давлатшоҳи Назар

СУПОРИШ:

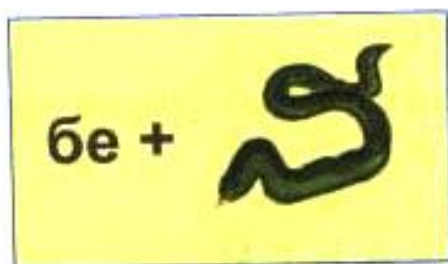
1. Банди ба худ маъқули шеърро рӯнавис кунед.
2. Шеърро азёд намоед.

Машқи 75. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

Машқи 76. Аз матни "Забони модарӣ" калимаҳои ҳарфи "ч" - дорро рӯнавис намоед.

Машқи 77. Бозӣ-мусобиқаи "Кӣ тезтар менависад?"

Машқи 78. Ба ҷои нуқтаҳо калимаи зарурӣ гузошта, матнро рӯнавис кунед.

... кабке дорад. Ҷои хоби кабк ... айвон аст. Ҳар пагоҳӣ ба сари ... баромада меҳонад. Кабк аз дасти Манучеҳр

мағзи ... ва нонреза мехӯрад.

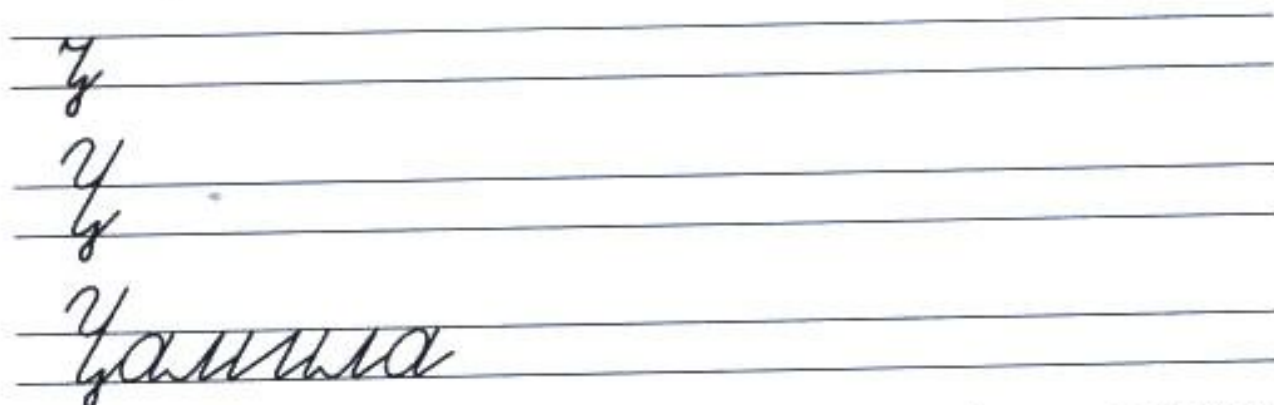
Калимаҳо барои истифода: чормағз, деворча, Манучеҳр, тоқчаи.

Машқи 79. Тезгӯякро рӯнавис намуда, тез ва бурро хонданаширо машқ кунед.

Ин тешача, чӣ тешача,
Ин тоқчача, чӣ тоқчача.

ДАРСОҲОИ 43 ВА 44

Машқи 80. Навиштаҳои зеринро машқ кунед:

Машқи 81. Тезгӯякро рӯнавис намуда, тез ва бурро хонданаширо машқ кунед.

Чӯча ҷав аз ҷӯча ҷуст.

Машқи 82. Калимаҳои зеринро рӯнавис намоед.

Ҷаббор, панҷ, ҷорӯб, ҷӯяк, ҷав, ҷӯра, анҷир, Олимҷон, Мавҷуда, маҷалла, кунҷ, биринҷ.

Машқи 83. Аз машқи 82 калимаҳо интихоб намуда, ҷумла тартиб диҳед ва нависед.

ДЕВБАРЗАНҒИ

(Афсона)

1

Буд, набуд, як кампирাকে буд. Кампирак духтарাকে дошт
хушёру чаққон. Духтарак ҳеҷ бекор шишта наметавонист:

ҳавлӣ мерӯфт, хона меғундошт, хӯрок мепухт, пахта меришт, матоъ мебофт, либос медӯхт.

Рӯзе духтарак то шаб ба чархресӣ машғул шуд. Кампиракро хоб омаду гуфт:

– Вақти хоб шуд, духтарам, чароғро хомӯш карда хоб бикун. Мабодо, балое аз дашти Карбалое омада, чароғро дида, ба хонаи мо дарояд.

– Бофи бофон мекунам, бурри буррон мекунам, дӯзи дӯзон мекунам, пӯши пӯшон мекунам, баъд хоб мекунам, – ҷавоб дод духтар.

Духтар матоъ бофта, бурида, дӯхта, акнун пӯшида буд, ки Девбарзангӣ хандакунон даромада гуфт:

– Чароғи тобонро дидам, либоспӯшонро дидам, духтари рахшонро дидам, хурсанду хандонро дидам.

Духтарак тарсида, чароғро пуф карду ба бағали модараш даромада пинҳон шуд. Модараш гуфт:

– Якравӣ кардӣ, духтарам, сарамонро ба бало монондӣ!

Девбарзангӣ модару духтарро тела дода гуфт:

– Будаст магаро, буди набудаст магаро, дар шаҳри шумо пеши меҳмон хестан набудааст магаро?

ДАРСҲОИ 45 ВА 46

2

Кампир аз ҷояш хеста, чароғ даргиронд. Дев боз гуфт:

– Будаст магаро, буди набудаст магаро, дар шаҳри шумо пеши меҳмон нон мондан набудаст магаро?

Кампир пеши Девбарзангӣ нон гузошт. Девбарзангӣ дасташро ба нон дароз карда буд, ки духтар гуфт:

– Будаџт магаро, буди набуџаџт магаро, оџати деџон
џаџт наџуџта нон хӯрдан будаџт магаро?

– Куџо џаџт шӯџам? – пурџид Деџбарџангӣ.

Духтар тоџон берун баромаџ. Дар рӯџи хавлӣ џоҳе
буд бисёр џӯқур. Духтар сарпӯџи џоҳро гириџту рӯџаџро
бо наџџаџу хас пӯшонџа, хуџаџ он тараџи џоҳ истоџа,
Деџбарџангиџо џеџ џаџ:

– Мана об, биё, џаџтаџро шӯџ!

Деџбарџангӣ ба пеџи духтар раџон шуџа, беџумон ба
рӯџи хас џаџаџ монџа буд, ки џаџбора ба џоҳ аџтоџу ду
поџаџ шикаџт. Духтараџ џаҳони џоҳро маҳџам карџ.

Духтараџи хӯшёру џаққон бо хамин таџџбир баџоро аз
сараџон дуџ карџа, џи хел ки џилаџа меџоџт, хамон хел
џинџаџи карџа гаџт.

СУПОРИШ:

1. Матни аџсонаџо хонџа, маџмунаџро нақл куџед.
2. Аз матн калимаҳои харџи “џ” - доџро рӯнаџис наџоџед.

Машџи 84. Бозӣ: Калимаҳои зеџинџо аз рӯџи тарџиби рақамҳо
наџисед. Бо хар џаџеи он џумла тарџиб џихед ва наџисед.

3	2	1	4
џ	ӯ	џ	а

5	2	3	4	1
џ	к	џ	о	џ

1	4	5	2	3
џ	о	р	ӯ	б

Машџи 85. Матни шеърро рӯнаџис наџуџа, ба зеџи калимаҳои
харџи “џ”- доџта хат каџед.

ХАРФИ “џ”

џ “џ”-и думџаџдор аџт,
џӯџаџџаџу пурџор аџт.

Ҷаранг-ҷаранги занг аст,
Бо ҷоҳилон ба ҷанг аст.

А. Баҳорӣ, Ҷ. Ҳошимӣ

Машқи 86. Матни зеринро хонда, мазмунашро нақл намоед. Дар нақши ду ҷавон бозӣ кунед.

ГАП ДАР САЛЛА БОШАД

(Латифаи халқӣ)

Ба ҷавоне мактуб омад. Ӯ, ки савод надошт, мактубро ба назди ҷавони дигар бурд.

– Хонда наметавонам, – гуфт он ҷавон.

– Агар хондан натавонӣ, чаро ба сар саллаи калон баста мегардӣ? – хитоб кард вай.

– Агар гап дар салла бошад, – ҷавоб дод ҷавони дуюм, – саллаи маро бигиру мактубро худат бихон!

СУПОРИШ: Аз матн калимаҳои ҳарфи “ҷ” -доштаро рӯнавис кунед.

Машқи 87. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфҳои зарурӣ гузошта, матнро рӯнавис кунед.

Л А К Л А К

Лаклак паррандаи калон...усса аст. Пан...аҳояш кӯтоҳу пардапӯшанд. ...ашмонаш бӯрранг аст. Лаклак дар байни сӣ - ...ил рӯз ...ӯ...а мебарорад.

ДАРСОҶИ 47 ВА 48

ГУЛИ ГАНДУМ

Гули гандум, гули гандум,
Гули раънои хуршедӣ.
Гули ишқу ҳавасҳой
Гули бахтию уммедӣ.

Гули гандум, гули гандум,
Туй лабхандаи парвин.
Ту мисли ашки хуршедӣ,
Туй гулчин, туй гулчин.

Гули гандум, гули хуршед,
Гули гандум, сафои дил,
Зи ту бошад вучуди мо,
Зи ту бошад бақои дил.

Миёни хандаҳои гул
Туй танҳо, туй танҳо.
Ту охир дидаи бозӣ,
Ту қонӣ, қони одамҳо.

Гули раънои хуршедӣ,
Гули гандум, гули гандум.
Ба мисли бахт испедӣ,
Банурӣ чун рухи мардум...

Ҳадиса Қурбонова

ЛУҒАТ: *Бақо* - бардавомӣ, ҳастӣ.
Парвин - дандон.
Дидаи боз - чашми кушода.

Сафо - покӣ, тозагӣ.
Испед - сафед.

СУПОРИШ: Шеърро бодикқат хонед ва гӯед, ки шоира гули гандумро ба чиҳо монанд кардааст.

Машқи 88. Навиштаҳои зеринро машқ кунед:

Э

Э

Эраҷ

ПОРАИ НОН МЕХОҶАМ

Гадое бар дари сарое чизе хост. Кадхудои хона аз дарун овоз дод, ки:

– Маъзур дор, ки хонагиён ин ҷо нестанд.

Гадо гуфт:

– Ман пораи нон меҳоҷам, на сӯҳбат бо хонагиён.

Абдурахмони Ҷомӣ

ЛУҒАТ: *Кадхудои хона* - соҳиби хона.

Хонагиён - занон.

САВОЛ: Оё гадоён ва бечорагонро ноумед карда, аз ҳавлӣ рондан дуруст аст?

Машқи 89. Калимаҳои зеринро рӯнавис намоед.

Эҳсон, эҳсон, Эрка, эрка, Эргаш, элак, эълон, эҷод, эҳтимол, эътибор, Эрон, эй, симэлак, боэҳтиёт, безътибор, боэҳтиром.

Машқи 90. Аз матни “Гули гандум” банди панҷумро рӯнавис кунед.

Машқи 91. Матни зеринро рӯнавис намуда, ба зери ҳарфи “э” хат кашед.

"Э" мегӯяд: – Эҳтиёт!
Эҳтиёт ними ҳаёт!

ДАРСОҲОИ 49 ВА 50

ТАРТИБИ НОН ХҶРДАН

Таом бо шитоб махӯр. Оҳиста бош. Ба сари хон бо мардумон сӯҳбат накун, валекин сар дар пеш афканда дор ва дар луқмаи мардумон манигар.

Агар пеши ту хӯрданӣ бошаду пеши дигарон набошад, аз пеши худ ба пеши дигарон фирист.

Ба сари-хон туршрӯй мабош ва бо дастархондор ҷанг макун, ки ин хӯрданӣ нек асту он бад аст. Он сухан замони дигар бояд гуфт.

Унсурулмаолии Кайковус

СУПОРИШ:

1. Матро бодикқат хонед, тартиби нон хӯрданро дар хотир нигоҳ доред ва риоя кунед.
2. Боз кадом одоби таом хӯрданро медонед, нақл намоед.

Машқи 92. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

Ъ

Восеъ

таъмин

Машқи 93. Калимаҳои зеринро чуфт-чуфт хонед. Дар вақти хониши калимаҳои ҳарфи “ъ”-дор ба талаффузи овози “ъ” эътибор диҳед. Маънои калимаҳои ҳар як чуфтро шарҳ диҳед. Калимаҳоро рӯнавис кунед.

шер	бад	шӯла	ман
шеър	баъд	шӯъла	манъ

Х У Ш Г Ё Й

Арабе бо панҷ ангушт ғизо мехӯрд. Ёро гуфтанд:

– Чаро чунин кунӣ?

Гуфт: – Агар бо се ангушт ғизо хӯрам, дигар ангуштонро наашм ояд.

Дигареро гуфтанд: – Чаро бо панҷ ангушт ғизо хӯрӣ?

Гуфт: – Чӣ кунам, ки беш аз инам ангушт набошад.

Убайди Зоконӣ

Машқи 94. Матни зеринро бодикҳат хонед ва панҷ эҳтиёти хӯрдани таомро номбар намоед.

ЭҲТИЁТИ ТАОМХҶРӢ

Агар пурсанд, ки эҳтиёти хӯрдани таом кадомҳоянд, бигӯй: ба таом айб намонад, агарчи бад пухта бошад; то маълум нагардад, ки аз кучост, таомро нахӯрад; танҳо нахӯрад; дигаронро ба косаи худ даъват кунад, ки баракат дар сарҷамъист; ба як навъ таом қаноат кунад.

Хусайн Воизи Кошифӣ

СУПОРИШ: Матнро рӯнавис намуда, ба зер калимаҳои ҳарфи “ъ”-дор хат кашед.

МЎЕРО ДИД

Халифа бо аъробие дар бодия таом мехӯрд. Дар ома
асно назараш ба луқмаи вай афтод, мӯе ба чашмаш намуд
Гуфт:

– Эй аъробӣ, он мӯйро аз луқма дур кун!

Аъробӣ гуфт:

– Бар моидаи касе, ки чандон дар луқмаи хӯранда
нигарад, ки мӯеро бинад, таом натавон хӯрд! – даст бозкашид
ва савганд хӯрд, ки дигар бар моидаи вай таом нахӯрад.

Абдурахмони Чомӣ

ЛУҒАТ: *Аъробӣ* - араби кӯчманчӣ.

Моида - дастархон.

Бодия - косаи калон.

Машқи 95. Калимаҳои ҳар ду сутунро бо ҳам муқоиса намуда
хулоса бароред.

Манбаъ – манбаи дониш

Толеъ – толеи баланд

Мавзӯъ – мавзӯи дарс

Рофеъ – Рофею Раъно

Мисраъ – мисраи аввали шеър

Васеъ – васею равшан

ҲУРМАТ ВА ҲИКМАТИ ТАОМХҶРӢ

Чаҳор ҳурмати таом хӯрдан инҳост: дар вақти таом
хӯрдан сар нахорад; бинӣ пок накунад; оби даҳон наҷфканад
таом дар даҳон бо касе сухан нагӯяд.

Агар пурсанд, чаҳор ҳикмати таомхӯрӣ дар чист, бигӯй
луқма хурд гирад; хуб бихояд; бисёр чиз нахӯрад; ба сар
серӣ таом нахӯрад.

Ҳусайн Воизи Кошифӣ

СУПОРИШ: Чаҳор одоби таом хӯрдан ва чаҳор ҳикмати таомхӯриро да
хотир нигоҳ доред.

Машқи 96. Ба ҷои нуқтаҳои калимаи зарурӣ гузошта, матнро рӯнавис кунед.

... Маъруф дар як синф мехонанд. Имрӯз Маъруф аз ... нав баҳои аъло гирифт. Самеъ даҳ ... аввали шеърро азёд кард. Ҷӯраҳо дар хонишу кор ... баланд доранд.

Калимаҳо барои истифода: толеъ, Самеъ, мисраъ, мавзӯъ.

Машқи 97. Бозии “Канӣ, ҳамроҳони ман?”. Ба ҳиссаи “таъ-” ҳиҷоҳо илова намуда, калимаҳои ҳосилшударо нависед.

Машқи 98. Ба калимаҳои “сурат, даво, тана, рад, ало” ҳарфи “ъ” илова намуда, калимаи нав созед ва нависед.

ДАРСҲОИ 53 ВА 54

АЗ ДАРДИ ШИКАМ МЕНОЛАМ

Марде назди табиб омад ва аз дарди шикам беқарор гашта дар замин меғалтид-ва аз саҳтии алам зор-зор менолиду даво металабид.

Табиб аз вай пурсид, ки “Имрӯз чӣ хӯрдаӣ?” Марди соддадил гуфт: “Пораи нони сӯхта хӯрдаам ва аз он ғизо, ки мисоли ангишт буд, меъдаам месӯзад”. Табиб ба мулозимон фармуд: “Доруе, ки ба чашм равшанӣ диҳад, биёред, то чашми ин касро дору кашам”.

Он шахс фарёд баркашид:

– Эй табиб, шӯхиро як тараф мон, ман аз дарди шикам менолам ва ту ҷавохирдору дар чашми ман мекашӣ. Доруи дидаро бо дарди шикам чӣ нисбат?

Табиб гуфт:

– Мехоҳам, ки чашми ту рашван шавад ва сиёхро аз сафед фарқ карда тавонӣ, то дигар нони сӯхта нахӯрӣ. Пас туро илоҷи чашм аз давои шикам лозимтар аст.

Хусайн Воизи Кошифӣ

ЛУҒАТ: *Мулозим* - хизматгор.

Ҷавохирдору - навъе аз сурма, ки ба чашм қувват медиҳад.

СУПОРИШ:

1. Матро хонед ва мазмунашро нақл намоед.
2. Се нафар - яке дар нақши мард, дуҷумӣ дар нақши табиб ва сеҷумӣ дар нақши хизматгор бозӣ кунед.

Машқи 99. Қалимаҳои зеринро рӯнавис кунед ва имлои онҳоро дар хотир нигоҳ доред.

Восеъ, ҷамъ, мавқеъ, машъал, ваъда, маълум, маъқул, инъом, маърака, лаъл, нафъ, меъда, шамъ, ҷуръат, таъин, таълим, шурӯъ, шӯъба, санъат.

НАСИХАТ

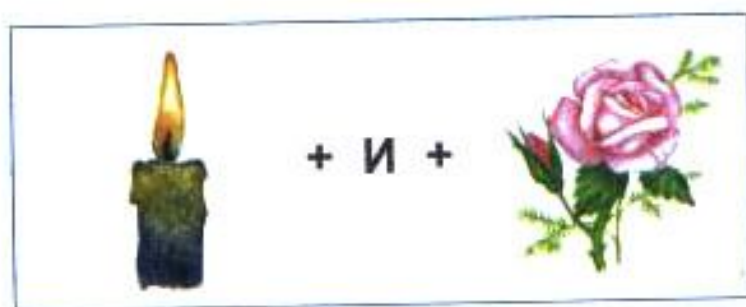
Ҳар кӣ ғизои гарм хӯрад, ҳафт зарар бинад: фаромӯш-хотирӣ, об аз даҳон рафтани, нотавонӣ, бад шудани ҳисси шунавоӣ ва биноӣ, рангзардӣ, бебаракатии ғизо.

Аз пандҳои Ҳазрати Муҳаммад (с)

СУПОРИШ: Насихатро азёд кунед.

Машқи 100. Бо калимаҳои "Неъмат, масъала, маъно, шеър" ҷумлаҳо созад ва нависед.

Машқи 101. Бозӣ-мусобиқаи "Кӣ тезтар менависад?"

Машқи 102. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфҳои зарурӣ гузошта, калимаҳоро рӯнавис кунед.

Лӯ...бат, фе...л, та...кид, тобе..., манба..., васе..., манба...
илму ҳунар, васе... барҳаво, ма...рӯза.

НОНРЕЗА

Аз замин нонрезаҳоро чида мемолам ба чашм,
Нони гарми меҳнатиро дида мемолам ба чашм.

Чунки ман ҳам дар замони худ даравгар будаам,
Хӯшачину боғбанду дос дар бар будаам.

Гӯш мекардам суруди марди хирманкӯбро,
Мешунидам зарбҳои говрона - чӯбро.

Побараҳна, дилгурусна сар-сари кӯху адир,
Хӯрчин дар китф мегаштам чу як марди фақир.

Рӯзу шаб чун коҳҳои монда дар саҳро будам,
Дар парешонӣ чу боди бесару бепо будам...

Хӯшаҳо дар киштаҳо вақте ки сар ҳам мекунанд,
Шодию хурсандии хурду калон зам мекунанд.

Аз замин нонрезаҳоро чида мемолам ба чашм,
Дидаву санчидаву болида мемолам ба чашм.

Мирзо Турсунзода

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Шеърро бодикқат хонед.
2. Шоир давраи кӯдакиро чӣ тавр аз сар гузаронидааст?
3. Дар бораи нон, тартиби нонхӯрӣ ва ҳурмати нон чиҳо хондаем, нақл кунед.

Машқи 103. Калимаи "Гулнора"-ро дар нақша нишон диҳед. Ҳар як овозро пайиҳам талаффуз кунед. Дар калимаи "Гулнора" кадом овозҳо озод талаффуз мешаванд?

Ҳарфҳои забони тоҷикӣ ба ду гурӯҳ ҷудо мешаванд: садонокҳо ва ҳамсадоҳо.

Ҳарфҳои садонок инҳо мебошанд: а, о, у, ӯ, и, ӣ, э, е, ё, ю, я.

Машқи 104. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфҳои садоноки мувофиқ гузошт: калимаҳоро рӯнавис кунед.

Навр...з, ҳавл..., Ф...рӯза, ...қуб, ...раҷ, ...нор, хон..., оҳ...нус, ҳико..., ч...лон, хушб...й.

Машқи 105. Бози "Асрори калимаҳо". Ба ҷои нуқта ҳарфҳои садоноки мувофиқ гузошта, калима созед ва нависед.

д . р	
с . р	а, у, о, е, и
н . м	

Машқи 106. Аз рӯи мазмуни шеъри "Нонреза" ҷумлаҳо тартиб дод: нависед.

ДАРСҲОИ 57 ВА 58

НАСИҲАТ

Модарам садо кард:

– Шербой! Шербой! Зуд биё. Бибиат омадагӣ, самбӯса алафӣ овардагӣ.

Бибиҷонам барои ман фақат самбӯсаи алафӣ меоранд. Медонанд, ки ман онро дӯст медорам.

Аз дар даромадаму бӯи иштиҳоовари самбӯса Б димоғам зад.

– Самбӯса кучост?

– Дастатро шӯй, – гуфтанд бибиам аз пешония бӯсида. – Баъд ҳамроҳ самбӯса мехӯрем.

Саросема ба тарафи дастшӯи давидам. Дастамро та кардаму баргаштам. Бибиам гуфтанд:

– Бибиат садқа, дастро се бор шустан даркор!

Боз ба тарафи дастшӯи давидам, дастамро се бор о

гардондам, афшонда-афшонда
омадам ва хостам шинам. Бибиам
гуфтанд:

– Ҷони бибӣ, дасти тарро
афшондан мумкин нест!

Ноилоҷ, ақиб рафтаму ба
дастам собун задам, се
маротибаи дигар шустам, бо
сачоқ пок кардаму сари
дастархон нишастам.

– Офарин, бачаякам, –
гуфтанд бибиам, – ин насиҳати маро ҳаргиз фаромӯш наkun.

Гулназар

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Модараш Шербойро чег зада чӣ гуфт?
2. Биби Шербой ба ӯ ҳамеша чӣ меовардааст?
3. Шербой пеш аз ба сари дастархон нишастан ба кадом қоидаи одоб
риоя накард?
4. Бибиаш ба Шербой чӣ насиҳат кард?
5. Шумо кадом қоидаҳои одоби таом хӯрданро медонед, номбар кунед.

Машқи 107. Калимаи “мактаб”-ро дар нақша нишон диҳед. Ҳар як
овозро пайиҳам талаффуз кунед. Дар калимаи “мактаб” кадом овозҳо
бо душворӣ талаффуз мешаванд?

Ҳарфҳои ҳамсадо инҳо мебошанд:

б, в, г, ғ, д, ж, з, й, к, қ, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ҳ, ч, ҷ, ш, ъ

Машқи 108. Панҷ ҷумлаи аввали матни “Насиҳат”-ро рӯнавис
намоед. Ба зери ҳамсадоҳои “к, б, т”, хат кашед.

Машқи 109. Бо калимаҳои “мактаб, муаллим, китоб, илм, дониш”
ҷумла тартиб диҳед ва нависед. Ҳамсадоҳои калимаҳои “китоб, дониш”-
ро номбар кунед.

Машқи 110. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфҳои ҳамсадои мувофиқ гузошта,
калимаҳоро рӯнавис кунед.

Ки...об, ша...р, тил...о, ҳа...ф, пан..., а...лочӣ, и...м,
ғиж...ак, қа...моқ, бар..., а...л, лӯ...иё, ...абк, теп...а.

ДАРСҲОИ 59 ВА 60

Машқи 111. Калимаи “барра”-ро дар нақша нишон диҳед.

1. Ҳар як овозро пайиҳам ва бурро талаффуз кунед.
2. Дар калимаи “барра” кадом овоз пайиҳам ду маротиба талаффуз мешавад?
3. Калимаи “барра” аз кадом ҳарфҳо иборат будааст?
4. Овоз ва ҳарфи “р” садонок аст ё ҳамсадо?

Машқи 112. Калимаҳои зеринро бурро хонед ва рӯнавис кунед.
Мураббӣ, қувва, ғижжак, Иззат, ғалла, теппа, арра, рассом, қуттӣ, Музаффар, пашша, наққош, ҳуҷҷат.

Машқи 113. Аз машқи 112 калимаҳои интихоб намуда, ҷумла тартиб диҳед ва нависед.

Машқи 114. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери калимаҳои ҳамсадои тақрордор хат кашед.

Дари хона тараққос зад. Аз даҳлез овози Саттор баромад. Ҷаббор аз навиштан бозистода, дафтарро пӯшид. Онҳо ба маҳфили ғижжакнавозон рафтанд.

ҚОИДАИ МЕҲМОНӢ ВА МЕҲМОНДОРӢ

Эй писар, меҳмонро, хоҳ дӯст бошаду хоҳ бегона, иззату икром бикун.

Агар айёми мева бувад, пеш аз таом меваҳои тару хушк пеш ор, то бихӯрад.

То меҳмон як бору ду бор бинишин нагӯяд, манишин. Вақте нишастӣ, бо он сӯҳбат оро, нон бихӯру аз ҳама кас хоксор бош. Агар меҳмон дар синну сол бузургтар бошад, нишастан мумкин набувад.

Меҳмони ҳар кас машав, ки ба обрӯят халал расад. Чун ба меҳмонӣ равӣ, гурусна марав ва сер низ марав, то нон битавонӣ хӯрдан, ки мизбон наранҷад. Он қадар бисёр низ махӯр, ки зишт бошад. Ба нону косаи мардум айб магир, соҳибхонаро изо мадеҳ. Аз дастархон чизе бо худ мабар, ки хорист.

Унсурулмаолии Кайковус

ЛУҒАТ: *Зишт* - бад, баднамо.

СУПОРИШ: Матнро бодикқат хонед, қоидаҳои меҳмонию меҳмондориро дар хотир гиред ва риоя намоед.

ДАР СҲОИ 61 ВА 62

ТОҶИКИСТОН ХУРД НЕСТ!

Кишваре, ки Рӯдакиро зод ӯ,
Шеъри оламгир моро дод ӯ, ...

То занад ханҷар ба қалби душманон,
Шердил Темурмаликро дод он.

Нафрати Восеъро вақти набард
Зидди ҳар золим дами шамшер кард.

Кишваре, ки Ваҳши ӯ афсона шуд,
Аз фурӯғаш нур дар ҳар хона шуд.

Кишваре, ки гашт дар рӯи замин,
Шӯҳравар бо пахтаи абрешимин.

Кишваре, ки кӯҳсораш тоҷи ӯст,
Лолазораш дар баҳор амвоҷи ӯст, ...

Кишваре к-афтода буд аз пой, хест,
Тоҷикистони ман аст он, хурд нест!

Ғоиб Сафарзода

ЛУҒАТ: *Қалб* - дил.

Набард - ҷанг, муҳориба.

Фурӯғ - рӯшноӣ.

Амвоҷ - мавҷ, ҷилои мавҷдор.

СУПОРИШ: Ҳар як банди (байти) шеърро хонда бигӯед, ки дар бораи Тоҷикистон чиҳо гуфта шудааст.

Машқи 115. Калимаҳои зеринро рӯнавис кунед ва ба зери ҳамсадоҳои такрор хат кашед.

Муаллим, ташаббус, иттифоқ, салла, калла, зарра, хуррам, ҷуворимакка, таваккал, таваллуд, қулла, заррин, дарранда, муқаррар, муқаддас, табассум.

Машқи 116. Ба ҷои нуқтаҳои ҳамсадоҳои зарурӣ гузошта, калимаҳоро рӯнавис намоед.

Мунав...ар, пил...а, Қаҳ...ор, лаз...ат, об...озӣ, Ғаф...ор, рас...ом, од...ӣ, пар...анда, лат...а, қурбоқ...а, бут...а.

Машқи 117. Бозии "Асрори калимаҳо". Ба ҷои нуқтаҳои ҳарфҳои ҳамсадои мувофиқ гузошта калима созед ва нависед.

ХО • м, б, к, л, н, р.

Д, с, п, т, х, ҷ • АР

Машқи 118. Матни зеринро рӯнавис кунед. Ба зери калимаҳои ҳамсадои такрордор хат кашед.

ЛАТТАХОР

Латтахор гиёҳи хордори алафӣ мебошад. Он ба оилаи мураккабгулҳо дохил мешавад. Латтахор гули мудаввар дорад. Он дар моҳҳои июн ва июл гул мекунад. Дар тибби халқӣ латтахорро барои табобати захм ва ҷароҳати пӯст истифода мебаранд.

МИРАЛӢ, МИРВАЛӢ ВА МИРКАРИМ

(Афсона)

Се марди солхӯрдаи рӯзгордида ба сафар мебароянд. Онҳо вақти шом ба шаҳре мерасанд ва ба хонаи як кас рафта мефуриянд.

Соҳиби хона онҳоро бо иззату икром пешвоз мегираду ба хонааш дароварда мешинонад.

Меҳмонону соҳиби хона гапзанон карда мешинанд. Ҳамин вақт як нафар аз меҳмонон ба берун мебарояду соҳиби хона кӣ будани он одамро аз шариконаш мепурсад:

– Ҳамин ҳамроҳатон бисёр одами пухтаи ҷаҳондида менамояд.

– Эй, аз вай напурсед, номаш Миралӣ, аммо ҳудаш як хари беақлу бефаросат аст, ки мислаш дар ҷаҳон нест.

Миралӣ гашта меояду меҳмони дигар берун меравад.

– Ин кас кистанд? – мепурсад соҳиби хона.

– Мирвалӣ, аммо ҳудаш аз гов ҳам бадтар, як марди бефаҳму бетамиз.

Мирвалӣ гашта меояду шарики дигарашон берун мебарояд.

– Хайр, ин кас кӣ?

– Ин Миркарим, як одами сагмизоҷ.

Соҳиби хона табассумкунон хеста берун меравад. Даре нагузашта, дар косаи зебои чинӣ устухон, дар табақчаи гулдори қиматбаҳо кунҷора ва дар ҳамин хел як табақчаи дигар ҷав гирифта меояд. Дастурхон партофта, ҷавро пеши Миралӣ, кунҷораро пеши Мирвалӣ ва устухонро пеши Миркарим гузошта:

– Канӣ, марҳамат, гиретон! – гӯён ба хӯрдан таклиф мекунад.

Меҳмонон аввал тааҷҷуб мекунанду сонӣ хиҷолат кашида сурх мешаванд: онҳо мефаҳманд, ки барои чӣ соҳиби хона ин хел кард.

Шумо ҳам фаҳмидед, ки соҳибхона чаро ин хел рафтор кард?

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Соҳиби хона меҳмононро чӣ тавр пешвоз гирифт?
2. Меҳмонон қоидаи меҳмонино дуруст ба ҷо оварданд?
3. Ба саволи зери матни афсона ҷавоб гардонед.
4. Мазмуни афсонаро нақл кунед.

АЛИФБОИ ТОҶИКӢ

Алифбои забони тоҷикӣ аз 35 ҳарф иборат аст. Ҳарфҳо шакли калон доранду шакли хурд ва дар ҷадвал ба тартиби зерин ҷойгир мешаванд.

Чопӣ	Аа	Бб	Вв	Гг	Ғғ	Дд	Ее
Дастӣ	<i>Аа</i>	<i>Бб</i>	<i>Вв</i>	<i>Гг</i>	<i>Ғғ</i>	<i>Дд</i>	<i>Ее</i>
Номи ҳарф	а	бе	ве	ге	ғе	де	је
Чопӣ	Ёё	Жж	Зз	Ии	Ӣӣ	Йй	Кк
Дастӣ	<i>Ёё</i>	<i>Жж</i>	<i>Зз</i>	<i>Ии</i>	<i>Ӣӣ</i>	<i>Йй</i>	<i>Кк</i>
Номи ҳарф	йо	же	зе	и	ӣ (заданок)	йи	ке
Чопӣ	Ққ	Лл	Мм	Нн	Оо	Пп	Рр
Дастӣ	<i>Ққ</i>	<i>Лл</i>	<i>Мм</i>	<i>Нн</i>	<i>Оо</i>	<i>Пп</i>	<i>Рр</i>
Номи ҳарф	қе	ле	ме	не	о	пе	ре
Чопӣ	Сс	Тт	Уу	Ӯӯ	Фф	Хх	Ҳҳ
Дастӣ	<i>Сс</i>	<i>Тт</i>	<i>Уу</i>	<i>Ӯӯ</i>	<i>Фф</i>	<i>Хх</i>	<i>Ҳҳ</i>
Номи ҳарф	се	те	у	ӯ	фе	хе	ҳе
Чопӣ	Чч	Ҷҷ	Шш	Ъъ	Ээ	Юю	Яя
Дастӣ	<i>Чч</i>	<i>Ҷҷ</i>	<i>Шш</i>	<i>Ъъ</i>	<i>Ээ</i>	<i>Юю</i>	<i>Яя</i>
Номи ҳарф	че	ҷе	ше	ъе	э	йу	йа

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Ҳарфҳои садонокро номбар кунед. Садонокҳо чандто?
2. Ҳарфҳои ҳамсадоро номбар намоед. Ҳамсадоҳо чандто?

3. Дар алифбои забони тоҷикӣ ҳамагӣ чандто ҳарф мебошад?
4. Ҳарфҳои забони тоҷикиро аз рӯи тартиби алифбо азёд кунед.

Машқи 119. Ҳарфҳои дастнависро аз рӯи ҷадвал бо тартиб рӯнавис кунед.

Машқи 120. Номҳои ҳамсинфонатонро аз рӯи тартиби алифбо нависед.

Машқи 121. Калимаҳои зеринро аз рӯи тартиби алифбо рӯнавис кунед.

Анвар, эҳтиром, чормағз, бӯр, гӯсфанд, ем, дӯлона, тирамоҳ, жола, кабӯтар, офтоб, ёқут, Саъдӣ, йӯрға, юған, шаш, ҳуҷра, Норақ, мактаб, хурмо, пиёла, Раъно, фарзанд, Умар, илҳом, ғӯза, Яҳё, ҷӯяк, ватан, занбӯр, лаклак, қаҳрамон.

ДАРСИ 65

МАРГИ ПУРХҶР

Ду дарвеш шарикӣ сӯҳбати якдигар сафар карданд. Яке камхӯр буд, ки дар ду рӯз як бор таомхӯрӣ мекард ва дигаре пурхӯр, ки рӯзе се бор мехӯрд. Ногаҳон бар дари шаҳре ба тӯҳмати ҷосусӣ гирифтормаданд. Ҳар ду ро ба хонае ҷо карданду дараширо бо гил маҳкам намуданд. Баъд аз ду ҳафта маълум шуд, беғуноҳанд. Пурхӯрро диданд мурда, камхӯр зинда. Дар аҷаб монданд. Ҳакиме гуфт: "Он яке пурхӯр буд, тоқати бенавоӣ наёварда ҳалок шуд. Ин дигар хештандор буд, ночор бар одати хештан сабр карду саломат бимонд".

Саъдии Шерозӣ

ПУҒАТ: *Дарвеш* - қаландар, бенаво.
Бенавоӣ - бетӯшагӣ, гуруснагӣ.

Хештандор - парҳезкор.
Хештан - худ.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Ба дарвешони ҳамсафар чӣ воқеа рӯй дод?
2. Аз чӣ сабаб марди пурхӯр ҳалок гардиду камхӯр зинда монд?
3. Аз матни ҳикоя калимаҳои ҳарфи "е, я, ё" - дорро рӯнавис кунед.

Машқи 122. Панди зеринро рӯнавис намуда, азёд кунед.

Се чизро Худо дӯст дорад: кам гуфтан, кам хуфтан, кам хӯрдан.

Аз пандҳои Ҳазрати Муҳаммад (с)

ДАРСИ 66

Имло

ДАРСИ 67

ЗАР ДАР КИСАИ МАН

Рӯзе Чӯҳӣ барои хариди дарозгӯше ба бозор мерафт. Марде пеш омадаш ва пурсид: – Куҷо меравӣ? Гуфт: – Ба бозор меравам, ки дарозгӯше бихарам. Гуфтам: – Бигӯй “иншоолло”. Гуфт: – Чӣ ҷои “иншоолло” бошад, ки хар дар бозор ва зар дар кисаи ман аст.

Чун ба бозор омад, зараширо бидуздиданд ва чун бозгашт ҳамон мард ба ӯ бархӯрд ва пурсидаш: – Аз куҷо меӣ?

Гуфт: – “Иншоолло” аз бозор, “иншоолло” зарамро бидуздиданд, “иншоолло” харе нахаридам ва зиён дида дастхолӣ ба хона бозмегардам, “иншоолло”.

Убайди Зоконӣ

СУПОРИШ: Аз матн калимаҳои ҳамсадои “д”, “т”, “ҳ”- доштаро рӯнавис кунед.

Машқи 123. Номи чизҳои дар расм тасвирёфтaro бо тартиби алифбо нависед.

Машқи 124. Номи аҳли оилаатонро бо тартиби алифбо нависед.

ДАРСИ 68

МАЛИК, ТАРБИЯТ ЯҚСОН АСТ...

Подшоҳе писареро ба муаллиме дод ва гуфт:

– Ин фарзанди туст, ҳамчунон яке аз фарзандони худ тарбияташ кун.

Соле чанд бар *ӯ* саъй кард. Натиҷае набахшид.

Писарони муаллим дар суханварӣ ба камол расиданд.

Подшоҳ донишмандро сарзаниш кард ва гуфт:

– Ваъдаро хилоф кардӣ ва шарти вафо ба ҷо наовардӣ.

Муаллим гуфт:

– Малик, тарбият яқсон аст, лекин истеъдод гуногун.

Саъдии Шерозӣ

ЛУҒАТ: *Саъй* - кӯшиш, қидду чаҳд.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Барои чӣ писари шоҳ соҳиби маълумот нагардид?
2. Мазмуни ҳикояро нақл кунед.
3. Аз мазмуни ҳикоя чӣ хулоса мебароред?
4. Машқ: Таҳлили имло.

ҲАҚӢ ВА КОСАИ АСАЛ

Ҳақӣ чанд рӯзе мардикори дӯзандае буд. Рӯзе устодаш косаи асал ба дӯкон бурд. Хост, ки ба коре равад. Ҳақиро гуфт:

– Дар ин коса захр аст, мабодо нахӯрӣ, ки ҳалок шавӣ!

Гуфт:

– Маро бо он чӣ кор аст!

Чун устод бирафт, Ҳақӣ ҷома ба дузд дод ва пораи ноне гирифт ва бо он тамоми асалро бихӯрд. Устод омад, ҷома металабид.

Ҳақӣ гуфт:

– Маро мазан, то ки рост бигӯям. Ҳол он ки ман ғофил

шудам, дузд чома бирабуд. Ман тарсидам, ки ту биёй ва
маро бизанӣ. Гуфтам захр бихӯрам, то боз ой, ман мурда
бошам. Он захр, ки дар коса буд, бихӯрдм ва ҳанӯз зиндаам.
Боқӣ ту медонӣ.

Убайди Зоконӣ

ДАРСҲОИ 69 ВА 70

ТАКРОР ВА ҶАМЪБАСТИ ЧОРЯКИ I

ЧОРЯКИ II

ДАРСҲОИ 1 ВА 2

ОЛАМ ШАВАД ГУЛИСТОН

Дар ҷинси ҳар парранда
Ҷам хуб асту ҷам ганда.
Кабку тазарву товус
Дар хубианд арзанда.

Аммо калхоту шоҳин
 Бозу уқобу лочин,
 Дар сайди кабку кафтар
 Доранд сина пуркин

Гар ҷамъи паррандагон
 Банданд аҳду паймон.
 Ёрони ҷонӣ гарданд,
 Олам шавад гулистон.

Абдулло Қодирӣ

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Барои гулистон шудани олам бояд паррандагон чӣ банданд?
2. Дар шеър кадом паррандаҳо номбар карда шудаанд?
3. Шумо боз кадом паррандаҳоро медонед?
4. Шеърро азёд кунед.

2. ҲИҚО, ГУЗАРОНИДАНИ ҲИССАИ КАЛИМА

Машқи 125. Бозии “Ҳиҷоҳои зинда”. Аз рӯи нақшаи
 ба саволҳо ҷавоб гардонед.

1. Калимаи “хона” ба чанд ҳисса ҷудо мешавад?
2. Ҳиссаи якум кадом? Ҳиссаи дуюм-чӣ?
3. Ҳар як ҳисса дар алоҳидагӣ маъно дорад?
4. Агар ҳиссаҳоро пайваст кунем, кадом калима ҳосил мешавад?
5. Ҳангоми иҷрои бозӣ ба чӣ хулоса омадед?

Калима ба ҳиссаҳо ҷудо мешавад.
 Ҳиссаи калима дар алоҳидагӣ маъно надорад. Ана
 ҳамин ҳисса ҳиҷо ном дорад.

Машқи 126. Калимаҳои матни шеърро ба ҳиҷоҳо ҷудо карда хонед ва рӯнавис кунед.

ДАРАХТИ АНЦИР

Дар шох ҳил-ҳил
Пух-таст ан-ҷир.
Ман аз та-мо-шо
На-ме-ша-вам сер.

Сайидалӣ Маъмур

САВОЛ:

1. Дар ҳар як сатри шеър чанд калимай ҳаст?
2. Калимаи аввали сатри чорум чанд ҳиҷо дорад? Калимаи дуюм-чӣ?

Машқи 127. Калимаҳои матни шеъри “Олам шавад гулистон”-ро ба ҳиҷоҳо ҷудо карда хонед. Банди аввали шеърро рӯнавис кунед. Дар вақти навиштан ҳар як калимаро ба ҳиссаҳо ҷудо намоед.

Машқи 128. Бозии “Рақам ва ҳиҷо”.

Тартиби иҷрои бозӣ чунин аст: Дар бозӣ то 10 рақам гирифта мешавад. Ҳар як рақамро бо ҳиҷои дилхоҳатон ифода намуда метавонед. Ҳиҷоҳоро ба яқдигар ҷамъ кунед, калима ҳосил мешавад. Масалан, шумо бо рақами 1 ҳиҷои “моҳ”, бо 2 - “тоб”, бо 3 - “оф”, бо 4 - “ки”, бо 5 - “дор”-ро ифода кунед. Акнун бозӣ мекунем.

$1 + 2 =$ моҳтоб

$3 + 2 =$ офтоб

$4 + 2 =$ китоб

$4 + 2 + 5 =$ китобдор

СУПОРИШ: Бо ҳар як калима яктоӣ ҷумла тартиб дода нависед.

Машқи 129. Калимаҳои зеринро ба ҳиссаҳо ҷудо карда нависед.

Ватан, модар, чашм, чашма, кишвар, Тоҷикистон, кабк, тирамоҳ, синф, ҷумҳурият.

ДАРСОҲОИ 3 ВА 4

НАФСИ БАД

Ҳикоят мекунанд, ки сайёди ҳунарманд доме ниҳода буд. Оҳуе дар он банд афтод. Сайёд аз камингоҳ берун омад ва хост, ки наздики дом равад. Оҳу аз бими чон зӯр зада домро канда, ба саҳро гурехт. Сайёд хиҷилзада шуд ва тире дар камон пайваста ба ҷониби оҳу афганд. Оҳу аз пой дарафтод ва сайёд зуд рафту онро бардошта, ба хонаи худ равон шуд. Аз роҳ хуке баромада ҳамла овард ва сайёд ба ҷониби вай тире афганд.

Хук маҷрӯҳ шуд ва аз алами дард худро ба сайёд андохта, ўро ҳам саҳт маҷрӯҳ кард ва ҳар ду ҳалок шуданд.

Дар ин вақт гурги гуруснае расид ва се ҷасади мурдаро дид ва хеле шод шуда ба худ гуфт: "Ин гӯштҳои тозаро ба гӯшае ниҳода, барои рӯзҳои саҳти зиндагӣ захира созам ва имрӯз бо хӯрдани ҳамин зеҳи камон, ки аз рӯда сохта шудааст, қаноат намоям. Гург ба зеҳи камон дандон зада буд, ки камон канда шуду тири он рафта ба дили гург зад ва ў ҳамон замон чон дод.

Ҳусайн Воизи Кошифӣ

ЛУҒАТ: *Бими чон* - ҳавфи марг.

Афгандан - андохтан.

СУПОРИШ: Мазмуни ҳикояро нақл кунед. Гӯед, ки чаро ба ҳикоя "Нафси бад" сарлавҳа гузошта шудааст.

Машқи 130. Калимаҳои матни шеърро ба ҳиҷоҳи ҷудо карда хонед ва рӯнавис кунед.

БУЛБУЛАКОНИ ВАТАН

Дӯст - на - во - зӣ ку - нем,
Хан - да - ю бо - зӣ ку - нем,
Хал - қу Ва - тан - ро зи худ
Хур - ра - му ро - зӣ ку - нем.
Ҷон ба ра - ҳаш ме - ни - ҳем,
Дил ба Ва - тан ме - ди - ҳем.

Аскар Ҳаким

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Сатри охири шеърро бори дигар хонед ва бигӯед, ки ҳар як калима аз чанд ҳиҷоӣ иборатанд.
2. Дар калимаи "дил" чанд садонок ҳаст? Дар "Ватан" - чӣ?
3. Чаро калимаҳои "дил" аз як, "Ватан" аз ду ва "медиҳем" аз се ҳисса иборатанд?

Машқи 131. Калимаҳоро ба ҳиссаҳо ҷудо карда, аз рӯи намунаи пешниҳодгардида нависед.

Табиат, замин, нон, нуқра, дарахт, афлесун, дарс, киштзор, абр, дарё, кӯпрук, ошёна, Неъмат, истгоҳ, муқаддас, санг, гург, табассум, себ, тухм.

Намуна:

Калимаҳои якҳиҷодор: нон, ...

Калимаҳои дуҳиҷодор: за - мин, ...

Калимаҳои сеҳиҷодор: та - би - ат, ...

Машқи 132. Бозии "Аз рӯи нақша калима созед!". Калимаҳо фикр карда, аз рӯи намунаи зерин нависед.

1. – сабз, ...
2. – чой - ник, ...
3. – даст - шӯ - як, ...

Машқи 133. Бо калимаҳои "табиат, замин, киштзор, абр, Неъмат" ҷумлаҳо тартиб дода нависед.

ДАРСҲОИ 5 ВА 6

ЗОҒИ АЛО

(Афсона)

Дар як замон, дар як макон зоғи алою суғур бо ҳам ҷӯра буданд. Ҷӯраҳо боре аҳд карданд, ки зимистонро якҷоя мегузаронанд.

– Ман чормағзу бодому дӯлона чамъ мекунам! – гуфт зоғи ало.

– Ман ревоҷу рошак чамъ мекунам! – гуфт суғур.

Зоғи ало боғ ба боғ парида, чормағзу бодом оварду суғур ревоҷу рошак ғундошт. Даре нагузашта чӯраҳо дар таги замин чанд анбори озуқа бино карданд.

Як рӯз зоғи ало ёди додаронаш карду ба суғур гуфт:

– Чӯраҷон, ту розӣ бошӣ, ман рафта додаронамро биёрам.

– Бисёр хуб мешавад, – ҷавоб дод суғур. – Зудтар рав!

Зоғи ало хурсанд шуда парида рафт. Суғур бошад, аз ҷавоби додааш якбора пушаймон шуд: “Агар мо бисёр шавем, – аз дил гузаронд вай, – озуқа камӣ мекунад”.

Суғур бо ҳамин андеша дари лонаашро аз дарун хок зад. Даре нагузашта, зоғи ало ҳамроҳи додаронаш парида омаду болои ҳамон манзил қар-қар зад. Аммо суғур худро ошкор накард. Вай ба хоб рафта буд ва то аввали баҳор бедор нашуд.

Аз ҳамон вақт инҷониб ҳар зимистон зоғи алою додаронаш, вақте ки гурусна мемонанд, ба водиву доманакӯҳҳои пурбарф ба ҷустуҷӯи суғуру анборҳои озуқа мебароянд. Аммо баҳорон, вақте ки ишкамашон серу хотирашон чамъ мегардад, суғуру анборҳоро фаромӯш мекунанд.

Муҳаммад Субҳон

ЛУҒАТ: *Ревоч* - чукрӣ.

САВОЛ:

1. Зоғи ало ва суғур чӣ аҳд карданд?
2. Чӯраҳо дар таги замин чӣ бино намуданд?
3. Чаро суғур аз ҷавоби додааш пушаймон шуд?
4. Вай зоғи алоро чӣ хел фиреб кард?
5. Дар зимистон зоғон ба ҷустуҷӯи чӣ мебароянд?

Машқи 134. Калимаҳоро ба ҳиссаҳо ҷудо карда, рӯнавис кунед.

Зоғ, макон, суғур, чӯра, дӯлона, бодом, боғ, чамъ, анбор, якбора.

Агар калима ба сатр нағунҷад, мо калимаро ба ҳиҷоҳо ҷудо карда, ҳиссаи онро ба сатри дигар мегузаронем. Дар вақти ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калима хатча \- \ гузоштан лозим аст.

Калимаи якҳиҷодор аз сатр ба сатри дигар гузаронида намешавад.

Ч И С Т О Н

Якто паррандае ҳаст,
Шинад ба шохи ар-ар,
Бегоҳиву пагоҳӣ
Доим мекунад “қар-қар”,
Маънои қар-қари он:
Меборад барфу борон.

Машқи 135. Тарзҳои ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калимаҳоро бо хатча нишон дода нависед.

Душанбе, талаба, муаллим, пешқадам, имтиҳон, Сайёра.

Намуна: Ду-шанбе, Душан-бе;

Машқи 136. Аз машқи боло калимаҳо интихоб намуда, ҷумлаҳо тартиб дода нависед.

Машқи 137. Аз матни “Анҷир” танҳо калимаҳоро нависед, ки ҳиссаашонро аз сатр ба сатри дигар гузаронидан мумкин аст.

А Н Қ И Р

Дарахти анҷир сершоҳу барг аст. Меваи он нокшакл ва гирдаи зард мебошад.

Анҷир меваи хуштаъм аст. Меваи онро ҳангоми касалиҳои гулӯ, шуш, ҷигар, меъда ва рӯда, санги гурда истифода мебаранд.

ДАРСҲОИ 7 ВА 8

ГУРБА ВА АККА

(Масал)

Рӯзе миёни ёрон
Гурба манманиҳо кард,
Парронда оби даҳон
Худро мадҳу сано кард:

...Ба худ надорам ҳамто
То кунун дар давидан,
Ҳатто шамол бо ман
Натавонад расидан.

– Беҳуда, – гуфт акка,–
Ҳамроҳи ту медавам,
Гар ғолиб ой, як умр
Дар хизматат мешавам.

Гурбаи кӯтаҳандеш
Гуфто:– Марҳамат, давем.
Аён мешавад, ғолиб
Кадоми мо мешавем!

Парҳои бози акка
Аз ёди ӯ баромад...
Танҳо бидид, аз ӯ пеш
Акка ба марра омад.

Он кӣ ҳавояш баланд
В-он кӣ ба лоф побанд,
Монандие надорад
Ба гурбаи худписанд?

Убайд Раҷаб

ТУҒАТ: *Мадҳу сано* - таърифу тавсиф.

Ҳамто - баробар, ҳамчинс.

Лоф - худтаърифкунии бардурӯе ва бечо.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Гурба дар назди ёронаш чӣ хел манманиҳо кард?
2. Оқибати худтаърифкуниҳо ба чӣ оварда расонд?
3. Боз кадом хислатҳои баду некро медонед, нақл намоед.

Машқи 138. Калимаҳоро ба ҳиссаҳо чудо намуда, рӯнавис кунед.
Орифа, ободӣ, Умарҷон, юнучқа, Сурайё, лӯбиё, мураббия, якҷоя.

Агар ҳиссаи аввали калима аз як ҳарф иборат бошад, он дар сатри боло танҳо гузошта намешавад.

Нодуруст:

О-рифа

о-бодӣ

У-марҷон

ю-нучқа

Дуруст:

Ори-фа

обо-дӣ

Умар-ҷон

юнуч-қа

Агар ҳиссаи охири калима аз як ҳарф иборат бошад, он ҳам ба сатри поён гузаронида намешавад.

Нодуруст:

Сурай-ё

лӯби-ё

мурабби-я

якҷо-я

Дуруст:

Су-райё

лӯ-биё

мураб-бия

як-ҷоя

Машқи 139. Калимаҳои зеринро ба ҳиҷоҳо чудо карда хонед. Кадоме аз ин калимаҳоро аз сатр ба сатри дигар гузаронидан мумкин нест, номбар кунед.

Ёрон, ҳамсоя, уқоб, тарбия, осиб, Азиза, адаб, иморат, Зулфия, адиба, ҳикоя, анор.

СУПОРИШ: Калимаҳоро, ки ба сатри поён гузаронидан мумкин ҳаст, ба ҳиссаҳо чудо карда, рӯнавис намоед.

НАМУНА: Ҳам-соя, ...

Машқи 140. Матро рӯнавис намоед. Ба зери калимаҳое, ки аз ду ҳиҷо иборатанду ба сатри дигар гузаронидан мумкин нест, хат кашед.

З И Р К

Дар дунё панҷсад намуди зирк мавҷуд аст. Дар Тоҷикистон ҳашт намуди он дар соҳили дарё месабад. Чойи барги зирк барои муолиҷаи зардпарвин, чигар, талхадон фоида дорад.

ДАРСҲОИ 9 ВА 10

З О Ғ

Зоғ аз гунҷишк калонтар буда, минқори дарозу ғафс дорад. Пояш бақуввату панҷаҳояш дарози гирост. Болҳои тезкунҷа ва думи дарози нӯкаш гирда дорад.

Зоғҳо дар нишебиҳое, ки нури офтоб рост намерасад, лона мегузоранд. Агар мушоҳида карда бошед, зоғҳо дар фасли зимистон бештар фаъол мешаванд. Қар-қари хушҳолонаи онҳо аз ҳар канор шунида мешавад.

Зоғҳо хояндагони хурд ва ҳашароти калони зараррасонро несту нобуд карда, зироати кишвари моро муҳофизат менамоянд. Пасмондаи гӯшти ҷонварони мурдари ҳам меҳӯранд ва бо ин кори худ пеши роҳи ҳаргуна бемориҳоро мегиранд. Аз ин рӯ, онҳоро "санитарони табиат" мегӯянд.

Лекин дар баробари фоидаи зиёд зарар ҳам мерасонанд. Тухми баъзе паррандагони судбахшро ёфта меҳӯранд. Албатта, ин зиёнкориҳои онҳо нисбат ба фоиданокиашон ночиз аст.

Ислом Абдусаломов

САВОЛ:

1. Намуди зоғ чӣ гуна аст?
2. Макони муқими зоғон дар кучост?
3. Чаро зоғонро "санитарони табиат" мегӯянд?

Машқи 141. Калимаҳои зеринро ба ҳиссаҳо ҷудо намуда, рӯнавис кунед.

Қаҳҳор, диққат, алла, мазза, бурро, ҳуҷҷат, оббоз, ғижжак.

НАМУНА: Қаҳ-ҳор, ...

САВОЛ: Калимаҳои ҳамсадои такрордорро чӣ тавр ба ҳиссаҳо ҷудо кардед?

Машқи 142. Калимаҳои зеринро ба ҳиссаҳо ҷудо намуда, рӯнавис кунед.

Муяссара, теппа, муаттар, ҷаҳоннамо, муҳаббат, талаффуз, ташаккур, каллапӯш, тараққӣ.

НАМУНА: Муяс-сара, ...

Машқи 143. Аз матни "Зоғ" калимаҳои ҳамсадои такрордорро интихоб намуда, ба монанди машқи боло иҷро кунед.

Машқи 144. Бозии "Як калима аз ду ҳиҷо". Ҳиҷоҳои мувофиқро ба ҳам пайваста, калима созед ва нависед.

Ҳим	нақ	қаш	лаз	шаф	қал	қут	рас
фоф	тӣ	лоб	қош	мат	сом	зат	шоқ

Машқи 145. Матро рӯнавис кунед.

ЗИРА

Зира дар моҳҳои май ва июн гул мекунад. Он таъми болаззат ва бӯии хуш дорад. Зирачи ҳамчун доруи иштиҳоовар ва қувватдиҳандаи меъда истифода мешавад.

СУПОРИШ: Калимаҳои ҳамсадои такрордорро ба ҳиссаҳо ҷудо карда, рӯнавис кунед.

БУЛБУЛ

Булбул минқори борик, думу болҳои кӯтоҳак, чашмони сиёҳтоб дорад. Вай паррандаи хеле чустучолок аст. Макони булбул гӯшаҳои сабзу хуррам мебошад. Вай дар паноҳи буттаҳо ва чуқурчаҳои замин лона мегузорад. Чор-панҷ дона тухм мемонад.

Дар рӯи олам даҳ намуди булбул маълум аст. Чор намудаш: шоҳбулбул, чаманбулбул, андалеб ва ҳазордастон дар Тоҷикистон вомехӯранд. Манзилу хислати онҳо аз якдигар фарқ доранд.

Шоҳбулбулро соҳили дарёчаҳои кӯҳию дарахтзорон писанд аст. Вай қариб шабу рӯз чаҳ-чаҳ мезанад. Аз ин сабаб бисёриҳо онро дошта, ба қафас андохтан мехоҳанд.

Макони чаманбулбул баландкӯҳҳои арчазор ва нишебиҳои чашмасор аст.

Андалебро аз ҳамчинсонаш ба осонӣ фарқ мекунанд. Ӯ дар гардан нақше дорад. Андалеб лонаашро дар буттазор чунон моҳирона месозад, ки ёфтани бисёр мушкил аст. Тухмаш низ ранги заминро дорад.

Тахтапушти ҳазордастон хокистарранги тира буда, ишкамаш нуқрафом аст. Вале дар гулӯяш нақши сафед дорад. Ҳазордастон баландкӯҳҳои сабзу хуррами камдарахтро дӯст медорад.

Булбулҳо асосан ҳашарот, гоҳ-гоҳ меваи буттаҳоро меҳӯранд. Онҳо ба Тоҷикистон баҳорон меоянд ва аввали тирамоҳ барои зимистонгузаронӣ ба Африкаю Арабистон мераванд.

Ислом Абдусаломов

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Кадом намудҳои булбулро медонед?
2. Дар бораи зиндагӣ ва аломатҳои ҳар як намуди булбул нақл кунед.
3. Чаро булбулон дар тирамоҳ кӯч мекунанд?

Машқи 146. Калимаҳоро ба ҳиссаҳо чудо намуда, рӯнавис кунед. Ёлон, шӯъла, таъсир, таърих, аъзо, лаъли, даъват, маъюс.

НАМУНА: Эъ-лон, ...

САВОЛ: Калимаҳои ҳамсадои "ъ" - дорро чӣ тавр ба ҳиссаҳо ҷудо кардед?

Машқи 147. Калимаҳои зеринро ба ҳиссаҳо ҷудо намуда, рӯнавис кунед.

Мӯътабар, маърӯза, эътибор, истеъдод, маълумот, аълочӣ, истеъмол, мӯътадил, таъин, фаъл.

НАМУНА: Мӯъ-табар, ...

Машқи 148. Бозии "Канӣ, ҳамроҳони ман?". Ба ҳиссаи "маъ" ҷиҷоҳи илова намуда, калимаҳои ҳосилшударо нависед.

Машқи 149. Чистонро рӯнавис кунед.

Ч И С Т О Н

Як ҷонваре бидидам,
Аҷаб хуш месарояд,
Сари гунча нишаста,
Шабро саҳар намояд.

ДАРСҲОИ 13 ВА 14

СУҒУР

Суғур дар дашту саҳро, марғзори болои кӯҳ зинда мекунад. Хонааш то 5-6 метр зери замин чуқур буда, гарм нармакак аст.

Пойҳои суғур кӯтоҳу барои заминковӣ мувофиқанд. Барои пойҳояш решаи сершираю серғизои гиёҳхоро канд мехӯрад. Суғур дар айёми тобистон фарбеҳу лаван мешавад ва базӯр роҳ мегардад. Охирҳои тирамоҳ ба хоби зимистонӣ меравад. Хоби суғурҳо бисёр саҳт аст. Ҳангоми хоби зимистониашон мурда ё зинда будани онҳоро муайян кардан душвор мебошад.

Равғани суғур ба бисёр дардҳо давост. Барои ин ҳама сайёдони суғур зиёданд. Душмани ашаддӣ онҳо одамонан. Аз ин рӯ, суғурҳо ҳангоми чаридан бисёр ҳушёр

эҳтиёткоранд. Якеро посбон таъин мекунанд, то вай аз пайдо шудани душман дигаронро огоҳонад. Посбон “кӯҳӣ-кӯҳӣ” гӯён садо мебарорад, яъне “гурезед-гурезед” мегӯяд.

Ҳоло суғурҳо ба муҳофизати мо мӯҳтоҷанд. Зеро шумораашон хеле кам мондааст:

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Суғур дар кучо зиндагӣ мекунад?
2. Тобистон вай бо чӣ кор машғул аст?
3. Дар зимистон хоби суғур чӣ гуна аст?
4. Чаро сайёдони суғур бисёранд? Аз матн ёфта хонед.

Машқи 150. Калимаҳоро ба ҳиссаҳо ҷудо карда, рӯнавис намоед.

Чойник, ҳайкал, айнак, лайлак, рӯймол, сайёд, маймун, ҷуйбор, ғайрат, пайванд.

НАМУНА: Чой-ник, ...

САВОЛ: Калимаҳои ҳамсадои “й” - дорро чӣ тавр ба ҳиссаҳо ҷудо кардед?

Машқи 151. Калимаҳои зеринро ба ҳиссаҳо ҷудо карда, рӯнавис намоед.

Сайёра, майдонча, тайёр, Майсара, райҳон, кайҳон, мӯйсафед, айёр, Қайюм, пойтахт, муайян, найнавоз.

НАМУНА: Сай-ёра, ...

Машқи 152. Бозии “Калимаро номбар бикун!”-ро иҷро кунед. Калимаҳои ҳосилшударо нависед.

<p>МАЙ </p>	<p>Лай _____ <input style="width: 60px;" type="text"/></p> <p>Хай _____ <input style="width: 60px;" type="text"/></p> <p>Ҳай _____ <input style="width: 60px;" type="text"/></p> <p>Ҷай _____ <input style="width: 60px;" type="text"/></p>
--------------------	---

Машқи 153. Аз матни “Суғур” калимаҳои ҳарфи “й” - дорро интихоб намуда, ба ҳиссаҳо ҷудо карда нависед.

ТОВУС

Товус дар олами паррандагон дар зебой беҳамтост. Гузаштагон вайро “мурғи биҳишт” номидаанд. Дар зебой товуси наринааш беназир аст. Вай пару боли мунаққаши худро кушода, худнамоӣ мекунад. Ҳангоми болкушоӣ садои ба ҳам задани парҳо чун садои зангӯла ба гӯш мерасад.

Ватани аслии товус бешазорони Ҳиндустон мебошад. Вайро барои зебоияш хонагӣ кардаанд. Ғайр аз товуси рангиннақш навъи сафедашро низ ба вуҷуд овардаанд, ки ҳамчунин зебост.

Дар боғи ҳайвоноти шаҳри Душанбе чанд ҷуфт товуси рангинпарубол ва сафед мавҷуд ҳаст. Онҳо ҳар сол 5-6 ҷӯҷа мебароранд. Баъди андак калонтар шудан, товусҷӯҷаҳоро ба истироҳатгоҳҳо мефиристанд, ки боғу бӯстони он ҷоҳоро низ бо зинати хеш шукӯҳ бахшанд.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Чаро товусро “мурғи биҳишт” номидаанд?
2. Ватани аслии товус кучост?
3. Дар боғи ҳайвоноти Душанбе кадом навъҳои товус мавҷуданд?
4. Аз матн се ҷумлаи аввалро рӯнавис кунед. Калимаҳои “товус, паррандагон, зебой”-ро ба ҳиссаҳо ҷудо карда нависед.

ЧИСТОНҲО

1. Чист он лӯъбати писандида
Атласи ранг-ранг пӯшида.
2. Аз кӯҳ баромад ақарангу тақаранг,
Бо ҷомаҳои ҳафтрангу мӯзаҳои сурхранг.

ДАРСИ 16

ИМЛО

3. КАЛИМА

ДАРСҲОИ 17 ВА 18

Машқи 154. Шеърро ифоданок хонед.

МҶҮРЧАЕ ДОНА ЁФТ

Мӯрчае дона ёфт,
Аз таги дӯлона ёфт.
Шод шуду хона бурд,
Дона сари шона бурд.
- Оча, мана, дона! - гуфт,
Донаи идона! - гуфт.
Рӯяки очаш шукуфт,
Гарм бибӯсиду гуфт:
"- Шукр, калонак шудӣ,
Донакашонак шудӣ."

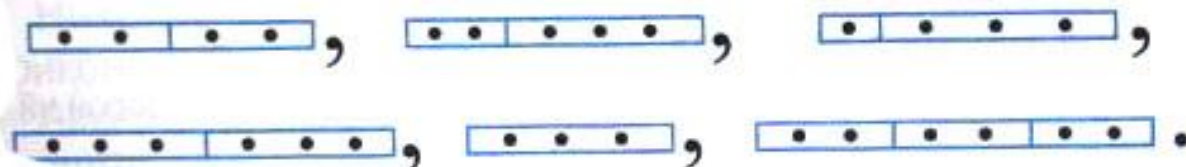

Юсуфҷон Аҳмадзода

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Дар сатри аввал чанд калима ҳаст?
2. Дар сатри дуюм-чӣ?
3. Калимаҳои сатри сеюму чорумро алоҳида-алоҳида хонед.
4. Аз рӯи мазмуни расм ҷумлаҳо нависед.

Машқи 155. Ба хотир биёред ва гӯед, ки калимаҳо аз чиҳо иборатанд. Акнун ба нақшаҳои зер нигариста, калимаҳо фикр карда нависед. Дар вақти навиштан ба ишораи овозҳо (нуқтаҳо) ва ҳиҷо риоя кунед.

Машқи 156. Калимаҳои зеринро ба ҳиссаҳо ҷудо карда рӯнавис намоед.

Мусаффо, аввал, табассум, малла, муддат, маҳалла, паррончак, ҷиддӣ, чаққон, мураккаб, иззат, тааҷҷуб, маҷалла, қиқса.

Намуна: Мусаф-фо, ...

Машқи 157. Аз машқи боло калимаҳо интихоб намуда, ҷумлаҳо тартиб дода, нависед.

ҚОЗИ ЯҚПО

(Афсона)

1

Қоз, мурғобӣ ва қашқалдоқ ҳар рӯз дар соҳили шохоби дарё нишаста, бо ҳамдигар сӯҳбат меоростанд. Онҳо оби лимонро дӯст медоштанд. Бинобар ин ҳар бегоҳ бо навбат оби лимон харида менӯшиданд. Мурғобӣ шишаҳои холиро ҷамъ оварда, ба дӯкони шишақабулкунӣ месупорид.

– Ҳа, мурғобичӯра, магар пулат тамом шудааст, ки шишаҳои холиро ҷамъ мекунӣ? – рӯзе хандида пурсид қашқалдоқ.

– Не, чӯраҷон! – гуфт дар ҷавоб мурғобӣ, – ман савоб гирифтани. Агар инҳоро ҷамъ накунам, ту ба об мепартоӣ, шишаҳо ба санг зада майда-майда мешаванд ва аҷаб не, моҳичаҳо онҳоро бо об фуру баранд. Ғайр аз ин, рӯзи ману ту дар об мегузарад, мумкин ягон вақт худамон ҳам аз шишапора зарар бинем.

– Эҳ, чӯра, – гуфт қашқалдоқ, – ин кори паст аст.

Аз ин гапи қашқалдоқ мурғобӣ қаҳр карду аз назди ӯ рафт.

Дар роҳ ба ӯ қоз вохӯрд. Қоз ба хира будани таби мурғобӣ дар ҳайрат шуда, пурсид.

Ба ту чӣ шуд? Чаро табиат хира?

Мурғобӣ гуфт, ки ӯро қашқалдоқ ранҷонид.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Қоз, мурғобӣ ва қашқалдоқ ҳар бегоҳ дар соҳили дарё барои чӣ ҷамъ мешуданд?

2. Чаро мурғобӣ аз қашқалдоқ ранчида, аз назди ӯ рафт?

3. **Машқ:** Таҳлили имло.

ДАРСҲОИ 19 ВА 20

2

Онҳо ҳамроҳ боз ба ҷои дӯстдошташон омаданд, якшишай оби лимон нӯшиданд. Ин дафъа қашқалдоқ набуд. Мурғобӣ гапи қашқалдоқро ба ёдаш оварда, шишаҳои холиро ба об партофт.

Ҳаво гарм буд, ҷӯраҳо майли оббозӣ карданд.

Қоз ба зери об шино карда рафт. Ногоҳ оби софи ҷӯй якбора цигарранг шуд, чирроси қоз ба гӯш расид. Мурғобӣ рафиқашро ба соҳил баровард. Пои қозро шишапора бурида буд. Аз ҷои захм хун мебаромад.

Мурғобӣ зуд пои хуншори қозро сахт баст.

Ин дам аз кучое қашқалдоқ ҳам пайдо шуд. Ҷӯраҳо қози маҷрӯхро ба назди табиб бурданд. Табиб афсӯс хӯрду панҷаҳои маҷрӯҳи пои қозро бурид.

Қоз қариб як моҳ дар хонааш хобид. Мурғобӣ ва қашқалдоқ ба дидани ӯ наомаданд.

Ниҳоят, захми пояш сиҳат шуду худӣ қоз ба ҷустуҷӯи рафиқонаш баромад, то онҳоро ёбад, боз сӯҳбат кунанд.

Аммо мурғобиву қашқалдоқро наёфт. Онҳо дар лаби дарё набуданд...

Қозро дар кадом як соҳили қӯй ё дарё бинед, якпоя истода, дӯстони деринаи худ - мурғобӣ ва қашқалдоқро интизорӣ мекашад.

Муҳаммад Субҳон

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Ба қоз чӣ воқеа рӯй дод?
2. Барои чӣ қоз ҳамеша якпоя меистад?
3. Мазмуни афсонаро нақл намоед.

Машқи 158. Гурӯҳи калимаҳои ҳарду сутунро муқоиса кунед.

Калимаҳои ҷудоғона:
Ниҳолҳо, ба, дод,
Музаффар, об.

Калимаҳои алоқаманд:
Музаффар ба ниҳолҳо
об дод.

Машқи 159. Бози "Калимаҳои зинда" аз рӯи ҷумлаи "Ман ба нонвойхона рафтам." Бозиро иҷро карда истода ба саволҳо ҷавоб гардонед.

1. Дар ин ҷумла чанд калима ҳаст?
2. Дар ҷумла калимаҳо чӣ тавр ҷойгир шудаанд?
3. Калимаҳои ҷумларо дар нақша ишора мекунем:

4. Аз иҷрои машқҳои боло ба чӣ хулоса омадед?

Машқи 160. Аз сархати аввали матни афсона ҷумлаи сеюмро рӯнавис кунед. Ҳар як калимаи ин ҷумларо алоҳида-алоҳида хонед.

Машқи 161. Зарбулмасалу мақолҳои зеринро бодикқат хонда, шарҳ диҳед.

1. Дарахт аз реша қувват мегирад, одам аз дӯстӣ.
2. Кӯҳ бо қуллаи баландаш машҳур, одам бо хирадаш.
3. Шутур оҳишта гардад ҳам, дур мебарад.

СУПОРИШ: Зарбулмасал ва мақолҳоро рӯнавис намуда, аз ёд кунед.

КАБЎТАР

Кабӯтарон роҳшиносанд, аз манзил ба манзил бемалол рафта меоянд. Аз ин сабаб одамон онҳоро дар лаҳзаи зарурӣ ба сифати хаткашон истифода мебаранд.

Дар дунё қариб 300 намуди кабӯтар мавҷуд аст. Дар Тоҷикистон 4 намуди он вомехӯрад. Онҳоро говкабӯтар, кабӯтари нақшин, кабӯтари кӯҳӣ ва кабӯтари ало мегӯянд.

Говкабӯтар дар Тоҷикистони марказӣ бештар паҳн шудааст. Вай моҳи май меояду моҳи сентябр меравад. Зимистонро дар Ҳиндустону Покистон мегузаронад.

Кабӯтари нақшин ба ғайр аз Помир дар ҳамаи қаторкӯҳҳои кишвари мо дучор меояд. Вай паррандаи муқимист.

Кабӯтари кӯҳиро аз рӯи тасмаҷаи сафеди думаш аз ҳамҷинсонаш фарқ кардан осонтар мебошад. Мақонаш кӯҳҳои баланд аст. Дар зимистон қисме ба манзилҳои гармтар равад, қисме ба доманакӯҳҳо мефурияд.

Кабӯтари ало бошад, фақат дар Помир зиндагӣ мекунад.

Кабӯтарон паррандагони тезпарвоз буда, бисёр нозуканд. Онҳо аз андак ғаждӣ бемор мешаванд. Аз ин рӯ, кабӯтардорон бояд ҳамеша аз пайи нигоҳубин ва тозагии дӯстони болдори худ бошанд.

Ислом Абдусаломов

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Кабӯтаронро кадом хусусияташон машҳур кардааст?
2. Дар Тоҷикистон кадом намуди кабӯтарон вомехӯранд? Дар бораи ҳар кадоме онҳо нақл намоед.

Машқи 162. Матни зеринро хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

КАЛИМАҲО

а) Калимаҳо гуногун мешаванд. Як қисм калимаҳое ҳастанд, ки онҳо асосӣ ва муҳиманд: сулҳ, меҳнат, озодӣ, баробарӣ, бародарӣ, хушбахтӣ, дӯстӣ.

б) Калимаҳои ба мо наздик ва азиз инҳоянд: бародар, додар, хоҳар, амма, тағо, бобо, модаркалон, модар, падар, Ватан.

в) Баъзе калимаҳо меҳрубон ва нозуканд: раҳмат, ташаккур, боракалло, офарин, марҳамат, бемалол бошад, маъзур доред, мебахшед, салом, хайр, то вохӯрӣ.

СУПОРИШ:

1. Бо калимаҳои "сулҳ, модар, Ватан, ташаккур, марҳамат" ҷумла тартиб дода нависед.
2. Калимаи "ташаккур"-ро дар нақша нишон диҳед ва муайян кунед, ки он аз кадом овозҳо иборат аст.

Машқи 163. Сархати охири матни "Кабӯтар"-ро рӯнавис намоед. Гӯед, ки кабӯтар рамзи чиро ифода мекунад.

Машқи 164. Ба ҷои нуқтаҳо калимаҳои мувофиқ гузошта, матнро рӯнавис кунед. Ба зерин ҳарфҳои ҳамсадои ҷумлаи аввал хат кашед.

Ҷамила ҳаштсола... . ӯ дугонаҳояшро ба ... даъват кард.
Фирӯза ба дугонааш ... тақдим намуд. Ҷамила ба ӯ ... гуфт.

Калимаҳо барои истифода: тӯҳфа, меҳмонӣ, ташаккур, шуд.

ШУКРОНА

Шукри обат,
Шукри хокат,
Шукри шому
Шукри субҳи атрнокат.

Бар нигоҳи қуллаҳоят,
Бар суруди чашмаҳоят,
Бар шукӯҳи дашту саҳро,
Пахтазори дилкушоят.

Тоҷикистони азизам,
Модари ҷони азизам.

Тоҷикистони азизам,
Модари ҷони азизам.

Шукри дасти пурсаховат,
Шукри ин ҳусну малоҳат,
Шукри ин меҳру садоқат,
Шукри ин бахту саодат.

Тоҷикистони азизам,
Модари ҷони азизам.

Ҳадиса Қурбонова

СУПОРИШ: Сурудро азёд кунед ва сароед.

Машқи 165. Ба калимаҳои зерин савол гузошта, рӯнавис кунед.
Талаба, дафтар, менависад, омад, сар мешавад, кабуд,
шавқовар.

Намуна: Дафтар (чӣ?), ...
Менависад (чӣ кор мекунад?), ...
Кабуд (чӣ хел?), ...

Машқи 166. Аз рӯи нақшаи зер ҷумлаҳо созед.

Намуна: Талаба дар дафтар менависад.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Ин ҷумла аз чанд калима иборат аст?
2. Калимаҳои ҷумларо бо тартиб номбар кунед.
3. Дар ҷумла калимаҳо чӣ тавр навишта шудаанд?

Машқи 167. Аз гурӯҳи калимаҳои ҷудоғона ҷумлаҳо созад ва нависед.

1. Деҳқонон, имсол, ғундоштанд, ҳосили фаровон.
2. Аз, газвор, мебофанд, пахта.
3. Вай, аз, мегиранд, пундонаи, равған.
4. Мекунанд, алов, ғӯзапояшро, одамон.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Ҷумлаи аввал аз чанд калима иборат аст?
2. Калимаҳо дар ҷумла чӣ тавр навишта шудаанд?
3. Ҳиҷоҳои калимаи "ғӯзапоя"-ро номбар кунед.
4. Тарзҳои ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калимаи "ғӯзапоя"-ро бо хатча нишон дода, нависед.

Машқи 168. Банди охири матни шеъри "Шукрона"-ро рӯнавис кунед ва ба калимаҳо саволҳои мувофиқ гузоред.

ДАР СҲОИ 25 ВА 26

ШАҒОЛ

Ҷуссаи шағол аз ҷуссаи гург хурдтар, ранги баданаш зардчатоб, гӯшаш васеи даврашакл мебошад. Мисли рӯбоҳ ҳушёру ҳассос аст.

Шағол дар хӯрдан нозунуз надорад. Калтакалосу қурбоққа, мушу моҳӣ, юрмон, ҳатто ҳашаротро дошта меҳӯрад.

Вақти шикори шағол шаб аст. Вай мисли дигар даррандаҳо ҷуфт-ҷуфт ё гурӯҳ-гурӯҳ ба шикор набаромада, тоқа мегардад.

Шағол ҳайвони нафърасон низ мебошад. Муҳитро аз ҳар гуна ифлосиҳо, ҳайвону паррандаҳои бемор, моҳиҳои мурда, хояндаҳои касалиовар тоза мекунад.

САВОЛ:

1. Намуди шағол чӣ гуна аст ва он бештар чиҳо меҳӯрад?
2. Барои чӣ вайро ҳайвони нафърасон мегӯянд?

Машқи 169. Матни зеринро хонед ва нақл намоед.

БАРРАЧА

Амаки Алишер баррачаи сурхмӯйи ҷингила овард. Падар баррачаро ба Фаридун дод. Фаридун бо баррача бозӣ мекунад. Ӯ ба баррачааш алафи тоза медиҳад. Баррача бо Фаридун унс гирифт.

СУПОРИШ: Савол гузошта, калимаҳои ҳар се гурӯҳро рӯнавис кунед.

1. Амак, Алишер, падар, Фаридун, баррача, алаф - **НОМИ ашёю одамон.**
2. Овард, дод, бозӣ мекунад, медиҳад, гирифт - **ҲАРАКАТИ ашёю одамон.**
3. Сурхмӯй, ҷингила, тоза - **АЛОМАТИ ашё.**

Машқи 170. Калимаҳои зеринро аз рӯи саволҳо ба гурӯҳҳо тақсим кунед.

Нилуфар, мерақсад, хушбӯй, сурх, китоб, баромад, баланд, гӯгирд, маъқул шуд, ҷома, пешқадам, хоҳар, меҳрубон, борид, мерӯбад.

кӣ ? чӣ?	чӣ кор мекунад? чӣ кор кард? чӣ шуд?	чӣ хел? кадом?
Нилуфар, ...	мерақсад, ...	хушбӯй, ...

ТАҚСИМИ ПАНИР

(Афсона)

Ду шағол аз хонае як пора панир дуздида, дар тақсим муноқиша карданд. Рӯбоҳе наздашон расиду гуфт:

– Низоъ чӣ лозим? Панирро тақсим карда хӯред!

Шағолҳо гуфтанд:

– Гап дар ҳамин аст, ки баробар тақсим кунем, то ба ҳаққи якдигар зомин нашавем. Аммо наметавонем.

Онгоҳ рӯбоҳ гуфт:

– Ман дар ин байн холисам. Панирро бидиҳед, то тақсим бикунам. Баъд панирро гирифта тақсим кард ва ҳиссаҳоро рӯйи дастонаш гузошта гуфт:

– Ин яке каме вазнинтар аст.

Ва қадре аз он газида хӯрд. Пас боз муқоиса намуду хитоб кард:

– Ҳоло ин яке вазнинтар аст!

Ва қадре аз ҳиссаи вазнинтар газид. Ва ҳамин тартиб гоҳ аз ин ва гоҳ аз он қисмат газида, панирро тамоm кард.

Таҳияи Баҳроми Шермуҳаммад

СУПОРИШ: Мазмуни афсонаро нақл намоед.

Машқи 171. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба калимаҳо саволҳои мувофиқ гузоред.

Шағол қурбоққа, муш ва моҳӣ мехӯрад. Вай мисли рӯбоҳ мурғ медуздад. Шағол бештар ба қонварони хурд ҳамла мекунад.

Машқи 172. Бо калимаҳои додашуда ҷумла тартиб диҳед ва нависед.

1. Булбул, хушхон, мебошад, паррандаи.
2. Болҳои кӯтоҳак, чашмони сиёҳтоб, дорад, вай.
3. Дӯст медоранд, кӯҳҳои баланд ва сабзу хуррамро,

4. НОМИ АШЁ

ДАР СҲОИ 27 ВА 28

Машқи 173. Чизҳо ва одамони дар синф бударо номбар кунед ва ба ҳар яки он савол гузоред.

Ҳамаи чизҳое, ки мебинем, ашё мебошанд. Ҳар як чиз ном дорад. Ба ашё (чизҳо) саволи **ЧӢ?** (**ЧИҲО?**) ва ба одамон саволи **КӢ?** (**КИҲО?**) гузошта мешавад.

Машқи 174. Ашё ва одамони дар расм тасвирёфтaro номбар намуда, ба ҳар яки он савол гузошта нависед.

Намуна: Духтар (кӢ?), бачаҳо (киҲО?), буз (чӢ?), китобҳо (чиҲО?).

Машқи 175. Матни зеринро рӯнавис кунед.

Дар назди хонаи мо дарахти калоне ҳаст. Дар шоҳаи он мусича лона дорад. Субҳон ва Мавҷуда ба лона даст намерасонанд.

СУПОРИШ: Номии ашёву одамонро аз рӯи намунаи зер нависед.

ЧӢ? - хона, ...

КӢ? - Субҳон, ...

ДЕКАБР

Даромад моҳи декабр,
Бо зимистон якбора,
Бар тан либоси барфин,
Тугмаҳояш яхпора.

Оби чӯю дарёҳо
Сар то сар ях бастаанд,
Аз болояш медаванд
Мактабхонони хурсанд.

Аз тан бадар кардаанд
Ҷомаи зарринашон,
Ҷомаи нуқраранге,
Пӯшидаанд дарахтон.

Арчаи сабз аз кӯҳсор
Ба водӣ мефарояд,
Дар соли нав назди мо
Меҳмон шуда меояд.

Дар атрофаш бачагон
Ашӯлахон мерақсанд,
Падарҳову модарон
Аз кори онҳо хурсанд...

Мирсаид Миршакар

СУПОРИШ: Шеърро хонед ва нишонаҳои зимистонро номбар кунед.

Машқи 176. Бозии "Рақам ва ҳиҷо". Шумо бо ин бозӣ шиносед. Бо рақами 1 ҳиҷои "каф", бо 2 - "ёк", бо 3 - "тар", бо 4 - "даф", бо 5 - "буз"- ро ифода кунед.

$1 + 3 =$

$3 + 5 =$

$4 + 3 =$

$3 + 2 =$

СУПОРИШ: Бо ҳар як калима яктоӣ ҷумла тартиб дода, нависед.

Машқи 177. Банди сеюми матни шеъри "Декабр"-ро рӯнавис кунед ва ба зер номи ашё хат кашед.

БАРФИ АВВАЛ

Ҳаво хунук шуд. Осмонро абрҳои сафедчаранг фаро гирифтанд. Барф ба боридан сар кард. Дар андак вақт рӯи замин ва боғот бо барф пӯшида шуд. Мо барфи аввалинро дидан замон хурсанд шудем. Пас аз дарс ба беруни қишлоқ баромада, барфбозӣ кардем. Аз барф бобои барфӣ сохтем.

СУПОРИШ: Мазмуни ҳикояро нақл кунед.

Машқи 178. Матни зеринро рӯнавис кунед. Бо ёрии саволҳои чӣ? ва кӣ? (киҳо?) номи ашёву одамонро муайян намоед.

ЗИМИСТОН

Зимистон омад. Барф борид. Оби чӯй ях кард. Моҳира аз барф бобои барфӣ месозад. Бачаҳо дар болои ях бозӣ мекунанд.

ЧИСТОН

Сандуқчаи зулбиё,
Худбандаку худкушо.

ЛУҒАТ: *Зулбиё* - соф, шаффоф.

Машқи 179. Ба берун нигоҳ карда, ашёи дидаатонро нависед ва савол гузоред.

Намуна: дарахтон (чиҳо?), ...

ЗИМИСТОН

Фасли зимистон омад,
Барфи дурахшон омад.
Бароятон, бачаҳо,
Тафсад бозӣ, хандаҳо.

Чӣ хуш боридааст барф
Нуқра барин ҳар тараф,
Мо дар ҳар сӯ метозем,
Аз барф одам месозем.

Абдусалом Дехотӣ

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Бачагон барфи аввалро чӣ тавр пешвоз гирифтанд?
2. Шеърро хонед ва гӯед, ки он аз ҳикоя чӣ фарқ дорад.
3. Ба расм нигоҳ карда гӯед, ки мазмуни он ба мазмуни шеъри хондагиатон мувофиқ меояд ё не.
4. Кадом мисраи шеърро дар зерин расм навиштан мумкин?

Машқи 180. Бозӣ-мусобиқаи “Кӣ тезтар менависад?”. Номи ашӯро нависед.

Машқи 181. Банди охири матни шеъри “Зимистон”-ро рӯнавис кунед. Ба зерин калимаҳои ифодакунандаи номи ашӯ хат кашед.

ДАРСҶОИ 31 ВА 32

ДҶСТРҶЯКОНИ МОДАР

Модари Сайёра Мукаррамаҳола аз кор бармегашту дар дил орзӯ мекард: “Духтарчаам Сайёраҷон зудтар калон мешуду дар корҳои хона ба ман ёри мерасонид”.

Модар бо ҳамин гуна фикру хаёл аз дари ҳавлӣ даромаду дар ҳайрат монд: рӯи ҳавлӣ об зада, тоза рӯфтагӣ буд. Вай фарзандонашро як-як ба оғӯш гирифта, бо қирраи чашм ба хона, айвону ошхона нигоҳ кард, ки ҳама ҷо озода, косаву табақ ва ҷойнику пиёлаҳо низ шуста, ҷо ба ҷо гузоштагӣ.

- Ҷавлиро кӣ рӯфт? – пурсид модар.
- Ман, – хурсандона ҷавоб дод Сайёра.
- Хонаю ошхонаро кӣ тоза кард?
- Ман, – бо табассум ҷавоб дод писарчааш Тоҳирҷон.
- Табақу коса ва ҷойнику пиёлаҳоро кӣ шуст?
- Ман, – бо ифтихор ҷавоб дод писари калониаш

Мукаррамахола аз хурсандӣ ба куртааш намеғунҷид. Ӯ фахр мекард, ки фарзандонаш акнун дастёр шудаанд ва дар дил "дӯструякони модар" меғуфт.

Сайёра дар синфи дуюм, Тоҳирҷон дар синфи якум ва Каримҷон дар синфи сеюм бо баҳои ҳубу аъло мехонанд. Онҳо на фақат ба кори хона, балки дар мактаб ҳам ба шарикдарсонашон ёрӣ мерасонанд.

Аз Сайёра ва Тоҳирҷону Каримҷон на танҳо модар, балки муаллимон ва ҳамсинфонашон низ хурсанданд.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Модар дар бораи чӣ фикр мекард?
2. Шумо ба кори хона ёрӣ мерасонед?
3. Мазмуни ҳикояро нақл намоед.
4. Дар ҳикоя киҳо номбар шудаанд?

Машқи 182. Матни зеринро хонед.

Фирдавс аз мактаб омад. Хоҳаронаш Моҳпарӣ, Нигора ва додаракаш Доро ба пешвози ӯ баромаданд. Фирдавс ба хона даромада, ба амакаш Зафар салом дод.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Кӣ аз мактаб омад?
2. Киҳо ба пешвози Фирдавс баромаданд?
3. Фирдавс ба кӣ салом дод?
4. Аз ин саволҳо ба чӣ хулоса омадед?
5. Номи одамонро рӯнавис кунед.

Машқи 183. Ба саволҳо ҷавоб гардонед ва нависед.

1. Кӣ аз хоб хест?
2. Кӣ ба кабк дона медиҳад?
3. Киҳо барои гунҷишкон хонача месозанд?
4. Киҳо паррандаҳоро дӯст медоранд?

Калимаҳо барои истифода: Барно, бачаҳо, Хусайн, талабагон.

Машқи 184. Бо калимаҳои зерин ҷумла тартиб диҳед ва нависед.

Назира, Муслима, Олимҷон, Манучеҳр, Фаҳриддин, Хуршед.

Машқи 185. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери номи одамон хат кашед.

Сӯҳроб назди дарвозаи амаки Шокир омада, тугмачаи зангро пахш кард. Садои зангро шунида, Қудрат дучархаашро гирифта баромад. Аз паси ӯ Ёқуб намудор шуд.

ДАРСОҶИ 33 ВА 34

ТАБАРАМАК

Табарамак серкор аст,
Экскаватор меронад.
Кӯхро чаппа намуда
Ба дарё мехобонад.

Ман барраҳоро хӯрдам,
Корвонро фурӯ бурдам,
Валекин то ба имрӯз
Экскаватор нахӯрдам.

Дарё гӯяд: – “Ман зӯрам,
Чун аждаҳо меғуррам.
Дар якрави аз қадим
Байни мардум машҳурам.”

Хок напарто ба сарам,
Қаҳрам ори, мехӯрам.
Ба қаъри худ кашида
Ба ҷои дур мебарам”.

Табарамак бо мошин
Роҳи обро мебандад,
Ба гапҳои рӯди Вахш
Қаҳ-қаҳ зада механдад.

Ҷ. Мавҷуда

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Шеърро ифоданок хонед.
2. Табарамак ба чӣ кор машғул будааст?
3. Дарё ба ӯ чӣ гуфтааст?

4. Табарамак оё ба гапҳои дарё гӯш дод?
5. Дар бораи баста шудани дарёи Вахш чӣ медонед, нақл кунед.
6. Банди охири матни шеърро рӯнавис намоед. Ба зери калимаҳои ифодакунандаи номи одаму ашё хат кашед.

Машқи 186. Матни зеринро хонед. Дар нақши Акраму Акбар бозӣ кунед. Рақами 6-ро тавре нишон диҳед, ки ба рафиқи рӯбарӯистода монанди 9 намояд.

БАҲС

Акрам дар коғазе 6 навишту аз Акбар пурсид:

– Ин кадом рақам аст?

Акбар гуфт:

– Нӯҳ!

Акрам қоҳ-қоҳ хандид.

– Нодон! – гуфт вай. – Нӯҳ не, шаш! Дурусттар зеҳн мон!

Акбар ранҷид.

– Худат нодон, – гуфт вай. – Нӯҳро шаш мегӯӣ!

– О, ин шаш аст!

– Не, нӯҳ!

– Шаш!

– Нӯҳ!

Ин дам Аскар омад. Ба баҳси онҳо гӯш доду хандида гуфт:

– Фикри ҳар дуятон дуруст аст. Барои он ки рӯбарӯ нишастаед.

Азизи Азиз

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Номи одамон ба кадом савол ҷавоб медиҳад?
2. Номи одамонро рӯнавис кунед.
3. Дар аввали номи одамон чӣ ҳел ҳарф навиштед?
4. Аз ин машқ ба чӣ хулоса омадед?

Дар аввали номи одамон ҳарфи калон навишта мешавад.

Машқи 187. Ба ҷои нуқтаҳо калимаҳои зарурӣ гузошта, матнро рӯнавис кунед.

Абдусалом ва ҷӯрааш ... дӯстони зиёде доранд. Хусния ба дугонааш ... зуд-зуд мактуб менависад. Ману ... бовар дорем, ки асри 21 асри сулҳу амонӣ мешавад.

Калимаҳо барои истифода: Яҳё. Латофат, Сулҳия.

Машқи 188. Номи хешу таборатонро нависед. Бо ҳарфи калон саршавии номи одамонро фаромӯш накунад.

ДАР СҲОИ 35 ВА 36

ГУЛИ СЕҲРНОК

(Ҳикоя)

Дар рӯи ҳавлӣ гулҳои бисёре дорем. Онҳо рангоранг ва хушбӯй, қариб тамоми сол мешукуфанд. Вале дар байнашон гуле ҳаст, худрӯй ва назарногир. Аз офтоб метарсад ва пагоҳӣ баробари расидани нурҳои офтоб пажмурда мегардад. Онро гули шом мегӯянд.

Боре як шиносам бо Саид ном писарчааш ба ҳавлии мо меҳмон шуд.

Ман ҳамон гули шомро ба писарак нишон дода гуфтам:
– Ин гули сеҳрнок! Агар баҳои аъло гирӣ, мешукуфад...

Ба чашмони ҳайрон-ҳайрони ӯ лаҳзае нигоҳ кардаму сонӣ пурсидам:

– Дар синфи чандум мехонӣ?

– Дуюм!

– Ҳамин ки “5” гирифтӣ, зуд ба ҳавлии мо биё, – мӯъҷизаи гулро мебинӣ.

Бегоҳии рӯзи дигар Саид боз ба ҳавлии мо омад ва аз дар даромадан замон гуфт:

– Амакҷон, ман баҳои “5” гирифтам!

Рӯзномаашро кушода нишон дод. Дидам, ки аз забони модарӣ “5” гирифтааст. Ман аз ин баҳои Саид шод шудам. Ӯро назди гул бурда гуфтам:

– Канӣ, гӯй, ки имрӯз баҳои “5” гирифтаӣ!

Вақти фурӯрави офтоб ва шукуфтани гули шом буд. Саид бо овози баланд гуфт:

– Ман, Саид, талабаи синфи дуюм, имрӯз аз забони

модарӣ баҳои “5” гирифтам! Ҳамон дам гули шом ба

шукуфтан даромад. Саид шукуфтани гули шомро дида, завқ мебурду мегуфт:

– Ман фақат баҳои "5" мегирам!

А. Қаҳқорӣ

СУПОРИШ: Мазмуни ҳикояро нақл кунед.

Машқи 189. Матнро хонед. Гӯед, ки дар аввали номи одамон чӣ хел ҳарф навишта шудааст. Номи одамонро рӯнавис кунед.

Парвина, Таҳмина, Дилбар, Ҳидоят, Садбарг ва Наргис бо баҳои аъло мехонанд. Дугонаҳо дар корҳои беруназсинфии мактаб фаъолона иштирок мекунанд. Онҳо дар хона ёрирасони модаранд.

Машқи 190. Бозӣ-мусобиқаи "Кӣ тезтар менависад?". Номи духтараконро нависед. Бо ҳар яки он ҷумла тартиб диҳед.

Машқи 191. Ба бачаҳо ном гузошта, бо ёрии саволҳо аз рӯи расми саҳ. 85 ҳикояча нависед.

САВОЛ:

1. Чӣ борид?
2. Кӣ барфро тӯб мекунад?
3. Кӣ ба ҷои бинӣ сабзӣ мечаспонад?
4. Кӣ лағжонакбозӣ мекунад?

Машқи 192. Матнро рӯнавис кунед. Ба зери калимаҳои, ки ба саволҳои кӣ?, кӣҳо? ҷавоб медиҳанд, хат кашед.

Дорбозҳо корашонро сар карданд. Падар Меҳрубонро ба тамошо фиристод. Баъди як соат падару писар дар назди дарвоза вохӯрданд. Онҳо ба деҳа баргаштанд.

ШАМОЛ ВА САРМО

Аз байни арчаву тӯс
Шамол омад вазида,
Сармо ба пешвозаш
Омад нафас кашида.

Ҳуштаккашон, шитобон
Рафтанд сӯи беша,
Чандин ниҳолҳоро
Афтонда зи реша.

Гуфто:
– Шамоли чобук,
Ҳоло куҷо равонӣ?
Шояд равем бо ҳам
Чун дӯстони қонӣ.

Ғарчас намуда Сармо
Гуфто, ки
– Як нафас ист!
Дар шохи тӯс ришам
Дармондааст, аз чист? ...

Гуфто Шамол:
– Сармо,
Дор аз қанотҳоям.
Биншин ту бар сари зин,
Ман аспӣ бодпоям.

Гуфто Шамол:
– Сармо,
Буррам риши ту аз бех?
Дар ҷойҳои гармо
Бандам ва ё ба гулмех?

Якбора дар ғазаб шуд
Сармо аз ин гапу кор,
Як лаҳза киштгаҳро
Аз жола кард ҳамвор...

Собир Султон

СУПОРИШ:

1. Шеърро ифоданок хонед.

2. Банди аввали шеърро рӯнавис кунед. Ба зери калимаҳои ифодакунандаи

Машқи 193. Ба ҷуфти расмҳо нигоҳ карда, калимаҳоро аз ҷиҳати маъно муқоиса намоед. Гӯед, ки чаро Анор (номи духтарак) бо ҳарфи калон ва анор (номи мева) бо ҳарфи хурд сар шудааст.

Анор

анор

Машқи 194. Матни зеринро рӯнавис кунед. Ба зери калимаҳои уногунмаъно хат кашед. Гӯед, ки барои чӣ яке аз калимаҳо бо ҳарфи калон ва дигарӣ бо ҳарфи хурд сар шудааст.

Мо ба Саодат бахту саодат мехоҷем. Сафар пагоҳ аз сафари Душанбе бармегардад. Ҳамроҳ бо Баҳодур ҳамеша ҳамроҳ мегардад.

Машқи 195. Калимаҳои зеринро мувофиқи саволҳои кӣ? ва чӣ? ба ду гурӯҳ ҷудо карда нависед.

Намуна: Кӣ? – Ситора, ...

Чӣ? – ситора, ...

Ситора

ситора

Гул

гул

Садбарг

садбарг

Машқи 196. Аз рӯи расмҳои боло ҷумлаҳо тартиб диҳед ва нависед.

БАРФБОЗӢ

Фасли зимистон омад,
Бо барфу борон омад.
Қасри сафед бар сари
Долу дарахтон омад...

Барфи бисёр кашондем,
Болои ҳам бимондем.
Одами барфӣ сохтем,
Ба он пӯстин пӯшондем.

Бинии он аз сабзӣ,
Ҷомаи он қафқозӣ,
Гирифта дасти ба даст
Дар гирдаш кардем бозӣ.

Нӯъмон Розик

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Дар зимистон бачаҳо ба кадом бозиҳо машғул мешаванд?
2. Шеърро азёд кунед.

Машқи 197. Номи ашёро гӯед. Ба ҳар як ашё савол гузored.

Намуна: Чӣ? – ҷевон, ...

Чиҳо? – китобҳо, ...

ҲАМАРО ДАР БАР КАРДААМ

Султон Маҳмуд дар зимистоне сахт ба Талҳак гуфт:

– Бо ин ҷомаи беастар дар ин сармо чӣ мекуни, ки ман ба ин ҳама меларзам?

Гуфт:

– Эй подшоҳ, ту низ монанди ман бикун, то ки наларзӣ!

Гуфт:

– Магар, ту чӣ кардай?

Гуфт:

– Ҳар чи ҷома доштам, ҳамаро дар бар кардаам.

Убайди Зокони

Машқи 198. Ҷумларо рӯнавис кунед.

Сино аз мағоза қалам, дафтар, китоб, ранг, хаткашак харид.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Гӯед, ки Сино аз мағоза чиҳо харидааст.
2. Ба ҳар як номи ашё савол гузоред.
3. Пас аз ҳар як номи ашё чӣ гузошта шудааст?
4. Аз иҷрои ин машқ ба чӣ хулоса омӯдан мумкин?

Машқи 199. Номи асбобҳои рӯзгор ва деҳқониро нависед. Фаромӯш накунед, ки ҳар як номи ашё бо вергул ҷудо карда мешавад.

Асбобҳои рӯзгор: дег, ...

Асбобҳои деҳқонӣ: дос, ...

Машқи 200. Чор мисраи аввали матни “Барфбозӣ”-ро рӯнавис кунед. Ба калимаҳо савол гузоред ва ба зерин номи ашё хат кашед.

ДАРСҲОИ 41 ВА 42

ДАР ЗЕРИ БАРФ

Дар тирамоҳ тухмиҳои растаниҳо ба замин меафтанд. Деҳқонон гандуму ҷави тирамоҳӣ, тухми пиёзу юнучқа мекоранд. Дар зимистон ин тухмиҳоро хунук намезананд-мӣ?

Дар зимистон барф меборад. Рӯи заминро қабати ғафси барф мепӯшад. Донаҳо ҳам дар зери барф, гӯё ки дар зери кӯрпа бошанд, гармакак мехобанд.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Чӣ хел киштро кишти тирамоҳӣ меноманд?
2. Тухмии кадом зироатҳоро тирамоҳ мекоранд?
3. Ба саволи "Чаро дар зимистон тухмиҳои коридашударо хунук намезанад?" ҷавоб тайёр кунед.

ЗАРБУЛМАСАЛ

Барф кӯрпаи замин аст.

Машқи 201. Матни зеринро рӯнавис кунед. Маънои калимаҳои "кӯл, дарё, канал, талу теппа, кӯҳҳо"-ро шарҳ диҳед.

Фасли тобистон дар кӯлҳо, дарёҳо ва каналҳо оббозӣ кардан ба кас мефорад. Дар талу теппаҳо ва кӯҳҳо саёҳат намудан чӣ хел роҳат дорад!

ЗИМИСТОН

Дашту саҳро нуқрапӯш
Кӯҳу талҳо нуқрапӯш,
Бому дарҳо нуқрапӯш
Кӯлу дарё нуқрапӯш...

Мавсими сармо расид
Фасли роҳати замин,
Хуш омадӣ, хуш бимон
Зимистони нозанин.

Нарзулло Тиллозода

СУПОРИШ: Шеърро азёд кунед.

Машқи 202. Банди аввали матни шеъри "Зимистон"-ро рӯнавис намоед. Гӯед, ки калимаи "нуқрапӯш" чӣ маъно дорад.

Машқи 203. Матни шеърро хонед. Маънои калимаҳои "Тоҷикистон, ағба, дара, Помир, Сир"-ро шарҳ диҳед.

ТОҶИКИСТОН

Бинвис хате барои моён
Аз боду ҳавои Тоҷикистон,
Аз манзараҳои дилписандаш,
Аз оби лазизи ҳамчу қандаш,
Аз кӯҳи баланду ағбаҳояш,
Аз боғу дарахту меваҳояш.
Аз теппаву дараҳои пасташ,
Аз нахчиру барраҳои масташ,
Аз нағмаи булбулони хушхон,
Аз қаҳ-қаҳи кабкҳои хандон,
Аз роҳи калони шаҳри Помир,
Аз манзараҳои соҳили Сир.

Боқӣ Раҳимзода

Машқи 204. Матни зеринро нависед. Номи ҷумҳурӣ, шаҳрҳо, дарё-ҳоро номбар кунед.

ВАТАНИ МО

Мо дар Тоҷикистон зиндагӣ мекунем. Пойтахти ҷумҳурии мо шаҳри Душанбе аст. Аз канори шаҳр дарёи Кофарниҳон мегузарад. Дар дарёи Вахш нерӯгоҳи оби барқии Норак сохта шудааст.

ДАР СҶОИ 43 ВА 44

ДАР КӯЧАҲОИ ДУШАНБЕ

Як мошини калон омад. Ба болои он ду сими ғафс рост буд. Он ду сими рост ба ду сими ба болои қад-қади кӯча кашидашуда расида меистод. Ин троллейбус будааст. Мо ба троллейбус савор шуда, ба даруни шаҳр рафтем.

– Ин кӯча кӯчаи “Рӯдакӣ” аст, – гуфт падарам.

Троллейбус хеле ҳамвор роҳ мерафт, гӯё ки дар рӯи

тахтаи суфта гашта истода бошад. Падарам гуфт, ки ин роҳ то охираш ҳамвор аст.

Дар ду тарафи кӯча дарахтҳо, биноҳои баланд, мағозаҳои калон бисёр буданд. Биноҳои ҳукумати хеле боҳашамат ва зебоянд. Дар кӯча ғайр аз троллейбус мошинҳои сабукрав ҳам бисёр мегаштанд. Пайраҳаҳои ду тарафи кӯчаи калон пур аз одам буд.

Бегоҳӣ мо ба боғ даромадем. Тамошои боғ бисёр шавқовар будааст.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Бача дар шаҳр чиҳоро дид?
2. Дар кӯчаҳои Душанбе кадом навъи нақлиёт мегардад? Аз матн ёфта хонед.
3. Шумо кадом шаҳрҳои калонро дидаед, номбар кунед.

Мувофиқи саволҳо ҳикоя тартиб диҳед:

1. Калонтарин шаҳри ҷумҳурии мо чӣ ном дорад?
2. Шумо кадом кӯчаҳои Душанберо медонед?
3. Хонаҳояш чӣ гунаанд?
4. Пиёдагардон дар кӯчаҳо чӣ тавр роҳ мераванд?
5. Дар кӯчаҳо ба тартиби роҳгардӣ кӣ назорат мекунад?
6. Чароғак чӣ ёри мерасонад?

Машқи 205. Матни зеринро хонед.

ДУШАНБЕ

Шаҳри Душанбе дар соҳили дарёи Душанбе воқеъ аст. Биноҳои шаҳр аз доманаи теппаҳо ва кӯҳҳои Варзоб то канори водии Ҳисор ҷойгир шудаанд. Кӯчаи аз ҳама калони шаҳр ба номи Рӯдакӣ мебошад.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Дар аввали номи шаҳр, дарё, теппаҳо, кӯҳҳо, водӣ, кӯча чӣ хел ҳарф навишта шудааст?
2. Номҳоро рӯнавис кунед.
3. Аз иҷрои ин машқ ба чӣ хулоса омадед?

Дар аввали номи деҳаҳо, дарёҳо, кӯҳҳо, шаҳрҳо, кӯчаҳо ҳарфи калон навишта мешавад.

Машқи 206. Матни зеринро рӯнавис намоед. Ба зери номи кӯҳҳо, дарёҳо, ҷумҳурӣ хат кашед.

ДАРЁИ ВАХШ

Аз қуллаи кӯҳҳои Помир, Зарафшон, Олой обҳои соф ҷорӣ мешаванд. Оби дарёи Вахш аз кӯҳҳои Помир меояд. Дарёи Вахш яке аз дарёҳои машҳури Тоҷикистон ба шумор меравад. Оби дарёи Вахш ба дарёи Панҷ мерезад.

Машқи 207. Матни зеринро хонед. Номи водӣ, вилоят, дарё, ҷумҳурӣ, канал, шаҳрҳоро рӯнавис кунед.

КАНАЛҶИ КАЛОНИ ФАРҶОНА

Мардуми водии Фарғона ва вилояти Суғд канали калоне кофтанд. Меҳнаткашони Ҷумҳурии Тоҷикистон дарозии канали калони Фарғонаро аз шаҳри Конибодом ба Хуҷанд расонидаанд.

Халқ ба воситаи ин канал аз оби дарёи Сир заминҳоро обёрӣ менамояд.

Машқи 208. Матни зеринро рӯнавис намоед. Ба зери номи ҷумҳурӣ, вилоят, шаҳрҳо, истгоҳ (вокзал) хат кашед.

САЁҲАТИ БУХОРО

Мо ба Ҷумҳурии Ёзбекистон, ба вилояти Бухоро рафтем. Қаторай мо шаҳрҳои Деҳнав, Тирмиз ва Қарширо тай намуд. Мо дар истгоҳи Бухоро аз қатора фаромадем. Ҳамон рӯз шаҳри Бухоро ва ҷойҳои таърихи томошо кардем.

ҲАЙВОНҲОИ ХОНАГӢ ВА ВАҲШӢ

Машқи мантиқӣ. Ҳайвонҳоро ба ду гурӯҳ ҷудо кунед.

Ҳайвонҳои хонагӣ кадомҳоянд? Чаро ин ҳайвонҳоро хонагӣ меномем? Одамон аз ҳайвонҳои хонагӣ чӣ манфиат мегиранд?

Оё зимистон барои ҳайвонҳои хонагӣ хавфнок нест? Одамон барои ин ҳайвонҳо чӣ ғамхорӣ мекунанд?

Кадом ҳайвонҳоро номбар накардед?

Ҳайвонҳои ваҳшӣ дар зимистон чӣ тавр зиндагӣ мекунанд?

СУПОРИШ: Аз рӯи расмҳои саҳифаи китоб аввал ҳайвонҳои хонагӣ, баъд ҳайвонҳои ваҳширо нависед. Ҳар як номи ашё бо вергул ҷудо карда мешавад.

Намуна: Ҳайвонҳои хонагӣ: саг,
Ҳайвонҳои ваҳшӣ: хирс,

ЧИСТОНҲО

1. Тобистону зимистон
Хӯрокаш донаю мағз.
Дар мағоки дарахтон
Гузорад хонаи нағз.

2. Чист он, ки монанди мушт
Ҷам нарм асту ҷам дурушт
Бораш ҷамеша хор аст,
Хораш ҷамеша дар пушт.

3. Кӣ бошад ин паҳлавон,
Паҳлавони бешабон.
Хоболуди зимистон,
Марди кори тобистон.

Убайд Раҷаб

Машқи 209. Аз калимаҳои зер танҳо ҳайвонҳоро рӯнавис кунед.

Ароба, асп, Кӯлоб, обҷувоз, сагча, осиеб, гӯсола,
Помир, хар, гавазн, Собир, қалам, шутур, оҳан, дучарха,
мор, суғур, ғиҷҷак, муш, анор, шер, Кофарниҳон, паланг,
харбуза, чормағз, барзагов, маймун, тухм, каду, шағол.

Машқи 210. Аз рӯи мазмуни расмҳо 2-3 ҷумла тартиб дода нависед.

Машқи 211. Бозӣ – мусобиқаи “Кӣ тезтар менависад?”. Ҳайвонҳоро нависед. Бо ҳар яки он ҷумла тартиб диҳед.

Машқи 212. Матни зеринро рӯнавис кунед. Ба зери калимаҳое, ки ҳайвонҳоро ифода мекунанд, хат кашед.

Саг мисли гурги гурусна якбора ба сӯи мор ҷаҳид. Вай мехост морро газид, бо пояш онро пахш кунад.

– Нарас, Бӯгир, нарас! – хитоб кардам ман.

ДАР СҶОИ 47 ВА 48

ДАР ЗИМИСТОН ҲАЙВОНҶО ЧӢ ҚОР МЕКУНАНД?

Барои санҷоб зимистону тобистон як аст. Вай дар ковокии дарахтони бешазор хона сохта мехобад. Зимистон гоҳ-гоҳ аз хонааш баромада, аз шоҳае ба шоҳае ҷастухез ва барфбозӣ мекунад.

Хирси Қачпо тобистон ва тирамоҳ хуб хӯрок хӯрда, сер мешавад. Зимистон дар ғорҳо ва чуқуриҳо хона сохта мехобад. Хонаашро барф пахш кунад ҳам, хунук намехӯрад.

Оҳу ба лаби чашмаҳои гарм фууромада, аз шиварҳои лаби чашма хӯрокашро ёфта мехӯрад. Вай дар зимистон барои худ хона намесозад, дар камари кӯҳ, дар ковокии зери санг хоб мекунад.

Харгӯш дар зимистон ҷомаашро дигар мекунад. Вай ҳайвони тарсонҷак аст. Харгӯш тез давида наметавонад, онро дар ҷойҳои сербарф дошта гирифтани осон аст.

Рӯбоҳ барои худ хона месозад. Дар хонааш барои

зимистон аз хазон ва хасу хошоки мулоим ҷойҳоб тайёр мекунад. Рӯбоҳ хонаи худро доим дигар карда меистад.

Зимистон ҳоли гурги бехона бад мешавад. Вай шабҳои хунук ва дарози зимистон дар кӯҳу дашт хӯрок ҷуста, уллос мекашад.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Шумо кадоме аз ин ҳайвонҳоро дидаед?
2. Баён кунед, ки ҳайвонҳои хонагӣ зимистонро чӣ тавр мегузаронанд.
3. Калимаҳое, ки ҳайвонҳоро ифода мекунанд, нависед.

Машқи 213. Матни зеринро хонед.

Далер як гурба дорад, номаш Алояк. Рӯзе Алояк аз сағ бехабар ба ҳавлӣ даромад. Сагамон Малла гурбаро пеш кард. Алояк ба дарахт часпида баромад ва аз Малла халос хӯрд.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Дар матн сухан дар бораи кадом ҳайвонҳо меравад?
2. Дар аввали лақаби (номи) ин ҳайвонҳо чӣ хел ҳарф навишта шудааст?
3. Лақаби ҳайвонҳоро рӯнавис кунед.
4. Аз иҷрои ин машқ ба чӣ хулоса омадед?

Дар аввали лақаби (номи) ҳайвонҳо ҳарфи калон навишта мешавад.

Машқи 214. Матни зеринро рӯнавис намоед. Гӯед, ки барои чӣ дар аввали калимаҳои "Чанбаршоҳ" ва "Қашқа" ҳарфи калон навишта шудааст.

Говамон Чанбаршоҳ як гӯсолаи почасафеди пешониқашқа зод. Чанбаршоҳ бачаашро лесидан гирифт. Ман ба гӯсола Қашқа ном гузоштам.

Машқи 215. Матни шеърро рӯнавис кунед.

Бобою Хирси Качпо
Бубаста он гургҳоро,
Ба пушти чанаҳшон

Рафтанд пеши бачагон.
Бачагон гашта хурсанд,
Ба Качпо аҳсан гуфтанд.

Мавҷуда Ҳакимова

САВОЛ: Хирси Каҷло ва гурги гурусна зимистонро чӣ тавр мегузаронанд?

Машқи 216. Матни зеринро рӯнавис кунед.

СЕ ХАРГҶШ

Се харгҷшак буданд. Ҳаво хунук шуд. Барфак ба худ хонаи сангин сохт. Гамбусакак аз хасу хошок хоначае сохт. Зардак хонаи тахтагин сохт.

СУПОРИШ: Лақаби (номи) харгҷшчаҳоро такроран нависед.

ДАРСҶОИ 49 ВА 50

ЗИМИСТОН ЧИСТ?

Тирамоҳ омад. Баргҷои дарахтон зард шуда, бо андак вазидани шамол тӯда–тӯда шуда ба замин мерехтанд.

Бузи кӯҷӣ дар зери дарахтон барги хазон хӯрда, ба фил мегуфт:

– Зимистон ҳам наздик шуда истодааст.

– Зимистонаш чист? – хартумашро бардошта гуфт фил.

– Ба–а–а, зимистонро намедонӣ магар, – кавша зада хандид бузи кӯҷӣ ва ба тарафи маймун ишора карда гуфт:

– Агар надонӣ, аз он маймун пурс.

– Ман чӣ донам, ки зимистонаш чист? – гуфт маймун.

– Ту ҳам намедонӣ? – пойҷои дарози қоҷашро ба замин зада, аз заррофаи гардандароз пурсид бузи кӯҷӣ: – Зимистон чист?

Заррофа, ки гарданаширо ёзонда, баргҷои тарутозаи навакак аз шохи дарахтон рехтаро бо иштиҷои том чида мехӯрд, сар бардошта гуфт:

– Ман ин хел ҳайвонро надидаам.

– Оҳ кундфаҳмҳо, навод ки зимистонро надонед. Канӣ, хирспаҳлавон, ин ҷо биё, чӣ будани зимистонро ба инҳо фаҳмон.

– Зимистон ин як шабест, ки то рӯз барф меборад, ҳаво хунук мешавад, ҳамаи гиёҳу растаниҳо зери барф мемонанд, – ғуррос зада гуфт хирс.

– Ҷӯҳ–ҳӯ, агар ҳамаи алафу гиёҳҳо ва баргҳои дарахтон зери барф монанд, мо чӣ мехӯрда бошем, – ҳайрон шуданд филу заррофа ва маймун.

Бузи кӯҳӣ ба хирс нигоҳ карда гуфт:

– Ту ки тамоми зимистон хоб мекунӣ, зимистон дар назарат як шаб барин менамояд. Ҳол он ки зимистон се моҳи пурра, яке аз фаслҳои сол мебошад.

САВОЛ:

1. Бузи кӯҳӣ наздик омадани зимистонро чӣ тавр медонист?
2. Хирс чӣ ҷавоб дод?
3. Аз ҷавоби хирс дигар ҳайвонҳоро кадом воҳима зер кард?
4. Ба саволи “Зимистон чист?” бузи кӯҳӣ чӣ ҷавоб дод?

СУПОРИШ:

1. Мазмуни ҳикояро нақл кунед.
2. Ҳар як фасли сол аз чанд моҳ иборат аст, гӯед.
3. Фаслҳои солро номбар кунед.
4. Калимаҳои ифодакунандаи ҳайвонҳоро нависед.

Машқи 217. Матни зеринро рӯнавис намоед. Гӯед, аз рӯи кадом хусусияташ ба тойча Даванд ном гузоштаанд.

ХУРШЕД ВА ДАВАНД

Хуршед дид, ки аспаш Холдор бо як тойча чарида мегашт. Аз сабаби он ки тойча чаққон буд, ӯро Даванд номиданд. Хуршед номи Давандро гирифта ҷеғ мезад, тойча давида меомад.

Маш. . 218. Лақаби(номи) ҳайвонҳои медонистагитонро нависед. Фаромӯш накунед, ки дар аввали лақаби ҳайвонот ҳарфи калон навишта мешавад.

Машқи 219. Матни зеринро рӯнавис кунед. Ба номи ашё саволгузорино машқ намоед.

САЪВА

Падари Муҳайё саъва овард. Муҳайё аз ин савғои падараш хурсанд шуд. Ӯ ба қафас нонреза, арзан, дон меандохт ва ба обхӯрак об мерехт.

А. Шарифӣ

Машқи 220. Ба ҳайвонҳо лақаб (ном) гузошта, дар зери сарлавҳаи “Баҳси ҳайвонот” ҳикояча нависед.

ДАР СҲОИ 51 ВА 52

САХОВАТИ ФАСЛҲОИ СОЛ

- Зимистони чонона,
Чӣ овардӣ тӯёна?	- Ин рӯзи равшан аз ман,
Ин ҳусни гулшан аз ман.
- Кӯрпай барф овардам,
Палтою шарф овардам,
Мӯзаи гарм овардам,
Гилеми нарм овардам.	Нури фаровон аз ман,
Хуршеди тобон аз ман.
Дар обу дар офтоб,
Биёбӣ хуб обутоб.
Болои барфи ёна
Бозӣ бикун шодона.	- Тирамоҳи зарнисор,
Ку, ҳадяатро шумор.
- Эй Навбаҳори зебо,
Чӣ овардӣ ту савғо?	- Себаки ширин аз ман,
Хурмои қандин аз ман.
- Лолаю гул овардам,
Сабзаи мӯл овардам,
Шеърӯ суруд овардам,
Бар ту дуруд овардам.	Пахтаи хирман аз ман,
Гандуму арзан аз ман.
Анору себу ангур
Чӣ қадар хоҳӣ бихӯр!
Дар васфи гул шодона,
Бихон шеърӯ тарона.	- Раҳмат ба ту, Зимистон,
Раҳмат, Баҳори пурнур!
- Эй Тобистони хушрӯ,
Чиҳо овардай ту?	Тобистону Тирамоҳ,
Ба шумо ҳам ташаккур!

Зулфия Атоуллоева

СУПОРИШ:

1. Матни шеърро хонда, дар бораи аломат ва нишонаҳои ҳар як фасли сол маълумот диҳед.
2. Шеърро азёд кунед.

Машқи 221. Калимаҳои зеринро аз рӯи намуна ба гурӯҳҳо ҷудо намуда, рӯнавис кунед.

Себ, шалғам, челон, лаблабу, нок, пиёз, қарам, сабзӣ, чормағз, турб, гелос, хурмо, қаламфур, анор, боимҷон, анҷир.

Меваҳо: себ, ...

Сабзавот: шалғам, ...

Машқи 222. Аз рӯи расмҳо аввал ашئي мактабӣ, баъд воситаҳои нақлиётро нависед. Бо вергул ҷудо кардани ҳар як номи ашero фаромӯш накунед.

ШЕР ВА БАРЗАГОВ

(М а с а л)

Боре Шер хост, ки Барзаговеро луқмаи ҷон кунад. Аммо аз қудрат ва бузургии он тарсида, роҳи ҳилларо пеш гирифт. Шер ба назди Барзагов омад ва гуфт:

- Ман гӯсфанди фарбеҳ куштам, агар иштиҳо дорӣ, ба меҳмонӣ биё.

Барзагов пешниҳоди Шерро қабул кард ва бегоҳ ворида хонаи Шер шуд. Аммо ӯ ба ҷои гӯсфанд шерҳои бисёреро дид, ки аз гуруснагӣ азми қиём доштанд. Барзагов инро дида, зуд рӯ ба гурез овард.

Шер гуфт:

- Барои чӣ мегурезӣ?

- Фаҳмидам, ки ин тайёри барои хӯрдани як гӯсфанди хурд нест, - гуфт Барзагов.

Луқмони Ҳаким

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Шер барои хӯрдани Барзагов чӣ гуна ҳилла ба кор бурд?
2. Барзагов чӣ кор кард?
3. Барзагов ба саволи Шер чӣ ҷавоб дод?
4. Ҷавоби саволи сеюмро аз матн ёфта, рӯнавис кунед.

Машқи 223. Аз матни шеъри "Саховати фаслҳои сол" ҳашт сатри аввалро рӯнавис намуда, ба зери номи ашё хат кашед.

Машқи 224. Номи умумии ашёро муайян кунед ва нависед.

Чинор, сафедор, арча, бед - ...

Гандум, ҷав, кунҷид, нахӯд, зағир -

Тарбуз, харбуза, каду, бодиринг - ...

АБРҲОРО НАТАРСОН

Боди тунди зимистон,
Абрҳоро натарсон!
Бигзор онҳо чамъ оянд
Дар фазои бекарон.

Ба мо барфи бисёре
Резонанд аз осмон.
Фардо, охир, Соли нав,
Рӯзи хуши хушбахтон!

Барфакбозӣ мекунем
Баромада дар майдон.

Бобобарфӣ мешавад
Меҳмони ҳар хонадон.
Ҳадя меорад ба мо
Бобоҷони меҳрубон.

Мирсаид Миршакар

ЛУҒАТ: *Бекарон* - беканор, бепоён, беҳад.

СУПОРИШ:

1. Шеърро азёд кунед.
2. Аз матни шеър чор сатри охирро рӯнавис намуда, ба зери номи ашё хат кашед.

ЧАРО ДАРОЗ КАШИДАЕД?

(Латифа)

Рӯзе Мушфиқӣ курчак гирифта, болои бом баромад,
то барфашро рӯбад. Нохост лағжида, ба кӯча афтод.
Одамон ба сӯяш давида, баробар пурсиданд:

– Мулло! Чӣ шуд? Барои чӣ болои замин дароз
кашидаед?

– Агар сабаб доништан хоҳед, – гуфт Мушфиқӣ, – аз
бом ду-се бел барф партоед.

ЛУҒАТ: *Курчак* - бели чӯбин.

ЧИСТОН

Бобо дорем аҷоиб,
Аҷоибу ғароиб,
Аз танҳой натарсад,
Аз хунукӣ наларзад.
Лекин метарсад бобо
Аз офтоби фазо.

Машқи 225. Калимаҳои зеринро аз рӯи намуна ба гурӯҳҳо ҷудо намуда, рӯнавис кунед.

Архар (гӯсфанди кӯҳӣ), хурӯс, ҷайра, уқоб, бум, кабк, той, қутос, қашқалдоқ, мурғобӣ, тӯтӣ, барра, кафтар, чӯча, бузғола.

Ҳайвонҳо: архар, ...
Паррандагон: хурӯс, ...

Машқи 226. Аз машқи боло калимаҳои интихоб намуда, ҷумла тартиб диҳед ва нависед.

Машқи 227. Аз матни латифа номи ашӯро, ки ба саволҳои кӣ? (киҳо?) ва чӣ? ҷавоб мешаванд, ба гурӯҳҳо ҷудо намуда, рӯнавис кунед.

Намуна: Кӣ (киҳо?) -
Чӣ? -

Машқи 228. Калимаҳои зеринро аз рӯи намуна ба гурӯҳҳо ҷудо намуда, рӯнавис кунед.

Делфин, пашша, каждум, моҳӣ, малах, наҳанг, харчанг, шапалак, кирм, тимсоҳ, қурбоққа, хомӯшак, гаҳвораҷунбон.

Ҳайвонҳои обӣ: делфин, ...
Ҳашарот: пашша, ...

ОМАД БОБОИ БАҶФӢ

Андак пеш аз Соли Нав,
 Дарро кӯфта бо касав,
 Омад бобои барфин
 Бо тӯҳфаҳои ширин,
 Қанду конфет овард ӯ,
 Себу санҷид овард ӯ.
 Бо кӯдакҳо бозӣ кард,
 Ӯ ҳамаро розӣ кард.
 Ҷонварҳои бисёре
 Медоданд ӯро ёрӣ.
 Харгӯшак шоду хандон
 Дар гирди Бобо гардон.
 Зоғи ало ҳам омад,
 Хирси бало ҳам омад.
 Ҳама як ҷо гун шуданд,
 Назди Бобо гун шуданд.
 Бинмуда хӯрчинаш боз,
 Бобо сухан кард оғоз:
 – Ин тӯҳфа, – гуфто Бобо –
 Ба як духтари зебо!
 Аз ин ҳама ҳайрон шуд,
 Аз яқдигар пурсон шуд:
 – Он духтарак кӣ бошад?
 – Номи худаи ҷӣ бошад?...
 Мавзуна бошад номаш,
 Бобо диҳад инъомаш.
 Духтаре боодоб аст,
 Чун гавҳари ноёб аст.
 Ӯ дастҳои она,
 Ӯ худ чароғи хона,
 Баҳрин, Мирзою Рустам

Ӯро рафику ҳамдам.
 Бо онҳо бозӣ дорад,
 Меҳрею нозе дорад.
 Духтараке қобил аст,
 Боадабу оқил аст.
 Гуфто Бобои Барфин:
 – Мавзуна, ҷони ширин!
 Ин қанду конфет аз ту,
 Ин себу санҷид аз ту...
 Барфибобо баъди он
 Мирзою Баҳринро хонд.
 Баъди Баҳрину Мирзо
 Омад Рустаму Ризо.
 Бозгулу Саломат,
 Шодӣ, Гулбаҳор омад.
 Бар ҷумла гуфто Бобо:
 – Идат муборак бодо!
 Сонӣ пеш омад Харгӯш
 Хурсанду шоду дилхуш,
 Бобо фаҳмиду хандид,
 Ки ӯ ҷӣ дорад умед.
 Ҷонваронро гун кард ӯ,
 Дилшоду мамнун кард ӯ.
 Ҳар чизи хубе, ки дошт,
 Дар пеши онҳо гузошт.
 Қиссаи ман шуд тамом,
 Соли Нав омад...
 – Салом!
 Хуш омадӣ, Соли Нав!
 Баҳти нав, иқболи нав!

Фотех Ниёзӣ

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Бобои барфӣ ба бачаҳо чӣҳо овард?
2. Ба Бобо кадом ҷонварон ёрӣ медоданд?
3. Кадом рафтори Мавзунаро медонед?
4. Бобо бачаҳоро бо чӣ табрик намуд?
5. Аз матни шеър номи писарон ва духтаронро рӯнавис кунед.

ДАРСИ 57

Машқи 229. Аз гурӯҳи калимаҳои ҷудогона ҷумлаҳо созад ва нависед.

1. Қанд, сӯб, санҷид, бобои барфӣ, овард.
2. Духтари боодоб, Мавзуна, мебошад.

Машқи 230. Ба хотир биёред ва гӯед, ки дар аввали номи одамон, дарёҳо, шаҳрҳо, деҳаҳо чӣ хел ҳарф навишта мешавад. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери номҳо хат кашед.

ҲИСОР

Ноҳияи Ҳисор дар соҳили дарёи Қаратоғ ҷойгир аст. Ҳисор ба шаҳри Душанбе наздик мебошад. Шоири халқ Мирзо Турсунзода дар деҳаи Қаратоғ таваллуд ёфтааст.

Машқи 231. Ба хотир биёред ва гӯед, ки дар аввали лақаби(номи) ҳайвонҳо чӣ хел ҳарф навишта мешавад. Ҷумлаҳои зеринро хонед.

1. Падарам ду саги зотӣ овард. Яке Хайбар, дигараш Ҳушёр ном дошт.
2. Ман ба бузғолаҳоям Алӯлак ва Булӯлак ном гузоштам.
3. Гурбаи Мошон се бача дорад. Мо ба якумаш Зардак, ба дуюмаш Балояк, ба сеюмаш Хурдак ном мондем.
4. Қашқа гови аҳл ва сершир мебошад.

СУПОРИШ: Лақаби ҳайвонҳоро аз рӯи намуна рӯнавис кунед.

Номи сағҳо:

Номи бузғолаҳо:

Номи гурбаҳо:

Номи гов:

ДАРСИ 58

ИМЛО

ДАРСҲОИ 59 ВА 60

ТАКРОР ВА ҶАМЪБАСТИ ЧОРЯКИ II ЧОРЯКИ III

ДАРСҲОИ 1 ВА 2

ЗАХМИ ЗАБОН

(Афсона)

Одаму хирс бо ҳам дӯст шуданд. Одам боре хирсро ба меҳмонӣ таклиф карда, зиёфат дод. Вақти рафтани хирс одам ӯро бародарвор ба оғӯш кашида, бӯсид. Ин ҳолро дида, зани ӯ рӯй турш намуда, ба шавҳараш гуфт:

– Чӣ хел табъат кашид, ки ин меҳмони бадбӯро бӯсидӣ!

Хирс рафт. Чанде пас одам ба хабаргирии ӯ рафт ва бо мақсади он, ки дар бозгашт ҳезум биёрад, табарашро ҳамроҳи худ гирифт.

Хирс дӯсташро бо чеҳраи кушод истиқбол намуд.

Ҷангоми бозгаштани мард хирс аз ӯ чунин хоҳиш кард:

– Дӯстам, илтимос, ба сарам бо табарат якто зан.

Мард розӣ нашуд. Хирс ӯро ба қону ҳолаш намонда, зорию тавалло кард, ки занад.

Ниҳоят, мард бо табар ба сари хирс зад. Хирс маҷрӯҳ шуд ва чизе нагуфта, ба қангалзор даромада рафт. Мард ба хонааш баргашт.

Аз байн хеле вақт гузашт. Рӯзе онҳо боз вохӯрданд. Қароҳати сари хирс тамоман сиҳат ёфта, асли қадима барин шуда буд.

– Дидӣ, дӯстам – гуфт хирс ба мард, – захми табаре, ки ту ба сарам задӣ, кайҳо шифо ёфт. Аммо қароҳати дилам, ки аз теги забони занат пайдо шудааст, ҳанӯз боқист.

СУПОРИШ:

1. Афсонаро хонда, мазмунашро нақл кунед.
2. **Машқ:** Таҳлили имло.

ЗАРБУЛМАСАЛ

Забони хуш посбони сар аст.

5. ҲАРАКАТИ АШЁ

Машқи 232. Аз рӯи расмҳо ҳаракатҳоро номбар кунед.

Машқи 233. Матни зеринро хонед. Гӯед, ки Саида чӣ корҳоро иҷро мекунад.

Саида хонаро мерӯбад, баъд ба гӯсола алаф медиҳад. Ӯ об меорад ва куртаашро мешӯяд.

Ашё (чизҳо) ва одамон ҳаракат мекунанд.
Мепарад, медавад, менависад, мерӯбад, медиҳад,
меорад, мешӯяд ҳаракати ашёю одамон мебошанд.

Машқи 234. Матни машқи 233-ро рӯнавис намоед ва ба зери ҳаракатҳои Саида хат кашед.

Машқи 235. Калимаҳои зерин ҳаракатро мефаҳмонанд. Ба ҳар кадоми онҳо калимаҳои мувофиқ ёфта, ҷумла созед ва нависед.

... мерӯбад. ... мепарад. ... мекашонад. ... медӯзад.

Машқи 236. Матни зеринро рӯнавис кунед. Гӯед, ки кадом калимаҳо ҳаракатро мефаҳмонанд.

Барф борид. Ҳаво хунук шуд. Неъмат либоси гарм мепӯшад.

ДАРСОҲИ 3 ВА 4

ЗАБОНИ ТОҶИК

Дурри гаронӣ,
Ширинбаёнӣ,
Хуштар зи ҷонӣ,
Забони тоҷик.

Дар илму ирфон
Чу шамси тобон,
Ҳастӣ дурахшон
Забони тоҷик

Аҷаб ширинӣ,
Асал баринӣ,
Ба дил қаринӣ,
Забони тоҷик.

Чун лафзи Ҷомӣ,
Шеъри Низомӣ,
Ҳастӣ гиromӣ
Забони тоҷик.

Исҳоқ Ёқубов

ЛУҒАТ: *Дурри гарон* - гавҳари қиматбаҳо.

Ирфон - дониш.

Шамс - офтоб.

Қарин - наздик.

Гиromӣ - азиз.

СУПОРИШ:

1. Сурудро азёд кунед ва сароед.

2. Чор мисраи охири шеърро рӯнавис намоед. Гӯед, ки дар аввали номи одамон чӣ хел ҳарф навишта шудааст.

Машқи 237. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери ҳаракатҳо хат кашед.

Ман ба сӯи оғил давидам. Пешониқашқа баррачаҳои навзодашро мелесид. Мӯйҳои чингилаи барраҳо ялаққос мезаданд. Ман аз барра зоидани мешамон хурсанд шудам. Ба охураш ҷаву кунҷола рехтам.

Нӯъмон Розик

Машқи 238. Ҷумла тартиб дода нависед. Калимаҳои ифодакунандаи ҳаракати одамонро номбар кунед.

Талаба... Дуредгар... Оҳангар...

Машқи 239. Бо калимаҳои “баромад, рафт, медиҳад” ҷумлаҳои тартиб дода, нависед.

НАҲВӢ ВА МАЛЛОҶ

Наҳвӣ дар киштӣ буд. Ба маллоҷ гуфт:

– Ту илми забон омӯхтаӣ?

Гуфт:

– На.

Гуфт:

– Ними умрат беҳуда рафтааст.

Рӯзи дигар тундбодде баромад. Киштиро бими ғарқ шудан пеш омад. Маллоҷ ӯро гуфт:

– Ту илми шино омӯхтаӣ?

Гуфт:

– На.

Гуфт:

– Тамоми умрат беҳуда рафтааст.

Убайди Зокони

ЛУҒАТ: *Наҳвӣ* - донандаи илми забон.

Бим - тарс, ваҳм.

Маллоҷ - киштирон.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Наҳвӣ ва маллоҷ ба саволҳои худ аз ҳамдигар чӣ гуна ҷавоб шуниданд?
2. Мазмуни ҳикояро нақл кунед.

ДАРСҶОИ 5 ВА 6

ДӢСТ

Дӯст монанди алмос аст. Ӯро ҳамчун ганҷи қиматбахш ҳифз бояд кард.

Дӯсти ҳақиқӣ он аст, ки моро пурра мефаҳмад. Мо низ ба дӯсти худ бовар дорем. Аз дӯсти ҳақиқӣ чизеро пинҳон кардан лозим нест, зеро дили мову ӯ якест.

Дӯстони вафодор 4 хеланд: дӯсти мададгор, дӯсти

шарикӣ ғаму шодӣ, дӯсти маслиҳатгар, дӯсти ғамгусор.

- Дӯсти мададгор дӯстест, ки молатро ҳимоя мекунад.
Дар душвориҳо кӯмак мерасонад.

- Дӯсти шарикӣ ғаму шодӣ сирри туро пинҳон медорад.
Дар парешонҳолию бадбахтиҳоят ва хурсандию хушҳолият бо ту ҳамроҳ мешавад.

- Дӯсти маслиҳатгар дӯстест, ки туро аз кирдору рафтори бад нигоҳ медорад. Ӯ туро ба корҳои нек равона мекунад.

- Дӯсти ғамгусор аз бадбахтиат хушҳол намешавад. Аз хушбахтиат хушвақт аст. Ӯ намегузорад, ки дигарон туро ғайбат кунанд.

Ҳар инсонро рафиқ, дӯст-бародару хоҳари ҳақиқӣ зарур аст. Вақте ки шумо дар ҳолати хатару парешонҳолию дармондагӣ қарор мегиред, он гоҳ ба қадри дӯст мерасед. Дӯстон ҳам барои ҳамин вуҷуд доранд.

СУПОРИШ: Дӯстони вафодорро номбар кунед. (Ҳар як хели дӯстро як нафарӣ хонед).

Машқи 240. Ҷумлаҳои зеринро хонед. Калимаҳои ифодакунандаи ҳаракатҳоро номбар кунед ва ба ҳар яке он савол гузored.

1. Ҳабиб китоб мехонад.
2. Марям ба дугонааш нома навишт.
3. Дарс сар шуд.

Машқи 241. Савол ва ҷавобҳоро рӯнавис кунед.

- Ҳабиб чӣ кор мекунад?
- Мехонад.
- Марям чӣ кор кард?
- Навишт.
- Дарс чӣ шуд?
- Сар шуд.

СУПОРИШ: Гӯед, ки аз иҷрои ин машқ ба чӣ хулоса омадед.

Ба ҳаракати ашёю одамон саволҳои чӣ кор мекунад?, чӣ кор кард?, чӣ шуд? гузошта мешавад.

Ҳ И К М А Т Ҳ О

1. Ибни Аббосро гуфтанд:

- Хирад беҳтар аст ё адаб?

Гуфт:

- Хирад. Чунки хирад аз Худои Таъолосту адаб саъйу кӯшиш аст аз банда.

2. Абдулло ибни Муборакро пурсиданд, ки хирад беҳтар аст ё адаб?

Гуфт:

- Хирад.

Гуфтанд:

- Хирад чист ва хирадмандӣ чист?

Гуфт:

- Хирад омӯхтани илм асту хирадмандӣ ба кор бурдани илм.

3. Пайғамбар (с) фармудааст:

Хуфтани хирадманд аз ибодати бехирад беҳтар аст. Хирадманди рӯзахӯр аз бехиради рӯзадор беҳтар аст.

Муҳаммад Фазолӣ

СУПОРИШ: Ҳикматҳоро доир ба хираду хирадмандӣ азёд кунед.

Машқи 242. Матни зеринро рӯнавис намоед. Ба ҳаракати ашё савол гузоред.

Саъдӣ як саъва дошт. Ӯ ба саъвааш обу дон медиҳад

118 Саъва рӯз ба рӯз калон мешавад. Вай тамоми рӯз мехонад

Машқи 243. Матни зеринро хонед, нависед ва ба зери ҳаракатҳо хат кашед.

Заҳҳоки ситамгар хоб дид. Ҷ саҳар фармон дод.
Донишмандон чамъ шуданд. Заҳҳок ба онҳо хобашро гуфт.
Зираки ростгӯй ва нотарс ба Заҳҳок таъбири хобашро маълум кард.

ДАРСОҲОИ 7 ВА 8

ОДОБИ СУХАН ГУФТАН

Агар пурсанд, ки одоби гуфтор кадомҳост, бигӯй:

- сухан ба маврид бигӯяд;
- ба нармӣ сухан гӯяд;
- дар вақти гуфтор хандонрӯй бошад, на туршрӯй;
- сухан чандон гӯяд, ки малоли хотири шунаванда нагардад;
- сухане гӯяд, ки манфиате дошта бошад;
- бе фикр сухан нагӯяд, ки пушаймонӣ орад;
- дар миёни сухани мардум сухан нагӯяд, сухани касеро набурад;
- бисёр нагӯяд, ки бисёр гуфтан нишонаи оқилӣ нест.

Агар пурсанд, ки сухани пок кадом аст, бигӯ: он сухане, ки аз он нафъ ба касе расад.

Агар пурсанд, ки сухани бад кадом аст, бигӯ: он сухане, ки аз он зарар ба касе расад.

Хусайн Воизи Қашқарӣ

ЛУҒАТ: *Нафъ* - фоида, манфиат.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Ҳашт одоби сухан гуфтанро як-як номбар кунед ва дар хотир нигоҳ доред.
2. Сухани пок кадом аст?
3. Сухани бад кадом?
4. Аз матн ҳашт одоби гуфторро рӯнавис намоед. Ба зери ҳаракатҳо хат кашед.

Машқи 244. Ба ҷои нуқтаҳо калимаҳои мувофиқ гузошта, матро рӯнавис кунед. Маънои калимаи "дида"-ро шарҳ диҳед.

Модарам нон Бобоям нони гармро ... ва ба дида
Ин рафтори бобоям ба ман

Калимаҳо барои истифода: гирифт, пухт, молид, маъқул шуд.

Машқи 245. Ба расм нигоҳ кунед ва ба саволҳои зерин ҷавоб нависед.

Маъруф чӣ кор мекунад?
Падараш чӣ кор мекунад?
Хоҳараш чӣ кор мекунад?

Намуна: Маъруф менависад.

Калимаҳо барои истифода: мехонад, менависад, зочабозӣ мекунад.

Машқи 246. Матни зеринро хонда, мазмунашро нақл намоед.

Ё Р Ё

Ману Маҳина ҳамроҳ мерафтем. Кампире аз рӯбарӯ меомад. Ё дар ҳар ду даст бор дошт. Ҳамин ки бо ҳам наздик шудем, кампир истод ва борҳоро ба замин гузошт.

Ман бори кампирро то хонааш бурдам. Кампир хурсанд шуд ва маро дуои нек кард.

СУПОРИШ: Калимаҳои ифодакунандаи ҳаракати одамонро рӯнавис кунед.

ДАРСОҲОИ 9 ВА 10

ЗИКРИ НЕК

Мегӯянд, ки дар рӯзгори Нӯшервони одил ду мард биёмаданд ва бар дари боргоҳи ӯ биистоданд.

Яке аз онҳо бо овози баланд гуфт:

– Бад мақуну бад маяндеш, то бадат наояд пеш.

Дигаре аз онҳо ҳамчунин бо овози баланд гуфт:

– Некӣ куну нек андеш, то некӯӣ бинӣ беш.

Нӯшервон фармуд, ки ба марди аввал ҳазор тилло ва ба марди дуввум ду ҳазор тилло инъом бидиҳанд.

Наздикону надимон аз Нӯшервон пурсиданд:

– Ҳар ду ҷумла як маънӣ дошт. Сабаб чӣ буд, ки ба яке ҳазор тилло ва ба дигаре ду баробар зиёд инъом додӣ?

Нӯшервон гуфт:

– Ин ҳама зикри нек гуфт ва он дигар бадӣ гуфт.

Авфии Бухорӣ

ЛУҒАТ: *Надим* - ҳамнишин, ҳамсӯҳбат.

Инъом - ҳадя.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Барои чӣ подшоҳ ба марди аввал ҳазор тилло ва ба марди дуввум ду ҳазор тилло инъом дод?
2. Барои инсон кадом хислат аз ҳама беҳтар аст?
3. Аз матни ҳикоят ҳаракати одамонро рӯнавис кунед.

Машқи 247. Ба саволҳои зерин ҷавоб нависед.

1. Икром чӣ кор кард?
2. Муслима чӣ кор мекунад?
3. Ҳаво чӣ мешавад?

ИВАЗ ГИЛА НАДОРАД

Шахсе ба манзили дӯст рафт. Соҳибхона косаи шир назди ӯ ниҳод ва гуфт:

– Майл фармояд, ки мосту панир, равғану қаймоқ ва ғайра аз шир аст.

Меҳмон бихӯрду дам назад ва ҳангоми рафтан соҳибхонаро ба хонаи худ даъват кард. Рӯзи ваъдагӣ як шоҳаи токи ангур назди вай ниҳоду гуфт:

– Майл фармояд, ки душобу ҳалвову шираву кишмиш ва ғайра аз ҳамин шох ба амал меояд.

Аз "Мумтоз-ул-ҳикоя"

ЛУҒАТ: *Мост* - чурғот.

Душоб - шарбат.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Ду дӯст якдигарро чӣ тавр меҳмондорӣ намуданд?
2. Дӯстон ба қоидаҳои меҳмоннавозӣ дуруст риоя карданд?
3. Мазмуни ҳикояро бо мазмуни афсонаи "Рӯбоҳ ва Лаклак" муқоиса кунед.
4. Аз матни ҳикоя сархати аввалро рӯнавис намоед. Ба ҳаракати одамон савол гузored.

Машқи 248. Матни зеринро рӯнавис кунед.

БА НАЗДИ ДУХТУР РАВАД

Бачае ба рафиқаш шахсеро нишон дод ва гуфт:

– Дӯстам ӯро бад мебинад.

Рафиқаш гуфт:

– Ин тавр бошад, ӯ ба назди духтур равад. Эҳтимол, чашмонаш хира шудаанд.

Азизи Ибодуллоҳ

СУПОРИШ: Ҳаракатҳоро аз рӯи намунаи зер нависед.

Чӣ кор кард? - дод, ...

Чӣ кор мекунад? - бад мебинад, ...

Чӣ шудаанд? - хира шудаанд.

ЧИПОР

Боре бобоям сабади пур аз пашмо аз анбор гирифта, арғамчин тофтани шуд. Ӯ сабадро болои суфа гузошта, худ болои пӯстаки нарм нишасту ба кор сар кард. Соате нагузашта, мори чипор аз роғи дар хазида берун баромад.

– Бобо, морро бинед, мор! – дод задам ман.

– Чипор-мӣ? – пурсид бобоям, сарашро набардошта.

– Ҳа, чипор, мори калон, – гуфтам ман.

– Ин мори худамон аст, ҷони бобо. Вай якчанд сол боз бо ҷуфти худ дар анбор зиндагӣ мекунад. То ҳол зарараш ба касе нарасидааст. Шояд, ташна монда баромада бошад, – фаҳмонд бобоям...

Ногоҳ мор ба тарафи кӯзаи об хазида рафт ва лаб ба лаби кӯза расонда, захри худро ба кӯза рехту баргашт.

Бобоям ин ҳодисаро дида бадқаҳр шуд ва хост, ки морро занад. Ҳамин вақт ман дар қабати сабад чор тухми дарозаки хокистарранг дида, хитоб кардам:

– Бобо, ин тухмҳоро бинед! Тухмҳои аҷоиб!

Бобоям тухмҳоро, ки ҳар ҷо – ҳар ҷо холҳои сиёҳ доштанд, аз мағзи пашм гирифта, бодикқат нигоҳ кард. Баъд онҳоро ба ҷои худ гузошта гуфт:

– Ин тухмҳои ҳамин мор аст. Гуфтам-а, чаро вай хашмгин шудааст. Ҳатто ба кӯза захр рехта, моро куштани буд... Агар тухмҳоро ба ҷояш бурда намонем, ягон зарараш мерасад.

Баъд бобоям сабадро бурда, ба ҷояш овехта монд. Аз миён чанд дақиқа гузашт, боз ҳамон мор аз анбор хазида баромад. Бобоям бо гӯшаи чашм ба ӯ менигарист. Ман бошам, ҳар як ҳаракати онро бодикқат нигоҳ мекардам. Мор оҳиста-оҳиста хазида, ба назди кӯзаи об омад. Онро ҳалқа барин саҳт печонда гирифтӣ якбора

силтав дод. Кӯза чаппа шуда, обаш ба замин рехт. Бобоям табассум кард ва ин кори морро ба ман маънидод карда гуфт:

Ҳар касе нек мекунад ё бад,
Неку бад ҳар чӣ мекунад, ёбад.

Шодӣ Ҳаниф

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Писарак чиро дида, дод зад?
2. Мори чипор аз чӣ сабаб оби кӯзаро захролуд кард?
3. Чаро мор кӯзаро чаппа кард?
4. Аз мазмуни ҳикоя ба чӣ хулоса омадан мумкин?
5. Чор ҷумлаи охири матни "Чипор"-ро нависед.

Машқи 249. Манзараи атрофро мушоҳида намуда, ҷумлаҳо нависед. Ба зери ҳаракати ашё хат кашед.

Машқи 250. Матни зеринро аввал хонед, баъд рӯнавис намоед.

Шамол (чӣ кор кард?) вазид. Абрҳо (чӣ шуданд?) пароканда шуданд. Офтоб (чӣ кор кард?) баромад. Барф (чӣ кор мекунад?) медурахшад.

Машқи 251. Ба калимаҳои ифодакунандаи ҳаракати одамон савол гузошта, матнро рӯнавис кунед.

Барно (...) омад. ӯ ба корҳои модараш (...) ёрӣ медиҳад. Модар аз Барно (...) розӣ мешавад.

Машқи 252. Ба ҷои нуқтаҳо ҳаракатҳои мувофиқ гузошта, матнро рӯнавис намоед.

Рӯзе одам ва хирс бо ҳам Одам хирсро ба меҳмонӣ ... ва зиёфат

Рӯзи дигар одам ба хонаи хирс Хирс дӯсташро хуб

Калимаҳо барои истифода: дӯст мешаванд, медиҳад, таклиф мекунад, меҳмон шуд, пешвоз гирифт.

ОДОБИ САЛОМ КАРДАН

Агар пурсанд, ки дар кадом маврид салом бояд кард, бигӯй:

- чун бародарро бинӣ;
- дар роҳ равӣ ба одамон;
- ба дари хонаи бародар равӣ;
- ба назди одамон дароӣ;
- ба мақбарае расӣ;
- ба хонаи худ дароӣ, ба аҳли хонавода салом бояд кард.

Агар пурсанд, ки дар кадом маврид салом бояд накард,

бигӯй:

- дар ҳаммом;
- бар касе, ки ба қазои ҳоҷат машғул бошад;
- ба қуръонхон;
- ба намозгузор.

Агар пурсанд, ки одоби салом кардан кадомҳост, бигӯй:

- пок будан;

- савора бар пиёда салом кунад, истода бар нишаста ва нишаста бар такязада;

- он кӣ хурдтар аст, бояд бар бузургтар салом кунад, ақал бар аксар салом кунанд;

- дар салом кардан рӯй хандон ва пешонӣ кушода дорад;

- ба ишорат салом накунад, балки ба лафз (бо овози шунаво) бигӯяд, ки "Ассалому алайк" ё "салому алайк" ва агар ҷамоате бошанд, "ассалому алайкум";

- чун ду ба якдигар рӯбарӯ оянд, вохӯрӣ кунанд.

Агар пурсанд, ки одоби ҷавоб додан кадомҳост, бигӯй:

- он кӣ ба тозарӯй ҷавоб диҳад;

- бояд ки ҷавобдиҳандаи салом тозаву озода ва покиза бошад;

- агар гурӯҳе истода бошанд, як нафар ҷавоби салом диҳад, басанда аст;

- ҷавоби салом бо лафз (бо овози шунаво) диҳанд, на бо ишорат, то ки саломкунанда шунавад.

СУПОРИШ:

1. Бачаҳои азиз, нағзакак дар хотир доред, ки дар кадом маврид салом кардан равосту дар кадом маврид не.
2. Шаш одоби салом кардану чор одоби ҷавоб ба саломро аз ёд кунед.

ДАРСҲОИ 15 ВА 16

БАРОДАРОНИ МЕҲРУБОН

Дар деҳае ду бародар зиндагӣ мекарданд. Касби бародарон деҳқонӣ буд. Онҳо якҷоя шудгор мекарданд ва якҷоя гандуму ҷав ва дигар зироатҳо мекоштанд.

Вақте ки ғалла пухт, ҳар ду бародар гандумро даравида, дарза мебастанд ва дар байни худ баробар тақсим мекарданд. Бародари калонӣ дар ҷои хобаш фикр кард:

– Оё мо дарзаҳои гандумро дуруст тақсим кардем? Додарам-ку одами аёлманд аст, хӯрандааш бисёр. Беҳтараш рафта, аз ҳиссаи худам ба ғарами вай якчанд банди гандумро илова кунам. Ў худи ҳамон шаб ба сари замин рафту якчанд дарзаҳои даравидаашро бурда, ба ғарами додараш илова намуд.

Ҳамон шаб додари он деҳқон ҳам фикр кард:

– Оё ману бародарам бандҳои гандумро дуруст тақсим кардем? Бародарам одами кӯҳансол, худаш яккаву танҳо аст. Аз ҳиссаи худ якчанд банд гандумро ба ғарами мӯйсафед қатӣ кунам. Ў худи ҳамон шаб ба сари ғарами гандумашон рафта, гуфтагиашро ба ҷо овард.

Рӯзона бародарон ба сари замин рафта диданд, ки ғарамҳои гандумашон кам нашуда, баробаранд. Онҳо ҳайрон шуданд, аммо ба якдигарашон сир бой надоданд.

Ба ҳамин тариқ, ин ду бародар ҳар шаб аз ғаллаи худашон ба ғарами ҳамдигар якчанд бандӣ ҳамроҳ мекарданд.

Охири охирон, онҳо шабона ғарамҳои гандумашонро дидбонӣ карда, аз сирри якдигар бохабар шуданд ва дӯстона зиндагӣ карданд.

СУПОРИШ:

1. Мазмуни афсонаро нақл намоед.
2. Аз матн ҳаракати одамонро рӯнавис кунед.

Машқи 253. Матни зеринро рӯнавис кунед. Маънои калимаи “ағба”-ро фаҳмонед. Ба зери номи дарё, қишлоқҳо ва ағба хат кашед.

АҒБАИ АНЗОБ

Мошин қад-қади дарёи Варзоб мерафт. Дар ду тарафи дарё қишлоқҳои Ғузғарф, Навобод, Сайёд воқеанд. Дар пеш кӯҳи қуллабаланд менамуд. Болои ана ҳамин кӯҳро ағбаи Анзоб меноманд.

Машқи 254. Матни зеринро хонед. Гӯед, ки Қосим ва дигар ашё кадом ҳаракатҳоро иҷро кардаанд.

1. Қосим ба синф даромад, дар ҷояш нишаст, китобро кушод ва хонд.

2. Комбайн ғалларо медаравад, мекӯбад ва донро аз пӯчоқаш ҷудо мекунад.

3. Ҳаво абрнок мешавад, хунук мешавад, гарм мешавад.

СУПОРИШ: Калимаҳои ифодакунандаи ҳаракатҳоро аз рӯи намунаи пешниҳодгардида нависед.

Чӣ кор кард? - даромад, ...

Чӣ кор мекунад? - медаравад, ...

Чӣ мешавад? - абрнок мешавад, ...

Машқи 255. Бо калимаҳои “парид, медавад, мечинад, калон мешавад” ҷумлаҳо тартиб дода, нависед.

ДАРСҲОИ 17 ВА 18

О Д А М

Ба Абӯтолиб воқеае рӯй дода буд. Ӯ барои дуруст кардани соаташ ба назди усто рафт. Усто он дам соати ҷавонеро, ки дар дӯкон менишаст, дуруст мекард.

– Биншин!– гуфт усто ба Абӯтолиб.

– Хайр, дар наздат одам

будааст, дафъаи дигар меоям, – гуфт Абӯтолиб.
– Кани одам? Дар кучо дидӣ? – ҳайрон шуд усто.
– Ин ҷавон – чӣ? – ҷавоб дод Абӯтолиб.
Усто гуфт:
– Агар ин одам мебуд, ту даромадан замон хеста
ҷояшро меодод...

Расул Фамзатов

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Барои чӣ усто он ҷавонро одам ҳисоб накард?
2. Шумо дар ҷойҳои ҷамъиятӣ ба калонсолон чӣ тавр муносибат мекунед?
3. Аз матни ҳикоя танҳо ҳаракати одамонро рӯнавис кунед.

Машқи 256. Матни зеринро хонед ва нақл намоед.

БИНОҲО

Садҳо одамон ба хонаҳои нав мекӯчанд. Хонаҳоро бештар дар заводҳо месозанд. Дар завод девор, дар, шифт, зина ва дигар қисмҳо тайёр карда мешаванд. Бинокорон ин қисмҳои тайёро васл мекунанд.

СУПОРИШ:

1. Ҷумлаи чорумро бори дигар хонед ва гӯед, ки пас аз ҳар як номи ашё чӣ гузошта шудааст.
2. Матнро рӯнавис кунед. Ба ҳаракатҳо савол гузоред.

Машқи 257. Ҷумлаи зеринро рӯнавис кунед.

Гулрафтор баромад, рақсид, сароид, нишаст.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Гӯед, ки Гулрафтор кадом ҳаракатҳоро иҷро кардааст.
2. Ба ҳар як ҳаракати Гулрафтор савол гузоред.
3. Ҳаракатҳои Гулрафтор ба кадом савол ҷавоб мешаванд? Ана бинед, якчанд ҳаракат ба як савол (чӣ кор кард?) ҷавоб медиҳанд.
4. Баъди ҳар як ҳаракат чӣ гузошта шудааст?
5. Аз иҷрои ин машқ ба чӣ хулоса омадед?

Машқи 258. Матни шеърро ифоданок хонед.

ПУШАЙМОНӢ

Дар автобус одам пур,
Чои нишастан набуд.

Як мӯйсафеди пире
Дар болои сарам буд.

Дар дасташ - халтаи бор,
Ба ман нигоҳ мекард ӯ,

Чӣ шуд, ки ман нишастам
Гардонда як тараф рӯ.

Чаро ин сон нишастам?
Чаро чояш надодам?

Гуфтаҳои бузургон
Магар наомад ёдам?!

Аз кори кардаи худ
Беҳад пушаймон шудам.

Одоби ман кучо шуд?
Худ аз худ ҳайрон шудам.

Ҳабиб Фақир

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Чаро бача аз кори кардааш пушаймон шуд?
2. Ӯ бояд чӣ тавр рафтор мекард?
3. Банди сеюми матни шеърро рӯнавис намоед.

ЗАРБУЛМАСАЛ

Пушаймонӣ чӣ суд охир,
Ки дар аввал хато кардӣ.

ДАРСҶОИ 19 ВА 20

ПИСАРИ ШИНОВАР

Писаре дар соҳили дарёча машғули шино буд. Мавҷ ӯро дар об даррабуд ва наздик буд ғарқ шавад. Писар бо нолаву фарёд ёри хост. Роҳгузаре омаду рӯи санги бузурге истода гуфт:

"Эй писари шӯху бебок, вақте шиноварӣ наметавонистӣ, чаро дар ин дарёча дохил шудӣ? Оё падару модар надорӣ, то ба ту насиҳат мекарданд ва ё шояд ба насиҳати бузургони худ гӯш намедиҳӣ?"

Писарак наздик ба ҳалокат буд, аз миёни об фарёд

карда гуфт: “Оқо, лутфан аввал маро аз ғарқ шудан наҷот бидеҳ, баъд аз он маро сарзаниш бикун!”.

Насиҳат бидуни кӯмак бефоида аст!

Аз ҳикоети Луқмони Ҳаким

САВОЛУ СУПҶРИШ:

1. Матнро хонда, мазмунашро нақл кунед.
2. Роҳгузар писаракро бамаврид сарзаниш кард?

Машқи 259. Ба калимаҳои ифодакунандаи ҳаракатҳо савол гузошта, матнро рӯнавис намоед.

Пагоҳии барвақт осмон (...) соф шуд. Офтоб аз ақибӣ кӯҳҳо (...) намудор гардид. Ҳама ҷо (...) равшан мешуд. Камол ба боғча (...) рафт.

Машқи 260. Се ҷумлаи аввали матни “Писари шиновар”-ро рӯнавис намоед ва ба зерӣ ҳаракатҳо хат кашед.

ТОЗИЁНА ХҶРДА БУДАМ

Бо тоифаи бузургон ба киштӣ нишаста будам. Заврақе ғарқ шуд. Ду бародар дар гирдоб афтоданд. Яке аз бузургон ба маллоҳ гуфт:

– Ин ду касро наҷот деҳ, барои ҳар як панҷоҳ динар ба ту медиҳам.

Маллоҳ дар об афтода, то якеро бираҳонд, он дигар ҳалок шуд.

Гуфтам:

– Бақияи умраш намонда буд, аз ин сабаб дар наҷот додани ӯ таъхир кардӣ ва дар он дигар шитоб.

Маллоҳ бихандид ва гуфт:

– Он чи ту гуфтӣ яқин аст, лекин майли хотири ман ба раҳонидани ин бештар буд. Вақте дар биёбон монда будам, ин маро ба шутур шинонд ва аз дасти он дигар дар тифлӣ тозиёна хӯрда будам.

Саъдии Шерозӣ

Машқи 261. Чумлаҳои зеринро хонед. Ба ҳаракатҳои савол гузored. Гӯед, ки ҳар як ҳаракат бо чӣ ҷудо карда шудааст.

1. Ситора мешӯяд, мерӯбад, медӯзад, мепазад.
2. Мор хазид, печид, газид, хӯрд, гурехт.
3. Шафтолу мепазад, мелухсад, мерезад, сурх мешавад, мулоим мешавад.

СУПОРИШ: Калимаҳои ифодакунандаи ҳаракатҳоро аз рӯи намунаи зер нависед.

Чӣ кор мекунад? - мешӯяд, ...

Чӣ кор кард? - хазид, ...

Чӣ мешавад? - сурх мешавад, ...

Машқи 262. Матро рӯнавис кунед. Ба зери калимаҳои, ки ба саволи кӣ? (киҳо?) ҷавоб мешаванд, хат кашед.

Ман бо як гурӯҳ одамон дар киштӣ нишаста будам. Заврақи дар об фарқ шуд. Бародарон дар гирдоб афтоданд. Киштирон як бародарро аз марг наҷот дод. Бародари дигар, ки киштиронро дар кӯдакӣ зада буд, ҳалок гардид.

ДАРСҲОИ 21 ВА 22

МАРДИ ПОКИЗА

Марде аз марди дигар хона харид. Хонаро барои истиқомат харида буд. Деворҳои афтодаро мебардошт, андоваҳои рехтаро нав мекард ва сӯрохҳоро маҳкам менамуд. Ҳангоми ин корҳо дар зери девори хона ганҷе ёфт. Мард он ганҷро гирифт ва назди он марде рафт, ки хонаро аз вай харида буд. Ин мард ба он мард гуфт:

– Аз зери девори хонае, ки аз ту харидаам, ганҷе ёфтам. Ман аз ту хона харидаам, на симу зар. Ин ганҷ моли туст, овардам, ки ба ту бидиҳам.

Он мард ба ин мард ҷавоб дод:

– Дар вақташ он хонаро ман ҳам харида будам. Ман аз ганҷ хабаре надорам. Моли ман нест ин симу зар.

Баъд ҳар ду машварат карданд. "Моли ту не, моли ман ҳам не, чӣ кор кунем бо ин ганҷ" гуфтанд. Ва оқибат ганҷро бардоштанду пеши подшоҳ бурданд. Подшоҳ мақсади онҳоро фаҳмид, ба қаҳр омад. Ӯ гуфт:

– Шумо фуқарои ман ҳастед. Фақир гирифтани моли касеро барои худ айб донаду подшоҳ айб ҳисоб накунад, мулк вайрон мешавад. Инро бигиред ва аз ин ҷо биравед!

Он ду мард бо як овоз гуфтанд:

– Сардори мо туй. Кори мо душвор аст. Ин мушкили моро ту осон бикун.

Подшоҳ гуфт:

– Фарзанд доред?

Мардон гуфтанд:

– Шукр, дорем.

Яке аз он мардҳо писар дошту дигараш духтар. Бо маслиҳати шоҳ онҳо писару духтарашонро аҳди никоҳ бастанд. Зану шавҳар карданд. Ва ганҷро ба онҳо доданд.

Он шаҳр сардори одил дошт. Ва касе ба касе зулму хиёнат намекард.

Муҳаммад Авфии Бухорӣ

ЛУҒАТ: *Фақир* - камбағал, қашшоқ, мӯҳтоҷ.

САВОЛ:

1. Байни он ду мард чӣ мушкилие пеш омад?
2. Шоҳ барои осон кардани мушкили ҳар ду марди пок чӣ маслиҳат дод?

Машқи 263. Чистони зеринро рӯнавис кунед. Ба ҳаракати одамон савол гузоред.

ЧИСТОН

Дӯкон ба дӯкон кофтем,
Оқибат онро ёфтем,
Пул додем, харидем,
Овардем, партофтем.

Азизи Азиз

СУПОРИШ:

1. Ҳисоб кунед, ки дар ин чистон чанд калима ҳаракатро мефаҳмонад ва онҳо кадомҳоянд.

2. Гӯед, ки ҳар як калимаи ифодакунандаи ҳаракат бо чӣ чудо карда шудааст.

Машқи 264. Бозии “Рақам ва ҳиҷо”. Бо рақами 1 ҳиҷои “О”, бо 2 - “мад”, бо 3 - “дар”, бо 4 - “на”, бо 5 - “бар”-ро ифода кунед.

$1 + 2 =$	$3 + 1 + 2 =$
$5 + 1 =$	$4 + 1 + 2 =$
$4 + 5 =$	$4 + 5 + 1 =$

СУПОРИШ: Калимаҳои ҳосилшударо нависед ва бо ҳар яки он ҷумла тартиб диҳед.

Машқи 265. Матни зеринро хонед. Гӯед, ки болҳои пингвинҳо барои чӣ хизмат мекунанд.

ПИНГВИНҲО

Болҳои пингвинҳоро бинед. Шумо мепиндоред, ки ҳоло баланд парвоз мекунанд. Лекин боли онҳо барои шино кардан ёри мерасонад. Пингвинҳо бо шикам дар рӯи барф меҳобанд ва бо ёрии болҳояшон мелағжанд.

СУПОРИШ: Матро рӯнавис намоед, ба ҳаракати ашёю одамон савол гузоред.

Машқи 266. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери ҳаракатҳои мард хат кашед.

Марде хона харид. ӯ хонаро таъмир мекард. Деворҳои афтидаро мебардошт, андова мекард, сӯроҳоро маҳкам менамуд. Баногоҳ аз зери девори хона ганҷе ёфт.

ПАНДИ МОДАР

Тифлам, калон шавӣ, кош,
Беғам расӣ ба пирӣ,
Қадри касон шиносӣ,
Дасти касон бигирӣ.

Поят шавад бақувват, –
Аз бахти бад гурезӣ,
Хушбахт бошӣ, эй кош,
Бо бахти бад ситезӣ.

Дастат шавад бақувват,
Эй тифли поку зебо, –
Дар ҳар қадам бигирӣ
Дасти фитодаеро.

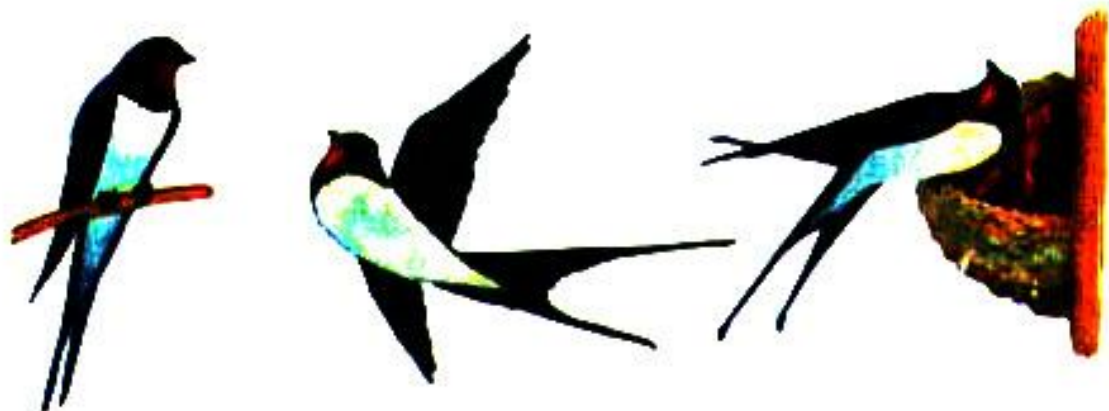
Гӯшат шавад бақувват,
Эй чону эй дили ман,
Имдодчӯ садоро
То бишнави ту рӯшан.

Рӯҳат шавад бақувват,
Доим бапой бошӣ,
Худ бахти неки худро
Умре худой бошӣ!

Низом Қосим

СУПОРИШ: Шеърро азёд кунед.

Машқи 267. Бо як ҷумла нависед, ки фароштурук чӣ корҳоро анҷом медиҳад. Бо вергул чудо кардани ҳаракати ашёро фаромӯш накунед.

Фароштурук ...

Машқи 268. Матни зеринро хонед. Мушоҳида намоед, ки оё ҳамин тавр мешавад.

Агар дуди мӯрӣ паст хезад, барф меборад, боло барояд, хунук мешавад.

Дар фасли зимистон раъду барқ ба амал ояд, шамоли сахт мешавад.

СУПОРИШ: Матнро рӯнавис намоед. Ба зери номи ашё хат кашед ва савол гузоред.

Машқи 269. Матни зеринро рӯнавис кунед, ба зери ҳаракати одамон хат кашед ва савол гузоред.

ҲИСОБИ ДУЗД

Боғбоне дуздери болои дарахти себ дид, ки халта пур мекард. Ӯ пурсид:

– Чӣ кор мекуни?

– Мева мешумурам, – ҷавоб дод дузд.

– Лекин чаро ба халта меандозӣ? – боз пурсид боғбон.

Дузд гуфт:

– Инҳоро ҳангоми шумурдан ғалат мекунам.

Азизи Азиз

ДАРСҲОИ 25 ВА 26

ТАБИБИ ДОНО ВА ТАБИБИ НОДОН

Марде бедонишу бетачриба даъвои табибӣ дошт. Табиби дигаре низ буд, ки бо доноӣ дардмандонро муолиҷа мекард. Аммо чашмаш хира шуда буд.

Малики шаҳр духтари зебоне дошт. Рӯзе ӯ бемор шуд. Малик табиби доноро ба муолиҷаи духтар хонд.

Ҳақим гуфт:

– Муолиҷаи ин беморӣ ба доруе муяссар шавад, ки онро

маҳрон номанд. Каме аз он дору бигиранд, кӯбанд, безанд ва бо қадре мушки холис ва дорчин биомезанд. Пас бо ширинӣ омехта, ба бемор диҳанд, зуд ранҷи вай барҳам хоҳад хӯрд.

Пурсиданд:

– Эй ҳақим, он доруро аз кучо пайдо кунем?

Гуфт:

– Ман дар шарбатхонаи подшоҳ қадре аз ин дору дида будам, ки дар қуттии симин ниҳода ва қулфе аз зари холис бар он зада буданд. Ҳоло, азбаски чашмам хира аст, аз пайдо кардани он оқизам.

Табиби ҷоҳил инро шунида гуфт:

– Шинохтани он дору кори ман аст.

Баъд дар шарбатхона аз пайи ёфтани дору шуд. Азбаски он ҷо чунин қуттиҳо бисёр буданд ва ӯ аз бесаводӣ наметавонист байнашон фарқ гузорад, яке аз қуттиҳоро бардошта, берун овард. Лекин дар он қуттӣ қадре заҳри кушандае буд. Табиб он қуттиро кушода, заҳро бо доруҳои дигар биёмехт ва шарбате сохта, ба духтар дод. Духтари подшоҳ доруро чашиду ҷон дод.

Малик фармуд, ки бақияи шарбатро ба табиби нодон хӯронанд. Табиби нодон ночор аз доруи худ бихӯрду бимурд.

Ҳар кӣ дар касби худ саҳлангорӣ кунад, файзу баракат наёбад ва рӯзи нек набинад.

Хусайн Воизи Кошифӣ

ЛУҒАТ: *Дорчин* - пӯсти дарахте, ки дар мамлакатҳои гарм мерӯяд, онро барои хуштаъмӣ ва хушбӯӣ ба таом меандозанд.

САВОЛ:

1. Табиби доно ба бемор кадом доруро фармуд?
2. Барои дарёфт кардани дору табиб чӣ маслиҳат дод?
3. Табиби нодон барои дастрас намудани дору чӣ кор кард?
4. Аз мазмуни ин ҳикоя ба чӣ хулоса омадед?

Машқи 270. Аз матни ҳикояи “Табиби доно ва табиби нодон” сархати сеюмро рӯнавис намуда, танҳо ба зери ҳаракати одамон хат кашед.

Машқи 271. Ба расм нигоҳ карда, чӣ кор кардани ҳар як ашёро муайян намоед ва нависед.

СУПОРИШ:

1. Ба ҳар як ҳаракати ашё савол гузored.
2. Бигӯед, ки ҳаракати ашё (зоғ, малах, мор, моҳӣ) ба кадом савол ҷавоб мешаванд.

Машқи 272. Ба калимаҳои зерин ҳаракатҳои мувофиқи илова намуда, ҷумлаҳои нависед. Гӯед, ки ҳаракати ҳар як ашё ба кадом савол ҷавоб мешавад.

1. Уқоб...	2. Харгӯш...	3. Сағ...
4. Об...	5. Занбӯр...	6. Мурғобӣ...

Калимаҳо барои истифода: медавад, аккос мезанад, мепарад, шино мекунад, ях мекунад, мегазад.

Машқи 273. Матни зеринро рӯнавис намуда, ба зери ҳаракати одамон хат кашед ва савол гузored.

ГУСЕЛ

Аливу Ризо ба дарс дер карданд.

Муаллим пурсид:

– Чаро дер кардед?

Али гуфт:

– Ман хоб дидам, ки ба ҳавопаймо савор шудаам ва меҳоҳам ба саёҳат равам.

Муаллим:

– Хуб, Ризо, ту чӣ?

– Ман барои гусели Алӣ рафта будам.

Тоҷинисо Азизӣ

ДАРСОҲОИ 27 ВА 28

КАЖДУМ ВА САНГУШТ

Каждуме заҳри пурзарар дар неш ва бо нияти бад сафар кард. Ногоҳ ба лаби обе паҳновар расиду фурӯ монд. Сангуште бар вай раҳм намуд ва бар пушти худаш савор кард. Худро дар об андохт ва шинокунон рӯй ба ҷониби дигар ниҳод. Дар он вақт ба гӯши сангушт расид, ки каждум чизе бар пушти вай мезанад. Савол кард, ки:

– Ин чӣ овоз аст?

Каждум ҷавоб дод:

– Ин овози неши ман аст, ки бар пушти ту мезанам. Ҳарчанд медонам, ки бар он таъсире намерасад, аммо одати худро наметавонам гузошт.

Сангушт ба об фурӯ рафт, каждумро мавҷ даррабуд ва ба ҷое бурд, ки гӯиё ҳаргиз набуд.

Абдурахмони Ҷомӣ

ЛУҒАТ: *Фурӯ мондан* - ҳайрон шудан.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Сангушт ба каждум чӣ некӣ кард?
2. Ба ҷои некӣ каждум рафтори дуруст кард?
3. Маънои зарбулмасали "Ҷоҳан зеро ҷоҳ"-ро бо мазмуни ҳикоя муқоиса кунед.
4. Аз матни ҳикоя калимаҳои ифодакунандаи ҳаракати ашро рӯнавис намоед ва савол гузored.

Машқи 274. Матни ҳикояро хонед ва мазмунашро нақл кунед.

МАРДУМОЗОР

Мардумозоре санге бар сари некмарде зад. Он бенаворо маҷоли интиқом набуд. Сангро нигоҳ медошт, то замоне, ки маликро бар он лашкарӣ хашм омад ва дар чоҳаш кард. Дарвеш омад ва санг бар сараш кӯфт.

Гуфто:

– Ту кистӣ ва маро ин санг чаро задӣ?

Гуфт:

– Ман фалонам ва ин ҳамон санг аст, ки дар фалон таърих бар ман задӣ.

Гуфт:

– Чандин рӯзгор куҷо будӣ?

Гуфт:

– Аз чоҳат меандешидам, акнун, ки дар чоҳат дидам, фурсат ғанимат дониستم.

Саъдии Шерозӣ

СУПОРИШ:

1. Ҷумлаи охириро шарҳ диҳед: Маънои калимаҳои “чоҳат” ва “чоҳат”-ро фаҳмонед.

2. Сархати аввали матнро рӯнавис кунед. Ба зер калимаҳое, ки ба саволи кӣ? ҷавоб мешаванд, хат кашед. Маънои ҳар як калимаро аз рӯи намунаи зерин нависед (Муаллим шарҳ медиҳад).

Мардумозор - одами бад.

Малик - ...

Некмард - ...

Лашкарӣ - ...

Бенаво - ...

Дарвеш - ...

Машқи 275. Ба калимаҳои зерин ҳаракатҳои мувофиқ илова намуда, ҷумлаҳоро нависед.

1. Дарахт

2. Хурмо

3. Чормағз... .

4. Гул

5. Шамол

6. Мор... .

Калимаҳо барои истифода: мелухсад, метосад, мепӯсад, пажмурда мешавад, мевазад, мехазад.

Машқи 276. Ба ҳаракатҳои зерин номи ашъи мувофиқро нависед.

Мепарад - мусича, ...

Меҷаҳад - кайк, ...

Меҳазад - кирм, ...

Шино мекунад - кит, харчанг, ...

ДАРСҲОИ 29 ВА 30

ХАТИБИ БАДОВОЗ

Хатиби бадовоз худро хушовоз мепиндошт ва фарёди беҳуда мебардошт.

Мардуми деҳа азобашро мекашиданд ва азият додани ӯро маслиҳат намедоданд. Яке аз хатибони деҳа, ки ба ӯ адовати пинҳонӣ дошт, гуфт:

– Туро хобе дидаам, хайр бод!

Гуфто:

– Чӣ дидӣ?

Гуфт:

– Чунон дидам, ки туро овози хуш буд ва мардумон аз нафасҳои ту дар роҳат.

Хатиб аз ин суханҳо ба андеша рафту гуфт:

– Ин муборак хоб аст, ки дидаӣ ва маро аз айби худ воқиф гардондӣ. Маълум шуд, ки овози нохуш дарам ва халқ аз баланд хондани ман дар ранҷ мебошад. Тавба кардам, ки аз ин пас қироат накунам магар ба оҳистагӣ.

Саъдии Шерози

ЛУҒАТ: *Хатиб* - муллои хутбахон, ваъзгӯй.

САВОЛ:

1. Хатиби бадовоз аз суханҳои хатиби дигар ба чӣ хулоса омад?
2. Ба рӯйи кас рӯирост камбудиаширо нагуфта, ба воситаи чизе, ё ишорав фаҳмондан камоли чист?

Машқи 277. Бозӣ: Калимаҳои зеринро аз рӯи тартиби рақамҳо нависед ва бо ҳар якеи он ҷумла тартиб диҳед.

1 4 3 2
о да м

3 4 5 6 2 1
ра ф тем

5 2 3 4 1
да вид

1 2 3 6 5 4
ха н д и д

Машқи 278. Аз матни ҳикояи “Хатиби бадовоз” ҳаракати одамонро рӯнавис кунед ва савол гузored.

Машқи 279. Ба саволҳо ҷавоб гардонда, ҷумлаҳоро пурра карда хонед. Гӯед, ки ҳар як номи ашё бо чӣ ҷудо карда шудааст.

1. Гӯсфанд, буз, гов, асп (чӣ кор мекунанд?)
2. Булбул, саъва, кабк, бедона (чӣ кор мекунанд?)
3. Бед, сафедор, чинор, арча (чӣ кор мекунанд?)

СУПОРИШ: Ба ҷои нуқтаҳо ҳаракатҳои мувофиқ гузошта, ҷумлаҳоро нависед ва дар хотир нигоҳ дored.

ОДОБИ РАФТАН БА ГҶРИСТОН

Агар пурсанд, ки одоби ба гӯристон рафтан чист, бигӯ:
Чун ба гӯристон расанд, салом кунанд ва ба сукут биистанд.

Рафтагонро ба некӣ ёд кунанд.

Оби даҳон наафкананд.

Пой ба гӯрҳо наниҳанд...

Ҳусайн Воизи Кошифӣ

ДАРСҶОИ 31 ВА 32

Машқи 280. Матни зеринро хонед, нақл намоед, рӯнавис кунед ва ба зери ҳаракати одамон хат кашед.

ШУКР

Шахсе хар гум карда буд. Гирди шаҳр мегашт ва шукр мегуфт.

Гуфтанд:

– Ҷаро шукр мекуни?

Гуфт:

– Аз баҳри он ки ман ба хар нишаста набудам, вагарна имрӯз чаҳорум рӯз мебуд, ки ман низ гум мешудам.

Убайди Зақони

“САГ ДАР НАЗАРАМ ГҶСФАНД НАМУДААСТ”

Зоҳиде аз баҳри қурбонӣ гӯсфанде харид ва ресмоне дар гардани ӯ карда, ба ҷониби хонақоҳи худ мекашид. Дар роҳ тоифаи шӯрапуштон гӯсфандро дида, чашми тамаъ бикшоданд ва дар роҳи зоҳид истоданд. Яке аз онҳо ба пеши зоҳид омад ва гуфт: “Эй шайх, ин сагро аз кучо меорӣ?” Дигаре ба ӯ наздик шуду гуфт: “Ин сагро кучо мебарӣ?” Сеюмӣ аз рӯбарӯяш баромаду гуфт: “Эй шайх, магар нияти шикор дорӣ, ки саг ба даст гирифтаӣ?” Ӯри дигар аз ақиб бирасид ва гуфт: “Эй шайх, ин сагро чанд харидӣ?”

Ҳамин тариқа, як-як аз атроф баромада, ҳамагӣ ба шайх танҳо ҳамин гапро мегуфтанд. Яке мегуфт: “Ин саги чӯпонон аст”. Дигаре мегуфт: “Ин саги посбонон аст”. Яке дигар таъна мезад, ки “Чунин марди порсо чаро дасту ҷома ба ин саг олуда месозад?” Ҳар як аз маккорон ҳамин гуна афсун мехонданд ва ба ҳамин тарз ҳарфе меронданд.

Аз бисёрии ин суханҳо дар дили зоҳид шакке пайдо шуд ва гуфт: “Мабодо, ки фурӯшандаи ин ҷонвар ҷодугар буда ва ба чашмбандӣ сагро дар назари ман гӯсфанд намудааст. Беҳтар он аст, ки даст аз ин саг бардорам ва аз пайи фурӯшанда рафта, пули додаамро бозситонам”.

Зоҳиди бечора аз ғояти соддагӣ гӯсфандро монду аз паси фурӯшанда равон шуд. Шӯрапуштон гӯсфандро бурда, кушта хӯрданд.

ЛУҒАТ: *Хонақоҳ* - ҷоғе, ки шайхҳо ва дарвешон дар он ибодат ва зиндагӣ мекунанд.

Зоҳид - диндор.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Зоҳид чӣ харид?
2. Дар роҳ бо ӯ киҳо вохӯрданд, чӣ мақсад доштанд ва чиҳо гуфтанд?
3. Аз суханони авбошону дуздон дар дили зоҳид чӣ пайдо шуд?
4. Ӯ чӣ кор кард? Шӯрапуштон чӣ кор карданд?
5. Мувофиқи мазмуни ҳикоя ба саволҳои боло ҷавоб нависед. Ба зеро ҳаракати одамон хат кашед ва савол гузored.

ДАРСҲОИ 33 ВА 34

ОДОБИ РАФТАН БА САЁҲАТ

Агар пурсанд, ки одоби рафтан ба саёҳат кадом аст, бигӯ:

- бо одамони хуб ҳамсафар бошад, ки аз онҳо тӯҳмат набарояд;
- ба дари боғу бӯстон ва киштзори касе бе иҷозати ӯ по наниҳад;
- дар назари халқ ба қазои ҳоҷат нанишинад;
- бараҳна нашавад;
- шаб дар манзили худ бошад.

Хусайн Воизи Кошифӣ

СУПОРИШ: Одобӣ ба саёҳат рафтанро дар хотир нигоҳ дored.

ЗАРБУЛМАСАЛ

Адаб беҳтарин ганҷ аст.

Машқи 281. Бо калимаҳои “менавозад, месарояд, мерақсанд, хурсанд шуданд” ҷумлаҳо тартиб дода нависед.

Машқи 282. Матни афсонаро хонед ва нақл намоед.

ЗОҒ ВА КИРМ

Зоғ кирмеро, ба нӯли худ гирифт. Вай барои хӯрдани кирм ба шохи дарахт нишаст. Кирм дид, ки нобуд шуда истодааст. Вай роҳи халосиро ёфт.

Кирм гуфт:

– Ман падару бобои туро медонам. Онҳо паррандагони бисёр нағз буданд. Зоғ ҷавоб надод.

Боз кирм гуфт:

– Ман бародарон ва хоҳарони туро медонам. Онҳо паррандагони зебо буданд. Лекин ту аз ҳамаи онҳо фарқи калон дорӣ. Ман ҳеҷ вақт ягон паррандаи аз ту боақлтарро надидаам.

Ин таъриф ба зоғ форида. Вай “го” гуфта даҳонашро калон кушод. Кирм аз нӯли зоғ ба замин афтид ва ба даруни алафҳо даромад.

СУПОРИШ: Ҳаракати ашӯро рӯнавис кунед ва савол гузоред.

Машқи 283. Матни шеърро рӯнавис кунед. Гӯед, ки барои чӣ дар аввали калимаҳои “Помир, Москва ва Когон” ҳарфи калон навишта шудааст. Ба ҳаракати одамон савол гузоред.

МО АЗ ПОМИР ОМАДЕМ

Мо аз Помир омадем,
Москва равон шудем.
Хобидем андар вагон,
Бедор шудем дар Когон...

М. Миршакар

Машқи 284. Матни зеринро рӯнавис намоед. Ба зери ҳаракатҳо хат кашед. Калимаи “китоб”-ро таҳлили овозӣ кунед.

К И Т О Б

Ман китобро дӯст медорам. Китоб ба мо дониш медиҳад. Ман китобро тоза нигоҳ медорам, варақҳояшро намедарронам.

Д А Р С Ҳ О И 35 ВА 36

ОДОБИ АЁДАТИ БЕМОР

Беморбинӣ кори нек ва савоб аст.

Агар пурсанд, ки дар аёдати бемор кадом адаб аст, биғӯй:

- баъд аз торик шудан ба аёдати бемор наравад;
- чун ба пеши бемор дарояд, нахандад, нагирад;
- аз чапи бемор дарояд ва бар рости ӯ биншинад;
- бар сари болини бемор бисёр сухан нагӯяд;
- бо бемор ба лутфу нармӣ сухан гӯяд;
- зуд равад.

Хусайн Воизи Кошифӣ

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Дар вақти ба беморбинӣ рафтан чиҳоро дониш зарур аст?
2. Матро рӯнавис кунед. Ба зеро ҳаракати одамон хат кашед ва савол гузored.

ОДОБИ АТСА ЗАДАН

Агар пурсанд, ки одоби атсазананда чун аст, биғӯй:

Аввал, остин ё рӯмоле пеши даҳону бинӣ гирад, то дар вақти атса задан аз даҳону бинии ӯ чизе берун набарояд, ки ба бинандагон хуш наояд.

Дуюм, чун атса аз се зиёда гардад, агар тавонад, дафъ кунад, вагарна аз маҷлис бархезад, ки сабаби малоли мардум нашавад.

Сеюм, чун касе ҷавоби атсаи ӯ боздиҳад, ӯ низ ташаккур гӯяд.

Хусайн Воизи Кошифӣ

СУПОРИШ: Одоби атсазаниро дар хотир нигоҳ дored.

Машқи 285. Матни зеринро хонед ва нақл кунед.

• РҶЗИ ТАВАЛЛУД

Дар хонаи Муслима Абдуллоева ҳамсинфҳо ҷамъ омаданд. Имрӯз вай нӯҳсола шуд.

Модараш Меҳриниссо рӯйи дастурхонро оро дод. Баъд аз хӯрокхӯрӣ ҳамсинфон шеър хонданд, суруданд, рақсиданд, афсона гуфтанд.

СУПОРИШ:

1. Ҷумлаи охирро бори дигар хонед ва гӯед, ки пас аз ҳар як ҳаракати одамон чӣ гузошта шудааст.
2. Матро рӯнавис кунед, ба ҳаракати одамон савол гузored.
3. Гӯед, ки дар аввали номи одамон чӣ хел ҳарф навиштед.
4. Калимаҳое, ки ба саволҳои кӣ? ва киҳо? ҷавоб мешаванд, номбар кунед.

Машқи 286. Гуфтаи Ҳазрати Муҳаммад(с)-ро рӯнавис намуда, дар хотир гиред. Гӯед, ки кадом калимаҳо ҳаракати одамро мефаҳмонанд.

Пайғамбар се касро лаънат кардааст:

1. Он кас, ки танҳо ғизо хӯрад.
2. Касе, ки дар биёбон танҳо сафар кунад.
3. Одаме, ки дар ҳуҷра (хона) танҳо бихобад.

Машқи 287. Матни зеринро рӯнавис кунед. Ба зери ҳаракати одамон хат кашед ва савол гузored.

ДАРОЗИ ВА БАР

Табибе рӯзе писари худро гуфт:

– Бирав ба бозор ва ресмоне бихар, ки бист газ дарозии он бошад.

Ӯ бирафт ва баъд аз муддате бозомад:

– Эй падар, дарозии ресмон гуфти ва бари он нагуфти?

ОДОБИ РОҲ РАФТАН

Рафтан ба се мавзеъ сурат мегирад: якум, рафтан аз роҳи умумӣ; дуввум, рафтан ба бозор; сеюм, рафтан ба маҳалле.

1. Рафтан аз роҳи умумӣ шаш одоб дорад:

Бе ҳоҷат ва беҳуда наравад; пой бараҳна ба замин наниҳад; бо кибру ғурур наравад; аз ҷои тўҳмат дур бошад; ба ҷои нопок қадам наниҳад; қадам калон нагузорад.

2. Шаш одоби рафтан дар бозорро риоя бояд кард:

Китф бар касе назанад; оби даҳон наандозад; аз дур касеро фарёд назанад; бар дари дўконе, ки кор надорад, наистад; чизе, ки намехарад, нархашро напурсад; ба савдои ду кас даҳолат накунад.

3. Ҳашт одоби рафтан дар маҳал маъмул аст:

Ба чапу рост нанигарад; ба болои бомҳо ва равзанаҳо (ҷойҳои кушоди хона) нигоҳ накунад; дар даруни хонае, ки дараш кушода бошад, нанигарад; роҳи касеро танг накунад; ба маҳалле, ки кор надорад, наравад; суруд нагӯяд ва ба овоз чизе нахонад; ба эҳтиёт равад, то ҷонваре дар зери пой ӯ ҳалок нагардад; бар дари хонае, ки коре надорад, наистад.

Хусайн Воизи Кошифӣ

СУПОРИШ: Матнро бодикқат хонед. Шаш одоби роҳ рафтан аз роҳи умумӣ, шаш одоби рафтан дар бозор ва ҳашт одоби рафтан дар маҳалро дар хотир нигоҳ доред ва риоя кунед.

ЯКТОСТ ТОҶИКИСТОН

Бо арзу тӯлу паҳно
Дунест беканора,
Пурнуру гарму зебо
Мулк аст бешумора,
Аммо ба зери гардун
Танҳост Тоҷикистон,
Мобайни ҷумла афзун
Яктост Тоҷикистон.

Дар ҳар канори олам
Як пора нон тавон ёфт,
Натвон валеқ беғам
Дигар чунин ҷаҳон ёфт,
Аз ҳар чарову ҳар чун
Болост Тоҷикистон,
Дар зери чархи гардун
Яктост Тоҷикистон.

Нуру зиёст обаш,
Файзу сафост хокаш,
Дар хуни мост обаш,
Дар хуни мост хокаш.
Чун ҷони тоза дар хун
Морост Тоҷикистон,
Аз ҳар ҳисоб берун –
Дунест Тоҷикистон.

Низом Қосим

ЛУҒАТ: *Арзу тӯлу паҳно* - бару дарозию паҳнӣ.

СУПОРИШ:

1. Шеърро ифоданок хонед.
2. Чор мисраи охири шеърро рӯнавис намоед.

Ҳ И К О Я Т

Рӯзе ба ғурури ҷавонӣ тез роҳ гашта будам ва шабонгаҳ дар доманаи теппае суст мондам. Пирамарди заиф аз паси корвон меомад, гуфт:

– Чӣ мехобӣ, ки на ҷои хобидан аст.

Гуфтам:

– Чӣ навъ равам, ки қудрати рафтан намондааст.

Гуфт:

– Ин нашунидаӣ, ки оқилон гуфтаанд:

“Рафтани нишастан беҳ, ки давидану аз по мондан”.

Саъдии Шерози

СУПОРИШ: Матни ҳикоятро рӯнавис кунед ва ба зери ҳаракати одамон хат кашед.

УМРИ ДУРҶҒ...

1

Фирӯз бачаи ботартиб буда, дар кӯча тозаю озода мегашт, касеро намеранҷонд. Доимо дарсҳояшро тайёр мекард. Ӯ аз дарсҳо дер намеронд. Барои ҳамин муаллима дар маҷлисҳо номи Фирӯзро дар сафи бачаҳои беҳтарин мегирифт.

Вале ин саҳар Фирӯз ба мактаб нарафт. Модараш аз ин рафтори ӯ дар ҳайрат афтада гуфт, ки писарҷон ин корат нағз не. Ба мактаб наравӣ, зарар мебинӣ, бисёр чизҳоро намефаҳмӣ, ин як. Бачаҳо танбалу дарсгӯрез мегӯянд, ин ду. Муаллима аз ту меранҷад, ин се. Аммо Фирӯз мактаб рафтани нахост. Вай аз ҷоғаҳи хобаш ҳам нахост. Модараш аз ин саҳт ранҷид, бо табъи хираву хотири парешон ба кор рафт.

Падари Фирӯз, ки шаби дароз меҳнат карда буд, хаставу шалпар ба хона баргашт. Вай Фирӯзро дар бистари хоб дида, дар ташвиш афтад.

– Чаро ҳанӯз хобидаӣ? Чаро ба мактаб нарафтаӣ, писарам?

– Касал шудам. Сарам дард мекунад, – нолишкунон гуфт Фирӯз.

– Наход? – Падар дарҳол сари болини Фирӯз рафт ва даст ба пешони ӯ гузошт. Вай баъди лаҳзае китф дарҳам кашида боз гуфт: – Ҳарорат надорӣ-ку?!

– Сари ман бе ҳарорат дард мекунад, – мисли одамони касал пичиррос зад Фирӯз ва ба паҳлӯи дигар гашт.

– Аз гапҳоят бӯи дурӯғ меояд, – аз пешони Фирӯз дасташро бардошта гуфт падараш. – Дурӯғгӯӣ нағз не, писарам... Ман аз ту ин хел умед надоштам. Хез, писарам, тозон мактаб бирав!

– Дер шуд, муаллима ҷанг мекунад, – баъди андаке хомӯшӣ гуфт Фирӯз.

– Аз муаллима узр пурс. Ваъда бидех, ки минбаъд ба дарсҳо дер наместонӣ, - гуфт падар ва ўро то роҳрав гуселонд.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Фирӯз бо кадом рафтораш модарро ранҷонид?
2. Падар аз чӣ дар ташвиш афтод?
3. Фирӯз чӣ баҳона кард?
4. Сархати аввали матни ҳикояро рӯнавис кунед. Ба зери ҳаракати одамон хат кашед ва савол гузоред.

Машқи 288. Ба ҷои нуқтаҳо ҳаракатҳои мувофиқ гузошта, матнро рӯнавис кунед.

Т О Й Ч А

Галабон галаро ба сӯи теппа ... Аспе пешпо ... ва ба болои тойча Мо ба ҷои воқеа Тойча дар чуқурҷаи байни ду санг Бинобар ин ба вай ҳеҷ воқеа

Машқи 289. Сухани Ҳазрати Муҳаммад(с)-ро рӯнавис кунед ва дар хотир гиред.

Ҳар кӣ хоксорӣ кунад, Худо ўро то осмони ҳафтум боло барад. Ҳар кӣ мағрурӣ кунад, Худояш ўро то замини ҳафтум фуру барад.

САВОЛ:

1. Кадоме аз ин рафтор ба шумо маъқул аст?
2. Одамони хоксор бояд чӣ гуна рафтор дошта бошанд?

Машқи 290. Панди Фирдавсиро рӯнавис намуда, аз ёд кунед.

Ҳар он кас, ки дониш фаромӯш кунад,
Забонро зи гуфтор хомӯш кунад.

Д А Р С Ҳ О И 41 ВА 42

2

Падар баргашта, либосҳои кориашро иваз кард. Фирӯз ба хона даромад ва ба падараш гуфт:

– Гуфтам-ку, дер шуд, муаллима ба синф роҳ намедиҳад.

– Чӣ гуфт?

– Гуфт, ки дар синф барои ту ҷой нест.
– Узр пурсидӣ?
– Ҳа, пурсидам.
– Чӣ гуфт?
– Гуфт, ки узр-пузрро намедонам. Дер, ки мондӣ, рав аз ин ҷо!

– Наход? Аз гапат бӯи дурӯғ меояд.
– Хайр, рафта аз худи муаллима пурс, – оҳиста гуфт Фирӯз ва хост, ки ба хонаи дигар гузарад. Вале падараш ӯро боздошт.

– Пойафзолатро пӯш!

– Барои чӣ?

– Мактаб меравем!

Фирӯз ночор боз аз паси падараш ҷониби мактаб равон шуд.

Падари Фирӯз назди дари синф каме истод, баъд оҳиста онро тақ-тақ зад.

Муаллима китоб дар даст, ангуштонаш бӯролуд баромад. Падари Фирӯз хиҷолатмандона салом дод ва ранҷишомез гуфт:

– Муаллима, ман аз номи Фирӯз узр мепурсам. Шумо ӯро ба синф роҳ надодаед.

– Кӣ гуфт? О, ман Фирӯзро акнун мебинаму...

– Наход? – падари Фирӯз дар ҳолати нобоб монд. – Гуфтам-а, гапат бӯи дурӯғ мекунад.

– Ин хел одати бад надоштӣ-ку, – гуфт муаллима ба Фирӯз. – Падаратро саргардон кардӣ. Ин кори хуб не. Ба синф даро.

Фирӯз изо кашид. Ӯ ба рӯи муаллимаву падараш нигоҳ карда натавонист. Сараш ҳам ба синф даромад.

Умри дурӯғ ана ҳамин хел кӯтоҳ аст ва одамро мисли Фирӯз шарманда мекунад.

Абдулҳамид Самадов

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Дурӯғи Фирӯз дар назди муаллимааш чӣ тавр фош шуд?
2. Сарлавҳаи ҳикояро пурра карда хонед.
3. Дар нақши падар, Фирӯз ва муаллима бозӣ кунед.

Машқи 291. Ба номи одамон ва ашё ҳаракатҳои мувофиқ ҳамроҳ намуда, ҷумла тартиб диҳед ва нависед.

Номи ашё:	Ҳаракати ашё:
Мунаввар	парвоз кард
Садбарг	об шуданд
Моҳӣ	менависад
Офтоб	шино мекунад
Барфҳо	баромад
Чархбол	мерақсад

Машқи 292. Матни зеринро хонед. Гӯед, ки зуф дар кучоҳо месабзад ва ба кадом касалҳо даво мебахшад.

З У Ф

Зуф дар боғҳо, киштзорҳо, лаби ҷӯй ва сари чашма месабзад. Дар тиб барг, тухм, шираи онро истифода мебаранд. Барги зуфро дар соя мехушконанд. Чойи онро барои муолиҷаи кабудсурфа, дарди дандон, захми меъдаву рӯда мефармоянд.

СУПОРИШ: Матро рӯнавис кунед. Ба ҳаракати ашёю одамон савол гузored. Бигӯед, ки ҳар як номи ашё бо чӣ ҷудо карда шудааст.

Машқи 293. Ду сархати охири матни “Умри дурӯғ...”-ро рӯнавис намоед ва ба зери ҳаракатҳо хат кашед.

Машқи 294. Панди Фирдавсиро рӯнавис намуда, аз ёд кунед. Гӯед, ки дар ин панд кадом калимаҳо ҳаракатро мефаҳмонанд.

Биёмӯзу бишнавази ҳар донише,
Биёбӣзи ҳар донише ромише.

ЛУҒАТ: *Ромиш* - оромӣ, роҳат.

ДАРСҲОИ 43 ВА 44

МАРО КУҶО МЕКАШӢ?

Боре пашшае мӯрчаякро дид. Мӯрчаяк бо ҳазор ҳила донае ба хона мекашид. Вай дар ин кор азоби зиёде дошт. Ӯро гуфт:

– Эй мӯрчаяк, чаро ин ранҷро ба дӯши худ ниҳодаӣ ва ин борро бардоштаӣ?! Биё, амали маро нигар ва хӯрданиҳои маро тамошо кун. Ҳар таоми лазизтаринро то ман начашам, ба подшоҳон нарасад. Бар аспӣ ҳаво савор шудаам, ба ҳар ҷое, ки хоҳам, менишинам.

Пас пашша бипарид ва дар дӯкони қассобе бар рӯи гӯштпорае нишаст.

Қассоб корд дар даст дошт, бар гӯшт бизад ва пашшаро дунима кард. Мӯрчаяк омад ва пои пашшаро бигирифт ва мекашид. Пашша, дар ҳолате ки ҷон месупурд, пурсид:

- Маро куҷо мекашӣ?
- Мӯрчаяк гуфт:
- Ҳар кӣ аз баднафсӣ ба ҷое нишинад, ки худ хоҳад, оқибат ба ҷое кашандаш, ки худ нахоҳад.

Муҳаммад Авфӣ

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Оқибати баднафсӣ ба чӣ ҳол оварда мерасонад?
2. “Аспӣ ҳаво”-ро шарҳ диҳед.

Машқи 295. Аз матни ҳикояи “Маро куҷо мекашӣ?” се ҷумлаи аввалро рӯнавис намоед. Ба ҳаракати ашё савол гузored.

Машқи 296. Матни зеринро хонда, ҷумлаҳои сутуни якумро бо дуҷум муқрриса кунед.

Чӣ кор кард?

1. Соҳиб омад.
2. Моҳӣ шино кард.
3. Мӯрча рафт.

Чӣ кор карданд?

Соҳиб, Усмон ва Яҳё омаданд.
Моҳиён шино карданд.
Мӯрчаҳо рафтанд.

Машқи 297. Матро хонед. Дар бораи манзараҳои зодгоҳи худ нақл кунед.

ДЕҲАИ МО

Туғмазор яке аз деҳаҳои шаҳри Норақ мебошад. Атрофи деҳаҳо кӯҳи Чилдухтарон, дараҳои Қарахон, Полез, Хушқак, хамиҳои Олуча, Туғ ва Хуч зеб медиҳанд. Дар ин мавзеъҳо ҳар гуна гиёҳҳо чамъ намуда, меҳушконанд.

Дар миёни деҳаи Туғмазор мактаби ба номи Абдусаттор Раҳимов воқеъ аст. Аз канори деҳа дарёи Вахш ҷорист. Дар болотари деҳа аз дили кӯҳи Сангин чашмаи Бибӣ Заеда ҷаввора мезанад. Оби чашма хусусияти шифобахшӣ дорад. Ин об ба бемори гирифтори кабудсурфа дармон мебахшад ва барои ҳазми хӯрок ғайдаовар аст.

Абдулло Алӣ

СУПОРИШ:

1. Бигӯед, ки дар аввали номи одамон, шаҳр, деҳа, кӯҳ, дара, хамӣ, дарё, чашма чӣ ҳел ҳарф навишта шудааст.
2. Маънои "дили кӯҳ" -ро шарҳ диҳед.
3. Сархати дуҷумро рӯнавис кунед ва ба зер номи одамон, деҳа, дарё, кӯҳ, чашма хат кашед.

Машқи 298. Мазмуни расмро нақл кунед. Ба саволҳои зерин ҷавоб нависед ва ба зер ҳаракати ашё хат кашед.

1. Рӯбоҳ ба кучо даромад?
2. Ангур пухта буд?
3. Қади рӯбоҳ ба ангур мерасид?
4. Рӯбоҳ бо ҳасрат чӣ гуфт?

ДЕВОШТИЧ

1

Девоштич аз ҳокимони Суғд буд. Ӯ бар зидди арабҳо қаҳрамонона мубориза бурдааст. Аввали асри ҳашт дар саросари кишвари Суғд исёни мардум бар зидди арабҳо авҷ гирифт. Арабҳо аз исён ба ҳарос омада, ба Суғд сипоҳҳои иловагӣ фиристоданд. Ҷанги нобаробару қаҳрамононаи суғдиён бо арабҳо оғоз шуд.

Девоштич ба арабҳо мегуфт:

– Агар шумо аз кишвари мо наравед, мо шаҳру рустохоро тарк мекунем. Шумо, ки муфтхӯред, аз гуруснагӣ хоҳед мурд!

Шахсоне, ки ғуломи арабҳо шудан намехостанд, бо сарвари Девоштич ба сӯйи Хучанд ҳаракат намуданд. Онҳо мақсад доштанд, ки дар Хучанд паноҳ баранд, то қувва ҷамъ намоянд ва ба арабҳо зарбаи ногаҳонӣ зананд. Бо ин мақсад Девоштич ҷангунон аз Самарқанд ба Панҷакат ақибнишинӣ кард. Дар Шаҳристони Панҷакат ҷангҳои шадид ба амал омаданд.

ЛУҒАТ: *Сипоҳ* - лашкар.

Русто - деҳа, қишлоқ.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Девоштич бар зидди кӣ мубориза мебурд?
2. Чӣ оғоз ёфт?
3. Девоштич ба арабҳо чӣ мегуфт?
4. Мақсади ӯ чӣ буд? Ҷангҳои шадид дар кучо ба амал омаданд?
5. Аз матн танҳо ҳаракати одамонро рӯнавис кунед ва савол гузоред.

Машқи 299. Матни зеринро хонед. Дар сутуни якум танҳо номи ашё ва дар дуюм ҳаракати онҳоро рӯнавис кунед.

ДАР БОҒИ ҲАЙВОНОТ

Бачаҳо ба боғи ҳайвонот рафтанд. Ҳайвонҳо дар қафасҳо зиндагӣ мекарданд. Гург уллос мекашад. Шер наъра

мезанад. Паланг меғуррад. Мор меҳазад. Гунчишк чирикқос
мезанад. Товус нақши зебои худро намоиш медиҳад.

Машқи 300. Ба калимаҳои зерин ҳаракатҳои мувофиқи илова намуда,
ҷумлаҳои нависед.

1. Гов	2. Гург	3. Делфин ...
4. Хурӯс	5. Тортанак	6. Гул... .

Калимаҳои барои истифода: ҷеғ мезанад, баъос мекунад, уллос
мекашад, тор метанад, шино мекунад, мешукуфад.

Машқи 301. Аз матни “Деваштич” калимаҳои, ки ба саволҳои кӣ?,
киҳо? ҷавоб мешаванд, рӯнавис кунед.

ДАРСҲОИ 47 ВА 48

Машқи 302. Матро рӯнавис намоед, танҳо ба зери ҳаракатҳои
Неъмат хат кашед.

НЕЪМАТ ҚАРОБОЙЕВ

Неъмат супориши сардорро иҷро мекард. Ногоҳ ӯ
ширикқоси қулфи милтиқро шунид. Неъмат дид, ки касе ӯро
паррондан меҳазад. Пештар аз душман Неъмат тир андохт.
Душман ҳалок гардид.

ҲАЛОКАТИ ДЕВОШТИЧ

2

Арабҳои Шаҳристонро оташ заданд. Сипас Деваштич бо
ҳазорҳои нафар аз роҳи деҳаҳои Киштут, Мадм, Қум ва ағбаи
Шаҳристон сӯйи Хучанд равон шуд. Сарбозони араб ӯро
таъқиб мекарданд. Суғдиён дар қалъаи Қум камин гирифтанд.
Фармондеҳи араб Сулаймон қалъаи Қумро муҳосира кард.
Деваштич, бо мақсади зудтар ба хунрезӣ хотима додан, ба
сулҳ розӣ шуд. Сулаймон Деваштичро назди сарлашкар Ал-Ҳарошӣ
фиристод. Ал-Ҳарошӣ ба Деваштич ваъдаи дӯстӣ
дод. Вай аз Деваштич метарсид. Ниҳоят, Ал-Ҳарошӣ дар
қабристонии шаҳри Арбинҷон (наздикии Самарқанд) дар пеши

издиҳом Девоштиҷро ба дор овехт. Баъд сари Девоштиҷро ба Ироқ фиристод.

Ҳазрат Сабоҳӣ

ЛУҒАТ: *Издиҳом* - тӯдаи одамон. •

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Арабҳо чӣ гуна мечангиданд? Аз матн ёфта хонед.
2. Барои чӣ Девоштиҷ ба сулҳ розӣ шуд?
3. Бо кадом мақсад Ал-Ҳарошӣ Девоштиҷро ба дор овехт?
4. Аз матн аввал номи одамон ва баъд номи деҳаҳо, ағба, шаҳр, қалъа, мамлакатро рӯнавис кунед.

Машқи 303. Ба ҷои нуқтаҳо ҳаракатҳои мувофиқ гузошта, матнро рӯнавис намоед.

МҶРЧА ВА КАФТАР

Кафтаре ба доми сайёд Мӯрча инро Вай ба куртаи сайёд Мӯрча пушти сайёдро Сайёд тӯрро Кафтар

Машқи 304. Аз матни “Ҳалокати Девоштиҷ” шаш ҷумлаи аввалро бори дигар хонед. Ҳаракати одамонро рӯнавис кунед ва савол гузоред.

Машқи 305. Ба номи ашё ҳаракатҳои мувофиқ илова намуда, ҷумла тартиб диҳед ва нависед:

Номи ашё:

Тойча
Гург
Тимсоҳ
Курбоққа
Трактор

Ҳаракати ашё:

шино мекунад
шудгор мекунад
йӯрға мекунад
гурехт
ҷаҳид.

ДАРСҲОИ 49 ВА 50

23 ФЕВРАЛ – ТАШКИЛИ ҚУВВАҲОИ МУСАЛЛАҲИ ТОҶИКИСТОН

Ватани мо дар ҷаҳон дӯстони зиёде дорад. Вале ватанамон душман ҳам дорад. Гурӯҳи одамоне ҳастанд,

ки меҳоҳанд аз рӯи меҳнати дигарон муфт зиндагӣ кунанд. Онҳо мамлакати тинҷу осоишта ва халқи меҳнати моро чашми дидан надоранд. Боигариҳои зеризаминии ҷумҳурии моро аз худ карда меҳоҳанд. Ватани моро Артиши миллии ҷумҳуриамон хуб муҳофизат мекунад.

Шумо шаб бароҳат меҳобед, аммо марзбонон шаби дароз нахобида, Ватанамонро посбонӣ мекунанд. Онҳо ҳар лаҳза кӯшиш менамоянд, ки ягон ҷосусе ё душмане қадами нопокашро ба сарзамини мо нагузорад.

23 феврал рӯзи ташкилѐбии Қувваҳои мусаллаҳи Тоҷикистон аст. Имрӯз мардуми тоҷик ин рӯзро бо хушнудӣ ид мекунад. Зеро аскарони мо – муҳофизони мо дар ҳимояи ҳаёти осоиштаи ҳар яки мо меистанд, то ин ки нағз зиндагӣ кунему аз ҳеҷ касе натарсем ва дар мактаб хуб хонем.

Машқи 306. Калимаҳои зерин ҳаракати одамонро мефаҳмонанд. Ба ҳар кадоми онҳо калимаҳои мувофиқ илова намуда, ҷумлаҳои навбанд.

... меҳезад. ... мешӯяд меҳӯрад. ... меравад. ... дӯст медоранд.

Машқи 307. Матни зеринро хонед. Гӯед, ки дар аввали номи одам ва лақаби ҳайвонот чӣ хел ҳарф навишта шудааст.

ПОСБОНИ САРҲАД

Аскарӣ қаторӣ Баҳодур сарҳадро посбонӣ мекард. Вай ба атроф ҳушёрона назар меандоخت. Ба Баҳодур аспаш Рахш ва сагаш Ҳушёр ёрӣ мерасонданд. Боре Баҳодур ҷосусро дастгир кард.

СУПОРИШ: Матро рӯнавис кунед. Ба ҳаракатҳои Баҳодур савол гузаред.

МАКТУБ

Бародари азизам,
Муборак гӯям туро
Дар иди фирӯзиат
Аз номи мо, бачаҳо.

Ба ман навишта будӣ:
"Додаракам, дар мактаб
Нағзакак хонданатро
Ҳамеша дорам талаб".

Ман ин насихататро
Доим меорам ба ҷо.
Аз ҳама дарсҳои худ
Дорам баҳои аъло.

Ҳар вақт иҷро намоем
Ба нафъи мулки кабир:
Ман гуфтаи муаллим,
Ту гуфтаи командир.

Абдусалом Деҳотӣ

СУПОРИШ: Шеърро азёд кунед.

Машқи 308. Банди чоруми матни шеъри “Мактуб”-ро рӯнавис кунед. Ба зери калимаҳои, ки ба саволи кӣ? ҷавоб мешаванд, хат кашед.

Машқи 309. Матни зеринро рӯнавис намоед, танҳо ба зери ҳаракати одамон хат кашед.

Қ А Ҳ Р А М О Н

Ҷанг сар шуд. Саидқул Турдиев ба ҷанг рафт. Бо роҳбарии Саидқул ҷанговарон аз дарё гузаштанд ва қисми зиёди душманро нест карданд.

Саидқул дар ин ҷанг қаҳрамонона ҳалок гардид. Ба Саидқул Турдиев унвони Қаҳрамони Иттиҳоди Шӯравӣ доданд.

Д А Р С Ҳ О И 5 1 В А 5 2

ҶАНГИ РУСТАМ БО ФИЛИ САФЕД

Рустам дар хонаи худаш хуфта буд. Ногоҳ шӯру ғавғои дар берун бархоста ӯро бедор кард.

Фили сафеди ҷангии Зол занҷирашро канда, ҳар кӣ ва ҳар чизи пешомадаро хартум зада меафтанд.

Рустам аз ҷой ҷаҳид, гурзи гаронро бардошта берун давид. Хизматгорони Зол аз тарси он, ки ӯ дучори ҳамлаи фил нагардад, сари роҳашро гирифтанд. Рустам ба ғазаб омад, муште ба сари хизматгор зад, хизматгорони дигар тарсида гурехтанд. Ҷавонпахлавон дарвозаи оҳанкӯби саройро бо гурзаш зада, банду занҷири онро пора-пора

карда, берун рафт. Нигоҳ кард, кӯҳи хурӯшоне дид, ки замин дар зери пои ӯ меларзид. Рустам наъраи шеронае кашид, ӯ далерона наздики фил рафт. Фили дамон хартуми балоангезашро баланд ва ду ханҷари дандонашро рост карда ҳамлаовар шуд. Инак, ҳамин замон Рустамро ба хартумаш печонда, мебардораду бар замин мезанад. Тарс бар андоми хизматгорон афтод ва садои баланде аз онҳо бархост, ки: "Гурез! Гурез!". Лекин Рустам аз ҷояш наҷунбид ва чун фил ба вай расид, гурзи гаронро ба сараш зад. Фил ларзида ғалтид.

Мазмун аз "Шоҳнома"

ЛУҒАТ: *Гурзи гарон* - як навъ асбоби ҷангии калони вазнин.

Дамон - даҳшатнок, сахт ҳамлакунанда.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

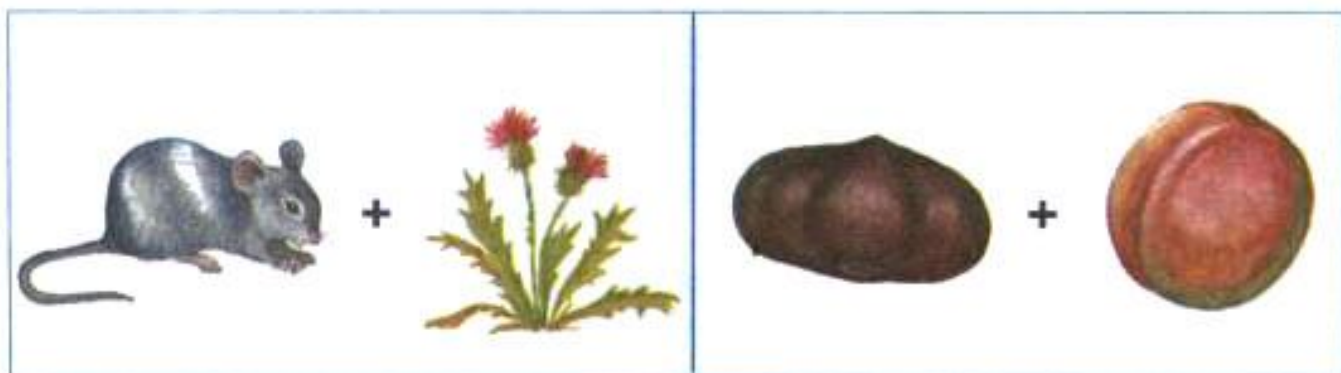
1. Фил чӣ гуна ба сари одамон ҳамла овард?
2. Рустам чӣ кор кард?
3. Рустам бо кадом восита филро зада афтонд?
4. Аз матни ҳикоя ҳаракатҳои Рустамро рӯнавис кунед.

Машқи 310. Матни зеринро хонед. Дар сутуни якум калимаҳои ифодакунандаи одамон ва дар дуюм ҳаракати онҳоро рӯнавис кунед.

ОИЛАИ МО

Падарам дар мактаб кор мекунад. Хоҳарам Гулчеҳра ба боғчаи кӯдакон меравад. Модарам дар боғча кӯдаконро нигоҳубин мекунад. Ман дар хона ба корҳои модарам ёрӣ мерасонам.

Машқи 311. Бозӣ-мусобиқаи "Кӣ тезтар менависад?". Номи ашёро нависед. Бо ҳар яки он ҷумла тартиб дода, ба ҳаракати ашё савол гузоред.

Машқи 312. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери ҳаракати одамон хат кашед.

ҲОДӢ КЕНҶАЕВ

Ҳодӣ Кенҷаев дар ҷанг фармондеҳи ҷасур буд. Сарбозони дастаи Кенҷаев дар муҳорибаҳои зидди душман ғолиб мебаромаданд. Дар яке аз муҳорибаҳо Ҳодӣ Кенҷаев саҳт захмдор шуд. Ӯ ба унвони Қаҳрамони Иттиҳоди Шӯравӣ мушарраф гардидааст.

Д А Р С Ҳ О И 53 ВА 54

ДУИ БОБОЯМ

Дар умрам бори аввал ду гирифтам, саҳт алам кард. Ба хона омадам, аз гулӯям хӯрок нагузашт. Медонистам, ки ғуноҳи худам.

Бобоям аз ҳоли табоҳи ман бохабар шуда, тасаллӣ дод:

– Ин қадар ғам нахӯр, ҷони бобо. Зӯр зан, ки ин дафъа панҷ гирӣ. Ман ҳам дар вақташ як бор ду гирифта, хеле дар хиҷолат монда будам.

– Кай, бобоҷон? Нақл кунед.

– Ҷавон будаму дар аскарӣ хизмат мекардам, – гуфт бобоям ришашро молида. – Дар майдон машқ мегузарондем. Танкҳо бояд роҳи муайяно тай карда, дар вақти таъиншуда ба лаби дарё меомаданд.

Танки мо аз ҳама пеш мерафт. Ногоҳ дар канори роҳ чашмам ба ғӯсфанде афтод, ки ду барра зоидасту ҳаросон

ба атроф менигарад. Чўпон рамаро ба доманаи кӯҳ ҳай карда бурдааст. Меш дар он чо мондаасту чўпон хабар надорад. Амр додам, ки танкро ба доманаи кӯҳ ронанд. Мо аз роҳ баромада сўйи рама рафтем.

Чўпонро огоҳ кардем, ки гўсфанде бо ду барраи навзод дар сари роҳ хобидааст, рафта гирад. Даҳмарда миннатдор шуду бо хараш пайгард ба роҳ даромад.

Сардор сабаби дер омадани моро шуниду қавоқ андохта гуфт:

- Шумо бар хилофи низомнома рафтор кардед!
- Ин ҷанг не, машқ-ку, – узромез гуфтам ман.
- Фарқ надорад, ба таомули ҳарбӣ рост намеояд, – сарзаниш кард сардор ва ба ман баҳои ду гузошт.

Бегоҳӣ, баъди ба қисми ҳарбӣ баргаштан, сардор аз қаҳраш фуромад магар, ки ба китфам тап-тап зада гуфт: “Дар иҷрои фармон ду гирифта бошед ҳам, баҳои одамгариатон панҷ аст. Гўсфанду барраҳоро дар саҳро имшаб гург мехӯрд”.

– Аҷоиб, баҳои кор дую баҳои рафтор панҷ мешудааст, – ҳайрон шудам ман.

– Тамоми саҳву ғалатҳо аз бадии рафтор аст, – хулоса кард бобоям. – Рафтор аъло бошад, кор, албатта, аъло мешавад.

Абдумалик Баҳорӣ

ЛУҒАТ: *Таомули ҳарбӣ* - рафтори ҳарбӣ.

СУПОРИШ:

1. Ҳикояро нақл кунед.
2. Баҳои “ду” ва “панҷ”-и гирифтаи боборо фаҳмонед.
3. Сархати аввали матни ҳикояро рӯнавис кунед. Ба ҳаракатҳо савол

Машқи 313. Ҳаракати одамон ва ашёро муайян намуда, ба саволҳо ҷавоб нависед.

1. Зебо чӣ кор мекунад?
2. Лоиқ чӣ кор кард?
3. Баҳор чӣ кор мекунад?
4. Ҳаво чӣ мешавад?

Машқи 314. Номи ашёро ёфта, ба саволҳо ҷавоб нависед.

1. Чӣ меҳазад?
2. Чӣ баромад?
3. Чӣ ҷеғ мезанад?
4. Чӣ сар шуд?

Машқи 315. Аз гурӯҳи калимаҳои ҷудоғона ҷумлаҳо созад ва нависед.

1. Модарам, ба, мактубро, ман, дод.
2. Аз, мактуб, омадааст, акаам.
3. Артиши миллӣ, дар, сафи, хизмат, вай, мекунад.

Машқи 316. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери ҳаракатҳои ашё ва одамон хат кашед.

ТАЙЁРӢ БА КИШТУКОР

Дар охири моҳи феврал барфҳо об мешаванд. Офтоб торафт баланд мебарояд. Деҳқонон ба киштукори баҳорӣ тайёрӣ мекунанд. Онҳо ба замин пору мепошанд, ҷуйҳоро тоза мекунанд.

ДАРСИ 55

ВАТАН

Ин замину ин чаман,
Ин ҳаёту ин Ватан,
Бошад ба ҷон баробар
Чун мероси халқи ман.

Ҳар кас, ки дорад номус,
Кишвараширо дорад дӯст,
Мо ба кишвар пайвандем,
Монанди нохуну пӯст.

Аз бобову аз падар
Омад ба мо ин кишвар.
Кишвар ба мо азиз аст
Монанди рӯи модар.

Пушту паноҳи одам
Ватан бошад дар олам.
Дар зиндагӣ бо Ватан,
Одам намехӯрад ғам.

Бошад кишвар гулистон,
Бошад Ватан саробон.
Мо Ватану кишварро,
Ба ҷон ҳастем ниғаҳбон.

Шоҳмузаффар Ёдгорӣ

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Шоир Ватанро чӣ гуна васф кардааст?
2. Ватан аз киҳо ба мо мерос мондааст?
3. Шеърро азёд намоед.

ДАРСИ 56

ИМЛО

ДАРСҲОИ 57 ВА 58

ТАРОНАИ БАҲОР

Дар замин ҷо-ҷо барф дида мешуд, муғчаҳо ҳанӯз
майда буданд. Онҳо мехостанд кушода шаванд.

– Кушода шавам–мӣ? – пурсид муғчае аз ҳамсояш.

– Не, – гуфт ҳамсоя, – ҳоло дар замин барф ҳаст. Аз ҳавои

– Кай кушода мешавем?

– Инро ба мо шамол мегӯяд.

Дар замин, дар зери барф ду донача мехобиданд.

Онҳо сабзидан мехостанд.

– Сабзам–мӣ? – пурсид доначае аз чӯрааш.

– Не, – гуфт доначаи дигар, – ҳанӯз вақт нарасидааст.

– Кай месабзем?

– Инро ба мо об мегӯяд.

Рӯи об ях баста буд. Моҳиён дар қаъри об мехобиданд.

Онҳо ба рӯи об баромадан мехостанд.

– Бароям-мӣ? – пурсид моҳича аз модараш.

– Не, – гуфт моҳӣ.

– Кай мебароем?

– Инро ба мо ях мегӯяд.

Муғчаҳо, донаҳо, моҳиён – ҳама мунтазири баҳор

буданд.

Баҳор омад. Офтоб ба олам нур пошид ва гарм кард.

Ҳавои гарм ба кас мефорад. Паррандагони гармидӯст аз мамлакатҳои дур парида омаданд.

– Бин, чӣ гуна шамоли форам мевазад! Акнун кушода шав! – гуфт муғча.

– Шилдир-шилдири обро шунидӣ? Акнун сабзидан гир! – гуфт донача.

– Ба рӯи об баро, баро, гарм шудааст! – гуфт моҳӣ.

Дар ҳама ҷо таронаи баҳор шунда мешуд.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Муғча ба ҳамсояаш чӣ гуфт?

2. Дона аз чӯрааш чӣ пурсид?

3. Моҳиён чиро мехостанд?

4. Муғчаҳо, донаҳо ва моҳиён кай ба орзуяшон расиданд?

5. Барои чӣ матн “Таронаи баҳор” номида шудааст?

6. Дар нақши муғча, дона ва моҳӣ бозӣ кунед.

7. **Машқ:** Таҳлили имло.

6. АЛОМАТИ АШЁ

Машқи 317. Аз рӯи ин расмҳо ранг, мазза, зебой, баландии ҳар як ашёро муайян кунед.

Машқи 318. Шеърро хонед. Гӯед, ки себ чӣ хел ранг, мазза, намуд, бӯй дорад.

С Е Б А К

Себаки сурхи сероб
Ширин асту хӯрданбоб.
Себак хеле хушрӯй аст,
Хушмаззаву хушбӯй аст.

СУПОРИШ: Аз машқҳои боло ба хулоса омада бигӯед, ки ашё (чизҳо) аз рӯи чӣ аз ҳамдигар фарқ мекунанд.

Ашё (чизҳо) аз рӯи ранг, мазза, намуд аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Ана ҳамин нишонаҳо аломати ашё мебошанд.

Машқи 319. Матни шеъри "Себак"-ро рӯнавис кунед ва ба зери аломати ашё хат кашед.

Машқи 320. Калимаҳои "хунук, гарм, форам" аломати ашёро мефаҳмонанд. Бо ҳар кадоми онҳо ҷумлаҳо тартиб дода, нависед. Ҷумлаҳоро аз матни "Таронаи баҳор" ёфта метавонед.

ДАРСҲОИ 59 ВА 60

ПИСАРАК ВА БОЙЧЕЧАК

I.

Барф офтобакро диду об шуд. Бойчечак рӯи замин баромад. Ба атроф чашм афканд. Ҳама ҷо хомӯшу холи,

на гулеву на гиёхе. Бойчечак шодӣ кард, ки қосиди нахустини баҳор аст.

Лаҳзае нагузашта, ба гӯши ӯ овозе расид:

– Оҳ, ана бойчечак!

Баъд дами кордчаи тез ба решааш расид. Дастони чолоку пурқуввати писараке ӯро аз замин кашид...

Писарак бойчечакро ба як кунчи китобдонаш гузошт. Он ҷо торик буд. Бӯи ношинос гули саҳроиро нафастанг мекард. Писарак ба хона омад. Вай аз он шод буд, ки қосиди баҳор дар дасти ӯст.

Одамон гулро мебӯсиданду ба чашм мемолиданд. Бойчечак даст ба даст мегашт...

Машқи 321. Ҷумлаҳои зеринро нависед. Калимаҳои ифодакунандаи аломати ашёро номбар кунед ва ба ҳар яки он савол гузоред.

1. Шаҳноза қалами сурх дорад.
2. Дар осмон абрҳои сиёҳ давр мезананд.
3. Гӯсфанди сафед аз чарогоҳ омад.

Машқи 322. Савол ва ҷавобҳоро рӯнавис намоед.

– Қалами чӣ хел?	– Қалами сурх.
– Абрҳои чӣ хел?	– Абрҳои сиёҳ.
– Кадом гӯсфанд?	– Гӯсфанди сафед.

СУПОРИШ: Гӯед, ки аз иҷрои ин машқ ба чӣ хулоса омадед.

Ба аломати ашё саволҳои чӣ хел?, кадом?
гузошта мешаванд.

II.

Бача шабона шишаро пуроб карду гулро дар он гузошт. Шаб ӯ хоб дид, ки дар ёлаҳо гаштааст. Боз бойчечак мечӯяд...

– Ноинсофҳо! Ҳамин саҳар гулаке рӯид, ҳамонро ҳам кандаанд. Тухми гулу гиёҳҳо нест мешаванд. Чӣ тадбире? –

ба гӯш расид овози дардолуде.

– Ту кистӣ? – пурсид писарак бо ҳарос ба атроф нигариста.

– Ба зери поят нигар, писар! Ман, Замин! Модари ҳама мавҷудоти оламам. Гули бойчечак ҳам фарзанди ман буд. Мехостам, ки вай нашъунамо карда, тухм бандад. Афсӯс, ки онро ҳам канданд...

Писарак бедор шуд. Ва сар аз болин бардошта, ба пештахтаи тиреза нигарист. Он ҷо дар даруни шишаи пуроб гули бойчечак меистод. Гул пажмурда буд ва сӯи офтоб майл мекард.

Писарак аз ҷояш хеста, ба ҷои офтобраси рӯи ҳавлӣ омад, ба қадри як кафи даст заминро бо кордча нарм кард. Пиёзи бойчечакро шинонда об рехт. Барои эҳтиёт гирдашро шиф кашид.

Бегоҳӣ писарак аз мактаб баргашту рост назди бойчечак омад. Бойчечак андак ҷон гирифта буд. Дар назар сабзу хуррам менамуд. Инро дида писарак хеле хурсанд шуд. Вай дергоҳ бойчечакро бо ҳавас тамошо кард. Сонӣ бо дили шоду хотири болида ба хона даромад, ки об биёрад...

Исроил Иброҳимов

ЛУҒАТ: Бойчечак - дар баъзе маҳалҳо инро "гули зардак" меноманд.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Чаро бойчечакро қосиди нахустини баҳор меноманд?
2. Писарак чӣ хоб дид ва дар хобаш Замин ба ӯ чӣ гуфт?
3. Дар охир писарак хатояшро чӣ тавр ислоҳ кард?
4. Ба қисми дуюми ҳикояча сарлавҳа гузоред.

Машқи 323. Аз матни "Писарак ва бойчечак" ҷумлаҳои ҳаштум, нӯҳум ва дувоздахумро рӯнавис кунед. Ба аломати ашё савол гузоред.

ДАРСҲОИ 61 ВА 62

Машқи 324. Матни зеринро рӯнавис намоед. Ба зери аломати ашё хат кашед ва савол гузored.

ДЕҲАИ МО

Дар баҳорон теппаҳои пасту баланди атрофи деҳаи мо сабзу хуррам мегарданд. Дарахтони сарсабз, гулҳои рангоранг ба деҳа ҳусни нав мебахшанд. Аз ҳар кӯху дара обҳои софи чашмаҳо ҷорианд.

ГУЛДАСТА БА МОДАР

Ман аз кӯҳсор гул чидам,
Ман аз гулзор гул чидам,
Лаби ҷӯбор гул чидам,
Аҷаб бисёр гул чидам.

Ту боғи пурсамар, модар!
Ту хуршеди саҳар, модар!
Ту бахти шӯълавар, модар!
Ту аз ҷон хубтар, модар!

Бишуд гулдастае тайёр
Барои модари ғамхор.

Ман аз меҳрат сафо дорам,
Чу фарзандат вафо дорам.

Муҳиддин Фарҳат

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Матни шеърро ифоданок хонда гӯед, ки модар ба чиҳо монанд карда ҷудааст?
2. Боғи пурсамар, хуршеди саҳар, бахти шӯълаварро чӣ тавр мефаҳмед?
3. Шеърро азёд кунед.
4. Сатрҳои 7, 8, 9, 10-умро рӯнавис намуда, ба аломати ашё савол гузored.

ЗАРБУЛМАСАЛ

Офтоб гармӣ дораду модар-меҳр.

ҲИКМАТ

Бузургмеҳр гуфт:

– Чаҳор чиз танро солим нигоҳ дорад: дар вақти муайян таом хӯрдан, аңдозаи ҳар чиз нигоҳ доштан, кори сахт накардан, ғами беҳуда нахӯрдан.

Муҳаммад Ғазолӣ

Машқи 325. Ҷумлаҳои зеринро аввал хонед, ба саволҳо ҷавобгардонед ва баъд бе саволҳои дар қавсбуда рӯнавис кунед.

1. Ман қалами (чӣ хел?) сурх харидам.
2. Иброҳим аз чашма оби (чӣ хел?) хунук нӯшид.
3. Модари (чӣ гуна?) меҳрубони ман аз кор омад.

Машқи 326. Бозӣ- мусобиқаи “Кӣ тезтар менависад?”. Калимаҳоро нависед. Ба калимаҳои ифодакунандаи аломати ашё савол гузоред.

Машқи 327. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери аломати ашё хат кашед.

КАМОЛ

Камол решаи ғафс, баргҳои мулоим ва гулҳои зард дорад. Камолро барои табобати дарди меъда, дил истифода мебаранд. Шираи камол ранги зардча дошта, барои муолиҷаи санги гурда фоиданок аст.

ҶОН МОДАРАМ

Ҷон модарам, ҷон модарам,
Ман бар ту имон оварам,
Эй кош, бошӣ ҳар кучо
Умре саломат бар сарам.
Хоҳам, ки дар оғӯши ту
Бори дигар кӯдак шавам,
Бори дигар бо табъи хуш
Бар хоби тифлиям равам.
Аз нав ба лафзи кӯдакӣ
Дар пеши ту хонам суруд,
Челон бичинам баҳри ту
Дар тоқии нақшини худ.

Бо саллаи бобои хеш
Аз нав сарафрозӣ кунам,
Хоҳам чу кӯдак бо ҳама
Бозӣ кунам, бозӣ кунам...
Аммо манам акнун калон,
Бар дӯш бори ҷустуҷӯ.
Бас дур рафтам аз барат
Бо роҳҳои орзу.
Ҷон модарам, ҷон модарам,
Ҳар қадр меёбам камол,
Дар чашми ту чун кӯдакам,
Ман бе саволу бе вубол.

Раҳмат Назрӣ

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Шеърро ифоданок хонед.
2. Аз матни шеър калимаҳои ифодакунандаи аломати ашро рӯнавис кунед ва бо ҳар яки он мувофиқи мазмуни шеър ҷумла тартиб дода нависед.

Машқи 328. Ба калимаҳои ифодакунандаи аломати ашро савол гузошта, матнро рӯнавис намоед.

Модарам нони (...) гарм пухт. Бародарам аз боғ ангури (...) сиёҳ овард. Падарам аз бозор харбузаи (...) калон харид. Ангури (...) бомазза ва харбузаи (...) ширинро бо нони (...) гарм хӯрдем.

Машқи 329. Тезгӯякро аввал оҳишта, баъд тез ва бурро хонед.

Т Е З Г Ё Я К

Шарафу Шарифа шаби шанбе шашсаду шасту шаш шаст бофтанд.

СУПОРИШ: Тезгӯякро рӯнавис намоед. Ба зери номи одамон ва ҳаракати онҳо хат кашед. Гӯед, ки дар аввали номи одамон чӣ хел ҳарф навиштед.

Машқи 330. Шеърро рӯнавис кунед ва танҳо ба зери аломати аҷё хат кашед.

ДОДАРАКАМ, АЛЛАЁ!

(Суруд)

Додараки нағзи ман,
Донаи пурмағзи ман.
Мағзи донаи ширин,
Ниҳоли сарсабзи ман.
Аллаҷонам, аллаё,
Мағзи ҷонам, аллаё.

Н. Розик

Ҳ И К М А Т

Бузургмеҳр гуфт:

- Чаҳор чиз танро нотавон кунед: ба роҳи душвор рафтан, бар ҳайвони савории саркаш нишастан, дар ҳолати мондагӣ роҳ гаштан, ҷанҷолу хархаша бо одамони калонсол кардан.

Муҳаммад Ғазолӣ

Машқи 331. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери аломати ашё хат кашед.

Ғ О З

172 Ғоз аввалҳо паррандаи ваҳшӣ буд. Барои гӯшти хушлаззат ва пари мулоимаш одамон ғозро ром карданд.

Ҳоло навъҳои гуногуни он: ғози сафед, ало, хокиранг ва сурх мавҷуд аст. Пару боли ғоз ҳамеша хушнамул мебошад.

ДАРСҲОИ 65 ВА 66

БАҲОР ОМАД!

Гармӣ аз кучо меояд?

– Аз офтоб!

– Пас, ҳар қадар боло барой, ҳаво гармтар мешавад?

– Не! Ҳар қадар боло барой, ҳаво хунуктар мешавад!

Таҷриба: Нури офтоб аз шишаи тиреза гузашта, ба фарши хона афтадааст. Даст ба шиша баред. Шиша хунук аст. Акнун кафи худро ба фарш гузоред. Фарш гарм аст! Чаро шиша мисли фарш гарм нест? Охир, нури офтоб аввал ба шиша расид? Ин ҷо чӣ асрор аст?

АСРОР

– Таҷриба гузарондӣ? Фаҳмидӣ?

– Фаҳмидам.

– Шарҳ деҳ!

– Нури офтоб аввал аз шиша мегузарад, лекин аввал фарш гарм мешавад. Чунки шиша нури офтобро “хӯрда” наметавонад. Фарш бошад, нурро баҳузур “хӯрда”, сер мешавад. Офтоб аввал он ҷоеро гарм мекунад, ки нураш расида истад. Дар ҳаво низ мисли дар шиша нури офтоб намеистад. Барои ҳамин аввал замин метафсад.

– Бале! Агар ҳаво метафсид, мо аз ҳавои сӯзон нафас мекашидем. Он гоҳ биниямон месӯхту поямон хунук мехӯрд!

– Боз як мисол биёр, ҷӯраҷон!

Мисол: Вақте ки дар водӣ ҳаво хеле гарм аст, дар домани кӯҳ шамолаки форам мевазад. Яъне, салқин! Ба тори кӯҳ баромадан хоҳӣ, ҳатман ҷомаатро пӯш.

ГАРМӢ КУҶО МЕРАВАД?

- Боло меравад!
- Барои чӣ?
- Барои он ки гармӣ сабук асту сардӣ вазнин!

Мисол: Дуд гарм аст. Аз ин сабаб боло меравад. Буғ низ гарм аст ва боло меравад. Ба болои печкаи тафсон дастатро нигоҳ дорӣ, месӯзад, ба таги печка даст дарорӣ, каме тоқат мекуни. Зеро гармӣ боло мерафтааст. Барф хунук аст, поён меояд. Жола ях аст, яхи лӯнда. Ӯ низ ба поён ҳаракат мекунад.

Машқи 332. Бозӣ-мусобиқаи “Кӣ тезтар менависад?” Калимаҳоро нависед. Бо ҳар яки он ҷумла тартиб диҳед ва ба аломати ашё савол гузоред.

Машқи 333. Матни зеринро рӯнавис кунед. Ба зери аломати ашё хат кашед ва савол гузоред.

БАҲОР

Баҳори хуррам омад. Акнун ҳаво гарм ва софу беғубор мешавад. Замин бо сабзаи тару тоза пӯшида мегардад. Бӯи хуши баҳор ба кас ҳаловат мебахшад.

ЧАРО БОРОН МЕБОРАД?

- Борон гарм аст ё сард?
- Борон гарм аст, бахусус борони баҳор форам мешавад!
- Пас чаро поён меояд? Охир гарм аст!

- Бодикқат гӯш деҳ, чӯраҷон, вагарна намефаҳмӣ.
- Гӯшам ба ту!
- Об буғ мешавад. Буғ ин миллиард-миллиард заррачаи об аст. Буғ боло меҷавад. Боло хунук аст, заррачаҳо ях баста абр мешаванд. Баъд онҳо ба якдигар часпида, саққоча мешаванд. Саққочаҳо, албатта, вазнинанд. Онҳо дар боло истода наметавонанду поён меғалтанд. Ҳар қадар поён фуриянд, ҳамон қадар ба гармӣ дучор мешаванд. Дар ними роҳ об мешаванд. Ҳамин об борон аст, чӯраҷон!

ЖОЛА ЧИСТ?

- Воқеан, жола чист?
- Ҳамон саққочаҳои яхин баъзан то ба замин расидан пурра об намешаванд, яъне фурсати пурра об шудан намеёбанд ва ҳамчун ях лӯнда ба замин бармехӯранд. Ин аст жола!...

Таҳияи Маҳмуд Шарифзода ва Азизи Азиз

СУПОРИШ:

1. Саволу ҷавобҳоро хонед, таҷрибаҳоро гузаронед.
2. Аз матн калимаҳои ифодакунандаи аломати ашёро рӯнавис кунед.
3. Обу ҳаворо мушоҳида намуда, 2-3 ҷумла нависед. Кӯшиш кунед, ки дар ҷумлаҳоятон калимаҳои ифодакунандаи аломати ашё бошанд.

ДАРСҲОИ 67 ВА 68

ИДИ РАМАЗОН

Дар моҳи Рамазон мусулмонон рӯза мегиранд ва нисбат ба моҳҳои дигар бештар қуръон мехонанд. Мусулмонон баъди як моҳи рӯзадорӣ Иди Рамазонро ҷашн мегиранд.

Иди Рамазон яке аз идҳои бузурги мо, мусулмонон, мебошад. Ҳар як оила барои хубтару беҳтар гузаронидани ид пешакӣ тайёри мебинад. Дар рӯзи ид рӯи дастурхони ҳар як хонадонро ҳалво, кулчаҳои қандин, чормағзу писта ва дигар нозу неъматҳо оро медиҳанд.

Рӯзи ид тамоми мардум либоси нав мепӯшанд ва

шодию хурсандӣ мекунанд. Махсусан, хурсандии кӯдакон ҳадду канор надорад. Хурду калон ба дари хонаҳои ҳамсояҳо рафта: “Оби ширин муборак, ба гузаштагони мову шумо раҳмат”, гӯён соҳибони хонаро бо ид табрик мекунанд.

САВОЛУ СУҶОРИШ:

1. Барои хуб гузаронидани Иди Рамазон падару модар ва аҳли оилаатон чӣ гуна тайёри мебинанд? Худи шумо чӣ?
2. Нақл кунед, ки Иди Рамазонро дар маҳаллаи шумо чӣ тавр ҷашн мегиранд?
3. Ҷумлаи охири матнро бори дигар хонед ва гӯед, ки он аз чанд калима иборат аст?
4. Аз сархати охир ду ҷумлаи аввалро рӯнавис кунед.

ДУ ШАЙХУ ЯК ДЕҲҚОН

(А ф с о н а)

Ду шайх дар моҳи рамазон бо нияти зиёрати Макка ба сафар баромаданд.

– Роҳи мо хеле дур аст, ягон кас бори моро бардошта набарад, намешавад, – гуфт як шайх.

Ҳамин вақт як деҳқон омад.

– Ӯй, бандаи Худо, – гуфтанд шайхҳо, – мо рӯзадорему ба ҳаҷ меравем. Роҳи дароз тай карда, хеле хаста шудем. Ҳамин бори моро бурда деҳ, дар ин дунё роҳат мебинию дар он дунё ҷоят ҷаннат мешавад.

Деҳқон марди фақири гапдари буд, сухани ду шайхи ришсафедро гардонда натавонист.

Шайхҳо пеш-пеш ва деҳқон бори онҳоро бардошта, аз ақиб равон шуд.

Намози шом қариб шуда буд, ки шайхҳо зери як дарах дам гирифтанд. Онҳо онтарафтар рафта, рӯ ҷониби қибла ба намозхонӣ сар карданд.

Ду шайх дар сари ҷойнамоз маслиҳат карда, ба деҳқон гуфтанд, ки ҳар сеямон то шом хоб мекунем.

Аз ғайб ҳукм шуд, ки ҳар кас хоби нек дида хезад, рӯзаашро кушода, як чиз-ним чиз мехӯрад. Хоб набинад ё хоби бад бинад, хӯрок намехӯрад.

Онҳо хоб рафтанд. Шайхҳо, ки монда шуда буданд

хобашон сахт бурду хобе надиданд.

– Аҷоиб як хобе дидаам, – гуфт як шайх бедор шуда. – Ба як аспи пешонасафеди қанотдори зину лаҷомаш заррин савор шуда, ба осмони чорум баромада, бо фариштаҳою малоикаҳо рӯза кушодам.

– Ин бисёр хоби нек, ин бисёр ҳоби нек, – гуфта шайхи дигар низ аз ҷояш хест. – Ман ҳам хоб бинам, худи фариштаҳою малоикаҳо аз осмони ҳафтум фаромада, маро бардор-бардор карда ба манзили худ бароварданд ва хуб меҳмондорӣ карданд.

Деҳқон чашмонашро молида хесту гуфт:

– Ин хоб не, ҳақиқат аст. Ман бедор будам, бо чашмони худ дидам, ки яктаатон ба аспи пешонасафед савор шуда, дигаратон рӯи дасти фариштаю малоикаҳо нишаста, ба осмон баромада рафтед. Ман танҳо монда, фариштаю малоикаҳо шумоёнро хуб зиёфат мекунанд гуфта, хӯрчинҳоро кушода шикамамо-сер кардам. Шикамамо сер шуду каме хобам бурд, лекин ҳеҷ хобе надидам.

Шайхҳо шитобон хӯрчинро кушода диданд, ки на тарбуз ҳасту на гӯшти яхнӣ, на нонҳои рағании ҷаззадор.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Шайхҳо аз роҳгузар чӣ хоҳиш намуданд?
2. Пеш аз кушодани рӯза ду шайх деҳқонро фиреб додани шуда, чӣ уфтанд?
3. Шайхи якум таъбири хобашро чӣ тавр баён кард?
4. Шайхи дуюм-чӣ?
5. Деҳқон чӣ гуфт?
6. Дар нақши шайхҳои якум, дуюм ва деҳқон бозӣ кунед.

ДАРСҲОИ 69 ВА 70

Машқи 334. Ба ҷои нуқтаҳо калимаҳои мувофиқ гузошта, матнро рӯнавис кунед.

ХОНГУЛ

Хонгул ҳайвони мебошад. Вай дар тан холҳои ... дорад. Хонгул ҷонвараки ... буда, гӯшташ ... аст. Хонгулро ба ... дохил кардаанд.

Калимаҳо барои истифода: гулмонанд, ваҳшӣ, базебу чусту чолок, Китоби Сурх, ширин.

Машқи 335. Матни зеринро хонед ва аломатҳои кабкро номбар кунед.

Нӯлаки сурхаш - зебо,
Болу параш - қаҳрабо.
Ҷонвараки безавол,
Ҷонвараки хушнамо.

Н. Розик

ЛУҒАТ: *Безавол* - безарар.

СУПОРИШ: Матро рӯнавис намоед ва ба зери аломати ашё ҳа кашед.

ТҶҲҒҒАИ НАВРҶЗ

(А ф с о н а)

1

Бо фаро расидани айёми Наврӯз марде барои ҷашни Наврӯз миқдоре биринҷ, сабзӣ, гӯшт, мева харида, ба хона овард. Ба зан гуфт, ки онҳоро дуруст нигоҳ дор, барои Наврӯз овардаам.

Зан мақсади шавҳарашро нафаҳмида буд. Ӯ гумон кард онҳо аз касест, ки Наврӯз ном дорад. Баъди чанд рӯз ӯ ба болои бом баромад ва бо асабоният ҳар сӯй фарёд мезад, ки "Ҷой, Наврӯз, ба ғазаби Худо гирифтор шавӣ, биё, сабзита бубар, ки ҷойи маро танг кардааст".

Марди чолоке, ки аз роҳ мегузашт, ин суханро шунид ва ба соддагии зан пай бурд. Ӯ ба дари хона омаду гуфт, ки "Ман Наврӯзам ва барои савдоии худ омадам." Ҷар чӣ буд, зан ба ӯ дод ва нафаси сабук кашид.

Шабона шавҳар ба хона омад. Дид, ки аз савдоии овардааш чизе нест. Аз зан пурсид, ки чизҳои барои Наврӯз овардааш кучост.

Зан ҷавоб дод, ки онҳоро Наврӯз бурд. Мард чун борҳо соддалавҳии занашро дида буд, субҳи рӯзи дигар занашро

пеш кард.

Зани содда рӯ ба саҳро ниҳод. Ниҳоят, хаста шуду рӯи санге нишаст. Фарқи андеша буд, ки овозе ӯро ба худ овард. Дид, ки гурбае тарафи ӯ менигарад ва мияв-мияв мекунад. Гумон бурд, шавҳараш гурбаро назди ӯ фиристодааст, то ба хонааш баргардонад. Барошуфта гуфт:

– Бирав! Соҳибат равон кардааст?! Бахудо, ки аз ҷоям нахезам, бирав!

Як-ду соат баъд саге, ки аз он ҷо мегузашт, хира-хира ба тарафи зан нигоҳ кард. Зан ин бор гумон бурд, ки саг ҳам барои вай омадааст, ба саг гуфт:

– Бирав! Гурбаро равон кард, нарафтам. Боз туро фиристод? Бирав, бигӯяш, ки агар худаш наояд, дигар қадам дар остонаи дараш намеронам!

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Барои чӣ мард занашро аз хона пеш кард?
2. Зани содда гурбаро дида, чӣ гумон кард?
3. Зан тарафи саг чӣ гуфт?
4. Аз матн калимаҳои ифодакунандаи аломатҳоро рӯнавис кунед.

ДАРСҲОИ 71 ВА 72

2

Қарибҳои чошт буд, ки маркаби ташна ва гуруснае аз роҳ гузашт. Чун ба зан наздик омад, бо овози баланд ҳанг зад.

Ин бор зан бо нозу карашма гуфт:

– Ҳоло боз туро равон кард, ки биёй, ба зӯрӣ маро бибарӣ. Ман гуфтам-ку! То агар худаш наояд, аз ҷоям намеҷунбам.

Офтоб оҳиста-оҳиста дар паси кӯҳ нишаст, ки аз дур шутуре пайдо шуд. Шутур аз корвони шоҳӣ ақиб монда, роҳгум зада буд ва бо бори ҷавоҳирот сӯи зан омада, тарафи вай лаб меҷунбонд.

Зан ба шутур гуфт:

– Ба мияв-мияви гурба нарафтам, ба ав-ави саг нарафтам, ба ҳанг-ҳанги хар нарафтам. Чӣ кор кунам, ки зӯрам ба ту, шутури гардандароз, намерасад!

Инро гуфту шутурро савор шуда, ҷониби хона равон шуд. Шаб ба хона расид. Чун шавҳараш берун омад, бо таачҷуб дид, ки зан бо шутури пур аз ҷавоҳироти корвони подшоҳӣ дар пушти дар истода, мегӯяд:

– Гурбаро равон кардӣ, наомадам. Сагро равон кардӣ, наомадам. Харро равон кардӣ, наомадам. Чӣ кор кунам, ки зӯрам ба ин гардандароз намерасид. Ана, ҳамроҳаш омадам.

Шавҳар дид, ки зани соддааш ин дафъа бо бори ҷавоҳирот омадааст, ўро ба хона роҳ дод. Дар субҳи Наврӯз ба хонаводае хурсандӣ омад. Бигзор, дар Наврӯз ба хонаводаи ҳар кадоми шумо ҳам як шутур бахту шодмонӣ ояд.

Муҳаммадраҳими Сайдар

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Зан тарафи ҳар чӣ гуфт?
2. Бегоҳӣ шутуре наздик омад, зан ба вай чӣ гуфт ва баъд чӣ кор кард?
3. Мард аз чӣ дар таачҷуб монд ва занашро чӣ хел қабул намуд?
4. Бачаҳои азиз, дар рӯзи иди Наврӯз табрики дӯстон ва хешонатонро фаромӯш накунед.
5. Аз матни афсона калимаҳои ифодакунандаи аломатҳоро рӯнавис намоед.

Машқи 336. Ба саволҳои зерин ҷавоб гардонед.

1. Паланг калон аст, гурба - чӣ?
2. Ранги пахта сафед аст, аз ангишт - чӣ?
3. Дарахти сафедор баланд мерӯяд, буттаи юған - чӣ?

СУПОРИШ:

1. Аломати ашӯи ҳар як ҷумларо муқоиса намуда гӯед, ки калимаҳо аз ҷиҳати маъно аз ҳамдигар чӣ фарқ доранд.
2. Калимаҳои муқобилмаъноро аз рӯи намунаи зер нависед ва савог гузоред.

калон — хурд

... — ...

... — ...

Машқи 337. Ба ҷои нуқтаҳо калимаҳои мувофиқ гузошта, матнро рӯнавис кунед.

ТИРУКАМОН

Пас аз борон офтоби ... аз таги абрҳо баромад. Тирукамони ... пайдо шуд. Вай бисёр ... аст. Бачаҳои ... тирукамонро бо завқ тамошо мекарданд.

Калимаҳо барои истифода: ҳафтранг, дурахшон, хушбахт, хушнамул.

Машқи 338. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери аломати ашё хат кашед.

ГУЛҲОИ НАВРӮЗӢ

Наврӯзи дилафрӯз омад: Дашту саҳро ба сар чодари рангин гирифт. Қатраҳои абр ба сари сабзаю гулҳои рангоранг об мепошанд. Насими форам мужда меорад.

Машқи 339. Матни зеринро рӯнавис намоед ва ба аломати ашё савол гузоред.

ИСПАНД

Испанд растании хушбӯӣ мебошад. Вай гулҳои калони зард ё сафед ва меваи гирдаи сертухм дорад. Испанд барои ҳазми хӯрок, сурфаи хушку тар дармон мебахшад.

ДАРСИ 73

Машқи 340. Ба калимаҳои зерин калимаҳои аз ҷиҳати маъно муқобилро ёфта нависед ва савол гузоред.

ширин – ...

нав – ...

равшан – ...

фарбеҳ – ...

мулоим – ...

рост – ...

сабук – ...

боинтизом – ...

Машқи 341. Матни афсонаро хонда, мазмунашро нақл кунед.

ДУ БУЗ

Ду бузи доно дар пайраҳаи борик вохӯрданд. Аз як тараф- ҷарии чуқур, аз тарафи дигар - кӯҳи баланди ростбаромада. Гузаштан мумкин нест.

Бузҳо рӯ ба рӯ хеле истоданд, фикр карданд. Ниҳоят бузи сафед ба зону хамида, ба танаи шахи баланд ҷафс шуд. Бузи сиёҳ бошад, аз болои вай оҳиста гузашта рафт. Бузи хобида ҳам аз ҷо хест ва ба роҳи худ равон шуд.

СУПОРИШ: Аз матн калимаҳои ифодакунандаи аломати ашӯро рӯнавис намоед.

ЛОЛА, ЛОЛА, ҲАЙ ЛОЛА

Лола, лола, ҳай лола,
Булбул омад ба нола.
Қаҳ-қаҳа зад кабки маст,
Аз сари кӯҳу ёла.
Кӯҳу чаман пурлола,
Боғу чаман пурлола,
Сӯи хона меоям,
Ду дасти ман пурлола.

Наврӯзи навбаҳор аст,
Пуштаҳо лолазор аст,
Ҳай-ҳай, чӣ хуш баҳор аст,
Ҳай-ҳай, чӣ лола зебо.
Дар кӯҳу дашту саҳро,
Шуд базми лола барпо,
Ҳай-ҳай, чӣ хуш баҳор аст,
Ҳай-ҳай, чӣ лола зебо.

Н.Розиқ

САВОЛ:

1. Дар шеър сухан дар бораи чиҳо меравад?
2. Дар бораи лола, булбул ва кабки маст чӣ гуфта шудааст?

Машқи 342. Матни зеринро рӯнавис кунед.

ФОХТАК

Фохтак паррандаи гӯлу нодон мебошад. Вай дар лонаи фотимачумчуқ ва булбул тухм мегузорад. Соҳибони лонаҳо

ба чӯчаҳо обу дон медиҳанд.

СУПОРИШ:

1. Маънои калимаи "гӯл"-ро муаллим мефаҳмонад.
2. Калимаҳои "парранда", "фотимачумчуқ"-ро ба ҳиҷоҳо ҷудо карда нависед. Ғӯед, ки барои чӣ калимаи "фотимачумчуқ" аз панҷ ҳиҷо иборат аст.

ДАРСИ 74

ИМЛО

ДАРСҲОИ 75 ВА 76

ХАЙР

Пагоҳии Соли нав яке аз истиқоматкунандагони кӯча, маҳалла, гузар ва ё деҳа суманак пухта, ба воситаи ягон аъзои хурдсоли оилааш ба хонаҳои дигарон мефиристад. Соҳибони ҳавлиҳо ин таомро бо мамнуният қабул мекунанд ва дар зиндагии хайркунанда хушиҳо орзу менамоянд.

Машқи 343. Матни зеринро рӯнавис намуда, ба зери аломати ашё хат кашед.

ПИСТА

Танаи писта аз пояҳои ғафсу борик иборат аст. Дар дохили донаки писта мағзи сершираву бомаззае ҷойгир аст. Меваи писта ду намуд дорад: яке, пистаи хандон ва дуюм, пистаи нокушода.

Пистаро барои муолиҷаи ҷигар, зардпарвин, сурфа, дарди меъда тавсия медиҳанд.

СУПОРИШ: Калимаҳои муқобилмаъноро номбар кунед ва савол гузоред.

НАВРҶЗИ ФАРХУНДАПАЙ

Наврӯз, ки аслан аз калимаҳои тоҷикии “нав” ва “рӯз” иборат аст, маънии рӯзи навро дошта, барои тоҷикону эронӣёну афғонҳо, яъне халқҳои форсизабон ва аксари мардуми Шарқ оғози Соли Нав аст. Наврӯз ҳамон рӯзест, ки шабу рӯз баробар мешавад.

Бародар, рӯзи Наврӯзат муборак!

Баробар шуд шабу рӯзат, муборак!

Дар сарзамини тоҷикон Наврӯз ба оғози баҳор ва мавсими кишту кор рост меояд. Аз ин рӯ, Наврӯзро иди баҳор, иди деҳқон низ меноманд. Ин рӯз ба 21-уми моҳи март рост меояд. Фардои ин рӯз оғози Соли Нав аст.

Деҳқонон ба саҳро мебароянд. Мӯйсафедон нахустин чоши гандумро ба замин мекоранд. Фасли кишт оғоз меёбад...

Суннатҳои Наврӯз зиёданд. Як суннати некаш ин аст, ки дар Наврӯз одамон чизҳои кӯҳнаву нолозимро бароварда мепартоянд; хонаҳоро тоза мекунанд; либоси нав мепӯшанд; дар хона анҷоми нав ба кор мекоранд. Одамоне, ки танҳо хона, дилҳои худро низ тоза мекунанд. Ғаму кинаи кӯҳнаро аз дил берун меоранд. Онҳое, ки бо ҳам ҷанги буданд, оштии мекунанд, дар ин рӯз ҳама гуноҳи якдигарро мебахшанд. Соли Навро бо ниятҳои тоза пешвоз мегиранд.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Наврӯзро кай ид мекунанд?
2. Мардум дар саҳро ба кадом корҳо машғул мешавад?
3. Дар баҳор табиат либоси сабз мепӯшад, дар зимистон чӣ? Маъноии “либоси сабз”-ро шарҳ диҳед.
4. **Машқ:** Таҳлили имло.

Машқи 344. Аломат ва нишонаҳои фаслҳои солро муқоиса кунед ва гӯед, ки онҳо аз ҳамдигар чӣ фарқ доранд?

1. Зимистон ҳаво хунук мешавад, тобистон - чӣ?
2. Дар зимистон шабҳо дароз мешаванд, дар тобистон - чӣ?
3. Шамоли баҳорӣ форам мевазад, аз тирамоҳӣ - чӣ?

ДАРСҲОИ 77 ВА 78

ТАКРОР ВА ҶАМЪБАСТИ ЧОРЯКИ III ЧОРЯКИ IV

ДАРСҲОИ 1 ВА 2

Машқи 345. Ҷумлаи зеринро рӯнавис кунед.

Себҳои хубонӣ, сурх, шоҳӣ, яҳак, пахтасеб, тиллоӣ ҳар яке хуштаъм ва сершарбат мебошад.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Дар ҷумлаи боло кадом хели себҳо номбар шудааст?

2. Ба ҳар як аломати ашё савол гузored.

3. Гуед, ки пас аз ҳар як калимаи ифодакунандаи аломати ашё чӣ гузошта шудааст.

4. Аз иҷрои ин машқ ба чӣ хулоса омадан мумкин?

Машқи 346. Ба саволҳо ба таври хаттӣ ҷавоб нависед. Пас аз ҳар як калимаи ифодакунандаи аломати ашё гузоштани вергулро фаромӯш накунед.

Анори
чӣ хел?

Қалами
чӣ хел?

Қадам
гов?

Намуна:

Анори ширин, ...

Қалами сурх, ...

Гови фарбеҳ, ...

Машқи 347. Шеърро ифоданок хонед.

АСАЛКАШИ СЕРКОР

Фасли баҳорон расад,

Сабзаю гулҳо дамад.

Занбӯр дараш кушояд,

Ба сайри гул барояд.

Аз гул ба гул мехезад,

Бӯи гулро мебезад.

Аз саҳар то вақти шом,

Меҳнат кунад беором.

Аз чиркинӣ мекоҳад,
Бӯи бад намехоҳад.
Атри гулро мечашад,
Хушбӯ асал мекашад.

Ин асалкаши серкор
Ҳарвақт ба мо мададгор.
Вай табиби олам аст,
Дармонбахши одам аст.

Аъзам Сидқӣ

СУПОРИШ:

1. Шаш сатри аввали матни шеърро рӯнавис намуда, ба зери ҳаракати ашё хат кашед ва савол гузored.
2. Шеърро азёд кунед.

МУФТХҶР

Падари Анварҷон якчанд оила занбӯри асал дорад. Вай ҳар сари чанд вақт қуттиҳоро кушода, аз назар мегузаронаду занбӯрҳои калон-калони фарбеҳашро чида мепартояд. Боре Анварҷон аз падараш пурсид:

– Дада, барои чӣ ин забӯрҳоро чида мепартоед?

– Чунки онҳо муфтхӯр, писарам.

– Дада, муфтхӯраш чӣ?

– Муфтхӯраш ҳамин, ки кор накарда, мехӯрад.

Занбӯрҳои майда ба ҷойҳои дуродур рафта, гарду шарбати гулҳоро бо худ оварда, хоначаҳояшонро пур мекунанд. Ин фарбеҳҳояшон бошанд, аз хонашон набаромада, муфтхӯрӣ мекунанд. Дар натиҷа, ба ҷои фоида зарар меоранд.

– Ин хелаш ганда-а?

– Албатта, ганда. Ана, ин кор мекардагиҳояш бақувват.

Ҳар чӣ қадар кор кунанд, саломатиашон ҳамон қадар нағшудан мегирад.

Анварҷон як ба дасту китфонаш нигоҳ карду аз падараш пурсид:

- Дада, ман чӣ кор кунам?
- Аз модарат пурс, ҳар чӣ кор фармояд, иҷро кун, – ҷавоб дод падар, табассумкунон аз қафои Анварҷон нигоҳ карда.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Падар ба чӣ кор машғул аст?
2. Анварҷон аз падар чӣ пурсид?
3. Падар "муфтхӯр"-ро чӣ тавр мефаҳмонад?
4. Шумо аз ин ҳикоя чӣ хулоса мебароред?
5. Аз матн калимаҳои ифодакунандаи аломати ашӯро рӯнавис намоед.

Машқи 348. Ҷумлаҳои зеринро рӯнавис кунед, ба аломати ҳар як ашӯ савол гузоред.

1. Бузи фарбеҳ, хароб, кӯҳӣ, хонагӣ.
2. Офтоби дурахшон, гарм, сӯзон, оламтоб.
3. Оби гарм, хунук, соф, ширин, талх, шӯр.

ДАРСҲОИ 3 ВА 4

БОДОМ

Бододро муждарасони баҳор мегӯянд. Зеро бодом аз ҳама дарахтони мевадор пештар - охири февралу аввали март гул мекунад. Соле, ки ҳаво хушк ояд, бодом серҳосил мешавад. Чунки бодом рустании равшанидӯст ва ба хушкӣ тобовар аст.

Дар ҷумҳурии мо 5 хели бодом месабзад. Инҳо бодомҳои сиёҳдона, талхакбодом, сангбодом, бодомча, шириндона мебошанд.

Аҷдодони мо бодомҳои маҳаллиро ба бодомҳои серҳосилу хушнасл пайванд мекарданд. Аз ин ҷост, ки чанд навъи хуби бодом ба вуҷуд омадааст: pistaбодом, қачакбодом, азимбой, қоғотӣ.

Бододро аз донакаш зиёд мекунанд. Вале ниҳоли аз

донак сабзида хасак мешавад. Бинобар ин ба ниҳоли бодоми хасак навъи бодомҳои шириндонро пайванд мекунанд, ки баъди 2-3 сол ҳосил медиҳанд. Бодом 60-100 сол умр мебинад ва соле 60-80 кило ҳосил медиҳад.

Бодом гулҳои хушрангу назаррабо ва меваи ширину серғизо дорад.

Хусусияти давобахшии бодомро ҳанӯз Абӯалӣ ибни Сино муайян карда буд. Мағзи талхи бодом ба касалии гурда, ҷигар ва кушодани рағҳои хунгард шифо мебахшад. Марҳами аз мағзи кӯфтаи бодому асал тайёршуда барои захм ва шукуфа давост. Қиёми решаи бодом давои дарди сар аст.

Мағзи бодом бештар рағну қанд дорад. Онро дар саноати қаннодӣ фаровон истифода мебаранд.

Имомназар Қудратов

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Дар маҳалҳои шумо кадом навъи бодом мерӯяд?
2. Оё шумо аломат ва хелҳои дигари бодомро медонед?
3. Сархати панҷуми матро рӯнавис кунед ва ба аломати ашё савол гузоред.

Машқи 349. Бози "Ана дӯсти ман!". Аз сутуни дуюм калимаҳои мувофиқро интихоб карда, ба калимаҳои сутуни аввал алоқаманд намуда нависед.

Номи ашё:

Куртаи
ҳавои
себи
рӯбоҳи
булбули

Аломати ашё:

ширин
абрнок
ҳилагар
хушхон
нав

СУПОРИШ: Ба ашё ва аломати онҳо савол гузоред.

Машқи 350. Аз матни "Бодом" танҳо бодом ва хелҳои онро рӯнавис намоед. Фаромӯш накунед, ки ҳар як калимаи ифодакунандаи аломати ашё бо вергул ҷудо карда мешавад.

Намуна:

Бодомҳои сиёҳдона, ...

Машқи 351. Аз матни шеъри зерин Ватан ва аломатҳои онро рӯнавис кунед ва савол гузоред.

Намуна:

Ватани нозанин, хуб, ...

ВАТАН

Эй ватани нозанин,
Хубу дилорой ту.
Монанди модари ҷон
Аз ҳама зебой ту.

Азизию муқаддас,
Ҷону дили мой ту.
Бо ин ҳама бузургӣ
Дар дили мо ҷой ту.

Қурбон Муҳаммадӣ

СУПОРИШ: Шеърро азёд кунед.

Машқи 352. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери ҳаракати одамон хат кашед.

МАКТАБИ КҶҶНА

Падарам ба назарам хеле одами калон намуд. Ман ўро ҳатто аз мактабдор ҳам донотар ва зўртар дониستم. Мактабдор ба яке аз бачагони пешқадам амр дод, ки маро ёд диҳад.

Садриддин Айни

ДАРСҲОИ 5 ВА 6

ЗАРДОЛУ

Хусусияти давои зардолу аз замони қадим маълуми машҳур аст. Зардолу раған ва қанду сафедаи фаровон дорад. Ҳатто аз мағзи талхаш рағани хӯроки тайёр мекунад. Пӯсти донакаш дар саноати кимиё барои истеҳсоли сиёҳӣ (туш) ва дорувор истифода мешавад.

Дарахти зардолу яке аз аввалинҳо шуда бо гули сафеду нилобиаш баҳорро истиқбол мегирад. Вай танай сахт, пӯстлохи дағал, чӯби вазнину лағжонаки ялаққосӣ дорад.

Ватани зардолу аслан Хитой аст. Аҷдодони мо онро чор ҳазор сол инҷониб парвариш карда, даҳҳо хели навашро ба вуҷуд овардаанд. Хелҳои аҳрорӣ, бобой, офтобӣ, моҳтобӣ, рухи ҷонон, қандак, ҷавпазак, хасак, кошифӣ, ғӯлингӣ, хурмой ва бисёри дигар аз ҳамин қабил аст.

Зардолуҳои беҳтарини олам дар боғҳои водии Зарафшону Фарғона мерӯянд. Дар ҳама ҷо зардолуи Исфараю Конибодом, Хуҷанду Мастҷоҳ ва Айнию Панҷакентро таъриф мекунад. Дар ин манзилҳо бориш каму ҳаво гарм мешавад. Охир, зардолу гармидӯст аст, аз гармӣ шира мегирад. Шамол ба гардолудшавии гулҳояш мусоидат мекунад. Хулоса, обу замин ва боду ҳавои ин мавзеъҳо ба зардолупарварӣ бисёр мувофиқ аст.

Ниҳоли зардолу зуд ба воя мерасад ва баъди се-чор сол мева медиҳад. Зардолуро агар нағзакак нигоҳубин кунем, сад сол умр мебинад.

Имомназар Қудратов

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Ҳоло фасли баҳор аст. Дар водихо зардолу аз гул фаромадасту дар ноҳияҳои наздикӯҳӣ нав муғҷа мекушояд. Бигӯед, ки сабаби ин дар чист?
2. Мушоҳида кунед ва гӯед, ки дар маҳалли шумо кадом хелҳои зардолу мерӯяд.

3. Оё шумо ягон дарахти зардолу шинондаед?
4. Аз матн калимаҳои ифодакунандаи аломати ашёро нависед.
5. Чаро баъзе калимаҳо бо ҳарфи калон сар шудаанд?

Машқи 353. Матни зеринро хонед. Гӯед, ки рафтори кадоме аз ин ду шахс ба шумо маъқул - аз Ҳалим ё Нодир. Барои чӣ?

Н У Р И Н О Д И Р

Бӯйи муаттари сабза ва гулҳои хушбӯйи баҳори пурсаховат ба машом мерасид. Арӯси сол заминро замонро ҷомаи сабз мепӯшонд...

Нуринисо ба манзараҳои зебо назар карда, худбахуд мегуфт:

“Ҳалим як одами бекорхӯча, дағал, худбин аст. Нодир бошад марди хоксор, меҳрубон, меҳнатдӯст мебошад”.

Ҳайрулло Раҳимов

СУПОРИШ: Аз матн танҳо номи ашёю одамонро бо аломатҳояшон рӯнавис намоед ва савол гузоред.

Намуна:

Бӯйи муаттар, гулҳои хушбӯй, одами бекорхӯча, ...

Машқи 354. Аз матни “Зардолу” номи мамлакат, водиҳо, шаҳру ноҳияҳоро рӯнавис кунед.

Машқи 355. Матни шеърро рӯнавис намуда, ба зери аломати ашё хат кашед.

Қ И С С А

Очаҷон, як қисса гӯ,
Як қиссаяки хушрӯ.
Як қиссаи наву соз,
Қиссаи дуру дароз.
Очаҷон, як қисса гӯ,
Дар ин қиссаяки ту

Гурбаю муш набошад,
Заргӯш бегӯш набошад,
Хирсак нодон набошад,
Оҳу ҳайрон набошад,
Рӯбаҳ бедум набошад,
Айёру шум набошад...

Гулчеҳра Сулаймонова

ДАРСОҲОИ 7 ВА 8

НИШОҲАИ УМР

Бобои Ҳасан фарзанд нашошт. Ӯ дар деҳаҳои дурдасти ноҳияи Норақ ва кӯҳу пуштаҳои беоб боғ бунёд намудааст, то ки ба ҷои фарзанд аз худ нишоҳае гузорад. Ба Ҳасан Толибов аз талу тепаҳои зодгоҳаш - Сари Камар як миқдор замин ҷудо намуданд. Ӯ кори хайро аз шинонидани себҳои ҷангалӣ оғоз намуд. Баъди ду сол боғбони ҷавон ҳамаи дарахтонро пайванд кард. Боғи калоне бунёд шуд.

Бо дастони сеҳрангези бобои Ҳасан дар деҳаҳои Тутқавул, Кибил, Даҳана, Дӯконӣ, Чортут, Чинор, Ҷуруҷ дарахтони мевадори гуногун шинонида шудааст.

Боғбон бо усули пайвандкунии адади дарахтони мевадорро сол то сол зиёд кардааст. Ӯ ҳатто дар ниҳоли бодом шохчаи олуболу ва дар дӯлона навади мурудро кундапайванд намуда, навҳои хуби олуболу ва мурудро ба вучуд овардааст.

Шодравон бобои Ҳасан зиёда аз 40 сол машғули дарахтшинони буд. Аз ин рӯ, дар Норақ ӯро Ҳасани Пайвандгар меномиданд.

Ҳусейн Мирзоев

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Барои ҷӣ бобои Ҳасан касби ниҳолпарвариро интиҳоб намудааст?
2. Барои ба вучуд овардани навҳои беҳтарини мевачот бобои Ҳасан аз кадом восита истифода бурдааст?
3. Шумо кадом намудҳои пайвандкуниро медонед ва ё дидаед?
4. Барои ҷӣ дар аввали калимаи "Пайвандгар" ҳарфи калон навишта шудааст?
5. Сархатҳои дуҷум ва охири матнро рӯнавис намоед. Ба зерини номи ашёю аломатҳои хат кашед.

ХОБИ ХАЗИНАБОН

Аз посбонони хазина яке назди шоҳ омад ва гуфт:

- Хобе дидам, агар фармон бошад, арз бикунам.

Шоҳ рухсат дод.

Он посбон ба гуфтани хоби дарозе оғоз кард. Вай мегуфту мегуфт. Вақте ки посбон суханашро тамоm кард, шоҳ фармон дод:

- Инро аз посбонии хазина озод кунед.

Аз шоҳ пурсиданд:

- Чаро чунин кардӣ?

Дар ҷавоб гуфт:

- Ин қадар хобе равад, ки чунин хоби дарозе бинад, посбонии ӯ чӣ манфиат дорад?!

Авфии Бухорӣ

САВОЛ:

1. Чаро шоҳ хазинабонро аз посбонӣ озод кард?
2. Аз мазмуни ҳикоя ба чӣ хулоса омадан мумкин?

Машқи 356. Матни зеринро хонед. Калимаҳои ифодакунандаи аломати ашӯро номбар кунед.

ХОТИРАҲОИ ТОБИСТОН

Ҳавои форам. Саҳрои васеъ, боғҳои дилкушо ва қирҳои зебо ораста гардидаанд. Рӯи онҳо бо алафҳои кабуд, гулҳои сурх, киштаҳои гуногун ва бо пахтаи сафед пӯшонида шудааст. Шапалакҳои сурх, сиёҳ, зард, сафед парида мегарданд. Паррандаҳо ба деворҳои пасту баланд, бомҳо ва ба рӯи гулҳои рангоранг менишинанд, бо овозҳои шӯх месароянд.

Садриддин Айни

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Ҷумлаи чоруми матнро рӯнавис кунед.
2. Дар ҷумлаи навиштаатон кадом рангҳо номбар шудаанд?
3. Ба калимаи "шапалакҳо" ва ранги онҳо савол гузоред.
4. Чаро пас аз ҳар як калимаи ифодакунандаи ранги ашӯ вергул гузошта шудааст?

АФАНДӢ ВА МОӢӢ

(Л а т и ф а)

Рӯзе Афандӣ гурӯҳи одамонро дид, ки моҳӣ мехӯранд. Афандӣ ба назди онҳо омад. Гурӯҳи одамон моҳиҳои калонро зуд пинҳон карда, моҳичаҳоро пеши ӯ гузоштанд. Афандӣ, ки ҳамаи инро дида буд, гуфт:

- Ман ҳозир ҷазои ин моҳичаро медиҳам. Вай падари маро, ки дар об ғарқ шуда буд, хӯрдааст.

Афандӣ моҳичаеро ба гӯшаш наздик бурда, баъди лаҳзае гуфт:

- Ин моҳича қасам мехӯрад, ки падари маро ӯ не, ана он моҳиҳои калон хӯрдаанд. Аз онҳо қасоси падаратро гир, - мегӯяд.

Аз ин қавл ҳозирон хандиданд ва ноилоҷ табақи моҳиҳои калонро ба пеши Афандӣ гузоштанд.

Машқи 357. Матни зеринро рӯнавис намуда, ба зери калимаҳое, ки ранги ашӯро мефаҳмонанд, хат кашед.

ПАРАСТУ

Парастуҳо болу думи тез дошта, хушпарвоз мебошанд. Онҳо ранги сафед, кабуд ва хокистарранг доранд. Парасту паррандаи чусту чолок ва фоидаовар мебошад. Тухми парасту асосан ранги сафед, баъзан холҳои сурх ё сиёҳтоб дорад.

ДАРСҲОИ 9 ВА 10

РАҲМХҶРӢ

Ба кӯҳи Мевағул лолачинӣ рафтем. Ман, аз ҳама пеш, ба теппае баромадам. Ногоҳ чашмам ба море афтид. Мор дар байни алафҳои зардшуда мехобид. Мори ало, калон, сараш ғафсу думаш борик. Ман аз мор тарсидам. Хам шуда бинам, ба тани вай сими борике печондагӣ, баданаш хуншор...

Онро ба соя гирифтам. Аммо барои симро аз бадани мор чудо кардан хеле овора шудам. Бадани мор ғализу ях барин. Шояд дарди ҷароҳат бошад, мечунбиду ба худ мепечид. Саги

шикориамон – Ҳушёр ба ду пои ақибаш нишаста, ба ҳаракатҳои мор назора мекард.

Ҳушёр мисли хурӯси ҷангӣ якбора ба сӯи мор ҷаҳид. Нигоҳ кунам, мор ба поям печидааст. Даҳонаш кушодаву чизе ба монанди мехчаи нӯгтез намоён. Сағ мехост морро газида, бо пояш пахш кунад...

– Нарас, Ҳушёр, нарас! – хитоб кардам.

Ин дам аз паси қулла гурӯҳи бачагон ва муаллимамон намоён шуданд. Ҳодисаро ба онҳо нақл кардам. Муаллим хавотиромез сар то пои маро нигоҳ кард. “Мор ягон зарар нарасонд?” – пурсид ӯ. Баъд сари Ҳушёрро навозишкорона силакунон: “Бачаҳо, наздиктар биёед, ба ман гӯш кунед” – гуфт.

– Аввал ин ки, ба кӣ некӣ карданро доништан лозим. Морон ҳар хел мешаванд. Морҳои заҳрнок хеле хавфноканд, хусусан, ба онҳо даст кобеду азоб диҳед, заҳрашон марговар аст... Фаҳмидед, бачаҳо? Сонӣ, гӯш кунед, гоҳ ба касофати як кас каси дигар мемонад: мисолаш ана ҳамин воқеа, – сӯи мори ниммурда ишора кард муаллим. – Морро кадом як бачаи шӯҳ азият додааст. Лекин Бахтиёр ба он некӣ кунам гуфта, симро аз баданаш гирифтани шавад, мор ба пои ӯ печида, заҳрашро гузаронидани шудааст... Хайрият-е, агар мӯзаат намебуд, рӯй додани фалокат аниқ буд!...

Бачаҳо гоҳ ба поям, ки мӯзаи кирзаи ақоямро пӯшида будам ва гоҳ ба мор бодикҷат нигоҳ мекарданд.

Аз даҳони кушодаи мор забончаи дарафшмонандаш намоён буд.

Маҳкам Пӯлод

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Бачаҳо ба кӯҳи Мевағул барои чӣ рафтанд?
2. Бахтиёр морро дар чӣ ҳол мебинад?
3. Ҳушёр чиро мушоҳида мекунад?
4. Муаллим дар бораи морон чӣ нақл кард?
5. Чаро мор ба пои Бахтиёр печида ӯро нагазид? (Ба некӣ некӣ, мӯза ё қарахтӣ?).
6. Ҷумлаҳои 4, 5, 7 ва ҷумлаи охири матнро рӯнавис кунед ва ба калимаҳои ифодакунандаи аломати ашё савол гузоред.

Машқи 358. Матни зеринро рӯнавис намуда, калимаҳое, ки ранги ашёро мефаҳмонанд, номбар кунед ва савол гузоред.

СОЧ

Сочҳо дорои минқори рост, дарозу борик ва пару боли гуногунранг мебошанд. Онҳо тухми кабудӣ сабзтоб доранд. Чӯҷаҳояшон дорои ранги хокистарӣ ё бӯр мебошанд. Сочҳои гулобиранг ҳар гуна ҳашароти зараррасонро нест мекунад.

Машқи 359. Ба калимаҳои зерин калимаҳои муқобилмаъно ёфта нависед.

хушруй – ...

гарм – ...

сафед – ...

рост – ...

борик – ...

дароз – ...

СУПОРИШ: Аз калимаҳои боло истифода бурда, ҷумлаҳо тартиб диҳед ва нависед.

Машқи 360. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери аломати ашё хат кашед.

БУНАФША

Бунафша гиёҳи алафӣ ё нимбуттагӣ аст. Вай барги дилмонанд ё гурдашакли думчадор дошта, гулаш дорои ранги бунафш, зард, сафед мебошад.

Чойи бунафшагин хеле хушбӯ мешавад ва роҳи нафасу гулӯро тоза мекунад.

ДАРСҲОИ 11 ВА 12

МУҲАЛЛАБИ АЙЁР

Дар Хуросон Муҳаллаб ном айёри некмард ва маъруф буд. Рӯзе Муҳаллаб ба сафар баромад. Дар роҳ пӯсти харбузаро зер кард. Пояш билағжиду афтод. Ӯ корди тез баркашид ва пӯсти харбузаро пора-пора кард. Чокарон ӯро гуфтанд:

- Эй хоҷа, ту як одами бузург ва айёри, шарм намедорӣ, ки пӯсти харбузаро бо корд мезанӣ?

Муҳаллаб гуфт:

- Маро пӯсти харбуза афтонд. Ман киро бо корд занам? Он чӣ маро афтонд, душман ӯ буд. Ҳар кӣ душманро бечазо монад, зуд хор гардад.

Унсурулмаолии Кайковус

ЛУҒАТ: *Чокар* - хизматгор, фармонбардор.

СУПОРИШ:

1. Матни ҳикояро бодикҳат хонед ва нақл намоед.
2. Аз матн ҷумлаҳои 1, 5 ва 6-умро рӯнавис кунед ва ба зери аломати ашӯ хат кашед.

ҲАЙКАЛ

Марди камбағале дид, ки дар яке аз майдонҳои шаҳр ҳайкалро мегузоранд. Ӯ аз коргаре пурсид:

- Ин ҳайкали кист?
- Ҳайкали як мусиқишиноси машҳур.
- Барои сохтани муҷассамаи ӯ чӣ қадар пул ҷудо кардаанд?
- Даҳ миллион доллар.
- Валлоҳ, ман ба ними ин пул розӣ ҳастам, ки тамоми умр ин ҷо рост биистам, - гуфт марди камбағал.

РАСТАНИИ АЦИБ

Ман як рӯз ба истироҳатгоҳ растаниро овардам, ки гулҳои зарди он бӯйи хуш дошт. Пирамарде ин растаниро

дар дасти ман дида пурсид:

– Ин чӣ, писарам?

– Растанӣ, – ҷавоб додам ман.

– Номаш чӣ?

Ман ба ин савол ҷавоб дода натавонистам, зеро чӣ ном доштани онро ба ман ҳеҷ кас нагуфта буд.

– Ин растаниро “Бӯи модарон” меноманд, – гуфт пирамард.

Дар гузашта дар ҷойҳои мо, дар кӯҳистон духтур набуд. Мо худамонро бо ҳар гуна растаниҳо муолиҷа мекардем. Гули “Бӯи модарон” ба бисёр дардҳо даво мебахшад. Пирамард гуфт, ки агар ин растаниро дар об ҷӯшонем, аз ҷойи кабуд фарқ намекунад, ҳамин тавр бомазза ва хушбӯӣ аст.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Пирамард чиро пурсид?
2. Ӯ чӣ нақл кард?
3. Шумо дар бораи гиёҳҳои шифобахш чӣ медонед?
4. Аз матн аломати ашёро рӯнавис кунед.

Машқи 361. Матн зеринро хонда, мазмунашро нақл кунед. Кӯшиш намоед, ки дар нутқатон аломати ашёро истифода баред.

НУРИ НОДИР

Ҳаво ором, гарм, бешамол буд. Духтарчаи рӯйборики сурхпӯш, ки Зебӣ ном дорад, ба сӯи Норак меомад. Зебӣ дар лаби об истода, бо оби софи хуноки дара рӯяшро шуст. Аз болотари дара кабки хушнавое мехонд. Зебӣ ба хониши ин паррандаи дилрабо гӯш медод. Баъд ӯ бо хотири хуш ва табъи болида шитобон роҳашро давом дода, ба назди акааш Нодир рафт.

Хайрулло Раҳимов

СУПОРИШ:

1. Танҳо номи ашёро бо аломатҳояшон номбар кунед ва савол гузored.
2. Аз матн ҷумлаҳои сеюм, чорум ва панҷумро рӯнавис намуда, ба зерин ҳаракатҳо хат кашед.

Машқи 362. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба калимаҳои ҷодунаандаи аломати ашё савол гузоред.

Б О Б У Н А

Бобуна дорои бӯи тез буда, хусусияти давоӣ дорад. Бобуна дар замини регдор ва санглох мерӯяд. Барои муҳофизати чунин гиёҳи давобахш онро решакан накунед.

Д А Р С И 13

АГАР МАЙЛИ ПАРВОЗ ДОРӢ...

Як тасаввур бикун, одами сайёраи дигар чӣ шаклу намуд дорад? Сайёраи дигар, сайёраи дуре, ки асрорашро аз мо ниҳон медорад... Одамон сол то сол тавонотару донотар мешаванд. Шояд рӯзе расад худи ту киштии кайҳоние соӣ, ба умқи кайҳон рафта, он сайёро биёӣ.

Калимаи “кайҳон” дар забони ҷонӣ маънии тартибот ва зебоиро ҳам дорад. Бубин, ки осмони пурситора чӣ сон зебост. Аммо ту шояд бидонӣ, ки бе донишу мардонагӣ наметавон кайҳоннавард шуд. Нахустин одаме, ки замини моро аз кайҳон бидид, Юрий Гагарин буд. Ин воқеа субҳи 12-уми апрели соли як ҳазору нӯҳсаду шасту як ба вуқӯъ омад. Аз ҳамин рӯ, дар ҳама олам ин рӯзро чун рӯзи кайҳоннавардон қайд мекунанд.

Юрий Гагарин ҳамагӣ якуним соат парвоз кард. Ҳоло бошад, кайҳоннавардон моҳҳои дароз парвоз карда, дар истгоҳҳои кайҳонӣ кор мекунанд.

Ҳама кайҳоннавардон мисли Юрий Гагарин, пеш аз ҳама, устоди касби худ, аълоҷиёни парвозанд. Пеш аз тайёри барои парвоз кайҳоннавардон аз назари духтурони саҳтгир мегузаранд. Роҳи кайҳон танҳо барои одамони аз ҳама солим кушода мешавад. Аз ин рӯ, варзиш беҳтарин

мададгори ҳамаи кайҳоннавардони оянда аст.

Тарзи идораи киштии кайҳонӣ, асбобҳои он хеле мураккабанд. Роҳи кайҳон низ беҳавф нест. Бинобар ҳамин, кайҳоннавард ҳама чизро бояд донад, аз ҳама илмҳо бояд бохабар бошад. Дидӣ, чӣ гуна душвор аст кайҳоннавард шудан!

Душвор аст, аммо мумкин. Зеро меҳнату муҳаббат одамро ба ҳама мартабаҳо мерасонад. Агар ягон вақт ба сӯи ситорагон парвоз карданӣ бошӣ, инро дар ёд бидор!

Гулбаҳор Мирзоева

ЛУҒАТ: *Умқ* - чуқурӣ.

Мартаба - мансаб, мақсад.

САВОЛ:

1. Замин аз дигар сайёраҳо бо чӣ фарқ мекунад?
2. Аввалин шахсе, ки дар ҷаҳон ба кайҳон парвоз кард, кист?
3. Барои кайҳоннавард шудан чӣ хел будан даркор?
4. Кадоме аз шумо майли кайҳоннавард шудан доред?

ДАРСИ 14

ИМЛО

7. ҶУМЛА

ДАРСҲОИ 15 ВА 16

Машқи 363. Аз рӯи мазмуни расм нақл кунед. Гуед, ки нақлатон (нутқатон) аз чанд ҷумла иборат аст.

Нутқи (нақли) мо аз ҷумлаҳо иборат аст.

Машқи 364. Матни зеринро хонед ва рӯнавис намоед:

Баҳор омад. Гулҳо шукуфтанд. Шапалакҳо парвоз мекунанд. Лола шапалак медорад.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Дар матн чанд ҷумла ҳаст?
2. Ҷумлаи якумро хонед.
3. Ҷумлаи дуҷум, сеҷум, чорум кадомҳоянд?
4. Ин ҷумлаҳо пайиҳам омада, нақбро ташкил медиҳанд.
5. Аз иҷрои ин машқ хулоса бароред.

Машқи 365. Матни зеринро рӯнавис кунед. Гӯед, ки дар матн ҳамагӣ чанд ҷумла ҳаст.

ИД ДАР МАКТАБ

Мактаби мо ид дорад. Карнайҷӣ менавозад, нағорачӣ нағора мезанад. Зубайда мерақсад. Одамон базмро бо завқ тамошо мекунанд. Базми имрӯза хуб гузашт.

ТОРТАНАКИ ХИРА

(Афсона)

1

Дар замонҳои қадим дар доманаи кӯҳе тортанакон мезистанд. Онҳо бо тӯрбофӣ ном бароварда буданд. Тӯри бофтаи онҳо мисли ресмони абрешим нарм ва бадошт буд.

Тортанакҳо ҳафт додарон буданд. Онҳо аз пагоҳ то бегоҳ тӯр мебофтанд. Тӯри онҳоро як мӯйсафеди моҳигир бурда, ба моҳигирони дигар медод. Азбаски тӯри тортанакҳо сабук, бадошт ва барои моҳигирӣ хеле мувофиқ буд, дар шаҳр овоза пайдо кард.

Аввали баҳор айнаи авҷи моҳигирист. Ҳамин вақт тортанакҳо ҳам серкор мешуданд. Бародари калонӣ андак танбал буд. Бинобар ин, ӯро тортанакҳои хира мегуфтанд.

Як рӯз бародари хурдӣ аз қафои тортанакҳои калон поид,

то фаҳмад, ки акааш бо чӣ кор машғул мешавад. Акааш аз хона баромад. Тортанаки хурдӣ низ аз паси вай рафт ва дере нагузашта шоҳиди мулоқоти аҷиб шуд.

Тортанаки калонро мори дар гӯшҳояш ҳалқаҳои тилло овозон пешвоз гирифт.

Баъд онҳо сӯи буттае рафтанд, ки дар таги он ҷонварҳои дигар ҳам буданду занбӯри сиёҳи захрнок суруд мехонд.

Тортанаки хира аз паҳлуи рости мори алои зебо нишаст.

Иштирокчиёни базм ҳама ҳашароту хазандаҳои захрнок буданд.

Тортанаки хурд хиратабъ ба хона баргашт. Вале ба бародаронаш чизе нагуфт. Вай нахост таъби бародарони дилсофу меҳнатдӯсташ низ хира шавад.

Рӯзҳо мегузаштанд. Бародари калонӣ ҳамонро аз пайи айшу ишрат буд, торафт гандатару бепарвотар мешуд.

Боре ӯ бо бародаронаш зистан нахосту аз хона баромада рафт. Ҷӯраҳои деринаи худ – занбӯри сиёҳ, ғунда, мори афъиро ёфтӯ ҳамроҳи онҳо дар дашту биёбон умр ба сар бурд...

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Тортанакон аз рӯи кадом ҳунари худ ном баровардаанд?
2. Чаро бародари калонии тортанаконро хира мегуфтанд?
3. Сирри тортанаки хира чӣ хел ошкор шуд?
4. Ҷӯраҳои тортанаки хираро номбар кунед.
5. **Машқ:** Таҳлили имло.

ДАРСҲОИ 17 ВА 18

ПУШАЙМОНӢ

2

Рӯзе аз рӯзҳо тортанаки хира ёд аз бародаронаш карду баргашт. Вале аз шарм ҷуръати ба назди онҳо даромадан надошт. Ногоҳ аз кучое мӯйсафеди моҳигир пайдо шуд.

– Ҳа, тортанаки хира, омадӣ?

– Омадам, – гунаҳкорона сар ҳам кард тортараки хира. –

Ман хатоямро фаҳмида, пушаймон шудам. Ман дигар аз бародаронам ҷудо намешавам!

Моҳигир тортанакро ба хона даровард. Додарон бародари худро дида, шод гаштанд.

Мӯйсафед ба бародарон гуфт:

– Ҳамаатон аҳл шавед, меҳнат кунед. Бигзор тортанаки хира ваъда диҳад, ки дигар фиребгарию қаллобӣ намекунад.

Тортанаки хира ба мӯйсафеди моҳигир ташаккур гуфт. Ваъда дод, ки минбаъд ба базми мору каждум, ғундаю занбӯр намеравад, ҳамроҳи бародаронаш ба меҳнати софдилона машғул мешавад.

Тортанаки хира дар қавлаш устувор монд. Аз ҳамон рӯз ҳафт додарон зимистону тобистон тор танида, баҳри мӯйсафеди барнодили моҳигир тӯри рангоранг мебофтанд.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Тортанаки хира аз чӣ пушаймон шуд ва моҳигир ба ӯ чӣ гуна ёрӣ расонид?
2. Мӯйсафеди моҳигир ба бародарон чӣ насиҳат кард?
3. Тортанаки хира дар назди мӯйсафеду бародаронаш чӣ ваъдаҳо дод?
4. Ҷумлаҳои 8,9 ва 13-умро рӯнавис кунед. Бигӯед, ки ҳамагӣ чанд ҷумла навиштед.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Хатчаҳои нақшаи зери расм чиро мефаҳмонанд?
2. Пас, ин ҷумла аз чанд калима иборат будааст?
3. Акнун ба расм нигоҳ карда, мувофиқи нақша ҷумла гӯед.
4. Дар ҷумлаи гуфтаатон чанд калима ҳаст?
5. Калимаҳои яқум, дуюм, сеюм кадомҳоянд?

Машқи 366. Матни зеринро рӯнавис кунед. Калимаҳои ҷумлаи сеюмро дар нақша нишон диҳед.

Дар боғи мо як дарахти себи пир ҳаст. Вай ба замин хеле чуқур реша давондааст.

Баҳорон офтоб заминро гарм мекунад. Решаҳои себи шираи заминро ҷаббида, ба тана, навда, шох ва баргҳо медиҳанд. Ҳосил фаровон мешавад.

Машқи 367. Матни зеринро хонед ва мазмунашро нақл кунед. Ба хотир оварда гӯед, ки дар аввали номи (лақаби) ҳайвонҳо чӣ хел ҳарф навишта мешавад. Лақаби зоғча, гурба ва сагро рӯнавис намоед.

З А Н Г Ё Л А

Ман як зоғча харидам. Мо ба зоғча обу дона додем. Зоғча хеле ҷон гирифт. Зоғча маро нағз медид.

Бачаҳо ду зангӯлачаро ба ду пои зоғча бастанд. Мо ба вай Зангӯла ном додем.

Зангӯла ду ошнои дигар ҳам дошт. Якеи он гурбаи Мошӣ буд, дигарӣ сағи ҳавлиамон Абҷир. Зангӯла бо Мошиву Абҷир бозӣ мекард.

Раҳим Ҷалил

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Ҳикояча аз чанд ҷумла иборат аст?
2. Дар ҷумлаи панҷум чанд калима ҳаст?
3. Калимаҳои ҷумлаи шашумро бо тартиб номбар кунед.

Машқи 368. Матни зеринро рӯнавис намоед. Ба зери калимаҳои ифодакунандаи номи ашё хат кашед ва савол гузored.

Тортанакҳо тӯрбофӣ мекарданд. Тортанаки калонӣ танбал буд. Бинобар ин, ӯро тортанаки хира мегуфтанд. Вай ваъда дод, ки минбаъд ба базми мор, каждум, ғунда, занбӯр намеравад.

МАРДИ БУЗУРГҲИММАТ

Ҳотами Тойро гуфтанд:

– Аз худ бузургҳимматтар дар ҷаҳон дидаӣ ё шундаӣ?

Гуфт:

– Бале. Рӯзе барои шоҳони араб чиҳил шутур қурбонӣ карда будам. Пас ба ғӯшаи саҳрое ба ҳоҷате берун рафтам. Ба ҳаркаше вохӯрдам, ки пушторай хор меомад.

Гуфтамаш:

– Ба меҳмониҳои Ҳотам чаро наравӣ, ки халқе сари дастархони пурнозу неъматӣ ӯ гирд омадаанд?

Гуфт:

Ҳар кӣ нон аз амали хеш хӯрад,
Миннат аз Ҳотами Той набарад.

Ман ӯро ба ҳиммату ҷавонмардӣ аз худ бартар дидам.

Саъдии Шерозӣ

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Чаро Ҳотами Той хоркашро аз худ бузургҳимматтар ҳисобидааст?
2. Мазмуни ҳикояро нақл кунед.

Машқи 369. Аз рӯи расмҳо ҷумла тартиб диҳед.

Маҳмуд...

Моҳӣ...

САВОЛ:

1. Дар ҷумлаи аввал сухан дар бораи кӣ меравад?
2. Дар ҷумлаи дуюм сухан дар бораи чӣ меравад?

Машқи 370. Матни зеринро рӯнавис кунед.

Офтоб баромад. Абрҳо пароканда шуданд. Хайём
гӯсфандонро ба чарогоҳ мебарад.

САВОЛ:

1. Матн аз чанд ҷумла иборат аст?
2. Дар ҷумлаи якум дар бораи чӣ сухан меравад?
3. Дар ҷумлаи дуюм дар бораи чиҳо сухан меравад?
4. Дар ҷумлаи охир дар бораи кӣ сухан меравад?

ПИРИ ХОРКАШ

Султон Маҳмуд пири заифро дид, ки пушторои хор
мекашад. Бар ӯ раҳмаш омад. Гуфт:

– Эй пир, ду-се динор зар меҳоҳӣ ё дарозгӯше ё ду-се
гӯсфанд ё боғе, ки ба ту бидиҳам, то ки аз ин заҳмат халосӣ
ёбӣ?

Пир гуфт:

– Зар бидеҳ, то дар миён бандам ва бар дарозгӯше
бинишинам ва гӯсфандон дар пеш гирам ва ба боғ биравам
ва дар давлати ту боқии умрро осуда гузаронам.

Султонро ин гап хуш омад ва фармуд чунон карданд.

Убайди Зоконӣ

Машқи 371. Матни зеринро рӯнавис намоед. Бо ёри саволҳои
киҳо? ва чӣ? номи одамон ва ашёро муайян кунед.

Ҷамшед ва Сайид ба лаби дарё рафтанд. Оби дарё
ором буд. Ҷӯраҳо моҳӣ доштанд.

САВОЛ:

1. Дар ҷумлаи дуюм сухан дар бораи чӣ меравад?
2. Дар ҷумлаҳои якум сеюм сухан дар бораи киҳо меравад?

Машқи 372. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери калимаҳои
ифодакунандаи номи ашёю одамон хат кашед.

БОРОН

Борон сим-сим меборид. Баргҳои дарахтон ва гулҳо тар буданд. Бузу гӯсфандон дар камари кӯҳ пинҳон мешуданд. Чӯпонон ба хайма даромада, манзараҳои атрофро тамошо мекарданд.

СУПОРИШ: Бигӯед, ки дар ҳар як ҷумла дар бораи чӣ (чиҳо) ва киҳо сухан меравад.

ДАРСҲОИ 21 ВА 22

Ҳусейн менавозад.

Паланг медавад.

Машқи 373. Ҷумлаҳои зерин расмҳоро хонед ва ба саволҳо ҷавоб гардонед.

1. Дар ҷумлаи якум дар бораи Ҳусейн чӣ гуфта шудааст?
2. Дар ҷумлаи дуюм - чӣ?

Машқи 374. Матни зеринро рӯнавис кунед.

КОР ДАР САҲРО

Субҳ дамид. Офтоб нур пошид. Деҳқонон ба чобуқи ниҳолҳои пахта баромаданд. Ҳангоми дамгирӣ Далер ба пахтакорон ҳикояҳои дилошӯб хонд.

САВОЛ:

1. Дар матни боло ҳамагӣ чанд ҷумла ҳаст?
2. Дар ҷумлаи дуюм дар бораи офтоб чӣ гуфта шудааст?
3. Дар ҷумлаи сеюм - чӣ?
4. Дар ҷумлаи охир дар бораи Далер чӣ гуфта шудааст?

ЗАРБУЛМАСАЛ

Имрӯз - меҳнат, пагоҳ - роҳат.

ТАНБАЛ

(Л а т и ф а)

Марде дар зери дарахте дароз кашида буд, то рафъи хастагӣ кунад. Роҳгузареро чашм ба море, ки дар наздики пой мард дар ҳаракат буд, афтод ва февран садо намуд:

– Бародар, мор ба наздики поят дар ҳаракат аст.

Марди танбал гуфт:

– Наздики пой рост ё чап?!

Машқи 375. Панди зеринро рӯнавис намуда, аз ёд кунед.

Некбахт он касе, ки доду бихӯрд,
Шӯрбахт он, ки ӯ нахӯрду надод.

Абӯабдуллои Рӯдакӣ

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Дар бораи некбахт чӣ гуфта шудааст?
2. Дар бораи бадбахт - чӣ?
3. Ба зери калимаҳои ифодакунандаи ҳаракати одамон хат кашед ва савол гузored.

МҮРЧАҲО

Мӯрчаҳои меҳнатӣ
Мададгори боғбонанд.
Ба касе дар роҳи худ
Зарар намерасонанд.
Мӯрчаҳои меҳнатӣ
Аҳланду баиттифоқ,
Ба якдигар надоранд
Кинаю қасду нифоқ.
Кашон-кашон мебаранд
Донаҳоро аз саҳар,

Донаҳое, ки ҳастанд
Аз қисмашон калонтар.
Нодону содда нестанд
Мӯрчаҳои шитобон,
Ғами зимистон хӯранд
Аз аввали тобистон.
Мӯрчаҳои меҳнатӣ
Ба роҳи худ равонанд,
Пеши роҳашон набанд,
Мон, ки ғизо кашонанд!

Алӣ Бобоҷон

СУПОРИШ: Шеърро бурро хонед ва азёд кунед.

Машқи 376. Матни зеринро рӯнавис кунед. Ғӯед, ки дар аввали номи деҳаҳо, водиҳо, шаҳрҳо ва номи одамон чӣ хел ҳарф навишта мешавад. Ба зери номҳо хат кашед.

РҮДАКӢ

Дар деҳаи Панҷрӯди водии Зарафшон шоири номдори тоҷик Рӯдакӣ ба дунё омад. Падараш ба Ҷаъфари хурдсол қисса ва дostonҳо нақл мекард. Дар синни ҳаштсолагӣ Ҷаъфар Қуръонро аз ёд кард. Ӯ аз хурдсолӣ мусиқӣ менавохт ва суруд мехонд.

САВОЛ:

1. Дар ҷумлаи дуҷумлаи сухан дар бораи кӣ меравад?
2. Дар ҷумлаҳои сеҷумлаи ва чорҷумлаи дар бораи Ҷаъфар чӣ гуфта шудааст?

АНА, ИН ҲОСИЛ

(Ҳикоя)

Муаллима ба бачагон гуфт:

– Ҳар кас чӣ хел тухмие хоҳад, биёрад. Мо онҳоро дар боғи мактабамон мекорем.

– Ман тухми офтобпараст дорам! – фарёд зад Сарвар.

– Ман тухми лӯбиё дорам! – гуфт бо овози баланд Райҳона.

– Ман тухми каду дорам! – гуфт Ҳайдар.

– Мар тухми гул дорам! Ман тухми чуворимакка дорам!
– дод заданд бачагони дигар. Танҳо Шараф хомӯш буд.

Бачаҳо бо ёрии муаллимашон дар боғи мактаб заминеро интихоб намуда, побел карданд. Ҳамаи тухмиҳои овардаашонро дар он ҷо коштанд: ҳам тухми кадуро, ҳам офтобпарастро, ҳам тухми лӯбиёро...

Шараф ҳам чизе кошт. Бачаҳо кишти худро нигоҳубин мекарданд. Онҳо ҳар бегоҳӣ ва пагоҳӣ тухмиҳои коштаашонро хабар мегирифтанд. Борони форами баҳорӣ ҳам мадад мерасонд. Офтоб ҳам ёрии худро дарег намедошт – бо тамоми қувват заминро гарм мекард.

Муаллимон ва падару модарон киштҳои неш зада баромадаро диданду хурсанд шуданд. Ҳама интизори он, ки дар ин ҷо чӣ мерӯида бошад.

Дар андак муддат зироатҳои коштаи бачагон ба ҳосил даромаданд, бачаҳо шодӣ мекарданд:

– Ана, офтобпарастии ман!

– Ана, кадуи ман!

– Ана, лӯбиёи ман!

– Ана, гули ман!

Шараф хомӯш меистод ва дам намезад. Зеро чизи коштаашро худӣ намедонист.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Ҳикояро хонда, мазмунашро нақл кунед.

2. Дар баҳорон кадом хелҳои сабзавот барвақт кишт карда мешавад?

3. Кадом намуди сабзавот аз ҳама пеш мепазад?

ТЕЗГҮЯК

ДУ ГУЛ

Ду Гул ба чаман рафта
Биёварданд гул.
Як Гул ду гул овард,
Дигар Гул як гул,

Он Гул ба Гули дигар
Бигуфто: – Эй Гул!
Ман, Гул, ду гул овардам.
Ту, Гул, як гул.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Матни тезгӯякро аввал оҳиста, баъд тез хонед.
2. Дар матн калимаи “гул” барои чӣ ҳам бо ҳарфи калону ҳам бо ҳарфи хурд сар шудааст?
3. Муайян кунед, ки дар матни тезгӯяк чанд ҷумла ҳаст.
4. Писарчаҳо ҳамагӣ чанд гул оварданд?
5. Матни тезгӯякро рӯнавис намуда, азёд кунед.

Машқи 377. Хонед ва бигӯед, ки фикр ба охир расидааст.
Носир китоб ...

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Чӣ тавр фаҳмидед, ки фикр ба охир нарасидааст?
2. Акнун ба ҷои нуқтаҳо калимаи заруриро гузошта, ҷумларо пурра карда хонед.
3. Аз иҷрои ин машқ хулоса бароред.

Дар ҷумла фикр ба охир мерасад.

Машқи 378. Ба ҷои нуқтаҳо калимаҳои зарурӣ гузошта, ҷумлаҳоро пурра кунед ва матнро рӯнавис намоед.

РАЪНО

Раъно духтари боадаб ва доно... . Ў пагоҳии барвақт аз хоб Пас аз ноништа китобу дафтарҳояшро гирифта... .

Раъно ба талабагони қафомонда Муаллим, падару модар аз Раъно розӣ

Машқи 379. Ба ҷои нуқтаҳо калимаҳои зарурӣ гузошта, матнро рӯнавис намоед.

... медамид. ... деҳа ҷеғ мезаданд. ... набераашро аз хоб бедор кард. Хуршед овози бобояшро шунида, Бобою набера ба саҳро

Калимаҳо барои истифода: бобо, субҳ, рафтанд, хурӯсҳои, аз хоб хест.

Машқи 380. Аз матни "Ана, ин ҳосил" ду ҷумлаи сархати охири рӯнавис кунед. Ба зерӣ калимаҳои ифодакунандаи ҳаракатҳои Шараф хат кашед ва савол гузоред.

ДАРСҲОИ 25 ВА 26

НИЗОЪ

(Афсона)

1

Дар замони қадим дар як дашти калон чор дарахти беда пир буд. Дар гирду атрофи он буттаҳои латтахор мерӯиданд. Селаи паррандаҳо ҳангоми баҳорон ба ин ҷо парида меомаданд. Онҳо лонаҳои худро зерӣ баргҳои паҳни латтахор мегузоштанд.

Як баҳор паррандаҳо ба ин ҷо парида омада диданд, ки ҳамаи буттаҳо аз решаашон хушк шудаанд. Онҳо фаҳмиданд, ки ин кори мушҳо аст. Мушҳо решаи буттахоро хоида, онҳоро хушконидаанд.

Ин ҳодиса ба паррандаҳо бисёр алам кард. Чунки онҳо аз роҳи дур меомаданд, хаставу лакот буданд.

Паррандаҳо ба хулоса омаданд, ки мушҳоро аз ин манзил дур кунанд. Аммо мушон хушӣ ба хушӣ нарафтанд. Ин буд, ки дар байни паррандаҳо ва мушон низоъ хест.

Гурӯҳи мушон низ калон буд. Онҳо ба қувваи худ бовар доштанд. Бинобар ин, дарҳол ҷанг эълон карданд.

Паррандаҳо нақшаи ҷангии худро сохтанд. Аз рӯи он бояд бургуту калхот ҳамчун аскар меҷангиданд, паррандаяки чусту чолок – парасту ба дидбонӣ машғул мешуд.

Кабӯтар ва мусича бояд хабарҳои хати ҷангро ба тӯдаи паррандаҳо мерасонданд. Мурғобӣ ва ғоз бо гандуми бомазза шиками гунҷишк, залиҷ, шонасарак, соҷ, фотимачумчуқ, алотуқноқ, сӯфитӯрғай, зоғча, аккаи думдароз, лочин, шоҳинро сер карда, ба ҷанг тайёр мекарданд.

Вазифаи тазарв ва мурғи ҳилол бошад, маҷрӯҳонро муолиҷа намудан буд. Кӯршабпарак мебоист макони паррандаҳоро тозаву озода нигоҳ дорад. Вазифаашро шунида, қаҳри кӯршабпарак омад.

– Ман фаррош намешавам. Ман ҷангидан меҳоҳам, – гуфт ӯ.

– Ту ҷангида наметавонӣ, – фаҳмонданд ба вай. – Ҷанг кори нотавону танбалҳо нест. Аз ин гап алами кӯршабпарак тоза шуд ва нақшаи ҳуҷуми паррандаҳоро дуздида, ба мушони бадбурут дод.

ЛУҒАТ: *Низоъ* - ҷанҷол, муноқиша, кашмакаш, душманӣ.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Паррандаҳо чӣ ҳодисаро диданд?
2. Паррандаҳо ба чӣ хулоса омаданд?
3. Чаро дар байни паррандаҳою мушон низоъ хест?
4. Нақшаи ҷангии паррандагонро аз матн ёфта, бурро хонед.
5. Чаро кӯршабпарак ба паррандаҳо хиёнат кард?

Машқи 381. Нақшаи зеринро аз назар гузаронед.

САВОЛ:

1. Ин нақшаи чист?
2. Хатчаи аз боло ба поён хақидаи аввали хати рост чиро мефаҳмонад?
3. Дар охири ҷумла чӣ гузошта шудааст?

Машқи 382. Матни зеринро рӯнавис кунед.

БОҒИ МАКТАБ

Мақтаби мо боғи калон дорад. Талабагон боғи мақтаби худро ҳамеша нигоҳубин мекунанд. Ҳар сол аз боғ ҳосили фаровон ғундошта мешавад.

САВОЛ:

1. Дар матни боло ҳамагӣ чанд ҷумла ҳаст?
2. Дар аввали калимаи ҳар як ҷумла чӣ хел ҳарф навишта шудааст?
3. Дар охири ҷумлаҳо чӣ гузошта шудааст?

Машқи 383. Матни зеринро хонед. Дар куҷо, ки фикр ба охир мерасад, камтар истед.

Ҳаво равшан мешуд говҳо паси якдигар ба роҳ мебароянд бузу ғӯсфандон пеш-пешӣ мол медаванд чӯпон ҳам аз ақби молу пода равон мешавад.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Дар матн чанд ҷумла ҳаст?
2. Ҷумлаи якумро хонед. Дар ин ҷумла сухан дар бораи чӣ меравад?
3. Дар бораи ҳаво чӣ гуфта шудааст?
4. Ҷумлаи дуюм аз куҷо сар мешавад ва дар куҷо фикр ба охир мерасад?
5. Ҷумлаи сеюмро хонед ва ғӯед, ки сухан дар бораи чӣ меравад.
6. Дар ҷумлаи охир сухан дар бораи кӣ меравад?
7. Матни ҳикоячаро рӯнавис намоед. Дар охири ҳар як ҷумла нуқта гузоред. Баъди нуқта аввали ҷумлаи дигарро бо ҳарфи калон сар кунед.

Машқи 384. Аз матни афсонаи "Низоъ" номи паррандаҳоро рӯнавис намоед.

ХОИН

2

Чанг чанд рӯз давом кард. Мушон, ки аз нақшаи паррандаҳо хабар доштанд, зуд мавқеашонро иваз карда, онҳоро ба ғафлат гузоштанд.

Паррандагон шикаст хӯрданд. Мушони бадбурут аз ғалабаи худ болида, се рӯз хурсандӣ карданд.

Паррандагон намедонистанд, ки чаро шикаст хӯрданд. Нақшаи онҳо пухта буд. Пас, чаро кори онҳо омад накард, мағлуб шуданд? Паррандагон дар сари ҳамин андеша буданд, ки парасту омад.

– Кӯршабпарак – хоин... гуфт ӯ. – Вайро ҳозир дидем. Дар назди мири мушон нишаста буд. Мири мушон ҳар замон ба китфи вай зада, офарин мехонд.

Дар байни паррандагон шӯре бархост. Ҳама ба чустучӯи кӯршабпарак баромаданд. Хоин баъди ду рӯз ба даст афтод. Ҷуро аккаи думдароз аз сӯрохии танаи чормағз ёфта, кашолакунон овард.

Кӯршабпарак бояд ҷазо медид.

Паррандагон зуд ҷамъ шуданд.

– Ҷазои хоин марг аст, – гуфт лаклак. – Мо ту, кӯрнамакро, мекушем. Лекин бояд аввал бигӯӣ: чаро ба авлодони худ хиёнат кардӣ?

Забони кӯршабпарак гирифта буд, тоқати гап задан надошт. Фақат “ман...ман...” мегуфту халос. Маълум буд, ки вай аз карда пушаймон аст.

Ҳамин вақт осмон тира гашт ва гулдурроси раъд баланд гардид. Уқобони посбон ва дигар паррандаҳо ба ваҳм афтоданд. Кӯршабпарак аз фурсат истифода бурда, дарҳол кучое ғайб зад.

Аз ҳамон вақт инҷониб кӯршабпарак аз селани паррандаҳо ҷудо шуд. Вай шабҳо фақат дар танҳои мепарад.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Аз чӣ сабаб паррандаҳо шикаст хӯрданд?
2. Парасту чӣ гуна хабар овард?

3. Кӯршабпарак чӣ тавр ба даст афтод?
4. Паррандагон ба хоин чӣ хел ҷазоро раво диданд?
5. Чаро кӯршабпарак шабҳо дар танҳои мепарад?
6. Ду сархати охири матни афсонаро рӯнавис намоед ва ба саволҳои зерин ҷавоб гардонед:
 - а) Порчаи матни навиштаатон аз чанд ҷумла иборат аст?
 - б) Дар ҷумлаи дуюм чанд калима ҳаст?
 - в) Дар ҷумлаи сеюм сухан дар бораи чӣ меравад? Дар бораи кӯршабпарак чӣ гуфта шудааст?

Машқи 385. Матни зеринро рӯнавис намоед. Охири ҳар як ҷумларо муайян карда, нуқта гузоред. Баъд аз нуқта аввали ҷумлаи дигарро бо ҳарфи калон сар кунед.

ДЕЛФИН ВА МОҲИГИР

Рӯзе як моҳигир дар заврақча нишаста ба баҳр баромад тӯфон шуд мавҷи об заврақро чаппа кард моҳигир зери заврақ монд ин дам делфине омада, моҳигирро аз марг наҷот дод.

Машқи 386. Мазмуни расмро аз рӯи афсонаи "Бузаки ҷингилапо" нақл кунед ва ба саволҳои зерин ҷавоб нависед. Дар охири ҳар як ҷумла гузоштани нуқта ва бо ҳарфи калон сар шудани аввали ҷумларо фаромӯш накунад.

1. Буз ба кучо омад?
2. Вай ба сағ чӣ гуфт?
3. Сағ чӣ ҷавоб дод?
4. Буз чӣ кор кард?

Машқи 387. Матни зеринро рӯнавис намоед ва гӯед, ки дар бораи чормағз чиҳо гуфта шудааст.

ЧОРМАҒЗ

Чормағз аз мевааш месабзад. Онро дар мавсими баҳор ё тирамоҳ мекоранд. Лекин кишти тирамоҳӣ аз баҳорӣ бартарӣ дорад. Чормағзҳои сермағзу қоғотӣ бо роҳи пайвандкунӣ ба вуҷуд омадаанд.

СУПОРИШ: Ба зери калимаҳои ифодакунандаи аломати ашё хат кашед.

ДАРСҲОИ 29 ВА 30

МУРҒИ САҲАРХЕЗИ МАН

Хурӯси тоҷдори мо,
Дар деҳ номдори мо.
Саҳар чу шуд, занад дод,
Гурба хезад ба фарёд:
– Кӣ аз хоб бедорам кард?
Кӣ он беҳоби бедард?
Хоби сағ ҳам мепарад
Норизо ҳар сӯ давад:
– Ин хурӯс не, бало ин,
Бало бар сари мо ин.
Ба дастам гар бияфтад,
Аҳволашро кунам бад.

Валекин Бобосаркор
Бо меҳрубонӣ ҳар бор
Меғӯяд – Сурудат хон,
Мурғи далери даврон!
Тоҷдори гулпрези ман,
Мурғи саҳархеzi ман.
Хабар кун одамонро,
Шуд вақти кори саҳро.
Ҳар кас саҳар бихезад,
Дард аз танаш гурезад.
Афзун шавад мадораш,
Авҷу барори кораш.

Аъзам Сидқӣ

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Аз ҷеги хурӯс кадом ҳайвонҳо норозианд?
2. Бобосаркор бо меҳрубонӣ ба мурғ чӣ меғӯяд?
3. Шеърро азёд кунед.
4. Гӯед, ки дар аввали калимаи ҳар як сатри шеър чӣ хел ҳарф навишта шудааст.
5. Чор сатри охири матни шеърро рӯнавис намоед.

Машқи 388. Бо калимаҳои зерин ҷумлаҳо тартиб дода, нависед. Бигӯед, ки дар ҳар як ҷумлаи навиштаатон суҳан дар бораи кӣ? (киҳо?) ва чӣ? (чиҳо?) меравад ва дар бораи онҳо чӣ гуфта шудааст.

1. Олимҷон ...	3. Ҳаво ...
2. Бачаҳо ...	4. Дарахтон ...

Намуна: Олимҷон ниҳоли себ мешинонад.

Машқи 389. Матни зеринро рӯнавис намоед, номи ашё ва аломати онҳоро номбар кунед ва савол гузored.

Шамоли форам мевазид. Мурғони саҳархез нағмасароӣ мекарданд. Сабзаҳои тару тоза манзараи табиатро зинат медоданд. Аз болотари теппа оби софи чашма ҷорӣ мешавад.

БУЗИ АЛО

Ҷигӣ-ҷигӣ, бузи ало,
Эй бузаки чарси бало,
Ду шохи тези ту аҷиб,
Риши дарози ту базеб.
Биё-биё, ҷигӣ-ҷигӣ,
Ҷӯшам туро, ҷигӣ-ҷигӣ.

Аз шири ту пазам панир,
Хамир кунам, пазам фатир.
Кулчаи боҷазза пазам,
Ошаки бомазза пазам.
Хӯрда аз он калон шавам,
Чобуку паҳлавон шавам.

Нӯъмон Розик

СУПОРИШ:

1. Гӯед, ки дар аввали калимаи ҳар як сатри шеър чӣ хел ҳарф навишта шудааст.
2. Чор сатри аввали шеърро рӯнавис намуда, ба аломати ашё савол гузored.
3. Сурудро азёд кунед.

Машқи 390. Аз рӯи мазмуни расми афсонаи "Бузаки ҷингилапо" ба саволҳои зерин ҷавоб нависед. Фаромӯш накунед, ки аввали ҷумла бо ҳарфи калон сар мешавад.

1. Буз ба кучо омад?
2. Вай ба гург чӣ гуфт?
3. Гург чӣ ҷавоб дод?

Машқи 391. Матни зеринро рӯнавис кунед. Ба зери калимаҳои ифодакунандаи аломати ашё хат кашед.

Бузу бузғола барои Соро ва Шодӣ як машғулияти калоне шуда буданд. Соро дар вақтҳои хоби Шодӣ аз киштзорҳо алафҳои сабзу хуррам даравида меовард. Соро ба буз алаф медод. Буз рӯз то рӯз фарбеҳтар ва серширтар мешуд.

Садриддин Айнӣ

ДАРСҲОИ 31 ВА 32

МАН ҚҶРАИ ТАНБАЛ НЕ

Ҳар кӣ дарсагро ду бор
Надонад,
Гашта-гашта ба такрор
Нахонад,
Ҳар кӣ соя вақти кор
Мекобад,
Рӯзи тамом беозор
Мекобад,
Ҷро ҳама кас танбал
Меғӯяд,
Дар ҳақаш гапи дағал
Меғӯяд.

– Ба намози ҷумъа меравам.

Гуфт: – Вой бар ҳоли ту, ки имрӯз сешанбе бошад.

Гуфт: – Агар ин хар рӯзи шанбе ҳам маро ба масҷид расонад, некбахт бошам.

Убайди Зоконӣ

Машқи 392. Матнро хонда гӯед, ки дар он сухан дар бораи кӣ ва чӣ меравад.

Шамоли форам навдаҳои дарахтонро алвонҷ меод.
Кабӯтарон аз як шоха ба шохаи дигари дарахтони сербарг мепариданд. Ориф кабӯтари нақшини худро ба ҳаво сар дод. Паррандаҳо дар осмони нилгун хурсандона парвоз мекарданд.

СУПОРИШ: Матнро рӯнавис намуда, ба зери калимаҳои ифодакунандаи аломати ашё хат кашед.

ДАР СҲ О И 33 ВА 34

ЯКУМИ МАЙ

Имрӯз ид аст – иди май,
Ид аст дар рӯи ҷаҳон,
Иди баҳори зиндагӣ,
Иди баҳори дӯстон.

Майдону боғу кӯчаҳо
Пурбайраку пур аз суруд,
Ҳатто табиат кардааст,
Дар худ либоси хушнамуд.

Садҳо кабӯтарҳои сулҳ
Бикшода боли хешро,
Шодона бозӣ мекунанд
Дар осмони софи мо.

Гулҷеҳра Сулаймонова

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Дар шеър сухан дар бораи кадом ид меравад?
2. Шумо ба иди Якуми Май чӣ гуна тайёри дидед?
3. Банди сеюми матни шеърро рӯнавис кунед ва ба калимаҳои ифодакунандаи аломати ашё савол гузored.
4. Шеърро азёд кунед.

Машқи 393. Матни зеринро хонед ва нақл кунед.

ГУНЦИШКИ ПОСБОН

Гунцишкҳо частухез карда мегарданд. Гунцишки калон онҳоро посбонӣ мекунад. Ногаҳон бошае худро ба сари гунцишкон партофт. Гунцишку бачаҳояш кайҳо дар байни буттаҳо паноҳ шуда буданд. Боша оташин шуда, парида рафт.

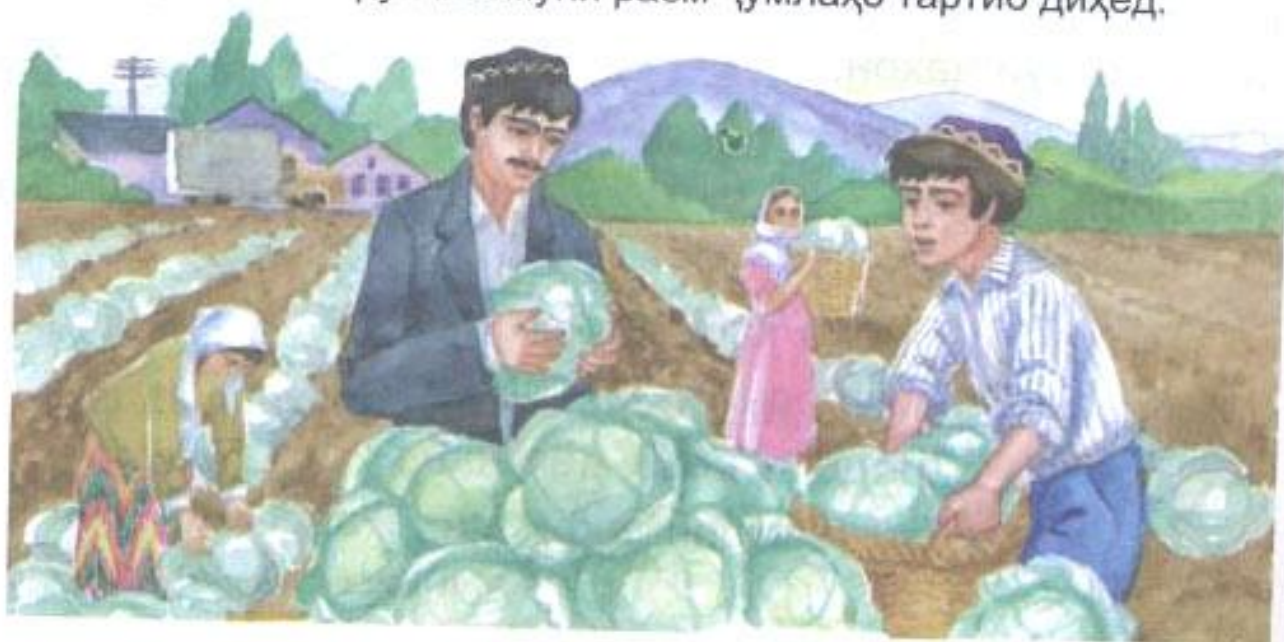
СУПОРИШ: Ба саволҳо ҷавоб нависед:

1. Гунцишкҳо чӣ кор мекунад?
2. Гунцишки калон чӣ кор мекунад?
3. Боша чӣ кор кард?
4. Гунцишку бачаҳояш дар куҷо паноҳ шуда буданд?

Машқи 394. Ҷумлаҳоро рӯнавис намуда, ба калимаҳо савол гузored.

1. Шоҳин омад.
2. Талабагон ба мактаб рафтанд.

Машқи 395. Аз рӯи мазмуни расм ҷумлаҳо тартиб диҳед.

СУПОРИШ: Ба саволҳо ҷавоб нависед:

1. Чӣ пухтааст?
2. Падар чӣ кор мекунад?
3. Модар - чӣ?
4. Зокиру Фарзона чӣ кор мекунанд?

Машқ 396. Матни зеринро рӯнавис кунед. Гӯед, ки шумо иди Якуми Майро чӣ тавр пешвоз мегиред.

ИДИ ЯКУМИ МАЙ

Иди Якуми Май меояд. Хиёбони ба номи Рӯдакӣ пури одам мешавад. Дар боғу хиёбонҳо мардуми шаҳри Душанбе хушу хурсандона тамошо мекунанд. Дар ҳама гӯшаю канори чумхурӣ иди Якуми Майро меҳнаткашон бо хушнудӣ ҷашн мегиранд.

САВОЛ: Чаро дар аввали калимаҳои Якум, Май, Рӯдакӣ, Душанбе ҳарфи калон навишта шудааст?

ДАРСҲОИ 35 ВА 36

СУЛҲ

Сулҳ мехоҳад дили пурмеҳри модарҳои мо,
Сулҳ мехоҳад падар, бобою хоҳарҳои мо,
Сулҳ мехоҳад найи чӯпони аҷдоди ман,
Сулҳ мехоҳад Замину боғи навододи ман,
Сулҳ мехезад зи ҷӯи оброни покбин,
Сулҳ мехезад зи сӯзи синаи ҳар пахтачин.
Сулҳ дунёро чунин номи гуворо нест-нест,
Дар ҷаҳон аз ин сухан зӯру тавоно нест-нест.
Сулҳ пошад шӯълаи хуршед бар рӯи замин,
Сулҳ бошад зиндаву ҷовид дар рӯи замин.

Саттор Шокирзода

ЛУҒАТ: Аҷдод - бобо.
Гуворо - форам.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Паррандаеро номбар намоед, ки он рамзи "Сулҳ"-ро ифода кунад.
2. Ҷанг харобӣ меоварад, сулҳ-чӣ?
3. Чор сатри охири матни шеърро рӯнавис намоед.
4. Чистони зеринро азёд кунед.

ЧИСТОН

Чор ҳарфи пурсафо,
Боиси осоиши дунё.

Машқи 397. Аз мазмуни расм ҷумлаҳо тартиб диҳед.

СУПОРИШ: Ба саволҳо ҷавоб нависед:

1. Модар аз орд чӣ тайёр кард?
2. Баъд ӯ дар танӯр чӣ кор кард?
3. Танӯр чӣ шуд?
4. Модар чӣ кор мекунад?

Машқи 398. Тезтар ва бурро хондани тезгӯякро машқ кунед ва ба саволи "Кӣ чӯраи кӣ?" ҷавоб гардонед.

Т Е З Г Ҷ Я К .

Шокиру Зокир
Чӯраи Нодир.
Ботиру Қодир
Чӯраи Зокир.
Зокиру Ботир

Чӯраи Шокир.
Нодиру Қодир
Чӯраи Ботир.
Канӣ, гӯед-чӣ,
Кӣ чӯраи кӣ?

Мавҷуда Ҳакимова

СУПОРИШ: Аз матни тезгӯяк номи бачаҳоро рӯнавис намоед.

Машқи 399. Аввал бигӯед, ки ин нақша (| _____) чиро мефаҳмонад. Баъд матни зеринро рӯнавис кунед. Охири ҳар як ҷумларо муайян намуда, нуқта гузored. Пас аз нуқта аввали ҷумлаи дигарро бо ҳарфи ғалон сар кунед.

Рӯзи офтобӣ буд паррандагони хушхон месароиданд кӯдакон дар назди чӯйча бозӣ мекарданд онҳо аз гил лонаи фароштурук месохтанд.

Машқи 400. Ин ду мисраъ панди Абулқосим Лоҳутиро рӯнавис намуда, азъд кунед. Бигӯед, ки сухан дар бораи чиҳо меравад.

Сулҳ дар ҳама дунё лашкар дорад,
Ҷанг ба ҳама дунё хатар дорад.

НАСИҲАТ

Арабе гӯяд: Саховат бикуну миннат макун. Зеро фоидаи он ба ту бозмегардад.

Саъдии Шерозӣ

ПОСБОН МЕШАВАМ

То нагиряд дигар
Пуралам модарам,
То наояд ба ғаш
Баҳри нон додарам.

То муаллими мо
Худ нагирад камон,
То ки бошад мудом
Деҳаи мо амон.

Сулҳро, дӯстон,
Мешавам посбон!

Сулҳро, дӯстон,
Мешавам посбон!

То набӯсад падар
Бори охир маро,
То нагирад ҷаҳон
Дуди оташ фаро.

Пайшиносони мо .
То наҷӯянд дигар
Бенишонгаштагон
Доимо дар ба дар.

Сулҳро, дӯстон,
Мешавам посбон!

Сулҳро, дӯстон,
Мешавам посбон!

Абдухалил Сатторӣ

СУПОРИШ:

1. Бандҳои якум ва дуҷуми матни шеърро рӯнавис намоед ва ба зери ҳаракати одамон хат кашед.
2. Сурудро азёд кунед.

Машқи 401. Ҳикояро хонда, мазмунашро нақл намоед.

РАНҶИШ

... Шомгоҳи говгум буд. Ногаҳон гӯсфандон рамиданд ва чор-панҷ гӯсфанд ба оби рӯд афтод. Баъди аз об гирифтани гӯсфандон Хушқадами чӯпону Диловар молро гун карда, ба роҳ даромаданд. Аммо сагашон Беҳарос ва як барра набуд...

Хушқадам баъди як ҳафта аз пайи ҷустуҷӯи Беҳаросу барра ба дараи Варзоб омад. Ӯ тегаи баландро гузашт. Ногоҳ Хушқадам барраро дид. Барра бепарво алаф мехӯрду Беҳарос онро дидбонӣ мекард. Хушқадам ҷониби сағ тохт. Сағ ба сӯи соҳибаш нигоҳ накард. Беҳарос аз соҳиби худ саҳт ранҷида буд.

Баҳром Фирӯз

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Дар матни ҳикоя чанд ҷумла ҳаст?
2. Ҷумлаи сеюм аз чанд калима иборат аст?
3. Дар ҷумлаи нӯҳум дар бораи кӣ сухан меравад?
4. Дар бораи Хушқадам чӣ гуфта шудааст?
5. Аз матн ҷумлаҳои 8, 9 ва 11-ро рӯнавис кунед ва ба ҳаракати ашё савол гузоред.

Машқи 402. Матни зеринро хонда, мазмунашро нақл кунед. Гӯед, ки дар матн сухан дар бораи кӣ меравад ва дар бораи орзуҳои модар чӣ гуфта шудааст.

СУРУДИ ЗИНДАГӢ

Шаби ороми деҳаро гиряи кӯдаке халалдор намуд. Овози ҷунбиши гаҳвора баланд шуду ба он аллаи модар ҷӯр гашт. Модар суруди зиндагиро месуруд. Аллаи ширини модар орзуҳои некашро ифода мекард. Орзуи модар он аст, ки фарзандаш ба камол расад, дасти умеди модар шавад. Бачагони олам камол ёбанд. Онҳо шодона зиндагӣ кунанд.

СУПОРИШ:

1. Ҷумлаҳои 3,5 ва 6-умро рӯнавис намоед.
2. Ба калимаҳо саволгузорино машқ кунед.

Намуна: Модар суруди зиндагиро месуруд.

Дар ҷумла сухан дар бораи кӣ меравад? - Модар.

Дар бораи модар чӣ гуфта шудааст? - Месуруд.

Машқи 403. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери калимаҳои ифодакунандаи ҳаракатҳо хат кашед.

ҚАҲРАМОН ИСМОИЛ ҲАМЗААЛИЕВ

Исмоил Ҳамзаалиев яке аз мавзеъҳои муҳими Ватанро мудофия мекард. Исмоил тӯпи худро ба майдони кушод баровард. Замин аз зарби гулдурроси тӯппарронӣ меларзид. Исмоил бо тӯп аскарони душманро нест кард.

ДАРСҲОИ 39 ВА 40

НОНИ ГАЗИДА

1

Кампири Солиҳаро дар деҳаи мо хурду калон ҳурмату эҳтиром мекунад. Дар девори хонаи Солиҳабибӣ ноне овезон буд, ки як лабашро касе газидааст. Бибӣ ҳар рӯз онро гирифта мебӯсид, ба чашмонаш мемолиду пок карда, ба ҷояш меовехт. Ин сирро аз Халилбобоям, ки дар вақти ҷанг хаткашон будааст, пурсидам...

Мӯйсафед саволи маро шунида, лаҳзае сукут карда гуфт:

– Он ноне, ки ту мегӯӣ, барои кампир муқаддастарин ва азизтарин мероси зиндагиаш аст.

Солиҳа яккаву ягона фарзанд дошт. Вайро бо сад азоб калон кард. Ҷанги хонумонсӯз сар шуд. Солиҳа писари яккаву ягонаашро ба ҷанг гусел намуд.

Модар бо дастони ларзон ва чашмони пурашк нонеро ба писараш дода гуфт:

– Ҷовидҷонам, ҷигарбанди яккаву ягонаам, аз як лаби ин нон бигаз, то ки ризқат шавад ва туро ба деҳаат бозгардонда, асои модарат кунад.

Ҳар боре ки аз Ҷовид мактуб меомад, чашмони Солиҳа пурнур мешуданд ва ӯ қабат-қабат гӯшт мегирифт.

Вазъият дар ҷанг ва ақибгоҳ хеле душвор буд. Ба ҷои мардон дар саҳро акнун занону пирамардон ва ҳатто бачаҳо кор мекарданд. Солиҳа ҳам аз субҳ то шом дар саҳро кор

мекард ва ҳама ёфту тофташро ба аскарон мефиристонд. Рӯзҳое мешуд, ки бо шиками гурусна кор мекард, шабҳо гурусна мехобид. Аммо нони писарашро чун гавҳараки чашм эҳтиёт мекард...

СУПОРИШ: Сархати сеюми матнро рӯнавис намуда, ба саволҳои зерин ҷавоб гардонед:

- Порчаи матни навиштаатон аз чанд ҷумла иборат аст?
- Аввали ҳар як ҷумла бо чӣ хел ҳарф сар шудааст?
- Дар матн сухан дар бораи кӣ ва чӣ меравад?
- Дар бораи Солиҳа чӣ гуфта шудааст?

2

Ҷанг ҳам тамом шуд. Қадоме, ки зинда монда буд, ба деҳа баргашт. Аммо аз Ҷовид дарак набуд. Модари бечора аз ҳар як сарбози аз ҷанг баргашта писарашро мепурсид ва рӯзу шаб оху фиғон мекард. Ягона ғамгусори вай ҳамон нони писараш буд, ки дарди дилашро ба он мегуфт.

Аз он рӯз хеле сол гузашт. Вале пиразан ҳоло ҳам умедвори фарзандаш аст. Ҳатто аз аскарбачаҳое, ки имрӯзҳо аз хизмат бармегарданд, мепурсад:

– Писарам, Ҷовидҷони маро надидӣ? Вай чӣ гуфт? Нагуфт, ки кай бармегардад?

Ҳама барои тасаллои дили модар мегӯянд:

– Бармегардад, албатта, бармегардад!

Ҳар боре ки модар нонро ба даст мегирад, аз вай бӯйи фарзандашро меҷӯяд, нонро чун фарзандаш мебӯсад ва ба вай арзи дил мекунад.

Абулқосим Сатторов

СУПОРИШ: Мазмуни ҳикояро нақл кунед.

Машқи 404. Калимаҳоро ба ҳамдигар алоқаманд намуда, ҷумлаҳои сошед ва нависед.

1. Атрофи мактаб, ниҳол, дар, мо, шинондем.
2. Ҳосили хуб, дарахтони зардолу, имсол, доранд.
3. Шарбат ва ғулинг, карданием, тайёр, аз, зардолу, мо.

Машқи 405. Ба ҷои нуқтаҳо калимаҳои мувофиқ гузошта, матнро рӯнавис кунед.

БАЧАИ ШИНОВАР

Бачае дар ... оббозӣ мекард. Ногоҳ об ... бурд. Дӯсташ дар болои ... нишаста, ин воқеаро медид. Вай дарҳол худро ба ... партофт ва ҷӯраашро аз ... наҷот дод.

Калимаҳо барои истифода: харсанге, наҳр, ғарқшавӣ, ӯро, об.

ДАРСҲОИ 41 ВА 42

ДҶСТӢ

Дӯстӣ бо шахсе бояд кард, ки аз дӯстӣ ғараз наҷӯяд ва панҷ хислат дошта бошад.

Аввал, баақл бошад, ки беақл хубӣ надорад. Бузургон гуфтаанд: “Душмани доно беҳ аз дӯсти нодон”, Дуюм, неkhӯ бошад, ки сӯхбати бадхӯ душвор аст. Сеюм, бадкор ва бадахлоқ набошад. Чаҳорум, гурусначашм ва баднафс набошад. Панҷум, фиребгар ва қаллоб набошад, ки дӯстияш безътимод аст.

Хусайн Воизи Кошифӣ

ЛУҒАТ: *Безътимод* - нобовар.

СУПОРИШ:

1. Матнро бодикқат хонед. Панҷ хислати дӯстиро дар хотир нигоҳ доред.
2. Ба хотир биёред ва гӯед, ки гуфтаи бузургон “Душмани доно беҳ аз дӯсти нодон”-ро дар кадом ҳикоят хонда будем. Дар хона аз мавзӯҳои чоряки якум он ҳикоятро ёбед ва хонед.

Машқи 406. Матни зеринро хонед ва сабаби пушаймон шудани мӯрчаи сиёҳро гӯед.

МҶРЧАИ СИЁҲАК

Мӯрчаяке гандум ёфт. Вай гандумро бардошта натавонист. Мӯрчаи сиёҳак дӯстонашро ба ёрӣ даъват

накард. Ӯ хост, ки худаш танҳо доноро кашонад. Ӯамин вақт як мӯрчаи калони зард доноро бардошта рафт. Мӯрчаи сиёҳак пушаймон шуд.

СУПОРИШ: Ҷумлаҳои 1, 3, 5 ва 6-умро рӯнавис кунед. Ба калимаҳои ифодакунандаи ҳаракати ашё савол гузored.

Машқи 407. Панди зеринро рӯнавис намуда, азёд кунед.

Дӯст он бошад, ки гирад дасти дӯст,
Дар парешонҳолию дармондагӣ.

Саъдии Шерозӣ

ДҮСТӢ НАСИЯ НАМЕШАВАД

Ҳорун ба Баҳлул гуфт:

– Дӯсттарини мардумон дар назди ту кист?

Гуфт:

– Он ки шикамаамро сер созад.

Гуфт:

– Ман сер месозам, пас, маро дӯст хоҳӣ дошт ё на?

Гуфт:

– Дӯстӣ насия намешавад.

Убайди Зоконӣ

ЗАРБУЛМАСАЛ

Дӯсти ҷонӣ бош, на дӯсти нонӣ.

НҮШЕРВОН ПУРСИД

Нӯшервон Бузургмеҳрро пурсид:

– Чаро дӯстро душман битавон кардан ва душманро дӯст натвон кардан?

Гуфт: – Аз баҳри он ки ободиро вайрон кардан осонтар

аст, аз вайрониро обод кардан. Шишаро осонтар аст шикастан, аз он ки дуруст кардан.

Ва гуфт: – Тандурустӣ беҳтар аз дору хӯрдан. Гуноҳ накардан беҳтар аз авф пурсидан ва орзу кардан беҳтар аз ғам хӯрдан.

Муҳаммад Ғазолӣ

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Калимаи муқобилмаънои дӯстро номбар кунед.
2. Дӯстӣ иттифоқию ободӣ меорад, меҳру муҳаббатро зиёд мекунад, душманӣ-чӣ?

Машқи 408. Ҳикояи зеринро хонда, аз мазмуни он хулоса бароред. Гӯед, ки иттифоқ ва дӯст будан чӣ фоида дорад ва ҷудоию ноиттифоқӣ ба чӣ ҳол оварда мерасонад.

ПАДАР ВА ПИСАРОНАШ

Пирамарде чор писар доштааст. Писаронаш якдигарро бад медидаанд.

Падар ба писаронаш фармудааст, ки онҳо як даста навдаро шикананд. Писарон шикаста натавонистанд. Онҳо навдаҳоро яктой ба осонӣ шикастанд.

СУПОРИШ: Матро рӯнавис кунед ва ба зери калимаҳое, ки ба саволҳои кӣ? ва кӣҳо? ҷавоб мешаванд, хат кашед.

ДАРСҲОИ 43 ВА 44

Машқи 409. Матни зеринро ифоданок хонед. Гӯед, ки дӯстии досу болға дӯстии кӣҳоро мефаҳмонад.

ДОС ВА БОЛҒА

Рӯзе Досу Болға ба ҳам вохӯрдаанд.

– Ту кистӣ? – пурсидааст Дос.

– Маро магар нашинохтӣ? Охир, туро ман сохтаам, – гуфтааст Болға.

– Ин тавр бошад, биё, ҷӯра мешавем, -таклиф кардааст Дос.

СУПОРИШ: Матнро рӯнавис кунед.

Машқи 410. Гӯед, ки ин нақшаҳо чиро мефаҳмонанд. Дар охири ҳар яки он кадом аломат гузошта шудааст?

_____ . _____ ?

Машқи 411. Ҷумлаҳои зеринро хонед. Дар вақти хондан мувофиқи аломатҳо ба талаффузи овоз аҳамият диҳед.

Акрам аз мактаб омад.

Акрам аз мактаб омад?

БЕ ЯКДИГАР НАМЕФУРҶШАМ

Аъробие шутур гум карда буд, савганд хӯрд, ки чун шутурро биёбад, ба як дирҳам бифурӯшад. Чун шутурро биёфт, аз савганд пушаймон шуд ва гурбаеро дар гардани шутур овехт ва бонг мезад, ки:

- Кист бихарад шутурро ба як дирҳам ва гурба ба сад дирҳам? Аммо бе якдигар намефурӯшам!

Шахсе ба он ҷо бирасид, гуфт:

- Чӣ арзон буд ин шутур, агар ин қилода ба гардан намедошт.

Абдурахмони Ҷомӣ

ЛУҒАТ: Қилода - тавқ.

Машқи 412. Шеъри зеринро ифоданок хонед. Гӯед, ки дар аввали калимаи ҳар як сатри шеър чӣ хел ҳарф навишта шудааст.

ЗАБОНИ МОДАРИИ МАН

Равон чун оби ҷӯй ҳастӣ,

Ба гулҳо атри бӯй ҳастӣ.

Чу файзи нури маҳтобӣ

Шабонгаҳ аллагӯй ҳастӣ.

Забони модарии ман,

Забони модарии ман.

Ба нармӣ субҳи хандонӣ,
Ба гармӣ шамси тобонӣ.
Фурӯғи гавҳари тоҷик
Ба фарқи тоҷи Сомонӣ.

Забони модарии ман,
Забони модарии ман.

Дили бедори тоҷикӣ,
Ба ҳиммат ёри тоҷикӣ.
Ту шамъи умри ҷовидон
Ба шоми тори тоҷикӣ.

Забони модарии ман,
Забони модарии ман.

Юсуфҷон Аҳмадзода

СУПОРИШ: Банди охири матни шеърро рӯнавис кунед.

Машқи 413. Матни зеринро хонед. Гӯед, ки дар матн сухан дар бораи кӣ меравад ва дар бораи Олимҷон чиҳо гуфта шудааст.

О Л И М Ъ О Н

Падару модар ба кор рафтанд Олимҷони шашсола дар хона танҳо монд. Ӯ ба мактаб рафт Олимҷон ба саволҳои муаллим пурра ҷавоб дод Олимҷонро ба мактаб қабул намуданд.

СУПОРИШ:

1. Охири ҷумлаҳоро муайян намуда гӯед, ки матн аз чанд ҷумла иборат аст.
2. Матнро рӯнавис карда, дар охири ҷумлаҳо нуқта гузоред.
3. Панду зарбулмасалҳои зеринро азёд кунед.

1. Ҳеҷ ганҷе беҳ аз ҳунар нест.

(Унсурулмаолии Кайковус)

2. Дар ҳунар кӯш, ки зар чизе нест,
Ганҷу зар пеши ҳунар чизе нест.

(Абдурахмони Ҷомӣ)

3. Ҳунар аз дониш, дониш аз хониш.

4. Дасти беҳунар кафчаи гадоист.

СЕ БАРОДАР

(Афсона)

Чандин солҳо пеш аз ин як падару се писар зиндагӣ мекарданд. Писарҳо яке паси ҳам калон мешуданд.

Падарашон як рӯз онҳоро назди худ даъват карда гуфт:

– Писарҳоям, акнун ба саёҳати ҷаҳон бароед, одамҳоро бинед ва ягон ҳунар омӯzed. Кадоме аз шумо устои нағз шуда баргардад, ман хонаро ба ҳамон медиҳам.

Бародарҳо ба саёҳат баромаданд. Онҳо се соли расо ба мамлакатҳои бегона сафар карданд ва баъд аз се сол дар як рӯз ҳар се бародар ба хона, ба пеши падарашон баргаштанд.

– Салом, падар, – гуфтанд онҳо.

– Салом, писарҳоям, – гуфт падар. – Хӯш, ягон ҳунар омӯхтед?

– Ҳа, омӯхтем, – гуфтанд.

– Чиро омӯхтед, бачаҳоям?

– Ман, – гуфт писари хурдӣ, – сартароширо омӯхтам.

Писари миёна гуфт: – Ман наълзаниро омӯхтам.

– Ман бошам, – гуфт писари калонӣ, – шамшербозиро омӯхтам.

– Бисёр хуб, – гуфт падар, – ман диданӣ ҳастам, ки шумо чӣ тавр сар тарошида, наъл зада ва шамшербозӣ карда метавонед.

Дар ин вақт аз биёбон як харгӯш давида мегузашт.

– Ҳа, – гуфт писари хурдӣ, ки сартароширо омӯхта буд.

– Ана, худи ҳамин ба ман даркор.

Вай собунро гирифта, бо лиф кафк кунонид, баъд аз паси харгӯш давид. Ба харгӯш расиду собун молида, пашми ду чаккаи вайро тарошид.

Дар ҳамин вақт аз роҳ як фойтуни болопӯш гузашта рафт.

Писари миёна, ки наълзаниро омӯхта буд, аз паси фойтун давид. Дар айни тохта истодани асп аз суми вай ҳар чор наълашро кашида гирифт ва боз дар ҳамон дақиқа дар айни чорхез рафта истодани асп наълро гашта кӯфт.

– Бисёр хуб, – гуфт падар, – ҳунарат аз бародарат кам не.
Баъд аз ин писари калонӣ гуфт:

– Акнун ман ҳам ҳунарамро нишон диҳам, падар.

– Хуб, – гуфт падар, – нишон деҳ.

Дар худӣ ҳамин лаҳза борон борид.

Писари калонӣ шамшери худро аз ғилоф кашида ба болои сараш чарх занондан гирифт. Вай ҳамон қадар тез чарх мезанонд, ки ба рӯи ҷомаи вай як чакра ҳам борон намеафтид.

Ҳамаи чакраҳои боронро шамшер мепаронид.

Инро дида падараш ҳайрон шуд ва гуфт:

– Ҳамаи шумо ҳунармандони бомаҳорат шудаед, намедонам, ки акнун ба кадоми шумо хонаро диҳам. Биёед, ҳар се якҷоя зиндагӣ кунед.

Писарҳо ҳам қабул карданд ва аз ҳамон дам сар карда, якҷоя зиндагӣ мекунанд.

Бародарон Гримм

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Падар ба писаронаш чӣ маслиҳат дод?
2. Писарон ҳунарҳои омӯхташонро чӣ тавр намоиш доданд?
3. Ҳунари кадоме аз бародарон ба шумо маъқул шуд?
4. Панду зарбулмасалҳои доир ба ҳунарро аз дарси гузашта азёд бигӯед.

Ҳунар омӯз, к-аз ҳунармандӣ,
Даркушӣ кунӣ, на дарбандӣ.

Низомии Ганҷавӣ.

ДАРСИ 46

И М Л О

8. ТАКРОР

ДАРСҲОИ 47 ВА 48

СОЛИМ ВА ҶОНИМ

1

Ду рафиқ буданд - яке Солим, дигаре Ҷоним. Онҳо ҳамроҳ сафар мекарданд. Рӯзе гузорашон ба домани кӯҳе афтод, ки қуллаи он ба бурҷи фалак мерасид. Дар пойи он

кӯҳ чашмаи мусаффое буд. Дар пеши чашма ҳавзи бузурге, гирдогирди он дарахтони соядор буданд.

Он ду рафиқ чун ба он манзили пок расиданд, барои осоиш қарор гирифтанд. Баъд аз осудагӣ, ногоҳ дар канори ҳавз санги сафеде диданд, ки бо хати сабз бар вай навиштаанд: “Эй мусофир, ба ин манзил, ки расидӣ, бидон, ки мо барои меҳмон беҳтарин нуқл тайёр кардаем. Вале шарт он аст, ки аз баҳри сар гузашта, пой бар ин чашма бинеҳ ва аз хатари гирдоб андеша нанамуда, худро ба канор биандоз. Шере, ки аз санг тарошида, дар пойи кӯҳ ниҳодаанд, ба пушт бардошта, беист ба як давидан худро болои кӯҳ бирасон. Чун ин роҳ тамоm шуд, ба мақсад мерасӣ”.

То раҳ наравад касе, ба манзил нарасад,
То қон наканад, ба олами дил нарасад.

Баъд аз хондани ин хат Ғоним ба Солим гуфт:

– Эй бародар, биё, ки ба ин майдони мубориза дароem ва ин тилисмро бидушем.

Солим ҷавоб дод:

– Эй ёри азиз, баробари хондани ин хат, ки нависандаи он маълум нест, ба чунин хатари азим пой ниҳодан манфиате надорад. Ҳеҷ оқил дониста заҳр намехӯрад.

Ғоним гуфт:

– Эй рафиқи мушфиқ, марди ҳақиқӣ то пояи баланд ба даст наорад, аз роҳи талаб барнагардад.

Солим гуфт:

– Дар роҳе, ки поён надорад, қадам задан ва дар баҳре, ки соҳилаш падида нест, шино намудан аз тариқи хирадмандӣ дур менамояд. Ман дар ин кор бо ту шарик намешавам ва туро низ аз ин кор манъ мекунам.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Ҳангоми сафар Солиму Ғоним чиро мушоҳида намуданд?
2. Баъди қадре дамгирӣ он ду рафиқ дар канори ҳавз чиро диданд?
3. Навиштаҷоти рӯи санги сафедро аз матн ёфта, бурро ва ифоданок хонед.
4. Баъд аз хондани хати болои санг Ғоним чиҳо гуфт?
5. Солим чиҳо ҷавоб дод?
6. **Машқ:** Таҳлили имло.

Машқи 414. Шеърро ифоданок хонед. Гӯед, ки мазмуни шеъри Ҷомӣ ва панди Саъдӣ дар бораи чиҳост.

ПАНДИ ПАДАР

Шеъри Ҷомиро хонӣ,
Панди Саъдиро донӣ,
Меҳри модар меояд,
Бӯи додар меояд.
Бӯи сулҳу амонӣ,

Дӯстиву зиндагонӣ,
Бӯи меҳнат дар он аст,
Маънояш як ҷаҳон аст.
Чун панди падар бошад,
Ҳар кӣ баҳравар бошад.

Қурбон Муҳаммадӣ

СУПОРИШ: Аз матни шеър калимаҳои ҳарфи "ъ", "й" ва "и"-доштаро рӯнавис кунед.

Машқи 415. Матни зеринро рӯнавис намоед. Аз матн калимаҳои ҳарфи "ӯ"-дорро дар як сутун, "у"-доштаро дар сутуни дигар ва "й"-дорро дар сутуни сеюм нависед.

Рӯзе гузари Солим ва Ғоним ба доманаи кӯҳе афтод. Дар пой он кӯҳ чашмаи мусаффо буд. Дар санги канори чашма навиштаанд: "Эй мусофир, мо барои меҳмон беҳтарин нуқл тайёр кардаем."

Машқи 416. Гӯед, ки дар бораи ҳиҷо ва аз сатр ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калима чиҳо медонед. Акнун калимаҳои зеринро ба ҳиссаҳо ҷудо намуда, аз рӯи намунаи пешниҳодгардида нависед.

Ғоним, қулла, мусаффо, кӯҳ, мусофир, сабз, тайёр, хирадмандӣ, манфиат, шер, санг, бузург, тилисм, нависанда, маълум, даст, пой, даромад.

Намуна:

Калимаҳои якҷиҷодор: кӯҳ, ...

Калимаҳои дуҷиҷодор: Ғо-ним, ...

Калимаҳои сеҷиҷодор: му-саф-фо, ...

Калимаҳои чорҷиҷодор: хи-рад-ман-дӣ, ...

ДАРСҲОИ 49 ВА 50

ҚАВЛИ УСТУВОР

2

Ғоним гуфт:

– Аз баҳри ин суҳан даргузар, ки ман ба қавли касе аз азимати худ барнамегардам.

Солим донист, ки Ғоним дар кори худ якрав аст, бораширо бардошт ва бо рафиқаш видео карду рӯй ба роҳ овард.

Ғоним дил аз ҷон шуста, ба азми устувор қадам дар чашма ниҳод. Ҳарчанд он чашма гирдоби бало буд, аммо Ғоним дил қавӣ дошта, бо шиноварӣ ба он соҳил расид. Каме нафас рост карда, шери сангинро ба пушт кашид. Шери сангин вазнин буд. Ғоним бо ҳазор гуна заҳмату азобҳо ба як давидан худро ба сари кӯҳ расонд. Дар он тарафи кӯҳ шаҳри бузурге дид, ки ҳавои хуш ва фазои дилкаш дошт. Ғоним ба ҷониби шаҳр назар мекард. Ногоҳ аз он шери сангин овози сахте баромад, ки ларза дар кӯҳу саҳро афтод. Он садо ба шаҳр расид ва мардуми бисёр ба ҳар тараф берун омаданд ва сӯйи кӯҳ давиданд.

Ҷамъе аъёну ашроф расида, Ғонимро салом доданду ба илтимоси тамом ӯро ба асп савор карда, ба ҷониби шаҳр бурданд. Сару танашро бо собуну гулоб шуста, ҷомаҳои

подшоҳона пӯшонданд ва ба ифтихору икромии зиёде подшоҳии он кишварро ба ихтиёраш супурданд.

Хусайн Воизи Кошифӣ

ЛУҒАТ: *Дил қавӣ доштан* - дилро бақувват гирифтанд.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Гоним чӣ гуфт?
2. Солим чӣ кор кард?
3. Чӣ тавр Гоним подшоҳи он кишвар шуд?
4. Мазмуни ҳикояро нақл кунед.

Машқи 417. Матни зеринро хонед. Гӯед, ки дар аввали номи одамон ва номи (лақаби) ҳайвонҳо чӣ хел ҳарф навишта шудааст.

Х О Р А К

Нозим ва Носир аз боғи Абдусалом хорпуштакеро дошта оварданд. Мо ӯро Хорак номидем. Хорак бо гурбаамон Мошон ва сагамон Алопар шинос шуд. Онҳо зуд бо якдигар чӯра шуданд.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Матро рӯнавис кунед.
2. Номи одамон ба кадом савол ҷавоб мешаванд? Лақаби ҳайвонҳо - чӣ?
3. Дар бораи номи ашё боз чиҳо медонед?

Машқи 418. Матни зеринро рӯнавис намуда, ба калимаҳои ифодакунандаи ҳаракати одамон савол гузored.

Д У Г О Н А Ҳ О

Гулбаҳор каллапӯш медӯзад. Зӯҳро ба назди ӯ омад. Дугонаҳо ба саҳро рафтанд. Онҳо ба деҳқонон ёри расониданд. Раис аз кори Гулбаҳору Зӯҳро розӣ шуд.

Машқи 419. Матни зеринро хонда, аломатҳои шутурро номбар кунед.

Ш У Т У Р

Шутур бо қади баланду гардани дарози қач дар биёбон роҳи дурро мебинад. Сӯроҳии васеи бинӣ мавҷуд будани обро аз дур ҳис мекунад.

Кафи пойи шутур ду панҷаи васею ғафс дорад. Пойи шутур ба реги тафсон намеғӯтад.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Матнро рӯнавис намоед. Ба аломати ашё савол гузored.
2. Дар бораи аломати ашё чиро медонед?

Машқи 420. Ба калимаҳои зерин калимаҳои муқобилмаъно ёфта нависед ва савол гузored.

Паст – ...	сафед – ...
рост – ...	ширин – ...
наздик – ...	фарбеҳ – ...
борик – ...	гарм – ...

ДАРСҲОИ 51 ВА 52

АЛАФИ ГАЗАНДА

1

Ҳасану Ҳусейн дар шаҳр таваллуд шуда буданд. Онҳо то нӯҳсолагӣ аз шаҳр берун нарафтаанд. Фақат ба мактаб мерафтанду баъди пешин дар ҳавли бозӣ мекарданд. Пас аз бозӣ ба ошонаи чаҳорум баромада, аз пешайвон атрофро тамошо мекарданд.

Тобистон модарашон барои табобат ба шифохонаи Ялта рафт. Падар Ҳасану Ҳусейнро ба зодгоҳаш, ба деҳаи Ҳуснободи соҳили Зарафшон овард. Бачаҳоро модаркалонашон оғӯш кушода пешвоз гирифт.

Рӯзҳои аввал бачаҳо ором буданд. Онҳо аз боғ, аз пеши модаркалонашон дур намерафтанд. Чун аз байн ду рӯз гузашт, Ҳасану Ҳусейн чашми модаркалонашонро хато карда, ба кӯча баромаданд...

Модаркалон ва падарашон гаштаю баргашта таъкид мекарданд, ки мабодо боз поён фурумада, дар рӯд оббозӣ накунанд. Мор дорад, мегазад...

Ҳаво хеле тафсид. Шоҳаҳо он тараф истад, ҳатто баргҳои дарахтон намечунбиданд. Аз сару рӯи одамон

арақ мешорид. Дар сояи дарахтон ҳам осуда нафас гирифтани амри маҳол шуд. Бачаҳо аз ҳавои гарм гурехта, давон-давон ба лаби рӯди шӯхоб фурумаданд. Оби рӯд аз санг ба санг зада, кафккунон ҷорӣ мешуд. Баъзе ҷои он то зону, баъзе ҷояш қариб то миёни кас мерасид. Ба оббозӣ кардан ҳавасашон омаду Ҳасан маслиҳатомез гуфт:

– Ҳусейн, биё, ҳамту ба лабаш мебароему даррав мебароем.

– Рафту додом фаҳманд, чӣ мешавад? Ҷанг намекарда бошанд?

– Ту аҷибӣ, Ҳусейн, – гуфта хандид Ҳасан, – набинанд, аз кучо мефаҳманд.

Ҳусейн камтар фикр карду баъд:

– Майлаш, – гуфт, – лекин шарташ ҳамин, ки дуямон баробар мебароем.

Додарҳо либосҳояшонро кашида, ба лаби об наздик шуданд.

САВОЛ:

1. Падар бачаҳоро кай ва ба кучо овард?
2. Модаркалон ва падар бачаҳоро чӣ гуна таъкид мекарданд?
3. Бачаҳо ба ҳавои гарм тоб наоварда, бо якдигар чӣ маслиҳат намуданд?

Машқи 421. Ду сархати аввали матни “Алафи газанда”-ро хомӯшона хонед ва ба саволҳои зерин ҷавоб гардонед:

1. Ҳамагӣ чанд ҷумла хондед?
2. Ҷумлаи шашумро бори дигар хонед. Ин ҷумла аз чанд калима иборат аст? Калимаҳои 2, 3, 8 ва 10-умро номбар кунед. Барои чӣ дар аввали ин калимаҳо ҳарфи калон навишта шудааст?
3. Ҷумлаҳои 1, 2 ва 7-умро рӯнавис кунед.

Машқи 422. Матни зеринро рӯнавис намоед. Маънои калимаи “хор”-ро фаҳмонед.

НОНРО ХОР НАКУНЕД

Рӯзе ман аз саҳни мактаб мегузаштам. Талабагон бозӣ мекарданд. Ногаҳон дар замин бурдаи нонро дидам. Нон хоколуд буд. Ман нонро аз замин бардоштам ва ба чашм молидам.

САВОЛ:

1. Дар ҷумлаи якум сухан дар бораи кӣ меравад?
2. Дар ҷумлаи дуюм дар бораи талабагон чӣ гуфта шудааст?

Машқи 423. Аз рӯи мазмуни расм ҷумлаҳо нависед.

САВОЛ:

1. Чанд ҷумла навиштед?
2. Аввали ҷумларо бо чӣ хел ҳарф сар кардед?
3. Дар охири ҷумлаҳо чӣ гузоштед?

ДАРСИ 53

2

Бачаҳо дасти ҳамдигарро гирифта, аз байни сангҳо эҳтиёткорона гузаштани буданд, ки ногоҳ пои якеашон лағжиду ҳардуяшон ба рӯи алафи баланди ҳулбӯймонанд афтиданд. Аз шарфаи онҳо як мори чипор, ки дар қучо пинҳон буд, худро ба даруни об партофт. Ҳасан морро диду саросема аз ҷояш хест ва тахтапушташро дошта гуфт:

– Аз афташ, маро мор газид. – Нигоҳ кун, аз ягон ҷои баданам хун набаромадааст?

– Не, – ҷавоб дод Ҳусейн ва худаш низ ҷаста хесту

“банди дасти ман ҳам сӯзиш карда истодааст”, – гуфт.

Онҳо зуд ба қафо гашта, саросема либосҳояшонро пӯшиданд.

– Тезтар гард, ба хона меравем, – гуфт Ҳасан.

– Не, Ҳасан, ба хона намеравам, – гуфта ба ӯ маслиҳат дод Ҳусейн.

Беҳтараш, ба назди апаи Саодат меравему росташро меғӯем. Ҳасан ба фикри додараш розӣ шуд. Дуяшон давон-давон омада ба табобатхона даромаданд. Саодат баробари дидани бачаҳо аз ҷояш хест:

– Ҳа, ба шумо чӣ шуд?

– Дуямонро мор газид.

Саодат як қад парида чашмонашро калон кушод.

– Кай? Кай газид?!

– Ҳозир, худи ҳозир, – гуфт Ҳасан.

Саодат куртаи бачаҳоро кашида, бадани онҳоро аз назар гузаронд.

– Натарсед, – гуфт ӯ, – шуморо мор не, алаф газидааст, алафи газанда.

– Алаф ҳам мегазад? – бо ҳайрат пурсид Ҳусейн. – Охир, алаф дандон надорад-ку?

– Дуруст, алаф дандон надорад, – бо табассум гуфт Саодат, – аммо як навъ алафе ҳаст, ки баргҳояш бисёр тезанд. Номаълум ба пӯсти кас халида, моддаи захрдор мебарорад, ки тани касро месӯзонад. Бинобар ин номашро дар деҳа “алафи газанда” меноманд.

Баъди гуфтаи Саодат бачаҳо алафи ҳулбӯймонандеро, ки болояш афтида буданд, ба хотир оварданд ва ба ҳамдигар маънидорона нигоҳ карданд.

Саодат бачаҳоро ба курсӣ шинонда, ба танашон доруи обакӣ молид.

– Хӯш, чӣ тавр? – пурсид ӯ.

– Сӯзишаш монд, ташаккур ба шумо, – гуфта хандиданд бачаҳо.

Болта Ортиқов

САВОЛ:

1. Ба бачаҳо чӣ ҳодиса рӯй дод?
2. Бачаҳо чаро ба хона нею ба назди апаи Саодат рафтанд?
3. “Алафи газанда” чӣ маъно дорад?

ДАРСИ 54

ИМЛО (СОЛОНА)

ДАРСҲОИ 55 ВА 56

ТОБИСТОН

Китоби дарсиям, маъзур медор,
Туро дар кунҷи хона мондам имрӯз.
Ту ҳам дам гиру ман ҳам баҳра гирам
Зи файзи фасли тобистони фирӯз.

Тамоми сол будӣ ҳамраҳи ман
Ба мисли дӯстони ғамгусоре.
Ба ман ҳар гоҳ омад мушкилӣ пеш,
Шитобидӣ ҳамеша баҳри ёрӣ.

Бихондам сатрҳоят ҳарф бар ҳарф,
Ба чашмам рӯи оламро кушодӣ.
Агар ман хом будам, пухта карда,
Калиди илм бар дастам бидодӣ...

Аҷаб пурфайз тобистони кишвар,
Дарахтон меваи бисёр доранд.
Барои мевачинӣ ҳам равам ман,
Ки моро боғзорон интизоранд.

Ба саҳро чун бароям баҳри ёрӣ,
Зи деҳқон дарси деҳқонӣ бигирам.
Зи хатҳои замин омӯзам ин фан,
Аз он панди фаровоне бигирам.

Китоби дарсиям, маъзур медор,
Ки ман бояд китоби нав бихонам.
Кунун гаштам калон аз ту ба як сол,
Туро бар додарони худ бимонам.

Мавҷуда Ҳакимова

СУПОРИШ:

1. Шеърро ифоданок хонда бигӯед, ки талаба ба китоби дарсияш чиҳо мегӯяд.
2. **Машқ:** Таҳлили имло.

Машқи 424. Матни зеринро хонед ва гӯед, ки шумо дар давраи таътили тобистона дар кучо истироҳат карданӣ ҳастед.

ТАЪТИЛИ ТОБИСТОНА ШУД

Азизонам, ана соли таҳсил ҳам анҷом ёфт. Дар ин муддат шумо як сол калон шудед. Акнун шуморо, бачаҳои азиз, кӯҳсору лаби дарёчаҳои шӯх, боғу бўстонҳо интизоранд.

Орзу дорем, ки се моҳи фасли тобистонро бо хушу хурсандӣ мегузаронед, ба падару модаратон дар корҳои хона ёрӣ мерасонед, истироҳати хуб мекунад.

ДАРСҶОИ 57 ВА 58

ҶАМБАСТИ СОЛИ ТАҶСИЛ

МУНДАРИҶА

ҶОРЯКИ I

1. ҶУМЛА, КАЛИМА, ОВОЗ ВА ҲАРФ

1-2.	Таътили тилло гузашт. Ҷумла ва калима	5
3-4.	Мактаб - хонаи дуҷуми мо. Ҳичо, овоз ва ҳарфҳо	6
5-6.	Ба қоидаҳои мактаб риоя намое! Машқи ҳарфи "и"	7
7-8.	Ватани мо. Имлои ҳарфи "и"	8
9-10.	9 сентябр - Рӯзи истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Машқи ҳарфи "й"	9
11-12.	Панди китоб. Имлои ҳарфи "й"	11
13-14.	Қиссаи хирсу боғбон. Машқ ва имлои ҳарфи "й"	12
15-16.	Телефон. Машқ ва имлои ҳарфи "т"	14
17-18.	Себ. Машқи ҳарфи "ӯ". Не, се дона.	16
19-20.	Чормағз. Имлои ҳарфи "ӯ".	17
21-22.	Баҳри Норақ. Машқи ҳарфи "д"	19
23-24.	Нолаи падар. Имлои ҳарфи "д". Анор.	20
25-26.	Панди падар (I). Машқи ҳарфи "я"	22
27-28.	Панди падар (II). Имлои ҳарфи "я"	23
29-30.	Падар. Машқи ҳарфи "ю"	25
31-32.	Модар. Имлои ҳарфи "ю"	27
33-34.	Ҳазрати Мӯсо ва дарвеш. Машқи ҳарфи "е". Ман адабро аз кӣ меомӯзам?	28

35-36.	Рӯзи муаллим. Муаллими мо. Имлои ҳарфи "е"	29
37-38.	Тадбири муаллим. Машқи ҳарфи "ё"	31
39-40.	Адаб бо'падару модар. Имлои ҳарфи "ё"	33
41-42.	Забони модарӣ. Машқ ва имлои ҳарфи "ч"	34
43-44.	Машқи ҳарфи "ч". Девбарзангӣ (I)	36
45-46.	Девбарзангӣ (II). Имлои ҳарфи "ч"	37
47-48.	Гули гандум. Пораи нон мехоҳам. Машқ ва имлои ҳарфи "э" ...	40
49-50.	Тартиби нон хӯрдан. Машқи ҳарфи "ъ". Хушгӯӣ. Эҳтиёти таомхӯрӣ.	42
51-52.	Мӯеро дид. Имлои ҳарфи "ъ". Ҳурмат ва ҳикмати таомхӯрӣ.	44
53-54.	Аз дарди шикам менолам. Насиҳат. Машқҳои амалӣ оид ба ҳарфи "ъ" ...	45
55-56.	Нонреза. Ҳарфҳои садонок	47
57-58.	Насиҳат. Ҳарфҳои ҳамсадо	48
59-60.	Ҳамсадоҳои такрор дар калима. Қоидаи меҳмонӣ ва меҳмондорӣ ...	50
61-62.	Тоҷикистон хурд нест. Машқҳои амалӣ оид ба ҳамсадоҳои такрор ...	51
63-64.	Миралӣ, Мирвалӣ ва Мирқарим. Алифбои тоҷикӣ	53
65.	Марги пурхӯр. Машқҳои амалӣ аз рӯи қадвали "Алифбои тоҷикӣ" ...	55
66.	Имло.	56
67.	Зар дар кисаи ман. Ҳамсадоҳои "д,т,ҳ" дар калима.	56
68.	Малик, тарбият яксон аст. Ҳаҷӣ ва косаи асал	57
69-70.	Такрор ва ҷамъбасти чоряки I	58

ЧОРЯКИ II

2. ҲИҶО. ГУЗАРОНИДАНИ ҲИССАИ КАЛИМА

1-2.	Олам шавад гулистон. Ба ҳиссаҳо ҷудо шудани калима	58
3-4.	Нафси бад. Калимаҳои ду-се ҳиссадор	61
5-6.	Зоғи ало. Ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калима	62
7-8.	Гурба ва акка. Тарзҳои дурусти ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калима	65

9-10.	Зоғ. Ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калимаҳои ҳамсадои тақрордор	67
11-12.	Булбул. Ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калимаҳои ҳарфи "ъ"-дор	69
13-14.	Суғур. Ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калимаҳои ҳарфи "й" -дор	70
15.	Товус. Чистонҳо	72
16.	Имло	73

3. КАЛИМА

17-18.	Калима. Қози якпо (I)	73
19-20.	Қози якпо (II). Ҷумларо ташкил намудани гуруҳи калимаҳои алоқаманд.	75
21-22.	Кабӯтар. Калимаҳои асосӣ, азиз ва меҳрубон	77
23-24.	Шукрона. Фарқи калимаҳо аз рӯи саволҳо	79
25-26.	Шағол. Ном, ҳаракат ва аломати ашё. Тақсими панир	80

4. НОМИ АШЁ

27-28.	Номи ашё. Саволҳои кӣ? (киҳо?) ва чӣ (чиҳо?). Декабр	83
29-30.	Барфи аввал. Аз рӯи саволҳо фарқ кардани номи ашё. Зимистон	85
31-32.	Дӯструёкони модар. Номи одамон	86
33-34.	Табарамак. Ҳарфи калон дар аввали номи одамон	88
35-36.	Гули сеҳрнок. Машқҳои амалӣ оид ба ҳарфи калон дар аввали номи одамон	90
37-38.	Шамол ва Сармо. Калимаҳои гуногунмаъно	92
39-40.	Барфбозӣ. Номи ашё. Ҳамаро дар бар кардаам	94
41-42.	Дар зери барф. Зимистон. Номи деҳаҳо, дарёҳо, кӯҳҳо, шаҳрҳо	95
43-44.	Дар кӯчаҳои Душанбе. Ҳарфи калон дар аввали номи дарёҳо, кӯҳҳо, шаҳрҳо, кӯчаҳо.	97
45-46.	Ҳайвонҳои хонагӣ ва ваҳшӣ. Чистонҳо	100

47-48.	Дар зимистон ҳайвонҳо чӣ кор мекунанд? Ҳарфи калон дар аввали лақаби ҳайвонҳо	102
49-50.	Зимистон Чист? Машқҳои амалӣ оид ба ҳарфи калон дар аввали лақаби ҳайвонот	104
51-52.	Саховати фаслҳои сол. Машқҳои мантиқӣ: ҳар як ашё ҷои худро дорад. Шер ва Барзагов	106
53-54.	Абрҳоро натарсон. Чаро дароз кашидаед? Машқҳои мустаҳкамкунии дониш.	109
55-56.	Омад бобои барфӣ	111
57.	Такрори мавзӯҳои "Калима" ва "Номи ашё"	112
58.	Имло.	112
59-60.	Такрор ва ҷамъбасти чоряки II	113

ЧОРЯКИ III

5. ҲАРАКАТИ АШЁ

1-2.	Заҳми забон. Ҳаракати ашё	113
3-4.	Забони тоҷик. Машқҳои амалӣ оид ба ҳаракати ашё	115
5-6.	Дӯст. Саволҳои чӣ кор мекунад? чӣ кор кард? ва чӣ шуд? Ҳикматҳо	116
7-8.	Одоби суҳан гуфтан. Саволҳои ҳаракати ашё	119
9-10.	Зикри нек. Аз рӯи саволҳо фарқ кардани ҳаракати ашё. Иваз гила надорад.	121
11-12.	Чипор. Машқҳои амалӣ оид ба саволгузорӣ ба ҳаракати ашё	123
13-14.	Одоби салом кардан	125
15-16.	Бародарони меҳрубон. Машқҳои амалӣ оид ба ном ва ҳаракати ашё	126
17-18.	Одам. Бо вергул ҷудо кардани ҳар як ҳаракати ашё	127
19-20.	Писари шиновар. Тоziёна хӯрда будам. Машқҳои амалӣ оид ба вергул дар охири ҳар як ҳаракати ашё	129

21-22.	Марди покиза. Мустаҳкамкунии дониш оид ба ҳаракати ашёю одамон	131
23-24.	Панди модар. Аз рӯи саволҳо муайян кардани ҳаракати ашёю одамон.	134
25-26.	Табиби доно ва табиби нодон. Ҳар як ашё ҳаракати худро дорад	135
27-28.	Каждум ва сангпушт. Машқҳои амалӣ оид ба номи ашё ва ҳаракати ашё	138
29-30.	Хатиби бадовоз. Аз рӯи саволҳо муайян кардани ҳаракати ашё. Одоби рафтан ба гӯристон.	140
31-32.	"Саг дар назарам гӯсфанд намудааст". Машқи навиштани нақли хаттӣ	141
33-34.	Одоби рафтан ба саёҳат. Машқҳои саволгузорӣ ба ҳаракати ашё. Таҳлили овозии калима.	143
35-36.	Одоби аёдати бемор. Одоби атса задан. Мустаҳкамкунии дониш	145
37-38.	Одоби роҳ рафтан. Яктост Тоҷикистон. Ҳикоят	147
39-40.	Умри дурӯғ... (I). Машқҳои амалӣ доир ба ҳаракати ашёю одамон ...	149
41-42.	Умри дурӯғ... (II). Машқҳои амалӣ оид ба номи ашё ва ҳаракати ашё	150
43-44.	Маро кучо мекашӣ? Машқи навиштани нақли хаттӣ.	153
45-46.	Девоштич (I). Машқҳои амалӣ оид ба ҳар як ашё ҳаракати худро дорад	155
47-48.	Ҳалокати Девоштич (II). Бо истифода аз номи ашё ва ҳаракати ашё тартиб додани ҷумлаҳо	156
49-50.	23 феврал - Ташкили Қувваҳои мусаллаҳи Тоҷикистон. Мактуб. Машқҳои амалӣ доир ба номи ашё ва ҳаракати ашёю одамон .	157
51-52.	Ҷанги Рустам бо фили сафед. Мустаҳкамкунии дониш	159
53-54.	Дуи бобоям. Аз рӯи саволҳо муайян кардани ҳаракати ашё ва баръакс	161
55.	Ватан	164

56.	Имло	164
-----	------------	-----

6. АЛОМАТИ АШЁ

57-58.	Таронаи баҳор. Аломати ашё	164
59-60.	Писарак ва бойчечак. Саволҳои <i>чӣ хел?</i> , <i>кадом?</i>	166
61-62.	Гулдаста ба модар. Ҳикмат. Аз рӯи саволҳо фарқ кардани аломати ашё	169
63-64.	Ҷон модарам. Машқҳои саволгузорӣ ба аломати ашё. Ҳикмат ..	171
65-66.	Баҳор омад!	173
67-68.	Иди Рамазон. Ду шайху як деҳқон	175
69-70.	Аҳамияти истифодаи аломати ашё дар ҷумла. Тӯҳфаи Наврӯз (I) ..	177
71-72.	Тӯҳфаи Наврӯз.(II) Муқоисаи ашё аз рӯи аломаташон	179
73.	Калимаҳои муқобилмаъно. Лола, лола, ҳай лола	181
74.	Имло	183
75-76.	Хайр. Наврӯзи фархундапай. Аломат ва нишонаҳои фарқкунандаи фаслҳои сол.	183
77-78.	Такрор ва ҷамъбасти ҷоряки III	185

ҶОРЯКИ IV

1-2.	Бо вергул ҷудо кардани ҳар як аломати ашё. Муфтахӯр. Саволгузорӣ ба аломати ашё	185
3-4.	Бодом. Машқҳои амалӣ оид ба вергул дар охири ҳар як аломати ашё	187
5-6.	Зардолу. Машқҳои амалӣ оид ба номи ашё ва аломати ашё ...	190
7-8.	Нишонаи умр. Ҳоби ҳазинабон. Рангҳо ва хелҳои онҳо. Афандӣ ва моҳӣ.	192
9-10.	Раҳмхӯрӣ. Мустаҳкамкунии дониш	194
11-12.	Муҳаллаби айёр. Ҳайкал. Растани аҷиб. Такрори мавзӯҳо	197
13.	Агар майли парвоз дорӣ... ..	199

14. Имло	200
----------------	-----

7. ЧУМЛА

15-16. Ба чумлаҳо ҷудо кардани нутқ. Тортанаки хира (1)	200
17-18. Пушаймонӣ (2). Аз чумла ҷудо кардани калимаҳо	202
19-20. Марди бузургҳиммат. Дар чумла сухан дар бораи кӣ ва чӣ меравад. Пири хоркаш.	205
21-22. Дар бораи ашё чӣ гуфта шудааст? Танбал. Мӯрчаҳо.	207
23-24. Ана ин ҳосил. Тезгӯяк. Дар чумла фикр ба охир мерасад	210
25-26. Низоъ. Ҳарфи калон дар аввали чумла. Нуқта дар охири он	212
27-28. Хоин. Mashқи навиштани нақли хаттӣ	215
29-30. Мурғи саҳархези ман. Ҳарфи калон дар аввали сатри шеър. Бузи ало	217
31-32. Ман ҷӯраи танбал не. Нақли хаттӣ. Хушгӯӣ	219
33-34. Якуми Май. Бо ёрии саволҳо тартиб додани чумлаҳо	221
35-36. Сулҳ. Mashқи ба саволҳо ҷавоб навиштан. Тезгӯяк	223
37-38. Посбон мешавам. Такрор: чумла, калима; машқи саволгузорӣ ба калимаҳо	226
39-40. Нони газида. Такрор: дар чумла фикр ба охир мерасад	228
41-42. Дӯстӣ. Дӯстӣ насия намешавад. Нӯшервон пурсид. Мустаҳкам- кунии дониш	230
43-44. Нуқта, аломати савол. Бе яқдигар намефурӯшам. Забони модарии ман.	232
45. Се бародар	235
46. Имло	236

8. ТАКРОР

47-48. Солим ва Ғоним (I). Имлои ҳамсадоҳонӣ "ъ" ва "й"; садонокҳои "й" ва "и"; "ӯ" ва "у" дар калима. Ҳичо	236
49-50. Қавли устувор (II). Номи ашё. Ҳаракати ашё. Аломати ашё	239

51-52.	Алафи газанда (I). Ҷумла. Ҳарфи калон дар аввали ҷумла. Нуқта дар охири он	241
53.	Алафи газанда (II)	243
54.	Имло (солона)	245
55-56.	Тобистон. Таътили тобистона шуд	245
57-58.	Ҷамъбасти соли таҳсил	246